# HITOPADESAS

ID EST

# INSTITUTIO SALUTARIS.

TEXTUM CODD. MSS. COLLATIS RECENSUERUNT
INTERPRETATIONEM LATINAM ET ANNOTATIONES CRITICAS

ADIECERUNT

AUGUSTUS GUILELMUS A SCHLEGEL

ET

CHRISTIANUS LASSEN.

## PARS II.

COMMENTARIUM CRITICUM TENENS.

BONNAE AD RHENUM
TYPIS REGIIS
MDCCCXXXI.
PROSTAT APUD EDUARDUM WEBER
BIBLIOPOLAM BONNENSEM.

CHRISTIANI LASSENII

# COMMENTARIUS CRITICUS

IN

# HITOPADESAM.

CHRISTIANUS LASSEN

LECTURIS

S. P. D.

Editurus demum hoc criticarum in Hitopadesam annotationum volumen non citra necessitatem lectores morabor neque ea repetam, quae accurate et eleganter, ut solet, de suppellectili critica, qua instructi ad textum recensendum nos accinximus, in praefatione ad primam nostrae editionis partem disseruit SCHLEGELIUS, vir summus, cui socium in hoc opere exsequendo adiunctum memet fuisse, gloriarer sane, nise ipse sentirem, quam multum in hac consociatione eius humanitati et erga me benevolentiae sit tribuendum, quam parum dignitati meae. De codicibus igitur, editionibus et interpretationibus fabularum Anglicis verba denuo facere supersedeo; neque opus est hic ea repetere, quae isto loco in universum disputata sunt de criticis, quas in

textu emendando secuti sumus, rationibus. Id significandum est, quo equidem consilio in hoc annotandi negotio usus sim.

Ac potissimum quidem hoc mihi erat propositum, ut plene exhiberem et accurate scripturae discrepantiam, tum in editis libris, tum in manuscriptis obviam, ne levissimis quidem varietatibus aut manifestis sive librariorum lapsibus sive editorum erroribus silentio praetermissis. Quam legem in codicibus religiosius tenui, quam in editionibus, siquidem magnopere interest inter utriusque generis varias lectiones. Quanta cum incuria atque inscientia in negotio suo versatus sit editor Calcuttensis pariter atque Hayleyburiensis, nunc ex enotatis et hoc commentario consignatis utriusque peccatis satis superque apparebit; menda autem e sola negligentia orta nil fere habent ponderis in vera scriptura e depravata quadam lectione elicienda, neque ita magnopere refert scire, quae inscitiae specimina edere non vitaverit editor quidam in monumentis antiquitatis summa diligentia et religione quasi quadam tractandis leviter et, ut ita dicam, impie versatus. Aliter autem res se habet in varia codicum scriptura quamvis vitiosa. In hac enim saepenumero comparent vestigia, e quibus genuina scribendi ratio elici et textui reddi tuto potest. Sunt deinde quidam constantes librariorum errores, aut e corrupta profecti hodierna pronuntiatione, qua litterae nonnullae probe distinguendae con-

funduntur inter se et permutantur, aut orti e laxiore et rationes linguae obscurante ac paene evertente recentiorum grammaticorum doctrina, si doctrinae nomine ita abuti licet *). Hos autem probe cognoscere admodum refert, si aut libros manuscriptos evolvere velis, aut uti editionibus in ipsa India a Panditis quos dicunt profectis. Operae pretium igitur et summopere e litteris Indicis severiore philologica ratione tractandis esse existimavi, si negotio molesto sane et taedii aerumnosi pleno haud exiguam curam adhiberem. Quam fastidient fortasse ii, qui neglectis hisce minutiis statim ad altioris indaginis quaestiones evolare et speciosae eruditionis laudes facili conatu arripere cupiunt; laudabunt ii, qui didicerint, philologicam disciplinam et quae ab ea pendeat, antiquitatis scientiam, permultis minutulis quaestionibus carere neutiquam posse.

Explicare oportuit rationes, propter quas tantum diligentiae posui in mendis librorum repetendis. Verum aliud genus est variae scripturae, mendosum vel id quoque, sed quod diligenter excutere et ego debui et omnes debent, qui iustam textus cuiusdam editionem adornare aggrediuntur. Saepius nimirum aut substituunt libri singula vocabula,

*) Qualis est regula ista a Wilsone in praefat. ad Lexic. Sanscr. p. XLII laudata: रलयोर्डलयोस्तद्वज्जयोर्बवयोरपि । शसयोर्मनयोश्चान्ते सविसर्गाविसर्गयोः ॥ सविन्दुकाविन्दुकयोः स्यादभेदेन कल्पनं ।

quae eiusdem fere significatus esse videntur, cuius ea, quorum loco posita reperiuntur; aut, eadem verba servantes, ordine collocant alio. Utrumque genus mendosum appellare liceat, si recte tecum reputaveris, quid mendosa sit scriptura, quid vera. Mendose igitur alius vocabuli loco substitui assevero id, quod eandem rem quidem dicat, sed non ea vi, quae pro totius orationis tenore requiratur. Mendosam eam dico verborum collocationem, qua vis orationis non eis vocabulis tribuatur, in quibus re vera versetur. De utralibet autem huiuscemodi scripturae varietate iudicium pendet ab accurata synonymarum vocum scientia et constructionis cuique linguae propriae norma bene intellecta. Neutro cognitionis genere carere potest, qui litterata antiquitatis monumenta a corruptelis, quibus per temporis decursum negligentia hominum et iniqua sors ea foedari passae sint, vindicare et ad genuinam formam, pristinumque nitorem restaurare instituit. Ad istam autem linguae cognitionem acquirendam nil omnino magis facit, quam diligenter instituta et iudicio acuto temperata variae scripturae comparatio. Quae quum instituatur, ad varias vocum significationes diligentius perpendendas et innatas linguae loquendi leges altius indagandas et ipsi attentiores reddimur, et alios attentiores reddimus. Litteras autem Indicas si respicimus, id infitias minime ituros esse opinor eos, qui tantum in illis profecerint, ut sciant, se non omnia scire, quae debeant

sciri, vim et rationem permultarum dictionum nondum satis nos habere compertas, neque ea, qua par est diligentia, exploratas esse syntaxis Indicae leges, quarum magna pars in verbis recte collocandis posita est. Viris itaque, qui in hasce res inquirere non gravantur, variarum hancce copiam lectionum utilitatis aliquid allaturam esse spero. Valde idoneus autem liber est Hitopadesas, qui huic usui inservire possit, utpote qui magnam partem soluta conscriptus sit oratione, quae, metri vinculis non obstricta, naturalem et nativam loquendi sequitur normam aut certe eo collocat vocabula ordine, qui ad loci cuiusvis tenorem potissimum sit accommodatus. Neque alius hucusque *critice* editus est Sanscriticus liber, soluta oratione concinnatus.

Postremo denique loco id commemorabo, quod nostri consilii postremum minime fuit, sed ita primarium, ut disertis verbis ea de re dicturus non fuissem, nisi praevidissem, a silentio meo quaesituros fuisse homines quosdam ansam nostri reprehendendi. Nimirum exhibenda erat scripturae discrepantia, ut legitime iudicare possent huius rei curiosi, utrum meliorem scripturam quoque loco praetulerimus, an secus. In textu recensendo quamvis neutiquam leviter, sed diligentissime nos versatos esse asseverare non dubitamus, ab inhumana tamen ista arrogantia, quasi errare non potuissemus, quam longissime sumus remoti. Quod ipsi declaravimus eo, quod locos quosdam, de quibus minus

recte a nobis antea constitutum fuerat, nunc retractavimus. Alios fortasse alii invenient.

Interpretes Anglos ubique eo consilio contulimus, ut ex eis certiores fieremus, quam scripturam utervis eorum in codice suo invenerit; sed varias lectiones e verbis eorum Anglicis reconcinnare nec tutum erat, nec multum bonae frugis attulisset, quia coniectando magis, quam certa proferendo Sanscrita fuissent ex Anglicis restituenda. Neque cupidus equidem fui virorum optime de Indicis litteris meritorum irridendi. Cui rei qui inhiat, ei amplam messem reliqui.

Receptae a nobis scripturae patrocinium non ubique suscipere necessarium est visum, nec multis verbis significare rationes, quas habuerimus reiectas lectiones condemnandi. Peritiores enim vel sine mea admonitione videbunt, quid quamque scripturam commendet, quidve cuique obstet. Minus peritorum caussa institui debuisset disputatio longior, et quae egressura fuisset fines huic volumini praescriptos; verum enimvero tirones admonendi interdum erant breviter de scripturae cuiusdam pravitate, ne in vitiosis verbis enucleandis oleum et operam perderent. Uberiori utendum erat sermone, ubi vocabulum nos in textum receperamus minus usu frequentatum difficiliusve intellectu, aut constructionem exhibueramus a vulgata loquendi consuetudine paullo remotiorem; ne, nullis allatis ad nostram rationem stabiliendam

argumentis, textui inaudita vocabula, illegitimasve constructiones obtrusisse videremur.

Dicendum denique est de consilio, quod in enarrandi munere secutus sum. Spopondit SCHLEGELIUS, se interpretatione Hitopadesae Latina hanc editionem esse adornaturum et mox vota exsolvet. Quae species commentarii, ut ipse recte ait, brevitati maxime est accommodata. Ad quam quum confidenter ablegare liceret eos, qui sine tali auxilio Hitopadesam legere non possint, in facilioribus locis, in quibus nil insolentius dictum invenirem, non operae pretium mihi videbatur chartam consumere. Difficilioribus malui explicandis operam strenuam navare. Consilium significavi, vereor tamen summopere, ne minus quam vellem sim executus. Est autem omnino haec Indicae philologiae pars, hermeneuticam dico, ex mea quidem sententia non ea qua debet ratione tractata. Solent enim nonnulli, abiecto paene omni proprio iudicio, in explicationes scholiastarum iurare, qui consuli sane debent et in artificiosis recentioris aevi poematis et obscuris admodum philosophorum scriptis maximae sunt auctoritatis; in antiquioribus autem linguae monumentis haud ita sine iudicio sequendi. Alienam esse hanc viam a philologia vera, quae in critica ratione tota est posita, demonstratione eget nulla. Neglexerunt praeterea scholiastae permultos quum integros libros, tum locos singulos; quos si intelligere velimus, et volumus haud dubie, a nobismetipsis

petamus explicationem necesse est. Aut vocabula sunt singula, quorum vis ignota nobis sit, aut sententiae constructionem praebent, quae difficilius expediatur. Vocabula interpretari ignota aggredientes, ad *etyma* confugiunt quidam. Quae via ad veritatem perducere potest, sed utrum ducat, necne, nescitur, nisi evictum fuerit, eodem *usurpari* vocabulum sensu, qui ex etymo eius eruitur. Explorandus est igitur *usus*, ad quem definiendum nil magis facit, quam comparatio diversorum locorum, quibus idem legitur vocabulum, eo consilio ut indagetur non solum quod quidque vocabulum significet, sed etiam qua vi quidque significetur quoque vocabulo. In quantos enim errores detrudere possit etymologica vocum interpretatio, si sola adhibeatur, facile perspicies, si a sola origine repetiveris vim dictionum व्याघ्र, उष्मपा, गोचर्, sexcentarum aliarum.

In constructione difficiliore enucleanda non multum proficiemus, nisi casuum, temporum, modorum usum, particularum tum simplicium, tum compositarum vim ac naturam, et quae hisce quaestionibus sint similia, ad vivum resecta habuerimus. Quos locos non ea qua decet ratione tractavere grammatici indigenae; Sanscritam syntaxin nondum delibarunt Europaei. Nam pauperculae quaedam regulae, omnibus fere linguis cum Indica communes, hoc nomine vix dignae iudicabuntur. Totam Indicam syntaxin in hoc commentario docere nec potui, nec debui; singulas quasdam

huius generis observationes data hac opportunitate V.V. D.D. iudicio submittere volui; plures conscripseram, sed mox, increscente nimis libri mole, omisi; omissas desiderari a lectoribus vellem.

Omnes notas diligenter mecum pertractavit SCHLEGELIUS ipse, qui commentarii critici in Hitopadesam condendi consilium iam ante aliquot annos inierat, mox autem, nobilioribus studiis redditus, absoluta textus editione, hanc provinciam mihi concredidit. Religiose, ut debui, omnes ab eo conscriptas annotationes conservavi eiusque nomine distinxi, alacriter quas, dum consociato studio librum a lapsibus operarum vindicandum perlustrabamus, mecum communicavit, meis inserui. In quibus qui ingeniosum dilectissimi viri in corruptis locis emendandis acumen, in difficilibus explicandis doctrinam, iudicium, sagacitatem probe intellexerit, is mecum optabit, eum enarratoris munere quam saepissime per huncce librum functum fuisse.

Desiderabunt fortasse quidam in hoc commentario locorum explicationem nonnullorum, qui haud ita intellectu faciles per se videri possint. Difficillimum sane fuisset, etiamsi voluissem, omnium desideriis satisfacere; atque id diserte moneo, me operae pretium non existimasse, tironum gratia exponere, quae notissima aut sint aut sane esse debeant. Peritioribus deesse nolui, vereor, ne defuerim.

Indicavi fontem distichorum fabulis insertorum, ubi indagaveram; quibus indicationibus utiliter uti possunt, qui in historiam Indorum litterariam inquirere instituent.

Video ortas esse inter viros Indicarum litterarum cultores dissensiones quasdam de vera scribendi ratione; de quibus quae sit mea quidem sententia, nunc exponere in animo non est. Quod hic dicendum habeam, brevibus expediri potest. Observavi in ceteris easdem leges, quas in textu typis describendo nobis praescripsimus; sed usus sum signo nasalis mutabilis, tanquam scripturae compendio, quemadmodum utuntur Indi ipsi, magis pro commodo tum meo, tum operarum, quam iuxta certam quandam regulam. Quo facto incurram, credo, in reprehensionem nonnullorum. Sed libenter fateor, rem totam non tanti mihi fuisse visam, ut propter eam libri mei editionem differrem; quod non potuissem, quin facerem, si ubique quinque definitarum nasalium litterarum signis secundum eam legem, quam alias et ipse secutus sum et sequendam esse arbitror, uti voluissem. Brevitatis caussa interdum initia tantum vocabulorum exhibui, addito a latere circulo, qualem ad hunc usum usurpatum praebent saepius codices. Sedes syllabarum inter varias distichorum scripturas non repetendarum punctis indicavi, ubi necessarium videbatur.

Qui in SCHLEGELII nota ad dist. 2. prooem. memoratur commentator Hertfordensis, idem est vir, qui editionem

Londinensem molitus est. Commentarius iste, in usum scholarum Hayleyburii habendarum conscriptus, continet pp. LXXII analysin grammaticam Hitopadesae usque ad Lib. I, dist. 33. extensam, sed nunquam, quod sciam, publici iuris factus est. Quod optime factum esse vel uno specimine demonstrare suffecit. Laudavi semel bisve libellum *Bernstenii*, profess. Vratislaviensis, eo potissimum consilio, ne eum ignorasse viderer *). Iustis auxiliis non instructus editionem vere criticam adornare non potuit vir clarissimus, neque hoc titulo reprehendendus, neque utilis instituti laude privandus; sed critici praesidii inde nobis nil accrevit. Librorum Sanscrite editorum, quorum mentio iniecta est, indices huc apponere, supervacaneum esse reor; neque ignoti esse debent inediti, e quibus exempla quaedam protuli. Bhavabhûtis drama Mâlatîmâdhava laudavi secundum paginas meae editionis nondum absolutae; Gîtagôvindam ex ea recensione, quam ego codicum ope institui.

Glossarium aut omnium vocabulorum, quae in Hitopadesa leguntur, aut eorum, quae in Wilsonis opere desiderantur, conficere utile sane fuisset et confecissem, nisi eo accedente nimis aucta fuisset libri huius moles. Indicem in commentarium omittere non decuit.

---

*) Index libri hic est: *Hitopadaesi particula.* Edidit *Georgius Henricus Bernstenius.* Vratislaviae MDCCCXXIII. 4to.

Sed haec hactenus. Exscriptus est hic liber Devanagaricis typis formae minusculae, quibus Regia munificentia Academiam nostram ditavit. Qua donatione quantum favoris et patrocinii specimen in studia nostra editum sit, sentire maxime licet mihi, qui primus experientia sum edoctus, quamvis optassem sane, inauguratum fuisse praeclarum istud beneficium edito quodam opere, quod meo et gravius fuisset et limatius. At spero fore, ut voluntatem magis quam ipsum opus respiciant tum studiorum meorum fautores, tum harum litterarum aequi existimatores.

Scribebam Bonnae mense Iunio 1831.

# COMMENTARIUS CRITICUS

IN

# HITOPADESAM.

*P.* 5. *init.* शिवाय नमः । Sic Cod. P. Similiter Pp. ॐ नमः शिवाय । Sed minus apte praemittitur monosyllabum mysticum libro, qui delectationis et pueritiae instituendae gratia scriptus, inter sacros referri nequit. Ed. Lond. श्रीविश्वेश्वराय नमः । quod ad idem redit: praetulimus tamen lectionem simpliciorem. J. et W. legerunt in exemplaribus suis: गणेशाय नमः । W. porro addit सरस्वत्यै नमः । quae et ipsa habent quo se tueantur: nam Ganesae ingeniosa quaeque tribuuntur; Sarasvatis eloquentiae praesidet, eique dedicatus est liber, cui superstructus est Hitopadesas, Panchatantrum (cf. *Trans. of the Royal As. Soc. of Gr. Br.* Vol. I, p. 157). Variant eiusmodi salutationes pro libito fere librariorum, attamen ipsum auctorem librum suum Sivae dedicasse crediderim; nam et huius numen primo disticho adorat, et cum peculiari quadam proprietate commendari poterat fabularum liber Sivae, utpote qui पशुपतिः *animalium dominus* dicitur. S. P. 5.

*Dist.* 1. Sententia egregie illustratur alio versu libr. II, dist. 13. b. add. IV, dist. 98.

— 2. a. हितोपदेशोऽयं । Ed. Lond. - देशार्थं । Portentosam lectionem silentio praetermisissem, nisi commentator Hertford. eius rationem reddere conatus esset; venditat nimirum istud pro vocabulo composito, quale nunquam formari potuit. S.

— 4. a. विद्यैव । Consentiunt in hac scriptura libri editi et Mscripti, quam ob caussam manus a mutando abstinuimus, quanquam lenissima medela in promptu foret, emendando विद्या हि; in sequenti dist. recte legitur विद्यैव, unde huc illatum esse videtur. Esse tamen potest oratio recta et प्राहुः parenthesis loco haberi: »omnibus bonis praestat scientia, *ita aiunt.*« Eodem modo peculiari quadam vi affirmandi orationi directae inseritur मन्ये, *credo.*

P. 3. *Ibid.* b. Pro अक्षयत्वात् Cod. Pp. अक्षय्यत्वात्, quod ad idem redit.

*Dist.* 5. b. दुर्धर्षं । Cod. P. et edd.: दुर्द्धर्षं; Pp. दुर्द्धर्षं, unde aliquis suspicari posset, legendum esse दुर्दर्शं (difficilem visu regem, pro fastu nimirum aulae Asiaticae), littera ध repetita per द्ध pro ध्ध, quemadmodum saepius peccant librarii. Sed altera ex parte librarii Bengalici, neque ii indocti, pro libito fere ponunt sibilantes श et ष, in errorem inducti hodierna pronuntiatione, apud Bengalos potissimum obtinente, qua eodem paene modo efferuntur ambae litterae. (cf. *Carey Gramm.* p. 6. *Forster Gr.* p. 3.) दुर्धर्ष saepius quidem usurpatur de viro forti, qui haud facile superatur; sed hoc non obstat, quo minus de rege, ad quem difficilis sit aditus, h. l. dicatur. Alia porro est caussa, cur hanc vocem huic contextui accommodatiorem esse censeam; nam sicuti नीचगा, quod proprie ad सरित् pertinet, ita positum est, ut quodammodo etiam ad विद्या referri possit, ita दुर्धर्ष simili positione ad समुद्रं quodammodo trahi potest, quamvis proprie epitheton sit regis; दुर्दर्श autem inepte dictum foret de oceano, qui दुर्धर्ष dicitur Râm. II, 34, 45. ed. Schl.

*Dist.* 5. 6. Interiectum est in editis distichon hocce:

विद्या ददाति विनयं विनयाद्याति पात्रतां ।
पात्रत्वाद्धनमाप्नोति धनाद्धर्मं ततः सुखं ॥

quod exulare iussimus. Omittitur in utroque codice. Omissiones codicum singulorum alioquin non magnopere curo, sed gravior hic accedit caussa. Doctrina, quae his versibus traditur, non solum est improbanda, sed plane ridicula. Quid enim, quaeso, pietati cum divitiis? Mire se torserunt interpretes, ut sensum tolerabilem inde elicerent. Cl. Wilkins monet, cultum numinis apud Indos in rebus externis poni, in sacrificiis magnificis, aliisque id genus, quae sine magno impendio parari nequeant. Haec sane est vulgi opinio, a Brachmanis lucri cupidis sedulo propagata, sicuti etiam Christianorum antistites exstiterunt, qui hominum superstitiosorum opibus inhiantes, largitiones pro remedio animae Ecclesiae, i. e. sibi, factas, tanquam certissimam salutis viam post vitam facinorosam commendarent. Sed sapientes utrobique meliora docuerunt. Cf. Bhag. Git. XVII, 11. 17. 20. et infra I, dist. 173. Haud facile mihi persuaderi patiar, auctorem nostrum, qui complures fabulas finxit, multos versus libro suo inseruit, quibus aperte vana sanctitatis simulatio deri-

deatur, hanc doctrinam probasse. Profert ille quidem etiam alias sen- P. 3.
tentias, nec probandas, neque ab ipso probatas; sed semper id significat aut refutatione subiecta aut delectu personarum, quibus eas tribuit. Hic autem in prooemio e sua persona loquitur. S.

*Dist.* 6. a. विद्या शस्त्रस्य शास्त्रस्य । Haec est lectio cod. Pp. ceteri: शस्त्रं च शास्त्रं च । quae nimis dura foret appositio, ut ipsa arma, ipsi libri disciplina dicantur. Postulatur genitivus et numerus sing. collective est positus. Ceterum ludit poeta in similitudine verbornm. S.

Incredibilis admodum est error commentatoris Hertford. qui प्रतिपत्तये accipi vult pro nom. dual. ita ut praedicatum sit ad विद्ये referendum. Tironum gratia moneo, dativum hic indicare usum, cui res quaedam inserviat; quod grammatici Indici plerumque sic exprimunt: तादर्थ्ये चतुर्थी. Ex. gr. scholiastes ad hunc locum dramatis Mâlatî - Mâdhava inscripti (Act. I, sl. 16.): संतापसंततिमहाव्यसनाय तस्यां । आसक्तमेतद् . . . . . चेतः । ubi व्यसनाय explicatur per व्यसनार्थं, addita definitione technica, quam mox laudavi. Aliud exemplum huius dativi est Bhag. Gît. IV, 23. Vid. infr. Lib. I, 5.

Sequitur in ed. Lond. hoc distichon:

पण्डिते च गुणाः सर्वे मूर्खे दोषाश्च केवलं ।
तस्मान्मूर्खसहस्रेषु प्राज्ञ एको विशिष्यते ॥

Abest ab ed. Ser. et codd., neuter interpres id in suo exemplari legit. Agitur hic de scientiae pretio, non de stultorum importunitate; alieno loco itaque intrusa est sententia. Cui si quis locum commodiorem quaerit, interponat eam sermoni regis Sudarsanae post dist. 16. infra. S.

*Dist.* 7. Dubitari potest, utrum vocabulum संस्कारः intelligendum sit P. 4.
de figuris ornandi gratia operi fictili impressis, an de aromate quo perfusa argilla nondum exsiccata vel cocta bonum odorem deinde perpetuo servat. Mihi posterius placet, quo et लग्न deducit. Plerumque संस्कार ad ornamenta externa refertur; attamen usurpatur etiam de puritate interna, v. c. in Manûs legibus de initiatione. S. (Mân. Sâstr. II, 66).

*Lin.* 6. प्रासादपृष्ठः पथि गच्छता e cod. Pp. Quibus verbis narratio egregie illustratur. Quomodo enim homo privatus ausus foret recitare coram rege versus, quibus reprehensio filiorum eius subesse videri debebat? Sed quemadmodum solent istarum regionum incolae tempore matutino vel vespertino, ut a nimio calore sese reficiant, ascenderat rex

P. 4. in solarium domus suae, ubi a praetereunte, casu has sententias recitante, conspici non poterat. S.

De situ urbis Pâtaliputrae supervacuum foret dicere post ea, quae disputata sunt in libro: *Ind. Biblioth.* II, p. 395. Alio nomine dicitur *Kusumapura*, i. e. Anthopolis. Hemach. IV, 42. Etiam *Pushpâpura*; Trik. Sesh. sl. 16. किमपि idem valere atque किंचित्, किंचन, in vulgus iam notum esse debet; interdum etiam किंच dici, alio loco observavi. De Pentap. Indic. p. 87.

*Dist.* 9. b. दर्शकं editi; meliorem scripturam debemus Cod. Pp.

— 10. d. किमु । Operae pretium erit paucis vim huius particulae exponere, quam iusto brevius expedivit cl. Wilso, sive potius is, ex quo sua hausit, Amarasinhas p. 368, v. 5. Dicit enim किमु poni विकल्पे i. e. interprete cl. Colebrookio „*indicating deliberation*". Quam significationem non negabo quidem, quanquam nullum in promptu habeo locum, quo egomet eam confirmare possim; alium sensum huic particulae nostro loco esse attribuendum, solis luce est clarius. Composita est ex किं et उ, quae vocula in libris, quos usu quotidiano conterimus, rarissime sane apparet; veruntamen a grammaticis agnoscitur et non semel in Upanishadis adhuc editis reperitur. Primaria eius significatio adversativa esse videtur: Kathak. Up. p. 4. अन्यच्छ्रेयोऽन्यदुतैव प्रेयः । तयोः श्रेय आददानस्य साधु भवति हीयतेऽर्थाद्य उ प्रेयो वृणीते ॥ Isa Up. p. 1.: अन्धं तमः प्रविशन्ति ये ऽविद्यामुपासते । ततो भूय इव ते तमो य उ विद्यायां रताः ॥ Altera deinde significatio est continuandi, atque *etiam* valet: Mund. Up. II, 2. p. 5: तदेतदक्षरं ब्रह्म स प्राणस्तदु वाङ्मनः । Kath. Up. p. 9. तदु नात्येति कश्चन । »hoc etiam non exsuperat quispiam« i. e. neque hoc exs. q. Eodem sensu legitur Kena Up. p. 1. स उ, »ille etiam« et Rigved. *Spec. ed. Rosen* I, 1. b. अभूदु उ »fuit etiam.« Tertio denique loco pono significationem, quam in quibusdam Rigvedae locis observavi: *iam.* I, 1. a. उदु उ श्रिय उषसो रोचमाना अस्थुः । »*Iam* luces Aurorae fulgentes exsurgunt.« Ibid. in not. उदु उ तिष्ठ सवितः । »Exsurge *iam*, Sol.« Interpretari omisit particulam Rosenius meus. Ab उ derivata est particula उत, quae in loco mox laudato ex Kath. Up. *etiam* valet; eodem significatu ter in Bhag. Gîta legitur (I, 40. XIV, 9. 11. Adde Rigv. Spec. p. 8. l. 1. p. 10. l. 5. p. 12. l. 4. p. 16. l. 6.) Aliis locis उत affirmat; cuius rei testem adhibebo Grammaticae Indicae principem, Paninem: (III, 3, 152. p. 324.) उताप्योः समर्थयोर्लिङ् ॥ उत । अपि । इत्येतयोः समानार्थकयोः प्रयोगे धातोर्लिङ् स्यात् । उता-

धीयीत । अप्यधीयीत । बाढमध्येष्यते इत्यर्थः । बाढमित्यर्थे तुल्यार्थावेतौ । समर्थयोः किं । उत दण्डः पतिष्यति । P. 4.
अपि धास्यति द्वारं ॥ Nimirum ab utraque particula incipere etiam potest interrogatio affirmativa. उ et व eandem esse voculam docent prorsus similes contractiones: उवाच pro ववाच cet.; व in derivatis autem solum superstes est: वत (in यद्वत) इव (praeposita littera इ, quae radix est pronominis इदं) et एव (praefixa diphthongo ए, quae eadem एतद् et एतावत् formandis inservit.) Neque absurdum erit suspicari व ab origine coniunctum esse cum वा; littera V etiam in vocibus Latinis *ve*, *vel*, et in Indica praepositione वि disiungendi et discriminandi vim habet.

His expositis ad किमु revertor, cui particulae inest vis disiungendi, sed ita tamen, ut ea res, quae hac particula disiungatur ab aliis, maior et gravior esse dicatur, quam ceterae, quae prius iam fuerint memoratae; nam किमु in altera tantum positionis parte poni posse, per se patet. Valet igitur, ut uno verbo dicam, πῶς οὐ, vel si interrogationem omittimus, *quanto magis*, *nedum*, et vehementer est affirmantis. Eodem sensu frequentius usurpatur किं पुनः; किमुत antem a किमु hand differre opinor. Alia est ratio particulae किमु in hoc *Amarû - Satacae* disticho; in hunc enim locum re vera quadrat definitio Amarasinhae:

न जाने संमुखायाते प्रियाणि वदति प्रिये । सर्वाण्यङ्गानि मे यान्ति श्रोत्रतां किमु नेत्रतां ॥

„Vix novi, quum coram me adstet amicus et dulce loquatur, utrum in auditum tota abeam, an in visum."

*Lin.* 12. 13. Verba नित्यमुन्मार्गगामिनां a neutro codice agnoscuntur, recurrunt infra suo loco in sermone regis, unde huc translata esse suspicor. – Ed. Ser. et cod. Pp. अनुष्ठानेन, omissa negatione; Cod. P. substituit ज्ञानोपादानेन; neutrum bene; nam rex उद्विग्नमनाः est sollicitus propter rem, cui mederi vult, non de re consequenda. Ceterum observavit Vir illustr. SCHLEGELIUS vocabulum अनुष्ठान desiderari in lex. Wilsoniano, neque explicari significatum verbi स्था praefixa praepositione अनु; enotatum autem esse nomen in cl. *Haughtonis* Gloss. Bengalico s. v.; ubi haec leguntur: अनुष्ठान, nomen verbale, *the following, attending to or searching.* Cf. praeterea *Rosenium* s. v. et Bhag. Gît. III, 31. 32. 35. XVIII, 47. Notat अनु+स्था etiam *petere,* quae significatio omissa est a Rosenio. MUDR. RAX. Prolog. संगीतकमनुतिष्ठामि, „musicos arcesso."

Addit idem vir cl. उपादान in varia lectione, ex cod. P. enotata, habere

P. 4. significatum a Wilsone silentio praetermissum: *suppeditatio*, et ablegat lectorem ad eundem Haughtonem s. v. उपादेय.

*Dist.* 12. 13. Cod. P. horum distt. ordinem invertit; Pp. prius omittit; J. duodecimum decimo quarto subiungit. Prius e Panchatantro huc translatum est; cf. Wils. l. l. p. 158; alterum BHARTRIHAREM habet auctorem; cf. ed. Ser. p. 58.

His distichis sola ed. Ser. interponit hosce versus:

वरं गर्भस्रावो वरमपि च नैवाभिगमनं ।
वरं जातः प्रेतो वरमपि च कन्यावजनिता ।
वरं बन्ध्या भार्या वरमपि च गर्भेषु वसतिर् ।
न वाविद्वान् रूपद्रविणगणयुक्तोऽपि तनयः ॥

„Toleranda res est abortus; tolerandum quoque, quando mulier omnino non concipit; tolerandum, quandŏ natus moritur; tolerandum quoque, quando puella nascitur; toleranda uxor sterilis, toleranda quoque graviditas ultra terminum protracta; non vero tolerandus filius insipiens, quamvis forma et divitiarum copia sit instructus." In ultimo versu emendandum est न चाविद्वान्. His versibus quos neuter interpres in exemplari suo legit, sine ullo damno textus carebit. S.

*Dist.* 14. Dedimus lectionem cod. Pp. Ed. Lond. et Cod. P. exhibent ससंभ्रमात् quod plane stare nequit; nam praeposita particula स substantivum संभ्रम in adiectivum convertitur, quod non habet, quo referatur. Melius igitur Ed. Ser. ससंभ्रमा, quod cum कठिनी iungi debet. S. In fine dist. cod. P. कीदृशी नाम, haud obstante metro. Pp. कीदृशी नाम भवति। utramque vocem haud patitur versus.

Priorem huius sententiae versum satis obscurum parum expedivit Jonesius et interpres Hayleyb. Ludere videtur poeta in duplici sensu vocabulorum गुण et गुणिन्, quae tum de virtute, tum de multiplicatione usurpantur; v. c. त्रिगुण, चतुर्गुण, triplex, quadruplex. Erit itaque dilogia, ut गुणिगण significet simul coetum virorum virtute praeditorum et seriem numerorum qui multiplicando efficiuntur. Desumta videtur metaphora a tabula arithmetica sive abaco, quo pueri utuntur. Sed haereo in verbo पतति,

utrum sit: *excidit* e manu rubrica prae nimio studio, an *incidit* in P. 4.
locum aliquem? Si hoc ultimum, expectabam potius गुणिगणे; atqui refragatur metrum. Hoc sibi vult, mulierem, cuius filius matura virtutis aemulatione non excitatur, pro sterili esse habendam. Neminem fugit alliteratio, initio versus sedulo quaesita. S.

Non habeo, quod hisce addam, nisi hoc unum, sine dubio metaphoram desumtam esse a re Indorum arithmetica, sed latere nos aliquid, quo impediamur, quo minus vim et proprietatem orationis intelligamus. Coniecturis nihil in hoc versu efficitur, nisi fortasse quis pro गणन legere mavult गुणन, quod vocabulum est arithmeticorum; vid. Colebrook. Ind. Algebr. p. 5. गुणन, *multiplicatio*; गुण्य, *multiplicandus*; गुणक, *multiplicator*. Sed गणन etiam ad arithmeticam pertinet; व्यक्तगणित nomen est ipsius numerorum scientiae; cf. Coleb. l. l. p. 1. atque tuetur hanc scripturam distichon, quod solus cod. P. subiungit ad versus, de quibus sermo noster institutus erat, illustrandos:

किं तेन भुवि जातेन मातृयौवनहारिणा । सतां गणने यस्य न भवेदूर्द्धगङ्गुलिः ॥

Deest syllaba in tertio hemistichio; in quarto corruptela inest, cui tamen facile est mederi; nam nullum exstat vocabulum मङ्गुलिः, et aeque inauditum est घङ्गुलिः । Legendum videtur धंगुलिः । Sensum totius distichi hunc esse coniicio: filium, qui quum hominum virtute praeditorum nomina laudari et celebrari audiverit, prae admiratione digitum non tollat, nulli esse usui. धंजलिः praeclara est SCHLEGELII coniectura; admirantis enim est istud scenicorum धंजलिनाकाशे धंकृ.

*Dist.* 15. 16. Deest utrumque distichon in cod. Pp. prius in P. P. 5.
Praebet dist. 16. anacoluthiam constructionis satis memorabilem; sequi enim debebat in altero utriusque versus hemistichio nominativus, sed mutata est constructio, quasi antecessisset casus tertius et dictum fuerit: वरमेकेन पुत्रेण । एकेन चन्द्रेण तमो हन्यते । च cum न iunctum saepius habet vim adversativam et valet न तु.

*Dist.* 18. b. प्रियया । Sic scripsi repugnantibus codicibus, qui in प्रिया च cum editis consentiunt. Sed plane fuit necessaria emendatio. Etenim si utrumque epitheton प्रिया et प्रियवादिनी ad भार्या referas, enumerantur quinque tantummodo vitae bona; quod interpretes haud animadvertisse miror; amicam autem postulari praeter uxorem legitimam eam-

P. 5. que blandiloquam, neutiquam decet. Quis porro patietur, amicum inter praecipua vitae bona omitti? S. *Ibid.* d. Pro राजन् cdd. तात ।

— 19. b. कुशूलापूरणाढ्यैः । Utraque editio: कूशल, quale vocabulum non exstat. Interpr. Hayleyb. tentaverat कुशल; frustra. In codd. nihil erat praesidii, quippe qui disticha 19 — 23. omittunt. Praeclaram emendationem debeo viro clar. *Haughton.* Mendose excusum est in editione nostra पूरण pro आपूरण, uti habent edd. Errorem vel metrum arguit: evadunt enim quatuor iambi continui, quem numerum slocus non admittit. S.

*Ibid.* c. कुलालव्यो ed. Ser. quod, nisi operarum culpa editum sit pro ea scriptura, quam nos dedimus, a particula बलं addito affixo विन् derivandum foret; sed dubito, an tale vocabulum formari omnino possit.

*Dist.* 20 — 23. Quatuor haec distt. tum in ed. Ser. tum in codd. desiderantur, sed cl. Wilkins singula in libro suo legit, Jonesius cetera praeter 22. — *Dist.* 20. Exhibuit hanc sententiam Halhedus inter specimina scripturae Devanagaricae p. XXXV. praef. ad cod. leg. Indic. cum varietate lectionis in versu priore: पिता च ऋणवान् शत्रुर्माता शत्रुरशीलिनी । quae doctae sunt lectiones, nec tamen praeferendae. Hiatus ante vocalem ऋ tolerari potest. S.

— 22. Luditur iterum in verbis; वंश et prosapiam sive genus significat et arundinem durissimam (*Bambu*), unde arcus conficiuntur; गुण virtutem et nervum. S. यत्तत् significat *quodlibet*, *quodcunque* et pronomen est compositum; alia exempla invenies Bhag. Git. XVIII, 37. 38. VI, 21. Monendi autem sunt tirones, ne hoc pronomen compositum statuant, ubi re vera यत् ad antecedentem, तत् ad sequentem positionem sit referendum, sicuti Bhag. Git. XVIII, 23; ubi melius seiungitur यत् तत्. — यद्यत् idem fere valet atque यत्तत् sed distribuit et servat naturam pron. relativi; unde plerumque excipitur a pron. demonstrativo तत्तत्; vid. Bhag. Git. III, 21. VI, 26. VII, 21. VIII, 6. X, 41; attamen ponitur etiam absolute; vid. infr. dist. 33. Man. II, 136. तत्तत्, nullo sequente aut antecedente यद्यत् parum differt a यत् किंचित् cf. Bhag. Git. II, 57. et infr. IV, dist. 70.

*Dist.* 23. b. Perperam interpres Hayleyb. कुशीलाशु pro composito accipit, cuiusmodi non datur. कुशल est vocativus, referendus ad पुत्रक. S.

*L.* 20. तत् कथं Haec addidimus ex utroque codice et sic legit W.

Edd. incipiunt ab इदानीं; sed res a rege consilii incerto melius per inter- P. 5.
rogationem effertur, et eiusmodi usum imperativi admittit grammatica Sanscrita, ex. gr. in formulis: किं ददानि ते । किं करवाणि । S.

*Dist.* 24. 25. Quanquam horum distt. neque in codd. neque apud interpp. ullum vestigium appareat, libenter recepimus ex Edd. nobilissimas sententias. In dist. 24. a. particula copulativa otiosa est; nam antecedens compositum eam respuit, nec probabilis foret coniectura aut मैथुनानि legere, aut in bina composita dissolvere aggregativum quadripartitum; vetat enim sequens एतत्. Credendum est, च suo loco positum fuisse in libro, unde desumtum hoc distichon, nimirum ut copula id cum alio similis argumenti praecedente coniungeret; quod semel sit monitum de hac particula ad speciem otiose posita.

*Dist.* 25. c. Ed. Ser. स्तना; minus recte. Nam caprorum propriae P. 6.
sunt verrucae, e collo pendulae, inutiles lacti emulgendo, etsi papillarum speciem prae se ferunt. S.

— 26. यच्चोच्यते । Haec verba versui praemissa arcto vinculo iuncta sunt cum oratione soluta, qua terna distt. proxima excipiuntur, quandoquidem in eis rex opinionem suae contrariam proponit, deinde refutandam. Quod non satis animadverterunt interpp. S.

*Ibid.* c. De neutro plur. एतानि cf. not. ad Bhag. Gît. p. 125. ed. Bonnens. Alia eiusdem constructionis exempla leguntur Man. I, 48. II, 64. 136. III, 101. etc.

— 28. b. Formula चेत् न ita semper est accipienda, ut चेत् ad primam referatur periodi partem, quam conditionalem esse absque negatione, hac ipsa coniunctione declaratur, a न autem incipiat apodosis. Sic in loco nostro et *Vêdânta-Sûrae* p. 15. l. 15. शरीरे पतितेऽशरीरत्वं स्याद् इति चेत् । न ॥ ibid. l. 18. et 25. p. 19. l. 3. Sic etiam in hoc versu, a quo incipit brevis expositio philosophiae Sankhyae: (*Sânkhya-Sûtra* 1.)

दुःखत्रयाभिघाताज्जिज्ञासा तदपघातके हेतौ । दृष्टे सापार्था चेन्नैकान्तात्यन्ततोऽभावात् ॥

In hoc loco vel caesura protasin ab apodosi seiungit. Alia est ratio formulae नो चेत्, de qua suo loco dicetur.

*P.* 6. *l.* 9. कार्याकार्याणां male abest a cod. P.

— 10. Subiunxi e codd. orationi solutae particulam caussalem यतः minime otiosam, quandoquidem sequitur hinc refutatio sententiarum praecedentium alieno nomine prolatarum. S.

P. 6. *Dist.* 29. 30. Desunt haec distt. in codd., prius etiam in interpr. Jonesii et ed. Seram.

— 30. 31. Invertit horum distt. ordinem ed. Ser.

— 32. c. P. यतः पुरुषकारेषु, perperam.

— 34. b. P. दृष्टा तु; male. — Affixum ईय solenne esse videtur in formandis substantivis, quibus appellantur, tanquam nominibus propriis, narrationes in vulgus notae et omnium ore decantatae. Aliud exemplum est श्येनकपोतीय, Ram. II, 12, 40. ed. Schl., tertium addit Wilso e Panchatantro, l. l. p. 173. काकोलूकीय. Propria horum nominum vis est *comparandi*; काकतालीयवत्, quod pro adverbio est accipiendum, est: *veluti* in ista fabula de cornice et palma. Quam rem a *Panine* edocemur. V, 3, 106 समासाच्च तद्विषयात् ॥ इवार्थविषयात् समासाद् इवार्थे छः स्यात् ॥ काकतालीयो देवदत्तस्य वधः । अजाकृपाणीयः । Priori vocabulo dicitur, mortem contigisse Devadattae, sicuti cornici in ista fabula de cornice et palma. Nominis notionem accuratius enarrat *Patanjalis:* द्वाविवार्थौ । काकागमनमिव तालपतनमिव काकतालं । काकतालमिव काकतालीयं । Ceterum vel ex hisce verbis colligi potest, fabulam istam in eo versari, quod cornix palma ex arbore decidente occidatur; cum cuius morte comparatur letum Devadattae a latronibus occisi.

P. 7. *Dist.* 35. 36. desunt in utroque cod. Jonesius tamen ambo expressit, neque aliter W. Ed. Ser. alterum omisit, in priore vitiose गुणै dedit pro गुणे; correxerat iam *Bernstenius.*

— 38. 39. Omittuntur in utroque codice et ab Jonesio; 39 etiam in ed. Ser. quae hoc substituit, ab editore Lond. receptum:

पुस्तकेषु च नाधीतः नाधीतः गुरुसंनिधौ ।
न शोभते सभामध्ये जारगर्भा इव स्त्रियः ॥

»Libris non eruditus, neque eruditus magistri contubernio, non splendet in aula media, sicuti mulieres ex adultero gravidae.« Ed. Ser. habet contra grammaticam in priore versu नाधीतं, in posteriore गर्भः, quum istic nominativus, hic pluralis requiratur: mallem tamen ubique pluralem. Prius mendum tollere aggressus est ed. Lond. sed pro more suo novum peccatum admisit; scribi enim debet utroque loco नाधीता. At hanc sententiam neque codices neque interpretes agnoscunt; conflata videtur e praecedentium imitatione; exit in comparationem nimis claudicantem; missam igitur feci. S.

*Dist.* 39. Cf. Gr. Yatesii p. 331. ubi tribuitur Chânakyae, qui auctor dicitur fuisse libri de rebus prudenter gerendis (नीति). Cf. Wils. l. l. p. 158. Et fuit sane नीतिविक्रमः, si fides habenda est auctori dramatis Mudrâ-Râxasi. P. 7.

*L.* 12. — 15. Castigavimus hunc locum auctoritate librorum Mscptorum, in plerisque egregie eodem conspirantinm. पण्डित l. 12. omisit P. l. 13. idem praebet: पण्डिताश्चाकर्णम मम वचनं श्रूयतां । deinde: एवंभूतः । Pp. ut nos, peccat tantummodo in श्रूयन्तां । Edd. hunc in modum se habent: भो भोः पण्डिताः श्रूयतां मम वचनं अस्ति कश्चित् एवंभूतो विद्वान् यो मम पुत्राणां नित्यमुन्मार्गगामिनामनधिगतशास्त्राणामिदानीं नीतिशास्त्रोपदेशेन पुनर्जन्म कारयितुं समर्थः ॥

Corrigendus est plur. imper. cum nomin. sing. vitiose positus; melius tamen regiae maiestati convenit श्रूयतां absolute positum, et saepe sic usurpatum. विद्वान् glossematis speciem prae se fert, quo quis एवंभूतः accuratius definire voluerit. अनधिगतशास्त्राणां e primo regis sermone huc translatum videtur, sicuti vice versa hinc नित्यमुन्मार्ग° eo migrasse monuimus. इदानीं παρέλκει. कारयितुं समर्थः est scholion margini adscriptum ad declarandam vim futuri करिष्यति, deinde in textum irrepsit. Hisce additamentis omnis concinnitas orationis perierat, iisdem eiectis prodit slocus elegans, ad metri leges probe exactus, quem cod. Pp. etiam interpunctione distinguit. Quod tanto magis placet, quia etiam ceteri interlocutores fabularum argumenta versibus praecipere soleat. S.

*Dist.* 41. अतः praemittit P. mendose. - b. मात्यर्थीगुणी । Ser. minus bene.

— 42. a. ततः Pp. absurde; idem c. यान्ति pro एति; nil refert.

*L.* 20 — 22. Cod. Pp. post शास्त्र omittit तत्त्व. — समुद्भवाः e cod. Pp. — P. संभवाः । edd. संभुताः, corrigi debet संभूताः, uti iam monuerat Bernstenius. Pp. omittit महा ante कुल; nec male; saepe enim कुल simpliciter pro nobilitate ponitur. Porro ed. Lond. राजपुत्राणामत्र.मया; paullo melius ed. S. तन्मया; sed मया arroganter foret additum a Vishnusarmane. नीतिविद्यां e cod. P. edd. नीतिं; Cod. Pp. नीतिशास्त्रं. S.

*Dist.* 43. a. नाद्धयनिहिता Pp. P. 8.

— 44. a. b. Exhibui versum, qualis in utroque codice legitur. Edd. अस्मिंस्तु निर्गुणं गोत्रे नापत्यमुपजायते । quae videtur esse emendatio grammatici cuiusdam, quem hiatus offenderat; intrusit itaque particulam adversativam loco alieno, et negationem inconcinne transposuit. At saepius contra grammaticorum praecepta vocalem अ aut elidendam aut contrahendam

P. 9. tuetur caesura. Vid. Bhag. Git. XI, 54, a. XII, 8, c. infra I, dist. 205. II, 14. 116. IV, 57. S.

*L.* 5. अहं abest ab utroque codice. Deinde P. तव पुत्राणां नीति . . ज्ञानं करिष्यामि । Pp. पुत्रान् नीति . . ज्ञानं करोमि । mendose. *Lin.* 6. Pp. राजा सचिवनयं पुनराह । P. रा° पु° सचिवनयमाह ।

*Dist.* 46. c. सत्संनिकर्षेण Pp. minus eleganter repetito vocabulo.

— 47. Desideratur in utroque cod., sed expresserunt interpretes.

*L.* 13 — 15. Castigavimus haec ope cod. P. quocum in plerisque consentit Pp. nisi quod ante उपचये perperam omittit ज्ञान et otiose मनुना subiicit. Pro ज्ञानोपचये exhibent edd. नीतिशास्त्रोपदेशाय, in quo inest ingrata repetitio; melius praeterea convenit casus septimus quam dativus rei, in qua peragenda auctoritas alicui tribuitur. Pp. प्रणमामि इत्युक्ता corrupte, sed operae pretium erit, corruptelae originem indagare. Interpunctione sublata praecedenti vocabulo adhaeserat vocalis इ, unde particula incipit. Hinc transpositis syllabis मा et णा effictum est verbum, quod sensui non nimis male convenit; sed postulabat illud accusativum भवतः. Nimirum non intellexerat librarius usum ellipticum vocabuli प्रमाण, de quo egi ad Bhag. Git. p. 122. Porro edd. omittunt स राजा et exhibent: बहुमानपुरःसरं पुत्रान्, nullo sensu. Pro पुरस्तात् ponunt codd. अग्रे, quod ad idem redit. S. — De क्रम dicetur ad p. 9. l. 8.

*Dist.* 48. Ante hoc distichon duo alia inserit ed. Lond.

विद्या नाम नरस्य रूपमधिकं विद्यातिगुप्तं धनं ।
विद्या बन्धुरसौ विदेशगमने विद्याक्षयं संबलं ।
विद्या कीर्तिकरी सभावशकरी विद्या परं लोचनं ।
विद्या जीवनहेतुरत्र भुवने विद्याविहीनः पशुः ॥
गङ्गाहीनो हतो देशो विद्याहीनं हतं कुलं ।
अप्रसूता हता नारी हतो यज्ञस्त्वदक्षिणः ॥

„Doctrina profecto summum viri decus; doctrina bene custoditus thesaurus; doctrina comes eadem in peregrinatione; doctrina inexhaustum viaticum. Doctrina laudis et publici assensus est conciliatrix, doctrina clarissimum lumen; doctrina vitae praesidium in hoc mundo; doctrina destitutus homo est pecus."

„Gange carens cassa est regio; doctrina carens cassum genus; sterilis foemina cassa; cassum sacrificium sine largitione." P. 8.

Hos versus nullo alio ex fonte in Ed. Lond. fluxisse, quam e cod. Wilk. inde probabile fit, quod V. cl. eosdem iam antea Anglice expresserat; codd. nostri, ed. Ser., Jonesius denique pariter eos ignorant. Quapropter exulare iussimus sententias nulla fere re praeter vanam verborum pompam notabiles et inepte huc intrusas. Si Vishnusarman hunc in modum exorsus fuisset, iure quaeri poterat: quid dignum proferet tanto promissor hiatu? — Enimvero is sedulo dissimulat magistri supercilium, et nihil aliud adolescentibus pollicetur, quam delectationem e lepidis fabulis percipiendam. S. Prius distichon Bhartriharis est; cf. ed. Ser. p. 57. Laudatur etiam in gramm. Yatesiana p. 330, primo et tertio hemist. omisso, secundo et quarto hunc in modum variato: *b.* . . कंधुतनो . . . . . . . . पदं दैवतं । *d.* . . राजसुपूजिता शुचि धनं . . . . . . . ॥

— 48. c. तु e cod. Pp. pro च; postulatur particula adversativa. विनोद proprie est depulsio curarum (radix नुद् enim dimissionem notat), sed usurpatur plerumque de delectatione, quae libris eleganter scriptis legendis vel audiendis animo percipitur. Sic de fabula audienda Mâl. Mâdh. prolog.: आदिष्टोऽस्मि परिषदा यथा केनचिदपूर्वप्रकरणेन वयं विनोदयितव्या इति ।

*L.* 18 — 20. P. तदप सांप्रतं भवतां etc. Pp. तच्छ्रवतु भवतां etc. quibus additamentis commode carebit textus. — काककूर्ममृगाखूनां Pp. quod e dist. proxime seq. huc migrasse videtur. अथ praemittit P. verbis राजपुत्रैरुक्तं । — आर्य e P., Pp. minus apte देव, qui titulus regum est proprius. Post शृणुत addunt edd. यूयं, otiose. Cod. P. विष्णुशर्मणोक्तं । संप्रति मित्रलाभः श्रूयतां यस्य etc. P. 9.

*Dist.* 1. d. Codd. et ed. Ser. मृगाश्च: quae scriptura per se genuina est, sed minus in hunc locum convenit. Enumerantur enim exempla, quibus comprobetur positio generalis. Quae vis est propria syllabae वत्, adverbia formandi gratia affixae. Cf. Wilk. Gr. §. 1038. Plane similem eius usum vidimus supra; prooem. dist. 34. S.

*L.* 3. In commate secundo edd. सोऽब्रवीत् । Sequimur omnino in hisce formulis, quibus introducitur quaeque narratio, auctoritatem codd. nisi ubi aliud suadeat perspicuitas orationis, cui ab editoribus aeque ac librariis saepius male consulitur; silentio igitur praetermisimus huiuscemodi varietatem scripturae; quod idem valet de fine fabularum, ubi ante repetitum hemistichium primum distichi, quo unicuique fabulae

P. 9. praeluditur, in solenni hac formula: अतोऽहं ब्रवीमि nonnuuquam scriptum invenitur प्रब्रवीमि.

*L.* 4. शाल्मलितरुः P. — -लिः तरुः Pp. quod mendum est in codd. haud raro obvium; sed ne cod. P. scriptura quidem in hunc locum quadrat; postulatur enim compositum. — अगम्य P. utraque forma legitima, neque ullam deprehendere mihi contigit legem, qua inter eas discrimen statui posset. — देशान्तराद् P. mira lectio nec solito sensu hic accipi potest अन्तर, quod nominis more additur et *aliud* valet, qua de re infra; statuenda est potius h. l. alia vocis significatio: *pars interior*; sed vel haec parum convenit et reiicienda potius omnino est lectio.

*L.* 5. रजन्यां e codd. — Edd. रात्रौ, minus ornate. चरमाचल, e cod. P. id. voluit Pp. sed omisit अचल. Edd. अस्ताचल eodem sensu, sed tritum. Praetulit in hac descriptione auctor verba poetica hoc, nisi fallor, consilio, ut sesquipedalia quorundam magniloquorum poetarum verba rideret.

*L.* 6. लघुपतनकनामा. Ed. L. vitiose नाम; hoc vocabulum enim aut componitur cum nomine proprio et secundum personae cuiusque genus inflectitur; aut nomini declinato additur adverbii more: *nomine;* sed posterior ratio, si bene animadverti, ad nominativum est restringenda. प्रबुद्धः सन् codd., quem loquendi usum, quanquam recentiorem, suadentibus libris Mscptis, in seqq. saepius conservavimus, quippe qui haud alienus sit a genere sermonis, quod per totum hunc librum obtinet. — द्वितीयकृतान्तं P. minus bene. आयान्तं e codd. — Edd. चरन्तं quod verbum parum huc convenit; non enim fortuito sylvam *pervagatur* venator, sed certo consilio retia tendendi advenit.

*L.* 7. आलोक्य codd. Discrimen est inter आलोक et अवलोक; prius est necopinato et de repente conspicere, posterius consulto et accurate contemplari; cf. schol. ad Mâl. M. I, 20. cuius discriminis ignari saepissime unum pro altero male ponunt librarii, neque qui hoc ignoret probe intelliget hunc Valmicis versum (Râm. II, 47, 2.) शोकतप्ताश्रुपरिपूर्णा वीक्षमाणास्ततस्ततः । आलोकमपि रामस्य न पश्यन्ति स्म दुःखिताः ॥ आगतं deest in codd., iusto brevius. Post comma तद् e codd. additum.

*L.* 8. आगते किमनिष्टं दर्शयिष्यतीत्यालोच्य तद् etc. in quibus verbis अनिष्टं ineleganter repetitum est, neque placet h. l. आलोच्य, de cuius verbi vi propria alio loco dicam.

*L.* 9. यतः e codd. et ed. Ser.

*L.* 8. तदनुसरणक्रमेण । Illustrabo breviter haec verba, quorum prius P. 9.
a Wilsone omissum, alterum haud satis est explicatum. अनुसरण et अनुसार utrumque indicat actum insequendi, hoc tamen discrimine, ut prius actum in universum designet et notionem infinitivi contineat, posterius de singulo et definito sequendi actu ponatur. Sic infra p. 98, l. 21. p. 99, 2. et Mêgh. Dût. v. 83. अनुसरण; contra Mâl. M. p. 28, l. 1. पादानुसार, Râm. II, 47, 13 मार्गानुसार. In loco infr. p. 68. l. 13. accedit notioni insequendi sensus quaerendi. Aliena vero est a rad. सृ cum praep. अनु composita significatio *obsequendi*, neque in hoc *Vêdânta-Sârae minoris* loco (p. 4. l. 5.) aliud quid significat, quam sequi: जन्ममरणादिसंसारानलसंतप्तो दीप्तशिरा जलराशिमिव उपहारपाणिः श्रोत्रियं ब्रह्मनिष्ठं गुरुमुपसृत्य तमनुसरति ॥ quod ideo moneo, ne quis suspicetur, cadere in hoc verbum, sicuti in alia verba *eundi*, quae praep. अनु praefixam sibi habeant, significationem *parendi*, *observandi* regulam vel praecepta, et si qua alia huic sit similis. तद् ut nemo non videt, est pro तस्य, sc. व्याघ्रस्य. Ad क्रम quod attinet, id nunc non ago, ut omnes vocis significationes eruam, de instrumentali casu क्रमेण tantum hic est sermo. क्रम a rad. क्रम्, incedere, est *incessus*, deinde *ordo*, quo inceditur, *series*; hinc fluxit sensus, quo क्रमेण plerumque ponitur, *consilium*, ex quo oritur quidam ordo quasi actionum; consilium autem si simulatur, est *praetextus*. Prior significatio cernitur in loco nostro, atque infra p. 92, 1. supra p. 8, l. 15. प्रस्तावक्रमेण, praelusionis consilio i. e. praeludii caussa: altera Mâl. M. p. 23, l. 2. Tertius casus ponitur eadem ratione, iuxta quam Sanscrite dicitur गच्छति पथा. Vides igitur vim vocabuli क्रमेण alii voci additi haud multum differre a praepositione *propter*, quem sensum tribuas verbis वचनक्रमेण p. 25, l. 10. necesse est.

*Dist.* 2. a et b. स्थानं utroque hemist. ed. Ser. sensu cassum.

*Lin.* 11. Sic cod. Pp. — Edd. अन्यच्च commate seiungunt a seqq. quod recte fit, quando duobus distichis similis argumenti interponitur; hic autem est ipsius sententiae pars; deinde ante [illegible] inserunt edd. et P. इदं cuius vice elegantius fungitur अन्यत्. Pro विषविषाणि P. praebet विषयैर्विषाणि, quod glossae speciem prae se fert. Idem mox [illegible] । S.

*Dist.* 3. c. . . . . . प्रोक्तानि Pp., sed praeferendus est genitivus pendens a किं.

*Lin.* 14. Pro यथ P. अनन्तरं, Pp. अग्रे च. Post व्याघ्रेण in cod. P. additur: सरःपङ्कमध्ये. Post विस्तीर्णं ed. Ser. inserit कृत्वा, perperam.

P. 9. — 15. Verba स स्थितः male in utroque cod. desiderantur. Pro तस्मिन् ed. Ser. अस्मिन्. P. अस्मिन्नेव प्रस्तावे.

P. 10. *P.* 10. *l.* 1. Codd. सर्पन् — l. 2. आलुब्धान् Pp. quod inusitatum certe est atque haud scio, an omnino dici possit. कथा omisit P. qui mox mutato ordine: कपोतान् आह कपोतराजः ।

*Lin.* 3. तावन्न e codd. - Edd. negationem collocant ante verbum; falso: hoc enim foret: faustum hoc non conspicio; nostrum: video hoc non esse faustum. Pp. भद्रकं. P. omittit इदं.

*Lin.* 4. Pp. आलोभेन, sed vid. supr. l. 2. Idem omittit तथा.

— 5. Versui praemittunt codd. यतः, qua particula adiecta dirimitur nexus, qui inter orationem solutam et versus intercedit. Constructio est, si simul ellipsin explemus: तत्रास्माभिर्भवितव्यं यथा (कथमत्) पथिकः — मानः — संप्राप्तः — मृतः ॥

*Dist.* 4. b. पङ्कसुदुस्तरे, quod durius est. — d. संमृतो edd. Pessime.

*Lin.* 8. अपश्यन् Pp. vitiose. Ne in अपश्यं quis haereat, monendum est, पश् saepius talem in modum poni, ut non sit *conspicere*, sed *interesse rei, praesentem esse*; quod potissimum cadit in participium praes. huius verbi, genitivo vel locativo consequentiae, ut dicunt, posito. Sic Râm. I, LIV, 18. विश्वामित्रस्य पश्यतः ॥

*Ibid.* एको om. P. et recte quidem. Alienus est enim a puriore sermone Sanscrito hic usus nominis numeralis एक, quum eodem sensu ponitur, atque in nostris linguis articulus quem vocamus indefinitum: obtinet contra in hodierno Bengalorum sermone, forsitan etiam in aliis cognatis dialectis; unde haud semel in libros Sanscrite quidem, sed seriore aevo conscriptos, irrepsit. Vid. cl. Haughtonis Beng. Gram. §. 61. p. 15. Sed servanda fuit a nobis hoc loco, sicuti in aliis quibusdam, scriptura, quam et codices tuentur et totum dicendi genus, ad quod pertinet fabularum liber.

*Lin.* 9. पान्था Pp. quae scriptura valde mihi arridet; alloquitur enim h. l. tigris non certum quendam viatorem, sed in universum omnes, qui forte transirent. Ibid. ममेदं P. Verba inde a तद्वचनं usque ad भाले ex P. recepimus; optime enim illustrant narrationem.

*Lin.* 10. P. ततो लोभाकृष्टेन चेतसा केनचित् पान्थेनावलोकितं आह च । in quibus verbis nec placent duo casus tertii ineleganter sibi appositi, neque huc quadrat अवलोकितं । आह minus bene positum est propter constructionem

mutatam et nullo prorsus orationis damno omitti potest; quae enim sequuntur secum volvit viator. Post एतत् Pp. addit अपि. P. 10.

*Lin.* 11. P. संभवतीति किंत्वस्मिन्नर्थे संदेहप्रवृत्तिर्न विधिः । quocum consentit Pp. nisi quod इति omittit et सर्वसंदेहे praebet. In quibus इति prorsus est otiosum, सर्वे vitiosum. सर्वसंदेहे et विधिः ferri possuut; nostra tamen lectio simplicior est, ideoque praeferenda.

*Dist.* 5. b. मतिः P. pro गतिः mendose. Ibid. c. प्रकाशे edd. quod e scriptura Bengalica male lecta ortum esse videtur. De dativo कृपणे supra dictum est ad dist. 6. prooem. यत्र idem est ac यस्मिन् et referendum ad अमृतं; particula enim haec et aliae huic similes saepissime usurpantur pro casibus pronominum, a quibus derivatae sunt; qua de re si dubites, cf. hosce locos: तत्र pro तस्मिन् Bhag. Gît. VIII, 18. XVIII, 4. 16. ततः pro तस्मात् Bhag. Gît. II, 56. VI, 22. अत्र pro अस्मिन् infra 12, 10.

*Lin.* 14. Edd. प्रवृत्तिः inserunt aute संदेहः; sic etiam Pp. sed componit hoc vocabulum cum antecedd. legendo: वर्जन — P. अर्थोपार्जनादौ संदेह एव; igitur omittit प्रवृत्तिः, recte; nam ex praecedd. irrepsit; ceteris varr. lectt. nil frugis affertur textui.

*Dist.* 6. c. पुनः h. l. ut saepius non *iterum* valet, sed *altera ex parte, contra;* quam vim etiam servat in particula composita किंपुनः.

*Lin.* 17. Pp. निरूप्यतां. — Ed. Ser. निरुप्यामि, qualia menda plerumque silentio praetermitto, interdum designo, nt iudicent lectores, qua incuria instituta sit ista editio, et discant tirones, quam diffidenter utendum sit talibus editionibns; nam mendum istud prae se fert speciem verbi वप praefixis praepp. निर् et उप.

प्रकाशं vocabulum est solenne rei scenicae et hunc in modum definitur in *apophthegmatis* Bharatae, fabularum, ut fertur, apud Indos inventoris: यत् तु सर्वजनश्राव्यं प्रकाशं तदिहोच्यते । oppositum est स्वगतं, quod ab eodem hisce verbis explicatur: यत् तु श्राव्यं न सर्वस्य स्वगतं तदिहोच्यते । *Ibid.* ते सुवर्णकंकणं P.

*Lin.* 18. मारात्मके omittit P. male.

*Lin.* 19 — 21. Verba inde a शृणु usque ad इदानीं desunt in utroque cod. — 19. दुर्वृत्तोऽहं । ex coniectura; edd. दुर्वृत्तोऽस्मि । quod prorsus est absurdum. — 20. pro केनचिद् Ed. Lond. केन, inepte. धार्मिकेन addit Ed. Ser. quod recte scribendum erat per ध; sed abundat.

*Lin.* 21. बहमपि Pp. sed otiosa est h. l. particula.

P. 10. *Lin.* 22. दाता च, omisso वृद्धः Pp. — गलितनखदन्ताहसनयनः P. ridicule. — कथं न e codd., edd. न कथं, quae positio dura est, immo h. l. vitiosa.

P. 11. *Dist.* 7. d. धर्मस्य, e coniect. quam deinde confirmavit Pp. Ceteri धर्मज्ञ. — 8. a. पूर्वं, Pp., idem mox: दुर्भार्योऽपि हि, quod vix ferri potest, et particula हि est supervacua.

— — d. न महत्स्वपि . . . . Pp. महात्मसु च तिष्ठति P. Prius absurde, posterius eundem sensum ac nostra lectio praebet, sed male dictum est; च enim post तु prorsus abundat et एव unice huc convenit, cuius particulae praecipuus est usus, ut insignius reddat vocabulum, cui additur, atque significet, in quanam voce totus orationis quasi cardo sit positus. Cuius usus exempla permulta in quolibet libro peritiores deprehendent.

*Lin.* 5 — 7. स्व om. P. गतं pro स्वं Pp. Facile est observatu, peculiari quadam vi positum h. l. esse pron. relativum येन, quod non simpliciter valeat: *propter quam* (cupiditatis absentiam), sed *ita ut propter eam;* continetur enim consecutionis notio vocabulo praecedente एतावान्. Eandem vim in relativam vocem exercet एतादृश vid. infr. p. 19, l. 3. ubi यत् 'fit coniunctio finalis. Neque aliter se habet pron. relat. in hac Ciceronis sententia: *talem* te esse oportet, *qui* ab impiorum civium societate te seiungas. Quae quum ita sunt, miror BOPPIUM, Vir. clar. in eum induci semetipsum passum esse errorem, ut contendat, nil omnino discriminis interesse inter potestatem vocabb. तद् et एतावत्. Vid. quae disputata sunt ad librum *Arjunas Reise* p. 110. At sententiam eius neque stabilient interpretationes locorum Sanscritorum vernaculae; nam male reddantur necesse est quae male sunt intellecta; neque auctoritas WILKINSII, quem innocuum erroris sui participem facere studet Boppius. Levissima nimirum res est, quae professori Berolinensi fraudem fecit. W. definierat एतावत्: *this or thus much, many.* (Gr. §. 909.) quo nil verius esse potest; Anglica vero verba Boppius mutavit in *this, thus, much, many,* negans duas ultimas a W. positas significationes usquam se invenire meminisse. Ipse, credo, negabit Wilkinsius, qui unam tantum posuit vocabuli एतावत् potestatem: *this much* sive *thus much*, si singularis est; sin pluralis, *thus many.* Si id dicere voluisset, quod dicere eum opinatus est Boppius, omisisset partic. disiunct. *or* et commate *this* a *thus* seiunxisset. A तावत्, unde fluxit, eadem ratione differt एतावत्, qua τοσοῦτος a τόσος: तावत् tantum correlativa est vox; praefixa diphthongo

ए, additur correlationi notio demonstrationis. Ad तावत् aut appositum P. 11.
est यावत् aut cogitatione supplendum; ad एतावत् non facile apponitur, quia एतावत् refertur ad rem in conspectu positam et nulla ampliore definitione egentem, aut ad rem non comparatione cum alia, sed ex sui ipsius accidentibus metiendam. Quoties sermoni cuiusdam additur एतावदुक्त्वा, hoc valet: *tantum* dictum esse, *quantum* praecedente sermone contineatur; quod quantum differat a तद् mirum est dicere. Exempla huius vocis sunt infr. p. 24, l. 11. II, dist. 21. p. 60, l. 10. p. 71, l. 17. p. 98, l. 14. Alia alii libri praebent, quae omnia hic afferre non opus erit; unum addam, ex quo solo attente legens vim vocabuli perspiciet: अहमेवासमेवाग्रे नान्यत् यत् सदसत् परं । पश्चादहं यदेतच्च योऽवशिष्येत सोऽस्म्यहं ॥ ऋतेऽर्थं यत् प्रतीयेत न प्रतीयेत चात्मनि । तद्विद्यादात्मनो मायां यथा भासो यथा तमः ॥ यथा महान्ति भूतानि भूतेषूच्चावचेष्वनु । प्रविष्टान्यप्रविष्टानि तथा तेषु न तेष्वहं ॥ एतावदेव जिज्ञास्यं तत्त्वजिज्ञासुनात्मनः । अन्वयव्यतिरेकाभ्यां यत् स्यात् सर्वत्र सर्वदा ॥ Verba a Jonesio ex Sri-Bhagavato excitata sunt As. Res. T. 1. p. 33. ed. Lond. Ut uno verbo dicam: aequalitas duarum rerum vocibus यावत् et तावत्, unius rei eum se ipsa aut cum attributis suis declaratur vocabulo एतावत्. Lass. — Operae pretium erat accuratius haec excutere, quam adhuc factum est, quoniam vocabulum एतावत् desideratur in Wilsonis lexico, utpote praetermissum in glossariis Indicis. Proxime huic cognata vocabula Amarasinhas luculenter et breviter, ut solet, definit: यावत् तावच्च साकल्येऽवधौ मानेऽवधारणे । „Exprimunt, inquit, totum, terminum, quantitatem, affirmationem." Affirmandi usus in voce तावत्, ut sit *sane, certe*, minus vulgatus est. Habemus tamen eius exempla. Hitôp. pag. 15, lin. 18. — A तावत् formatur एतावत् sicuti एतत् a तत्, eadem plane ratione, eodemque sensus discrimine. Utrumque δεικτικῶς usurpatur. Trium priorum significationum quas Amarasinhas vocabulo तावत् tribuit, vox inde deflexa quodammodo est particeps. In एतावदुक्त्वा aliisque eiusmodi locutionibus indicat *terminum*, quo progressus est sermo, ac reddi debet per *hactenus*. Quando simpliciter ponitur sine pronomine relativo, saepe habet emphasin et vim quandam peculiarem. Sic Hitop. p. 27. l. 18, 19: „Quomodo fieri potest, ut mus iste, animal imbecillum, *tam longe* prosiliat?" Invicem sibi respondentia vocabula तावत् — यावत्, secundum varias significationes, quas assumunt, Latine redduntur per *tantus — quantus, tamdiu — quamdiu*, et in plurali numero per *tot — quot*. Quando एतावत् a pronomine यत् excipitur, similiter eius vice fungitur *tantus*, sequente

P. 11. *qui* cum coniunctivo verbi. Ex. gr. in loco de quo nunc agitur: „ *Tanta* est abstinentia mea ab omni lucro, *qua* commotus *cupiam* dare armillam etc." Errorem suum vix credibilem nondum agnovisse videturBoppius, quandoquidem in altera *Nali* editione, Cap. IV, sl. 31 pertinaciter *hoc* pro *hactenus* retinuit. — एतावता कृतान्तसमावृतः कश्चिन्मूर्खः पण्डितमानी मुह्यति येन स तद्देशावत्योर्विशेषः कोऽपि नास्तीत्याह । SCHL.

*Lin.* 6. किंतु omittunt edd., male; servit enim haec particula adversativa corrigendis et restringendis eis, quae iam dicta sunt et iungitur cum तथापि, sicuti Latini dicunt: *tamen nihilominus.* P. inserit हि ante दुर्निवारः male.

*Dist.* 9. c. धर्मे P. vitiose. प्रमाणयति, *proponit tanquam exemplar*, verbum est nominale a प्रमाण derivatum, qualia permulta a poetis, praesertim serioribus, formantur. Quae occurrunt in Hitopadesa exempla, haec sunt:

| | | | |
|---|---|---|---|
| I, | dist. | 63. | द्रुमायते, arborescit, arboris loco habetur, a द्रुम, arbor. |
| I, | » | 74. | कृष्णायते, nigrum reddit, a कृष्ण, niger. |
| I, | » | 90. | सुखयति, delectat, a सुख, voluptas. |
| II, | » | 25. | दुःखीयति, dolore afficit, a दुःखिन्, dolore affectus. |
| II, | » | 91. | श्रमणायते, pauperatur, anachoretae instar, a श्रमण, anachoreta. |
| II, | » | 96. | राजायते, regem agit, a राजन्, rex. |
| III, | » | 56. | गोमयायते, fimum bubulum sapit, a गोमय, fimus bubulus. |
| III, | » | 134. | सिंहायते, leonis virtutem aemulatur, a सिंह, leo. |
| IV, | » | 53. | दोलायते, oscillat, a दोला, oscillum. |

Frequentior est omnino, quam nonnulli V.V. D.D. opinati sunt, horum verborum usus apud recentiores Indicos poetas, in primis apud comicos, qui maximae in eis formandis licentiae indulgent, unde probabile fit, vel frequentiorem eorum fuisse usum in quotidiana familiaris sermonis consuetudine. Comicorum audaciam uno exemplo demonstret *Dhúrtasamágamae* auctor (prooem. dist. 5.): कर्पूरन्ति सुधाद्रवन्ति कमलाहासन्ति हंसन्ति च । प्रालेयन्ति हिमालयन्ति कर्कासारन्ति हारन्ति च । त्रैलोक्याङ्गनकुण्डलाङ्गिकालिप्रागल्भ्यसंभाविताः । शीतांशोः किरणाङ्कुरा इव नयन्त्येतर्हि तत्कीर्तयः ॥ Omnem quam congessi exemplorum nubem huc afferre supersedeo; sufficiant haec ex uno tantum libro, *Bhartriharis distichis*, temere collecta: p. 30. l. 3. विषायते । p. 33. l. 8. कान्तायते । p. 41. lin. 4. infr. कदर्थयसि । p. 53. l. 5. infr. वैरायते । p. 56. l. 6. inf.

कूपायते । स्वल्पशिलायते । कुरङ्गायते । माल्यगुणायते । पीयूषवर्षायते । p. 64. l. 5. infr. शिरिषि- P. 11.
लायते । तडागायते । p. 94. l. 2. अमित्रायते ।

*Lin.* 10. मया च ed. Ser. et Pp. — यथा शृणु P.

*Dist.* 10. Inserit ante hos versus Ed. Lond. aliud distichon, quod solus Wilkinsius agnoscit, sed alio loco, ante dist. 12, exhibet:

मरुस्थल्यां यथा वृष्टिः क्षुधार्त्ते भोजनं तथा ।
दरिद्रे दीयते दानं सफलं पाण्डुनन्दन ॥

Ed. L. vitiose praebet स्थल्यं; *Bernstenius* iam coniecerat स्थल्ये; sed veram emendationem indicavit Bibliotheca Indica II, p. 43. Vix probum est vocabulum मरुस्थल्य; et probabilius est vocalem आ culpa typothetae omissam esse, quam mutatum esse ए in *Anusvaram*. Desumti sunt hi versus sicuti seq. dist. 13. haud dubie e libro quodam Bharateae.

— 10. c. Pro सर्वत्र Ed. L. भूतेषु, S. भूतानां । prior lectio e codice Wilkinsiano fluxisse videtur; utraque autem posthabenda est nostrae, quae idem valet ac सर्वेषु भूतेषु । Verba hemistichii tertii ipsissima leguntur Bhag. Gît. VI, 32.

— 12. b. द्रवेषु Ed. S. vitiose. Omisit dist. Pp.

*Lin.* 17. धनीव S. धनि et mox तत् omittit Pp. — P. दुर्गतदरिद्रस्यं तेनाहं दातुं समागतः । Aggregativum (*dvandva*) a quo incipiunt haec verba, ferri potest, sed inusitatius est in simplici prosa oratione.

*Dist.* 13. d. S. praebet नीरुजस्य quod alienum est ab hoc loco. Cf. *Wils.* s. h. v. In fine Pp. औषधं । vitiose; constructio enim haec postulat genitivum personae, cui opus sit re quadam, et instrumentalem rei, qua sit opus. Cf. Bhag. Gît. I, 32. Subintelligitur कर्तव्यं vel कार्यं; vid. ex. gr. Râm. ed. Ser. II, XII, 26. (Tom. II, p. 209.) Interdum etiam अर्थः, ex. gr. Bhartrih. p. 57, l. 2.

— 14. d. Pro स्मृतं ed. Ser. et P. विदुः । per se nil refert, sed tuetur prius liber, unde desumtum est distichon, Bhag. Gît. XVII, 20.

*Lin.* 1. अत्र om. P. अस्ति e Pp. असौ पान्थः स्नातुं लोभाकृष्टेन चेतसा सरः प्रविष्टं तावत् etc. P. 12.
P. in quibus पान्थः otiosum est, लोभाकृष्टेन चेतसा e margine invecta, ubi verba supra (p. 10, l. 10) obvia adscripta fuerant; सर mendum vix annotatione dignum pro सरः, प्रविष्टं autem vitiosum pro — विशस्तावत् etc. — लोभात् abest a Pp. — Pro सरसि ed. Ser. सरः, quam scripturam Bernstenius ad hunc

P. 12. locum nequaquam spernendam esse arbitratur, in qua observatione accuratiorem constructionis Sanscritae (de prosa oratione loquor) cognitionem desidero. प्रविश cum accusativo quidem construitur, verum si hoc loco hanc iuncturam praeferendam censemus, transponenda sunt verba, ita ut सरः nullo vocabulo interiecto a प्रविशति excipiatur; quod re vera facit Pp. In nostra lectione pendet सरसि a स्नातुं.

*Lin.* 4. घटे ex ed. Ser., in ceteris conspirant edd. ex quibus hunc locum exhibuimus. Codd. brevius: - अजमः पंके निमग्नोऽसि त्वां पंकादुत्थापयामीत्युक्त्वा ततः शनैः शनैरागत्य व्याघ्रेण धृतोऽचिंतयत् । P. - अजमः शनैः शनैरुपगम्य तेन व्याघ्रेण धृतो Pp. etc. in quihus quae displiceant, haud egent mea expositione.

*Dist.* 15. c. अतिरिच्यते. De significatu huius verbi disputatnm est in Bibl. Indic. II, p. 234. Locis ibi laudatis addi potest Ram. I, XVI, 14. Verbi huius cum अति compositi notio in universum est *praevalere*, quod in malam etiam partem nonnunquam accipitur; uti Bhag. Git. II, 34. et Bhartrihar. p. 37. ed. Ser. Constructio duplex est; aut cum ablativo rei, cui quid anteponatur; quod inde explicandum est, quod in hoc verbo lateat notio comparativi, qui ablativum requirit; aut cum accusativo, cuius rei in caussa esse videtur praepositio अति, cum qua composita pleraque verba eundem casum regunt. Activam et mediam huius verbi formam nullis in locis me legere memini. Primariam radicis vim *disiungere, miscere* esse statuunt grammatici; *purgandi* notionem ad septimam coniugationem restringunt; addit Rosenius *coniungere;* sed hoc suo periculo fecit, minus recte interpretatus संपर्कवियोगयोः (नियोग ap. Rosenium peccatum est operarum). Hae tamen significationes parum accommodatae videntur ad hosce Calidasi locos: (Urvasi - Vicrama Act. I, fol. 6. recto cod. Paris.) आविर्भूते शशिनि तमसा रिच्यमानेव रात्रिः । Mégh. Dût. 21. रिक्तः सर्वो भवति हि लघुः पूर्णतागौरवाय । Quos locos eo consilio laudavi, ut habeat Rosenius meus denuo radd. Sanscrit. illustraturus momenta quaedam ad hanc radicem accuratius definiendam. Nil omnino in linguis difficilius est, quam primariam cuiusque verbi vim ita definire, ut inde perspiciatur, quomodo ab illa, veluti a capite, omnes ceterae significationes sint derivatae.

*Dist.* 16. b. हस्तिनीनामिव क्रिया Pp.; quae verba quid h. l. sibi velint, haud assequor; idem mox प्राय, inepte.

*Ibid.* d. स्नानं भावक्रियां विना P. quae verba re vera a nostra scriptura haud sunt diversa; omissum enim est geminum punctum in fine voca-

buli भाव, ut fit in codd. Indicis saepissime; litterae autem व et र in scriptura Bengalica facillime confunduntur. P. 12.

*Lin.* 10. तन्न मया भक्षं etc. Pp. तन्मया न भक्षं P.

*Dist.* 17. Omittunt hos versus h. l. codd., neque aliter interpp.; omnes tamen eos agnoscunt, sed aliis in locis. Mutatio casuum, quae in hoc disticho comparet, ab omni suspicione immunis esse debet, quippe quae minime sit inaudita.

Excipitur distichon 18. in utraque editione ab hisce versibus, utrique interpreti pariter ignotis:

स हि गगणविहारी कल्मषध्वंसकारी ।
दशशतकरधारी ज्योतिषां मध्यचारी ।
विधुरपि विधियोगाद्ग्रस्यते राहुणासौ ।
लिखितमपि ललाटे प्रोज्झितुं कः समर्थः ॥

Versus ab hoc loco alieni. neque enim de dura fati necessitate sermo fit, sed de ingenio unicuique animalium innato atque indelebili; cuius rei oblitum sese conqueritur viator, quum in falso et feroci animali fiduciam poneret. Ultimus versus ad notas, membris natura impressas, ex quibus hominis fortuna praedici posse credebatur, referendus esse videtur; लक्षणानि vocant Indi; quae indicia quum in manibus investigentur, Chiromantiam constituunt; *metopomantiam* etiam agnoverunt Indi.

*Lin.* 15. इति चिन्तयित्वैवासौ P. sed praesens multo praestantius. — l. 16. pro अथ edd. अतः, quod retinere debebamus. कर्म omittit P. male. In fine addunt edd. इति, quae particula innumeris paene locis inscite a librariis intruditur.

*Dist.* 19. d. -काले न च P.

*Lin.* 20. वचनं abest a codd. — P. mox: सर्पः कश्चिदाह, male omisso: कपोतः Pp. सर्पः कपोतः कश्चिदुवाच । ad idem redit.

*Dist.* 20. a. वृद्धस्य edd. — b. हि tuentur libri omnes, quanquam manifestum est, hiatus vitandi gratia insertam esse particulam hic otiosam. c. et d. ex Pp. quocum P. consentit, nisi quod भोजने न च मैथुने scribit. Edd. in ceteris ut Pp., sed pro एषां praebent एवं, quod iungendum foret cum विचारेण, « hunc in modum deliberando; » एषां, ut nemo non videt, ad वृद्धानां referendum est: deliberatio, qualem senes instituere so-

P. 12. lent. Scriptura P. difficilior est explicatu; in constructione haereo; nam unde pendet instrumentalis iste, si omittatur अपवर्तनं? Exposui supra (ad dist. 13.) constructionem, qua ex. gr. dicitur किं मम तेन, quid opus mihi hac re? quae constructio si omissa interrogatione (ignoro enim) legitima esset, penderet विचारेण a कार्यं subintellecto et hic evaderet sensus: in esu et venere haud opus (nil proficitur) deliberatione, qualem in omnibus rebus instituunt isti (senes).

P. 13. *Dist.* 21. c. निवृत्तिः codd. — d. कुतो न वा । Pp. Utrumque, nisi fallor, reiiciendum.

— 22. a. ईर्ष्यी edd. et P. Exquisitiorem lectionem debemus Pp. — Omnes deinde त्वसंतुष्टः, sed particula तु h. l. prorsus intoleranda. — d. P. . . . नित्यदुःखिताः ॥

*Lin.* 5. एतत् श्रुत्वा Pp. quam scripturam nullo alio consilio enotavi, quam ut observarem, haud infrequenter in libris Mscptis negligi regulam mutationis incommodam sane et ad nostrum sensum auribus ingratam, cui tamen obtemperare necesse est, Panine auctore. Lect. VIII, 4. §. 40.

*Dist.* 23. a. पुनरन्ति Pp. — — d. P. क्लिश्यन्ते ये हि लोभिताः; minime spernenda lectio; ये हि, quippe qui. De धृ class. 10. cf. Rosen s. v.

*Dist.* 24 deest in codd., interpretati sunt Jonesius et Wilkins. — Sola deinde ed. Lond. inserit hosce versus:

अन्यच्च । असंभवं हेममृगस्य जन्म तथापि रामो लुलुभे मृगाय ।
प्रायः समापन्नविपत्तिकाले धियोऽपि पुंसां मलिना भवन्ति ॥

„Haud probabilis est dorcadis aureae generatio: nihilominus talem dorcadem appetivit Râmas; appropinquante adversae fortunae tempore saepius mentes virorum contaminantur."

Interpretatus est W. sed male intellexit vocabulum मृगाय, quod per venationem reddidit, quasi scriptum fuisset मृगया, quod respuit metrum atque grammatica. Spectant versus ad narrationem de raptu Sitae, in tertio Rameïdos libro obviam; quae quodammodo in proverbium abiit, ut dicatur de conatu irrito, venari dorcadem auream. Alludit eo in fabularum collectione *Vetâla-Panchavins'ati* dicta, ignotus poeta, cuius verba miserrime foedaverunt librarii. Propter similitudinem argumenti apponam tamen quae intellectu sunt facilia: रामो हेममृगं न वेत्ति . . प्रायः सत्पुरुषो विनाशसमये बुद्ध्या परित्यज्यते ॥

*Lin.* 10. कपोताः ante सर्वे add. Pp. — निबद्धाः Ser. — बभूवुः in fine comma- P. 13.
tis addunt edd. quod omisimus, auctoritate codicum, inter quos Pp. praebet सूत्रजालेन, quod legisse videtur Jonesius, vertens: *in the meshes of the net*, sed hoc potius foret: जालसूत्रेषु । P. सूत्रसंचारितजालेन; quae verba ab alio loco (p. 65. l. 13.) mutuata esse videntur. ततो omittunt codd. — Pro अवलंबिताः P. उपविष्टाः, quod repetitum est ex linea 5. — Pp. विलम्बिताः, male; hoc enim est *cunctati;* L. अवलम्बिताः, quod retinuit Bernstenius; mendose. mox सर्वे omittit P.

*Dist.* 25. c. कार्ये P., quod ferri potest.

Subiungunt deinde edd. hunc slocum, a neutro interprete expressum:

तथा चोक्तं । आपदां कथितः पन्था इन्द्रियाणामसंयमः ।
तज्जयः संपदां मार्गो येनेष्टं तेन गम्यतां ॥

„Impotentia sensuum calamitatum dicitur trames; eorundem coercitio via est felicitatum. Qua desiderabile sit, eam sequere."

*Dist.* 27. b. आपदुद्धरणे क्षमः P. उद्धारण Pp. sed nomini a forma causativa derivato hic nullus est locus.

— c. Pp.: न तु भीतपरित्राणा । — Paulo obscurior est alter distichi versus propter ambiguitatem verborum. Nam भीत pro adiectivo positum, est *pavidus*, pro substantivo generis neutrius, istud ipsum, quod timetur; पण्डित tum virum doctum, sapientem significat, tum sollertem: quo sensu in malam partem accipi potest, de incpta ingenii affectatione et importuna sedulitate; उपालम्भ, aut *cunctatio* est, aut *vituperatio.* Quomodo intelligendum sit utrumque vocabulum, docet nos totius narrationis tenor. Palumbes socium obiurgant, cuius consilio freti in rete inciderant. Rex eorum, nil attinet, inquit, huius culpam coarguere; cogitandum est potius, quomodo hinc nos extricemus. Emendatione omnino eget versus. Sufficeret mihi lectio cod. Pp. ad sensum legitimum eliciendum, si वस्तु de personis, sive de animantibus, quales sunt fabularum personae, dici posset. Sed desunt exempla. Cf. infra p. 14, l. 4, et p. 53, l. 22. Si pro वस्तु substituas बन्धु, ceteris haud mutatis: न तु भीतपरित्राणबन्धूपालम्भपण्डितः । evadet sententia satis ad rem accommodata: „Is demum verus est socius, qui malo oppressos extrahere e calamitate valet; non autem is, qui sollers est in obiurgandis sociis, tempore periculi avertendi praetermisso laborantibus." — Si vocabula prioris hemistichii

P. 13. septimo casu absoluto separatim ponantur, substitui poterit हेतु. Cf. dist. proxime praecedens, b. — Tentabam quoque, insistens vestigiis lectionis vulgatae: न तु भीतः परित्राणे वस्तूपालम्भपण्डितः । Displicet repetita particula तु, sed quodammodo defendi potest, quoniam ad diversa refertur: „non *vero* is, qui pavidus in auxilio ferendo, *contra* sollers est in vituperando. S.

*Lin.* 19. एव om. P. — Pp. विपत्कालविस्मयमेतत् कापुरुषस्य लक्षणं । vitiose; pervertitur enim omnino loci sensus, et subiectum positionis विस्मय in praedicatum mutatur; neque dicere vult auctor, ignavi hominis esse admirari de adverso tempore, sed eius esse obstupefieri, instante tempore adverso.

*Dist.* 28. Auctor distichi est Bhartrihares; cf. ed. Ser. p. 43. Inserunt deinde edd. hosce versus:

संपदि यस्य न हर्षो विपदि विषादो [न] रणे च धीरत्वं ।
तं भुवनत्रयतिलकं जनयति जननी सुतं विरलं ॥

न metrum foedat, et expungi debet; quod haud animadvertisse editorem Londin. miror, vel potius non miror; nam supra eius ingenium tales sunt quisquiliae: विरलं, adverb. *raro*, oppositum est अविरलं, i. e. continuo, nullo interiecto tempore. Eadem significatio est adiectivis विरल et अविरल. Vid. Bhartrih. p. 35. Mâl. Mâdh. p. 18. Vêtâl. Panchav. III, 3.

P. 14. *Dist.* 29. a. पुरुषेणेव P. minus bene.

*Lin.* 3. ज्ञातमिदमपाक्रियतां Pp. cetera bene se habent, sed haud scio an dici possit अपाकरोति, in quo verbo praepositioni आ locus non esse videtur. Voluit fortasse अपाक्रियतां

*Dist.* 30 et 31. Ordinem horum distichorum invertunt P. et W., 31 omittit Pp. In ultimo hemistichio 30 Pp. हस्तिनः । — Edd. et W. मत्तदन्तिनः, omissis ऽपि हि; sed nostra scriptura praestantior.

— 31. c. d. P. . . . . परित्यक्तस्तपङ्को न प्ररोहति ॥

*Lin.* 8. विचिन्त्य edd. स om. Pp. —

— 9. सुहृदाम् om. P. — अप om. Pp. — तौच, male P. haud enim habet istud च, quo referatur. धावितो Pp. et S. minus bene; inter currendum enim cogitat, non postquam cucurrerat.

*Dist.* 32. a. हन्यते Pp. — c. निपतिष्यन्ते id. vitiose. — तु in primo hemistichio omnium librorum consensu gaudet, quanquam certissimum sit, huic particulae heic nullum esse locum; neque ad praecedens quod-

dam distichon, quocum coniunctum fuerit slocus noster, referri potest; patet enim his versibus nullum alium esse auctorem, quam ipsi Hitopadesae; cuius rei exempla haud pauca exstant. Certam emendationem in promptu non habeo; quod quibusdam mirum fortasse videbitur, neque habeo tamen. P. 14.

Post hoc distichon solus Pp. hunc in modum pergit: इति विचिन्त्य पश्चाद्‌दति (sic; lege: पश्चाद्धावति) वेगेन । धावन्तं व्याधमवलोक्य चित्रग्रीवोऽवदत् । इदानीमेतस्य चक्षुर्विषयमतिक्रम्य सुदूरगुरुड्डीयतां सर्वैः । ततश्चक्षुर्विषयातिक्रान्तेषु etc. quae per se minime mala sunt; sed repetitione eorundem verborum laborant et brevitati studet noster. — l. 12. स व्याधो edd. — अथ mox deest in Pp.

*Lin.* 13. निवृत्त repetunt edd. Pro दृष्ट्वा codd. अवलोक्य — कर्तुमुचितं edd.

*Lin.* 16. तदस्मिन्नरण्ये अस्मन्मित्रं . . . — राज्ञो प्रतिवसति P. omisso fluminis aeque ac sylvae nomine; nos secuti sumus Pp. quocum consentiunt edd. nisi quod अस्माकं scribunt; retinuimus tamen cum edd. et P. मूषिकराजः pro मूषिकः — गण्डिकी mendum est Londinense.

— 17. दन्तबलेन यो etc. L. idem vocabulum in suo exemplari legit W. magis accommodato loco sine dubio positum. — ते सर्वे P.

— 18. तत्र e codd. ग्रामं द्वारं P. vitiose. Post verbum निवसति inserunt W. et L. hunc slocum:

अनागतभयं दृष्ट्वा नीतिशास्त्रविशारदः ।
अवसन्मूषिकस्तत्र वृद्धः शतमुखं बिलं ॥

qui versus nil habent quo se magnopere commendent, et sine ullo narrationis damno omittentur. Desumti sunt fortasse e narrationum collectione, cui inscribitur *Vrihatkathâ*, cuiusque auctor Somadevas in versus redegit plures Panchatantri fabulas. Cf. Wilsonem l. l. p. 160.

— 19. हिरण्यकः om. codd. Mox. भयेन चकितं P. — -पातो भयाच्चकितः S. Utrumque mendosum.

— 20. कथं pro किं edd. ततो om. codd. Mox P. तत्पुनमाकर्ण्य परित्राय, quod ferri possit, mode correxeris स्वरं; articulata enim voce usus est Chitragrivas; sed praestat omnino प्रत्यभिज्ञाय; cuius verbi vis colligi potest ex Râm. I, 1, 72. legitur praeterea in scholl. ad Kâthaka Upan. p. 19.: haud enotavit Rosenius. Dixerat (l. 16.) Chitragrivas, se iam antea familiaritate Hiranyaci usum fuisse.

P. 14. *Lin.* 22. समायातः om. Pp.; P. समागत्य मिलितः । Deinde (post समायातः) edd. et W. praebent sequens distichon:

यस्य मित्रेण संभाषो यस्य मित्रेण संस्थितिः ।
यस्य मित्रेण संलापस्ततो नास्तीह पुण्यवान् ॥

Adscripti fuerant versus ad vocem पुण्यवान् in textu obviam, nec prorsus inepte, quanquam eis haud aegre carebimus. ततो idem est ac तस्मात् qua de re iam dictum est ad dist. 5. neque offendere debet positivus iunctus more comparativorum; exempla enim ubique obvia. संलापः mendum est; quo enim differt a संभाषः? Interpretatione Wilkinsii fretus (*a friend to embrace*) optime iam olim emendaverat SCHLEGELIUS संश्लेषः । Omisit Rosenius सं + श्लिष; legitur Ram. I, 10, 28.

— 22. अथ initio commatis Sr. एतान् edd. दृष्ट्वा iidem, qui mox सविस्मयः scribunt; haud magnopere refert, adverbinm tamen magis placet.

P. 15. *Lin.* 1. मित्र किमस्माकं प्राक्तनजन्मदुष्कृतविचेष्टितमिदं । P. sic etiam Pp., inserto अन्यद् post किं, et omisso इदं; displicet summopere विचेष्टितं, quod sensnm hnic loco accommodatum me indice praebet nullum.

*Dist.* 34. om. P. — Pp. omittit in hem. a. यथा च et hem. c. तथा, sed utrumque postulat metrum. — L. in hem. b. omittit च post यत्र, vetante versu.

*Dist.* 35. a. परिताप ed. Lond. minus bene. d. फलान्येव हि देहिनां । P.

*Lin.* 7. एतच्छ्रुत्वा om. S. तत् pro एतत् P. — Pro हिरण्यकः S. मूषिकः — चित्रग्रीवबन्धनं Pp. — सत्वरं om. codd. — Pro उपसर्पति Pp. उपगतः.

*Lin.* 8. Prius मा desideratur in edd. कुरु post एवं addit ed. Ser. — किं चास्मद् etc. edd. Sed particulae किं च, quae continuativa est et saepius distichis laudandis in hoc libro praemittitur, hic nullus est locus. — Transponnnt codd. एषामस्मद् etc. — Deinde inser. ed. Ser. comma hoc: तदा मम पाशं पश्चाच्छेत्स्यसि । in quibus, ne a vitiis essent immunia, editor Londin. पाशं mutavit in पाशां.

*Lin.* 9. एतान् pro एतेषां Pp.

*Lin.* 10. कथमहं समर्थो भवामि Pp. भवं haud male additum; verbum substantivum recentius aevum coarguit. दन्ता मे न हि etc. P. Mox pro भवतः edd. तव. P. भवतामेव पाशान्; hoc male; quia de unius tantum personae vinculis nunc sermo est; illud melius; est enim pluralis maiestatis neque otiosum est h. l. एव.

*Lin.* 11. तद् e codd. Mox यथाप्राप्ति P. qui et अन्यान् scribit. Edd. post P. 15. अनन्तरं pergunt: अप्येषां कथनं यावच्छक्यं करिष्यामि । ed. Lond. एतेषां. अपि male collocatum est, quia, si referatur particula ad adverbium temporis, tota sententia evertitur.

*Lin.* 12. Transponit Pp.: तथापि अस्त्येवं; male, nam अस्त्येवं protasis vice fungitur et nil aliud valet, quam magis usitatum: यद्यप्येवमस्ति । Mox edd. कथनमेतेषां कथय । Pro एतेषां Pp. एषामेव ।

*Lin.* 13. Pro यद् P. यथा, male. यद् ad रक्षणं pertinet, et nota esse debet omnibus haec constructio, a qua rarissime disceditur, qua pronomen relativum nomen, a quo pendet, sibi adiungit; quo fit ut nomen eodem casu ac pronomen relativum ponatur, et addendum sit in altera positione demonstrativum, quod cum nomine in genere et numero consentiat, cuius autem casus pendeat a sententia, ad quam ipsum pertinet. Atque omnino magnum hac in re cernitur discrimen inter Indicam et plerasque alias linguas, in quibus positio relativa alii sententiae inseri solet; Indi autem plerumque praemittunt positionem relativam, subiungunt *principalem*. Quae constructio tam frequens est, ut aliae pro exceptionibus possint haberi. Neque difficile est demonstrare, cur a relativo attrahatur nomen; praemisso enim relativo, subsequente in altera sententia nomine, incertus haeret auditor, sive is sit lector, quo referat relativum; perspicuitatis igitur caussa relativo adiicitur ipsum nomen, ad quod pertinet; quo facto necesse fit, ut in altera positione repraesentetur nomen, atque hanc ob caussam additur demonstrativum. His expositis revertor ad locum nostrum, ubi constructio est: यद् रक्षणं — तद् न संमतं । Superfluum erit alia addere exempla, ubicunque enim adsunt. Pro रक्षणं edd. परिरक्षणं. — आश्रित substantive hoc atque aliis huius libri locis ponitur. Vid. in primis dist. 40, ubi cum genitivo positum est; participium आश्रित, accusativum regit. Cf. loca a Rosenio s. v. congesta. न edd. pronomini तद् subiungunt; melius collocant codd. quam rem qui perspexerit, is demum aliquid profecit in hac lingua. Edd. mox नीतिवेदिनां. P. तत् किं नीतिविदां संमतं । sensus idem est, sed enuntiatur per interrogationem.

*Dist.* 36. दारां L. vitiose. — a. आपदर्थं P. आपदार्थं Pp. quod nihil est. Scriptura codicis P. minus placet, quippe quae dicat, custodiendas esse divitias ad res adversas excitandas; अर्थं enim hunc in modum adverbialiter positum, तादर्थ्ये est intelligendum, अर्थे h. l. unice est verum: custo-

P. 15. diendae sunt divitiae *propter* res adversas, quae irruere possint, et *contra* quas tunc utendum sit divitiis. Quod discrimen inter अर्थं et अर्थे adverbialiter usurpata non leviter pono; sed reiterata multorum locorum consideratione, ita ut ab hac opinione non discedam, quamvis scripturam - अर्थं tueantur editiones codicis, unde detumtum est distichon. Vid. Man. VII, 213. Apparet quidem ex scholl. ad h. l. non nuperrimorum editorum culpae attribuendam esse scripturam अर्थं, quippe quam ante oculos habuit *Cullucabhattas*, per आपन्निवारणार्थं locum interpretatus; verum respicit tum hic, tum alibi, magis tenorem loci, quam accuratam eius interpretationem grammaticam.

*Dist.* 37. c. तन्निघ्नता codd. vitiose; refertur enim ad. प्राणाः.

*Lin.* 18. हिरण्यक e codd. तावद् h. l. non est adverbium temporis, quo sensu saepius usurpatur et valet *interim;* sed particula concedentis. Deinde omittunt codd. अस्माद्; in fine P. न शक्तः, omisso सर्वथा, quod facit etiam Pp. retinens tamen असमर्थः । Addunt deinde edd. तेनेदं ब्रवीमि ।

*Dist.* 38. Pp. सन्निमित्तं P. तन्निमित्तं. Repetitur in edd. et codd. distichon infr. p. 99, l. 15. q. l. cf.

P. 16. *Lin.* 22. अपायपरिहारहेतुः Pp.

*Dist.* 40 et 41. Transponit haec disticha ed. Lond. nescio quam ob caussam.

41. b. . . . पुंकुले मम P. quod vocabulum, quamvis in lexicis non obvium, haud prorsus est reiiciendum. Abundat sane in nostra scriptura copula.

— c. . . . . विद्यमानार्थो edd. (Ser. mendose punctum in fine vocis वाक्यो omisit) At magis accomodata est loco enuntiatio sententiae per interrogationem. Pp. . . . तथाप्यात्मा, quod non intelligo. Jonesius legit ut P.

*Dist.* 42. d. तदा लब्धं भवेन्न किं P. तत्र लब्धे भवेन्न किं Pp.
तन्न लब्धं भवेन्न किं S. तत्फलमर्थं भवेन्न किं L.

Ex hac varietate apparet, in ultimis verbis omnes consentire libros; quo facto statim etiam patet, तदा लब्धं vel तदा लभ्यं esse legendum; hoc enim solum in antecedentia quadrat; rarius praeterea, यदि excipitur a तत्; Bhag. Gît. I, 46. तत् pronomen est, non coniunctio. Iunctio यदि - तत् auctoritate codd. fruitur infr. p. 99, l. 14. Longius foret demonstrare, quo quaeque ceterarum scripturarum offendat; id tantummodo dicam, scripturam cod. Pp. sensum praebere haud malum, modo तत्र accipias

pro तस्मिन् (sc. अर्थे) et लब्धं subintelligas ad किं. Omitti enim potest in P. 16.
apodosi तदा post यदि; vid. Bhag. Gît. XI, 12. Ed. Sr. peccat in gemina negatione; voluerunt haud dubie भवेन्नु किं, quanquam durius est particulam interrogativam नु tali iunctura ponere.

*Dist.* 43. De दूर observandum est hoc vocabulum de spatio tantum usurpari, चिर de tempore, दीर्घ de utroque. स्थायिन् i. e. *perdurans*. Bhartrihar. p. 75. कतिपयदिवसस्थायिनी यौवनश्रीः ।

*Lin.* 11. प्र om. P. पुलकिततनोभाङ्गः P.

— 12. वाञ्छितानां codd. sed nescio, an cum genitivo iungi possit वात्सल्य, eo sensu, ut sit amor erga aliquem. — Mox प्रयुज्यते sola ed. Lond. quod ut debuimus, ei reliquimus. — एतद् initio commatis P. qui in brevius contrahit seqq. . . . उक्त्वा सर्वेषां बन्धनानि छित्वा हिरण्यकः सर्वान् etc. — तेन om. Pp. et mox l. 13. ततो.

— 14. Pro सर्वथात्र P. तद् male.

*Dist.* 45. c. गजतुरंगमयोरपि P. minus bene; difficilius enim est serpentes domare quam equos.

— 46. b. in निपुणैः peccat utraque ed. scribendo निपुनैः । in fine bemistichii b. P. समुद्रालयात्; baud male; minus elegans enim est ista repetitio particulae अपि. — c. P. दुर्नीते हि किमस्ति दुर्लभतरं etc.; superscriptum P. 17.
est postremo vocabulo सुचरितं, sed deinde deletum. Pp. in ceteris consentit cum P., sed pro दुर्लभतरं praebet: किं न चरितं. Ex interpretatione Jonesii baud divinaverim, quam scripturam ante oculos habuerit; ex verbis Wilkinsii: *when laws are ill enforced, where are their good morals? To whom is the mere glare of the fire a virtue?* — probabile fit, eum legisse दुर्नीते किमिहास्ति किं सुचरितं; postrema in omnia diversa abeunt, neque haec valde curo, quippe in quibus nil variant libri; legit fortasse: को वह्निलोहे गुणः । In bac discrepantia librorum certi quid statuere si velimus, poetae mentem primum perspiciamus necesse est. Ostendere itaque vult, omnium rerum potentissimam esse fatum (काल enim saepius banc habct significationem, quia temporis decursu patefiunt fati decreta) contra quod refugii nibil hominibus sit datum; ponit primum exempla; avibus libera aëris spatia praesidio non esse, neque piscibus maris profunda; tum ad bomines transit, quibus ex vulgari opinione duo sint propugnacula ad infortunia a se propulsanda idonea; prudentia in agendo et opulentia; haec designatur voce स्थान, illa eis quae antecedunt verbis.

5

P. 17. Quid igitur, dicit, contra fatum iuvamur prudenter agendo (सुचरितं)? quid igitur est, quod dicatur, hoc vel illud imprudenter esse actum? praevalet quippe consiliis fatum. Obstat huic interpretationi solummodo id, quod सुचरितं ad prudentiam agendi refero; notat enim hoc vocabulum *pie factum*; verum significatio quam mox posui, contraposito दुर्नीतं satis stabilitur. Sed iudicent peritiores; hisce autem ita expositis cetera brevius expediri possunt. स्थान vocabulum est ethicorum: continuatio status cuiusdam medii atque aequabilis. *Amaras* p. 186. II, VIII, I, 20. ed. Col. क्षयः स्थानं च वृद्धिश्च त्रिवर्गो नीतिवेदिनां ॥ Scriptura cod. P. nihili est; दुर्नीते ferri posset hoc sensu: quid est in imprudenter actis, quo se perdere dici possit homo? — इह est: in hac vita, ut saepius. Quod ad cetera pertinet, एकांत h. l. solitudinem significat, nec adhibenda est notio vocabuli, qua in libris philosophicis usurpatur, quaque positum est in loco supra a me allegato. Cf. ad Proem. dist. 28. -व्यसनप्र° est, ut Indice loquar: व्यसनाय प्रसारितः करो येन सः । प्रसारित i. e. porrectus. Vid. infr. p. 114. l. 13.

*Lin.* 3. P. post आलिंग्य च pergit: प्रस्थापितश्चित्रग्रीवः सपरिवारः स्वदेशं ययौ । Similiter edd.: आलिंग्य च संप्रेषितश्चित्रग्रीवोऽपि सपरिवारो यथेष्टदेशान् ययौ । In utralibet scriptura hoc maxime displicet, quod gerundia, unde incipit sententia, quaeque ad Hiranyacum sunt referenda, sine ullo regimine posita sunt; inserendum certe ex coniectura fuisset तेन post आलिंग्य च. Otiosum est praeterea istud अपि, quod praebent edd. — Inserunt deinde post lin. 3. edd. hoc distichon, quod solus W. agnoscit, alio tamen loco (l. 5.) insertum:

यानि कानि च मित्राणि कर्तव्यानि शतानि च ।
पश्य मूषिकमित्रेण कपोता मुक्तबन्धनाः ॥

De distichi origine cf. quae dicta sunt ad p. 14. l. 18.

*Lin.* 4. edd. अपि pro च. — Pro अथ P. अनन्तरं. Nomini cornicis addunt edd.: --नामा काकः, quod supra iam prolatum est, p. 9. l. 6. — Obiter moneo vocabulum आश्चर्य derivatum esse a rad. चर् et praepositione आ, addita littera स् quae etiam praepositionibus अप, अव, परि et सं, praefixis verbo कृ et vocabulis ab eo derivatis adiicitur; quam litteram qui euphoniae gratia insertam esse contendunt, valde errant; notat enim significationis diversitatem, quae inter vocabula, quibus inserta sit littera sibilans, et ea, quae hac littera careant, intercedit. Cuius rei omnis dubitatio re-

movebitur, si comparetur संस्कार cum संकार, उपस्कर cum उपकार, परिकर cum परिष्कार, आश्चर्य denique cum आचार्य et आचर्य (Pan. VI, 1, 147.); utrumque enim vocabulum significat id, quod adeundum, frequentandum sit vel quod adiri, frequentari soleat; hoc tamen discrimine, ut आश्चर्य sit id, ad quod concurrant homines admirabundi: *miraculum*; आचार्य qui frequentetur a discipulis discendi cupidis, *magister*; आचर्य, quod aggrediendum sit, tanquam negotium. Aliud exemplum huius स् praepositioni आ additi exstat: आस्पद. Dicitur etiam अवस्तार et अवतार (Pan. III, 3, 120.) Sibilans sequente क vel प, praecedente vocali अ, locum suum tenet haud aliter atque in vocibus दिवस्पति, वाचस्पति, बृहस्पति. Omnes autem hae voces documento sunt, sibilantem quondam etiam ante consonantes क et प sonum suum haud in adspirationem finalem deformasse; cuius rei luculenta exempla ex vetustissimis Indorum voluminibus proferre possim; sed adeat, cuius intersit rem accuratius explorare, auctorem gravissimum, *Paninem*. VIII, 3, 8. seqq. et quae disputavi in libro: *Ind. Bibl.* III, p. 51. seqq. Nunc cursum tenebo. P. 17.

*Lin.* 5. अपि desideratur in P.

— 6. मैत्र्यं Pp. utraque forma proba. — Mox P. मामपि मैत्रेण. Pro यतो Pp. ततो. — एतच्छ्रुत्वा om. codd. अपि addunt edd. post हिर°.

— 7. चिरादद्य Pp. — हिरण्यकेनोक्तं P. nil amplius. — 8. विहस्य om. Pp.

*Dist.* 48. b. विपत्तेरेव कारणं L. विपत्तेः कारणं यतः । S. Illud ferri possit; hoc absurdum est.

*Lin.* 13. मध्यदेशे Pp. docte, nec tamen convenienter. Antiquissimae enim illae Indicarum regionum divisiones, quas libro II. codicis exposuit Indorum legislator, ea aetate, qua haec fabularum collectio facta esse videtur, obsoleverant haud dubie. — Mox codd. चम्पकावली, haud male, neque tamen nostra scriptura melius. Ed. Ser. चंपकावती.

*Lin.* 15. भ्रमन् P. — वृद्धशृगालः edd. male; वृद्ध enim huc non facit. Mox addunt iidem केनचित्; deinde अवलोकितः male; vide quae supra de discrimine horum verborum dicta sunt. — Editum est h. l., forsitan etiam nonnullis aliis, शृगालेण pro शृगालेन; cuius rei culpa a me sustinenda est; dubitavi enim, num recte dictum fuerit, littera ल interposita, nasalem dentalem न in cerebralem non esse convertendam ab antecedentibus tribus litteris caninis et sibilo ष; sed meliora posthac sum edoctus.

*Ibid.* edd. तं दृष्ट्वा शृगालोऽचिन्तयत् । *Lin.* 17. आलोच्य om. Pp.

P. 17. — 18. Pro स Pp. जंबुको । P. शृगालेनोक्तं । Mox जम्बूको Pp. utravis forma legitima; idem mox: अरण्येऽत्र et मृगावन्; postremum haud idoneum.

— 19. भवन्तं e P.; ceteri त्वां, cui vocabulo copulam praemittit Pp. सबन्धुः om. P.

— 20. सर्वदा om. Pp. सर्वथा substituunt edd., male. Iidem in fine addunt इति, de cuius particulae incommoda insertione iam dictum est supra. — Omittunt mox codd. capreoli responsum. — ततः पश्चादुक्तं edd. ततजात्वदुक्तं P. गतो मरीचिमालिनि (sic) Pp. — आवासभूमिं P.

— 21. अत्र P. — l. 22. वृक्ष om. Pp. — सुबुद्ध L. — pro काको P. वायसो. Mox चिरमित्रं S. — प्रतिवसति Pp. — तौ दृष्ट्वा om. Pp.

P. 18. *Lin.* 1. चित्राङ्ग e P., Pp. praebet मृग; sed illud exquisitius.

— 2. मित्र om. P. — Ed. L. sola: आगतेन, quod ei reliquimus. Pro विश्वासो S: मैत्री न युक्ता; quod Panditi ob hanc caussam praetulisse videntur, quia insolentius sit dicere विश्वासः सह; sed विश्वास h. l. est familiaritas, quae ex confidentia oritur. Addit L. orationi cornicis: ननु भद्रमाचरितं । Similia leguntur verba supra p. 12, l. 10.

— 7. दुर्दैवविपाकाद् P. — दैवदुर्विपाकाकुलितः नयनः (sic) P. गलितजलनयनो edd. Rescribe: आकुलितनयनो — 8. अथ कृपया om. codd.

— 9. Alterutrum किंचित् om. Pp. किंचिदुक्त्वा S.

— 10. भक्षितुं L. S. minus usitata forma. — गतः P. minus bene. — ततस् om. codd. — 11. भयार्तः edd.

— 12. सभयः, omisso आह Pp. Omittuntur sane interdum verba quibus colloquii vices declarantur, in primis post vocabnla प्रकाशं, स्वगतं, alia similia, quod ex scena Indica assumptum est; in dramatis enim sicuti apud nos indicantur personae snis nominibus, uniuscuiusque orationi praemissis et extra sermonis nexum positis; sed h. l. iusto durior foret haec omissio.

*Dist.* 50. Dist. hoc omittunt h. l. codd. nec non interpp. Inserunt infr. p. 114, l. 13. codd. et S. Dubitari posset, utrum तावत् atque यावत् pro adverbiis temporis essent habenda (*tamdiu*—*quamdiu*), an pro neutris substantive positis (*tantum*—*quantum*); accuratius perpendenti prius tantum placebit; neque obstat genitivus भयस्य; construitur enim भी etiam cnm hoc casu; vid. Râm. I, 1, 4.

*Lin.* 15. Initio commatis ततो edd., quod expunximus, codices secuti; अस्य codici Pp. debemus. — Sequens comma ex edd. repetivimus;

verum emendavimus तथा pro तद्. Codd. aliter: — संनिधाने पलायनमप्यशक्यानुष्ठानं P. 18. तथापि आत्मनो मत्कालोचितम् । Pp; cum quo conseutit in prioribus P. अनुष्ठानः solummodo vitiose genere masculino exhibens; sed deinde pergit: तथापि प्राप्तं भवतु । Utrumque ferri potest, modo iu scriptura Pp. pro भवत्वेतत् correxeris भवत्वेव ।

— 16. Verba inde a तावद् usque ad वयस्य om. Pp. neque aliter P. tantummodo pro वयस्य substituit एतत्. Mox pro उपगच्छामि P. एष गच्छामि.

— 17. Pro ऽब्रवीत् edd. repetunt ऽवदत्.

— 18. तदा pro तद् P. quod ferri potest; ellipsis enim est pro यदि मार्जारोऽसि तदा etc. Sed nostra scriptura simplicior. तद् om. edd. recepimus e Pp. a quo हुं abest. — Edd. deiude न चेद्; male; nam solennis est haec formula, quae Latine reddenda est per: *sin minus, sin aliter*. Differt autem significatione et usu नो चेत् quum a न चेत् et यदि न, tum a चेन्न; de qua formula iam dictum est ad Pr. dist. 28. De ceteris hic breviter dicam. नो चेत् semper elliptico more, omisso subiecto aeque ac praedicato, ponitur et quidem post praegressam aliam positionem, ex qua supplenda est ellipsis. Cf. infr. p. 58, l. 17. p. 76, l. 10. p. 93, l. 6. p. 103, l. 9. p. 127, l. 11. Rarior usus est huius particulae apud poetas, quam apud prosarios scriptores; enotavi tamen bis e distt. Bhartriharis; vid. p. 28, l. 1. p. 90, l. ult. Usu magis quam significatione differt नो चेत् a न चेत्, in qua formula plena enuntiatio deesse nequit: cf. infr. IV dist. 89. 90. Sacuntal. p. 6, l. 10. Man. VIII, 58. Apparet ex hisce locis aeque bene dici posse न चेत् et चेत् - न, modo uno saltem verbo disiuncta sit conditionalis particula a negativa; quod si non fieret, uou distingui posset haec formula a चेन्न. न चेत् sive चेत् - न igitur est *nisi*; usurpari in ea tantum potest sententia, cui praemissa fuerit alia, quam inter et conditionalem intercedat continuatio argumenti. यदि न sive न यदि, est *si non*; negatio ad verbum pertinet, conditio ad totam sententiam. Exempla leguntur: Hitop. p. 54, l. 14. III, dist. 2. 10. p. 99, l. 14. Bhag. Gît. III, 23. Man. III, 61. VIII, 184. 189. Coufunditur interdum utriusque coniunctionis ratio; hanc autem quam breviter declaravi, differentiam amplius eis, quae de यदि et चेत् dicenda habeam, stabilire studebo. Hoc uunc addam, nescire me, cur in plena senteutia dicatur न चेत्, in manca नो चेत्. Scio equidem hoc interesse inter न et नो, quod prior particula in simplici negatione ponatur, altera quum praegressa iam sit negatio, quemadmodum Germani vocabulo *noch*, Angli *nor* utuntur. Bhag. Gît. XVII, 28.

P. 18. न च तत् प्रेत्य नो इह „neque id valet post mortem, neque in hoc aevo." Add. Hitop. IV, dist. 91. III, 61. Cuius rei caussa in prómptu est; नो enim conflatum est ex न, *non* et उ *etiam*, i. e. *neque*. Sed neque hoc discrimen ubique servatur, neque in eo positum est id, quo नो चेत् discriminatur a न चेत्.

— 19. अस्मद् pro मद् edd. quod arrogantius est. Pro ततो L. यतो male. — अहं यदि Pp.

*Dist.* 51. a. किं om. Pp. vitiose. — c. व्यवहारान् P.

*Lin.* 22. Desunt in cod. P. verba, versus excipientia, usque ad अहं. Pp. cetera habet, omissis किम् - ऽस्ति.

P. 19. *Lin.* 1. ब्रह्मचारी edd., qui et mox आचरन्; utrumque dicitur. — च abest ab edd.

— 2. धर्मज्ञानमम (sic) Pp. qui et mox सर्वे omittit. इति subiungunt edd. vocabulo विश्वासभूमयः, qua particula omnis sententia pervertitur; hac enim vocula adiecta non potest non fieri, quin विश्वासभूमयः ad vulturem referatur: quo facto omnis oratio praecedens directa fieret et ponendus esset nominativus: यूयं - रताः; quod quanquam ferri posset, minus bene huc quadrat. Praedicat enim feles adulatrix studium vulturis positum in cognitione legum, quarum oracula audiendi gratia se eum adiisse simulat. Dicere etiam posset feles se propter legum cognitionem, qua delectaretur vultur, in eo fiduciam collocasse, ita ut omni timore abiecto advenisset. Hunc sensum praebet cod. P., scribens: यूयं च धर्मज्ञा दयावन्तो विश्वासभूमय इति et quae seqq.; et praeberent edd. emendatione, quam supra indicavi, facta. In nostra scriptura pertinet epitheton ad aves, quos fide dignos vocat feles. Ceterum vel tironibus notum esse reor hunc usum vocis भूमि, quo *dignum* notet; eodem modo dicitur पात्र, quod etiam absolute ponitur pro homine digno, ex. c. supr. dist. 14. — सर्वदा om. P.

*Lin.* 2. pro यतो (यतः mendum est, ex editione Londinensi in nostram translatum) codd. ततो.

— 3. विद्यावयोवृद्धेभ्यो om. Pp. — वयोवृद्धेभ्यो L. quod nihili est. Prorsus similis locutio legitur Râm. II, 1, 9. — इह om. Pp.

— 7. Abest a Pp. qui tamen post dist. 54, disticho 53 praemissum haec inserit verba: प्रीतेन वचसापि तावदतिथिः पूज्यः। — S. in fine: पूज्यत एव। — P. यदि तावदन्यन्नास्ति प्रीतेन वचसा तावदतिथिः पूज्यः। lectio haud spernenda, modo prius तावद् omittatur.

*Dist.* 52. c. Suspicor: पार्श्वगताय्.

*Dist.* 53. b. च desideratur in L. — Legitur dist. Man. III, 101. ex P. 19.
quo pro doctrina sua hosce versus laudare debuerat feles (III, 105.): अप्रणोद्योऽतिथिः सायं सूर्योढो गृहमेधिना । काले प्राप्तस्त्वकाले वा नास्यानश्नन् गृहे वसेत् ॥

*Dist.* 54. desideratur in P. et S., neque interpretati sunt Jon. et W. Ellipsis est in priore versu pro: यो गृहमागतः । cuius, si opus sit, alia exempla adduci possint. In ultimo hemistichio coniicio: सर्वस्याभ्यागतो गुरुः । desideratur enim aegre particula caussalis हि.

— 55. a. दुर्जनेष्वपि P. — c. श्येत्सु vitiose S. Addunt edd. distichon, quod nos infra No. 101. dedimus.

— 56. c. . . . किल्बिषं दत्वा P. — Hoc et sequens dist. om. Pp. posterius etiam P. et uterque interpres.

*Lin.* 19. Ed. utraque: मार्जारे·pessime. — पक्षिबालकाः Pp. तेनाहं edd.

— 20. तच्छ्रुत्वा om. codd. — Addunt edd.: स्पृशति । कृष्ण कृष्ण च ब्रूते; sed absunt verba a codd. et interpp. et sunt additamentum, quo sine damno textus carebit. मया च P.

— 21. वृत्तं चान्द्रायणं edd., sed melius abest; dictum enim iam est supra l. 1.

— 22. Verba अपि — शास्त्राणां inscite om. Pp. — In fine P. इत्येकमेव सत्यं; idem voluisse videtur Pp. scribens: इत्येकसत्यं, quanquam vel ipsum hoc eundem praebet sensum. — अहिंसा परमो धर्मः hemistichium prius est sloci, nescio a quo auctore profecti.

*Dist.* 58. b. सर्वसहाश्च L. perperam. P. 20.

— 59. d. . . अन्यत्र Pp. vitiose. अन्यद्धि P., particula caussalis h. l. ferri potest, praestat tamen तु. Sententia, quae hoc disticho exponitur, fusius, pulcerrimis autem verbis, inculcatur ab Indorum legislatore; vid. Codic. leg. IV, 238 seqq.

— 61. c. d. e P., edd.: शक्यते नानुमानेन परोऽपि परिवर्णितुं । Pp. in ceteris cum edd. consentit, sed in fine praebet: — र्णितुं. Vides totum sententiae sensum obscuratum esse omissione litterae व् in fine vocabuli शक्य, hac enim omissa, in duas partes divisa est vox तेन; prior participio शक्य addita, unde in verbum finitum transivit; altera pars pro particula negativa न accepta est, quo facto prorsus contrarius prodit sensus, qui tamen nullus est; परः enim est alius (sc. homo); qui ex scriptura ista corrupta dicitur non posse describi analogia angoris, quem sentit alius, qui videat mortis necessitatem sibi instare; talem hominis descriptio-

P. 20. nem dedisset fortasse editor Londinensis, si stupendo suo ingenio ad hosce versus illustrandos se accinxisset. Sed res plana est, recepta scriptura quam exhibet P. Qui autem scripsit परिचर्यितुं, is non potuit non, quin scriberet शक्यं - परं हि; alius angor (illi similis) analogia potest describi; quod haud scio annon paullo sit durius. De अनुमान, huius loci non est amplius disserere: est philosophorum vocabulum; notat conclusionem, quae ex praemissis stabilitis deducitur; atque opponitur duabus aliis demonstrandi rationibus, दृष्ट et शब्द, quarum haec est *revelatio*, आप्तागम etiam dicta; illa *comprehensio* (Ciceronis utor verbo, Acad. I, §. 41.) rerum quae ante oculos obversantur atque visu, ceterisque sensibus, quasi manu, prehendi possunt. Cf. *Colebrooke* in doctis suis disputt. de philos. Indic. p. 28. p. 95. (ubi de schola Gautami dialectica disserit, quae quartum उपमान addit). Vid. praeterea Sankhya Sutr. §. 4. Man. XII, 105; ubi दृष्ट *visum*, appellatur प्रत्यक्ष, *ante oculos obversans.*

*Dist.* 62. a. स्वच्छन्दवनजातेन P. वृन्द corrupte. — d. pro महत् Pp. जनः; P. नरः. Ceterum praebet hoc distichon aliud exemplum pronominis relativi omissi, de qua re ad dist. 54. diximus; praemitti enim debuerat यः प्रपूर्यते.

*Lin.* 11. Initio commatis Ed. S. एवविश्वास्य; quod explicent Panditi, qui nullum vitium notatu dignum in ista editione non sustulisse dicuntur. स मार्जारः (iungi debet in nostra editione मार्जारस्तरु) om. codd., P. tamen post स्थितः exhibet सः । – ततोऽपि P.

— 12. शावकैकान् (sic) आनीय तत्र खादति Pp. शावकानाक्रम्यानीय तत्र खादति P. — अथ om. edd.

*Lin.* 13 — 17. P. brevius: — तैः शोकाकुलैर्विलपद्भिर्जिज्ञासामितस्ततः कुर्वन्तस्तत्र (leg. कुर्वद्भिस्तत्र) तत्कोटरे शावकास्थीनि प्राप्तानि मार्जारश्च पलायितः । अनन्तरं अनेन शावकाः खादिता इति निश्चित्य पक्षिभिर्मेलकं कृत्वा स गृध्रो व्यापादितः ।

— 13. इतस्ततो om. Pp. — pro तत् Pp. तां, minus bene.

— 14. तैरन्वयमायाः e cod. Pp. — अद्भिः पलायितः edd. sed post निःसृत्य otiosa est particula. Post पलायितः Cod. Pp. cetera iusto brevius expedit hunc in modum: इतस्ततो निरूपयद्भिः (sic) पक्षिभिर्मिलित्वा गृध्रो व्यापादितः ।

— 15. Accurati isti Sriramapurenses homines ediderunt: निरूपयद्भिः et शावकास्थीनि.

— 17. मेलकं कृत्वा recepimus e P., eo deducit etiam Pp.

— 18. स जम्बुकः edd. — सखे addit P. ante मृगस्य, inepte. प्रथमसंदर्शनदिने Pp. प्रथमदर्शने P.

— 19. सह deest in Pp. — pro एतस्य P. अस्य. — Edd. तत् कार्यं भवता सह, P. 20.
omisso statim sequente: यथयावत्. Sed vis orationis versatur in भवता सह, quod ideo praemitti debet.

यावत् in hac positione adverbialiter positum significat: *usque ad*; praemittitur nonnunquam: Râm. I, XL, 14. यावत् तुरगदर्शनं ।

*Dist.* 63. Desideratur in codd., praemittit tamen Pp. sloco seq. अन्यच्च. Omittunt etiam interpp. — Ser. confuso litterarum ordine निरुत्पादद्देशपे.

*Lin.* 3 *init.* यथा च uterque codex; Pp. tamen hisce verbis praemit- P. 21.
tit: शृगालः पुनराह, quod additamentum prorsus est otiosum. — Edd. उत्तरेण; male; hoc enim est responsio simplex interrogationem excipiens; उत्तरोत्तरं continuatio interrogationum et responsionum invicem sese excipientium: प्रश्नोत्तरमाला, uti poema quoddam suum inscripsit Calidasus; cuiusmodi continuatio sane nonnunquam in *altercationem* abit.

— 4. विश्रम्भालापसुखिभिः P.

*Dist.* 65. abest a codd. et interpr. Jonesii.

*Lin.* 7. एवमस्तु यथाभिप्रेतं । प्रातः etc. P. — अथ omisit etiam Pp. -तेन om. P. — Edd. in hoc commate hunc in modum se habent: एकदा निभृतं शृगालो ब्रूते.

— 8. Pro अस्मिन् P. एतस्मिन्. idem voluit Pp. sed scripsit: एकस्मिन्नेव. — Edd: पूर्णक्षेत्रं. — Pp. क्षेत्रमेकं; qua de re vid. ad p. 10, l. 8.

— 9. तत्र addidimus ex cod. Pp., in ceteris codd. paullum dissentiunt: Pp. = अहं त्वां तत्र नयामि । P. = अहं त्वां नीत्वा तद्दर्शयामि; sed praemitti debebat तद्. — In altero commate तत्र omittunt codd.

— 10. अथ deest in codd. qui contra च addunt post -पतिना. Pro तद् Ser. क्षेत्रं, male. Mox edd. पाशो योजितः । Pp. तत्र क्षेत्रे.

— 11. पाशबद्धो P. mox idem nimis breviter: कालपाशात् त्रातुं.

— 12. समर्थः (sic) मित्रादन्यः edd. — अत्रान्तरे P. quod haud spernere debebamus. Edd. अनन्तरं. Iidem mox: तत्रागत्य उपस्थितो. P. iusto brevius तत्राचिन्तयत्.

— 13. In hisce verbis secuti sumus Pp. nisi quod -प्रबन्धेन cum ceteris scripsimus pro प्रबन्धं । quod ferri non potest; est enim masculinum. Ad scripturam cod. Pp. proxime accedit P., variat solummodo in मनोरथसिद्धिस्तु. Edd. फलिता तावद् - प्रबन्धेन मनोरथसिद्धिः । Correctum est ab inscio quodam librario, qui verba बाहुल्यान्मे haud intellexit. Scriptura codd. optime se habet: फल verbum neutrum est et notat *fruges proferre*, *frugescere*, si verbo uti liceat Tertulliani. Neutralis significationis documento est hic Calidasi locus, cui ex ipso Hitopadeso addi possunt nonnulli:

P. 21. Megh. Dut. sl. 19. फलति नचिरेणोपकारो महत्सु । Verba autem neutra in Indorum lingua saepissime passive ponuntur cum casu tertio iuncta neque alia est h. l. constructio, quam si dicitur: सर्वैः स्थीयतां (supr. l. 4.) atque noster locus active efferendus est: पफाल अस्माकं कपटप्रबन्धः ॥ प्रबन्ध arctioribus finibus circumscribitur a Wilsone, quippe qui hanc vocem per narrationem explicat; est potius omnis facti vel fictionis complexio verbis concepta, in qua singulae partes arcto vinculo inter se sunt connexae; unde pro singulo poemate etiam ponitur. Gît. Gôv. v. 2. श्रीवासुदेवरतिकेलिकथासमेतं । एतं करोति जयदेवकविः प्रबन्धं ॥ Ceterum haud fugiet accuratius legentes, quanta cum elegantia et vi h. l. plurali maiestatis usus sit thos, successu suo elatus. बाहुल्यात् adverbialiter est positum: *magnopere.*

*Lin.* 14. Pp. यत एकस्योत्कृत्तमानस्य, vitiose. P. एतस्योत्कृत्तमांस etc. P. quod ferri potest. मया om. cod. P. बलज्यं cod. uterque. Post प्राप्स्यानि addunt edd.: तानि बाहुल्येन भोजनानि भविष्यन्ति ।

*Lin.* 15. सुगन्तु ते solus P. — edd. उल्लासितो; codd. उल्लसितं । retinuimus formam factitivam, adverbium dedimus auctoritate codd. freti. — Mox P. हिन्धि repetit haud male, सत्वरं omisit. — Edd. तावन्मम. — P. त्राहि; utraque forma legitima; cf. Rosen s. vv. त्रा et त्रै.

*Dist.* 66. Pp: यतः (sic) मित्र । त्रायतु etc. Invenuste, quum idem statim vocabulum sequatur.

— 67. Omittunt h. l. codd. et interpp. Ponunt infr. p. 123. l. 19. In hemistichio b. utraque ed. विप्लवे; quod quum non ferri posset, opponuntur enim sibi contraria, ex coniectura petenda erat medela. Scripsimus संप्लवे, quod vocabulum quanquam apud Wilsonem desideratur, sine ullo dubio formari potest; संप्लुत habes Bhag. Gît. II, 46. Sensus ex etymo erit eruendus: *affluentia*; राष्ट्रसंप्लवे, in annonae affluentia, per totum regnum diffusa. Aut scribere etiam poteramus: सुभिक्षे राष्ट्रविप्लवे । *Paninis* haec habet verba: (III, 3, 139.) सुवृष्टिश्चेदभविष्यत् तदा सुभिक्षमभविष्यत् ॥ Quae coniectura vel magis placet; सुभिक्ष enim, magis inusitatum verbum, facile corrumpi potuit a librariis. तिष्ठति, h. l. ut saepius, *remanet, haud relinquit.*

*Lin.* 20. जम्बुकः vitiose editum est pro जम्बुको. — Edd. जम्बुकः पार्श्वे विलोक्य मुहुरचिन्तयत् । quae scriptura cur nostrae sit posthabenda, supervacuum foret longius exponere. — Pro तावद् L. तु — च post श्रुते om. Pp.

— 21. निर्मितपाशाः Edd. male; flagitat enim पाशाः praedicatum. — Pro

सखे P. मित्र — कथमहं P. sed अहं otiosum est, quia antea non dictum erat pietatis speciem a thoë esse indutam. P. 21.

— 22. चित्रे post यदि addunt edd., sed otiosum est, ut nemo non videt, neque cum Indorum loquendi more consentaneum. यदि aeque ac तदा omittit Pp. Ponenda tum foret virgula post मन्यसे: *neque tu aliter sentis;* sed istud magis maligne est dictum.

— 22. Mox P. उच्यते pro वक्तव्यं, quod praestat. मया subiungunt pronomini तद् codd. haud male. Huic sententiae इति tantum addunt edd. et Pp. omissis seqq. usque ad सः verbis (p. 22. l. 1.) quae e P. inseruimus.

*Lin.* 1. प्राप्तकाले तं मृगमनायातं Pp. sed प्राप्तकाले, quod per se ferri posset, P. 22.
minime placet, cum nostra scriptura comparatum; atque अनायातं habet nescio quid ingrâti. तं addit etiam P., qui praeterea अनंतरं च exhibet.

— 2. इतस्ततो om. codd. — अन्विष्यन् edd. male.

— 5. P. मृगो ऽवदत् । सखे किमन्यत् । अवधीरित etc. किमन्यत् formula est respondentis et mirantis, id quod dicturus sit, haud perspectum iam esse ab interrogatore. — एतत् in fine desideratur in codd.

*Dist.* 69 transtulimus huc propter orationis nexum; omittunt codd. et interpp., collocant edd. prorsus importuno loco post dist. 70. Ibi enim inculcatur cautio, in evitanda hominum malorum societate. Inest distichis, quae apud nos dorcadi tribuuntur, vituperatio sui ipsius, quod amici consilio surdas aures praebuerit; nexum utriusque distichi 68 et 69. demonstrat praeterea सुहृद्वाक्यं.

गतायुः i. e. quibus vitae spatium decursum est; cf. आयुः supr. sl. 26. prooem.

*Lin.* 8. Pp. स शृगालः क्व । P. शृगालः क्व । horum auctoritate freti expunximus सखे, quod interrogationi क्व addunt edd., वंचकः ex edd. dedimus. — In seqq. Edd. et Pp. optime consentiunt, पूर्वं tantummodo in Pp. omisso. P. variat: - क्व । अस्मन्मांसार्थी भूत्वा अत्रैव तिष्ठति । काकेनोक्तं । उक्तमेवैतत् ।

*Dist.* 71. d. Edd. विपत्कुंभपयोमुखं । quod quanquam dici potest haud dubie, tamen emendavimus विपत्कुंभं । minus bene enim epitheta prorsus sibi opposita in unum bipartitum compositum funduntur. In codd. nil praesidii erat, quippe qui hoc dist. omittunt; alter interpres, Jonesius, id expressit.

*Lin.* 14. ततः काको दीर्घं omittunt codd. et sententiam incipiunt a निःश्वस्य; — किं paullo post omittit Pp.

P. 22. *Dist.* 72. Operae pretium erit brevibus huius distichi constructionem exponere, praesertim quum videam, prius hemistichium prorsus falso intellectum esse a Rosenio, s. v. जप interpretante: „colloquentium blandis verbis." वंचयितव्यं substantivum est, a quo pendet genitivus अर्थिनां, ad quod vocabulum referendi sunt ceteri genitivi; participiis fut. pass. inest notio fieri rem posse; quam h. l. servat nomen वंचयितव्यं; sensus igitur hic evadit: quid magni est decipere inopes, qui spe tenentur et fidem nobis habent, qui blandis verbis capiuntur et falsa studii simulatione in potestatem rediguntur. संलापित passivum est: is qui blandis verbis sibi persuaderi patitur.

*Dist.* 73. b. सुमतो et c. असत्यं pro असत्यसंधं Pp. refragante metro.

— 74. om. codd. — L. कृष्णावति qua lect. versus vitiatur.

— 75. Huc traximus, Wilkinsio auctore, hoc distichon, quod edd. interponunt distt. 83. et 84., codd. utroque loco omittunt. Legitur ap. Bhartrihar. p. 47. hac varietate: b. विद्ययापि समन्वितः । c. मणिनालंकृतः सर्पः । quo uno exemplo discant critici, quam facile in distichis laxiori hoc metro conceptis genuina auctoris verba vel sine magno sensus damno mutari possint.

P. 23. *Lin.* 1. अथवा h. l. ut saepius non disiunctiva est particula, sed orationi continuandae inservit.

*Dist.* 76. b. ननु बिरौति Pp. quod, si metrum respicis, ferri potest; ad sensum tamen minus commodum; ननु enim interrogativa est particula *nonne*.

*Dist.* 77. Desideratur ap. Wilkins. et in cod. Pp. Hemist. b. iam supra legitur 70. b.

*Lin.* 6. लगुडहस्तं देवं Pp. vitiose. — Pro तं edd. तत् et mox गच्छन् omisso था. — अवलोकितः काकेन । codd.

— 7. आलोक्याभिहितं । P. आलोक्य चोक्तं काकेन । Pp. Pro मित्र edd. सखे मृग । — संस्पृष्टं P. Quae seqq. a कालेन usque ad कृत्य omittunt codd. पादं edd. mendose. — Observavimus iam supra ad dist. 67, radicem स्था isto loco non habere potestatem standi, sed permanendi; hinc derivata est significatio, quae in nostro loco cernitur, quaque posita in naturam verbi auxiliaris quodammodo abit radix स्था; nemo enim est quin videat, diversam inesse h. l. verbo vim ab originaria; nam nulli stant mortui. Ut brevibus expediam, स्था hunc in modum additum designat continuationem

actus vel conditionis, quae tota sententia, ad quam pertinet स्था, describitur. Alius locus est infr. p. 128, l. 15. Hoc autem e doctioribus quaero, sitne eadem vis in antiquissimis etiam Indicae linguae monumentis huic radici attribuenda; ex. gr. Diluv. ed. Bopp. p. 74, sl. 30. प्रहाय पृथिवीं तस्थुः सर्वमायोधनं प्रति । शरीराण्यशिरस्कानि विदेहानि शिरांसि च ॥ quid? Aliudne valet Bhag. Git. X, 16. व्याप्य तिष्ठसि quam सदा व्याप्नोषि? cui loco prorsus similis exstat Man. XII, 14. nec non alii. Sed rem tanquam dubiam in medio relinquam, quamvis neminem fugiat, simili tralatione in linguis, quas ob corruptam pristinae originis nobilitatem *Romanas* vocamus, in verbi auxiliaris corruptionem abiisse Latinum *stare*. Cum Indico usu prorsus consentit antiquior Anglicismus: SPENSER, *Faerie Queene* I, III, 37. „*Enough is, that thy foe doth vanquisht stand Now at thy mercy.* Iacet is tamen humi. Cf. *Uptonis* notam ad h. l. p. 104. P. 23.

Post तिष्ठ hoc comma inserunt edd. यदं तव चञ्चुरो चंचुरामि । Sed leguntur prorsus similia verba infra p. 43, l. 15. loco magis opportuno, unde hue tracta esse videntur. De verbo चंचु autem valde dubito, an ulla omnino auctoritate fruatur.

*Lin.* 8. सत्वरमुत्थाय transponit P.

— 9. Pro अपसरिष्यसि edd. पलायिष्यसि. — इति in fine addunt codd., omisso commate proxime sequente.

— 10. - लोचनेनालोकितं तथाविधं मृगमवलोक्य शाः etc. P. - लोचनेनावलोकितस्तथाविधो मृग शाः etc. Pp. Secuti sumus edd. correcto tantummodo तथाविधो pro - विध। neque multum differt Pp. अवलोकित tamen minus bene ad hunc locum quadrat, quam आलोकित. In P. constructio minus bene procedit. मृतोऽसि edd. — Pro मृतो P. पतितो.

— 11. बन्धनान् om. P. - संचरितुं Pp. गृहीतुं edd. - सत्वरो S. — ऽभूत् P. qui et mox काकस्य.

— 12. सत्वरमुत्थाय omittunt codd. — In seqq. usque ad हतः secuti sumus Pp. qui tamen peccat in तेन व्याधेन quod pro क्षेत्रपतिना substituit. — Edd. तेन क्षेत्रपतिना क्षिप्तेन लगुडेन शृगालो हतः । P. तेन omittit et प्रतिक्षिप्तलगुडेन scribit, in ceteris antem cum edd. consentit. — Haud silentio denique praetermittendum est peccatum ed. Ser. उद्दिश्य.

*Dist.* 78. d. Pp. prima manu in fine उच्यते; secunda ut nos.

*Lin.* 16. Ed. utraque et Pp.: भज; vitiose; sed peccant librarii In-

P. 23. dici innumeris locis in littera ब, cui pro lubito fere addunt vel demunt semivocalem व; verum editores talis minime decet incuria.

*Dist.* 80. b. दृढः पुण्येन कर्मणा P. — In hemist. d. conspirant ed. Ser. et codd., L. praebet स्वभावो न निवर्तते । W. cum ed. L. consentit, Jones cum codd. - पुण्यैककर्मणां i. e. पुण्यं एककर्म येषां ते: quibus pietas est actio sola, qui nulli rei praeter pietatem operam dant. Minus bene W. in *whose every action there is innocence*, quod si dicere voluisset auctor, एकैक pro एक scripsisset. — हि paullo insolentius h. l. positum est neque tamen suspicionem movere debet; coniungit haec particula saepissime positionem caussalem cum antecedente; h. l. connectit intra eiusdem positionis fines caussalem casum, ablativum, cum ceteris: *nempe, videlicet.* Scriptura ed. L. nullam praebet difficultatem, si सतां ad स्वभावो trahitur; sed utitur cornix argumento, ut dicunt, ad hominem.

*Dist.* 81. a. - - प्रकोपितस्यापि edd. — b. मनो न याति P. — c. संतापयितुं omisso हि Pp.

P. 24. *Lin.* 1. सर्वथा स्नेहो inverso ordine P.

*Dist.* 82. a. मेघो pro मेघः ex colluvione ista mendorum Londinensi in nostram editionem irrepsit. b. कापुरुषात्मना Pp. d. pro नोचितः S. et Pp. नो हितः, minus bene, quanquam eundem fere sensum praebet; verum नो facile quis pro pronomine accipere posset. — प्रभवंति rariorem h. l. significatum praebet, sed video huius verbi significationes amplius esse docendas, quippe in quibus constituendis minime feliciter versatus sit Rosenius noster s. v. Primam enim potestatem ponit eandem atque simplicis, in auxilium vocans locum Hitopadesi (proem. dist. 47.) sed ibi प्रभू retinet vim sibi propriam *oriri*, neque vertendum est: dulci aqua praediti *sunt* fluvii; sed dulci aqua praediti (a fonte) *proveniunt* fluvii. Quam secundo loco posuit Ros. significationem, ab hac prima omnino non est diversa; dicit enim *evadere, fieri*; quae vis simplici radici est propria; nec per *fieri* reddi posest प्रभू, nisi addita praepositione *ex*; fieri autem ex re quadam quid aliud est quam oriri, nasci? — Sed rem ab ovo repetam. भू duas habet potestates; primam *fieri, evadere*, alteram magis abstractam et paene mere copulativam, *esse*, quanquam idem inter भू hoc sensu et verbum substantivum intercedit discrimen, atque inter Bengalorum हय् (भवति) et आछे (अस्ति), auxiliaria verba a Sanscritis derivata et corrupta, inter Persarum شدن et بودن, Anglorum to *become* et to

*be.* — Utramque significationem retinet भू, praefixa praepositione प्र; P. 24.
primam et magis usitatam, *provenire, oriri, nasci, fieri ex;* quo pertinet locus Hitopadesi iam tractatus; Bhag. Git. VIII, 18. 19. Hitop. I, 24. alii innumeri; alteram *praeesse, praestare, praecedere, superare, antecellere,* प्रभु *esse.* Huc referendae sunt significationes, quas recte ultimo loco posuit Rosenius, *abundare, excellere* et *imperare, dominari.* Ad hanc significationem pertinet प्रभाव, ad illam प्रभव. Exempla nunc addam: *potentem* esse cum *genit.* infr. in not. ad p. 39. l. 20. dist. 90. c. q. l. cf. Râm. II, 24. 19. Cum *dativ. potentia antecedere* Bhartrih p. 46, l. 4. कर्मभ्यो विधिरपि न येभ्यः प्रभवति । cum *dat. valere ad rem* Râm. II, 23. 35. In nostro loco प्रभवन्ति valet *potentes* (प्रभवः) fiunt; sed caveas, ne ablativum a verbo pendere credas; est enim ablativus rationis, propter quam potentes fiunt.

*Lin.* 4. किं च Pp. किंचान्यत् edd. — Maxime arridet किं च, quae particula continuativa est

*Dist.* 83. a. Pro न हि Pp. यद्, qua scriptura tota sententia pervertitur. Idem mox संदध्यां, quod nil est nisi peccatum manus nimis festinantis.

— — c. पाणीयं edd., sed in tota sententia nil est, quod ad *manum* sit referendum.

*Dist.* 84. Praemittunt edd. huic sloco distichon nostrum 75, q. l. cf.
— — b. तच्छ्रुत्वं Pp. pro यच्छ्रुत्वं vitiose repetitis mox antecedentibus verbis. — c. शकटो Pp. utrumque dicitur. — d. न नौर्वा Pp. न नौका P.

*Dist.* 85. a. महताप्यनुसारेण Pp. महतामनुसारेण P. — b. L. विश्वसिति mendose. — c. नानुरक्तासु P. vitiose; न semper ad verbum est referendum. — d. जीवनं edd. nil refert. Omisit hosce versus W. prius hemistichium me non intelligere fateor; Jonesius vertit: *whoever from solemn treaty places confidence etc.*

*Lin.* 11. सर्वं om. P. male. — चैतावान् edd. expunximus च, iubente constructione, hortantibus codd. Mox corrige: संकल्पो. — यत् omitt. edd. addita in fine post करणीयं particula इति; res ad idem redit; sed exquisitior est hic usus pronominis यद्; quando, secuti Latinum *quod,* coniunctionis vice fungitur. Vid. supr. ad p. 11. l. 5.

*Lin.* 12. सौहृदं Pp. utralibet forma proba. — कर्तव्यं codd. मया addit Pp. नो वा Pp. quod pro नो चेद् nisi fallor, omnino non dici potest. भवद्द्वारि

P. 24. omittunt edd. — Pp. अत्र त्वद्द्वारि; अत्र haud male additum. — P. transponit: - द्वारि आत्मानं.

*Dist.* 86. Repetunt omnes infr. IV, dist. 99. q. l. cf. — c. कनक om. Pp. vetante metro pariter et sensu.

*Dist.* 87. a. द्रव्यत्वात् Pp. vitiose. — d. दर्शपात् edd. mendose. संगतिः P. — निमित्त quid h. l. sit, nescio. Voluitne मैथुनात्? Addunt edd. hosce versus, a codd. et interpp. pariter omissos:

नारिकेलसमाकारा दृश्यन्तेऽपि हि सज्जनाः ।
अन्ये वदरिकाकारा बहिरेव मनोहराः ॥

*Lin.* 18. Ex codd. additum est comma, nec non seq. यतः pro quo edd. अन्यस्त्व ।

*Dist.* 88. b. नो यान्ति P. मनो नायाति विक्रियां Pp. sed obversabatur nimirum memoriae librarii hemist. b. dist. 81. — c. भग्ने pro भङ्गे L. absurde. छेदे Pp. quod e versu antec. irrepsit. भङ्गेनापि हि etc. S. Quo syllaba longius fit hemistichium. — अनुबध् h. l. verbi intransitivi indolem induisse videtur; cuius rei aliud exemplum excitavit Rosen. s. v.

*Dist.* 89. b. समानं सुखदुःखयोः edd. male; est enim adiectivum, quod referendum foret ad शौर्यं. Voluere सामान्यं.

P. 25. *Lin.* 1. ततोऽपि P. sed particulae consecutivae hic nullus est locus. Pro भवदन्यो Pp. पुनरन्यः, quod per se minime est malum; omittit omnino haec verba P. — पुमान्, iocose dictum de mure, om. codd. qui praeterea transponunt को मया. — Omittunt iidem mox तद्वचनमाकर्ण्य, quibus verbis edd. praefigunt इत्यादि; exulare iussimus otiosum additamentum.

*Lin.* 2. अध्यायितो L. pessime; vid. Rosen. in addit. ad radic. Sanscr. p. 375. cf. praeter. Man. III, 203, भवतानेन Pp. minus bene. Ferri posset भवतोऽनेन.

*Dist.* 90. a. यन्मार्तं च तथा न शीतल — Pp. inscite. — c. शीत्या edd. qui et चेतसि. — d. सत्योत्कृष्टा Pp. कृष्ट codd. — Ut hosce versus intelligamus, necesse est scire, Indos contra intolerabilem aestatis calorem, variis uti remediis, quibus eum mitigent; primum est lavatio; secundum margaritarum lineae; tertium sirium pulveratum atque humectatum, nec non varia unguenta odorifera inde praeparata. Quae omnia a poetis aestatem describentibus saepissime commemorantur; sufficiat unum h. l. apponere

exemplum ex poemate Calidasi, Ritusanhâra inscripto, in quo singulis P. 25.
capitibus sex anni horas, tot enim constituunt Indi binorum mensium unamquamque, elegantissimis versibus depingit. Ritusanh. descript. aestat.
v. 1. प्रचण्डसूर्यः स्पृहणीयचन्द्रमाः । सदावगाहक्षतवारिसंचयः । . . . . निदाघकालः समुपागतः प्रिये ॥
v. 2. मणिप्रकाराः सरसं च चन्दनं । शुचौ प्रिये यांति जनस्य सेव्यतां ॥ In hemistichio tertio distichi nostri praetulimus scripturam codd. quae sensum magis commodum praebet. प्रीत्या referendum foret ad भाषितं, quo facto caret सुखयति vocabnlo, quod sibi respondeat, et प्रभवति चेतसि nil dicit, nisi *oritur in animo.* Nostra scriptura recepta construendum est प्रभवति प्रीत्यै चेतसः *quantum bonorum h^minum colloquium praevalet ad delectationem animi*; प्रभू enim cum dativo construitur; vid. Bhag. Git. XVI, 9. et scholl. ad hunc locum laudata a Rosenio s. v. भू; add. not. ad dist. 82 supr. — Difficilius his est hemistichium ultimum in postremis praesertim verbis. सत्योक्त्या corruptela est, quamvis minime indocta; neque enimvero probabile est, bis a poeta positum fuisse sermonem; पुरस्कृतं est id, quod in fronte sive loco primario ponitur, deinde simpliciter, quod praemittitur: sermo autem ipse praemitti solet amice factis, non vero facta pracmitti sermoni. Ad ultima verba nunc pervenio, quibus inest haec difficultas, quod variis modis dividi possunt; सुकृति accipere licet pro nomin. ncutrius; सुकृतिनां autem aeque bene est genit. plur. a सुकृतिन्; सुकृति si a seqq. seiungis, नाम ut saepius adverbialiter positum esse potest: *nempe, scilicet;* (cf. prooem. dist. 40.) sed idem vocabulum, pro substantivo acceptum, cum nomine proprio praecedenti coniunctum, in adiectivum abire solet. Tunc foret सुकृतिनाम, *Sucriti nomine.* Haec autem si quis nugas vult appellari, haud recusabo, modo culpam poetae tribuas, qui tam male secum potius quam cum lectore egit, ut tales turbae excitari possent. Missis igitur quae sine fructu dispntata forent, opinionem meam in medium proferam: पुरस्कृतं subiectum est, quod copula cum सज्जनभाषितं coniungitur; pertinet ad id vox praecedens सद्युक्त्या ita ut unam tantum notionem exprimant; युक्ति est iunctio, सद्युक्ति est coniunctio cum bonis eo sensu, ut sit praestatio officiorum, beneficiorum, parumque differat hoc vocabulum a सत्कृति; huiusmodi autem praestationi quod praemittitnr, est *comitas;* neque aliud vult poeta quam Tullius, quum II. Offic. 14. dicat: „comitas, affabilitasque sermonis maxime conciliat animos hominum." Comitas autem haec, quam sequuntur beneficia, comparatur cum carmine magico, quo quid

P. 25. attrahi posse creditur. In सुकृतिनाम haereo utrum sit nomen, quo appelletur tale carmen; an seiungi debeat सुकृतिनाम् quod aut ad आकृति referri possit, aut ad पुरस्कृतं; quam rem peritioribus diiudicandam relinquam. सुकृति autem pro subiecto haberi nequit; सुकृति enim सपुरुषया पुरस्कृतं tautologia est haud ferenda, et de सुकृति सत्पोरुषया पुरस्कृतं iam dictum est, quod significo ne quis hanc viam a me omnino non tentatam esse credat.

*Dist.* 91. b. चैत्रार्थं Pp. — c. निःसत्वता P.

*Lin.* 10. तदेकस्यपि Pp. male; sed peius edd. तदेकरूपणामपि; तदेकं *tatpurusha* est: तेषां एकं.

*Dist.* 92. a. कटुत्वं Pp. male. — c. बलुब्धत्वं L. De प्रत्यक्त vid. ad dist. 61.

— 93. b. Pro द्रव L: भवेत्. — d. साध्योपहृत Pp. male. Haud satis assequor, quinam sensus tribuendus sit verbo: द्रवस्वच्छान्तरात्मनः । quanquam verum invenisse videtur Jonesius, interpretatus: cuius animus purus est tanquam aqua. द्रव proprie est liquidum, nonnunquam ipsa aquae liquiditas: Sancar. Achary. in opusculo, quod inscribitur Vâkya-sudhâ sl. 44: माधुर्यद्रवशैत्यादिजलधर्मास्तरङ्गके । — Additur in edd. hic slocus, a ceteris libris omnibus alienus:

मनस्यन्यद्वचस्यन्यत् कार्यमन्यद्दुरात्मनां ।
मनस्येकं वचस्येकं कर्मण्येकं महात्मनां ॥

In hemistichio secundo corrige: कर्मण्य.

*Lin.* 15. एव deest in codd. — Deinde hunc in modum pergunt edd. इत्युक्त्वा हिरण्यको मैत्र्यं विधाय भोजन etc. — तयोः परस्परसख्यं P. — Pro अभवत् Pp. अभूत्.

— 16. Pro संतोष्य P. भोजयित्वा.

— 17. ततः प्रभृति edd. inelegans est repetitio. Vid. l. 15. प्रत्यहं om. edd. अन्योन्य S. neque correxit L. प्रदानेन edd. — विस्रम्भालापैः om. P.

— 18. Pro वायसो S. nomen cornicis exhibet. — वयस्य अस्माकं P. qui mox pro स्थानं praebet वनं. — Edd: कष्टतर, atque usurpatur hunc in modum comparativus, uti etiam a Latinis.

— 19. तदेतत् om. S.

— 20. हिरण्यको ब्रूते । मित्र कुत्र गन्तव्यं । S. et Pp. omissis omnibus usque ad p. 26. l. 9.

P. 26. *Dist.* 96. Huc traximus hoc distichon, iubente orationis nexu; edd. codd. et interpp. exhibent prorsus inopportuno loco ante nostrum dist. 164. - *hem. a.* in fine pro स्मृतो edd. तथा. — d. L. रुधिरस् pessime.

*Dist.* 97. c. edd. male seiungunt मा समीक्ष्य, quo facto sensus menti P. 26.
auctoris contrarius et h. l. prorsus absurdus evadit. Aut omnino non separanda sunt vocabula aut secundum certas quasdam regulas; quam legem sibi non posuisse editorem Londinensem pro eius incuria minime miror; verum enim vero debuerant editores Serampurenses.

*Lin.* 11. Edd. अस्ति सुनिरूपितस्थानं minus bene. – P. = मित्र निरूपितमेव स्थानं वर्तते; quae non magis placent.

— 12. कर्पुर L. quae editio in hac voce fere semper peccat. – गौराभिधानं edd.

— 13. मन्थराभिधानः L. absurde. — pro कूर्मः S. कच्छपो et mox धार्मिकः, omisso सहज.

*Dist.* 98. c. स्वीयं S. falso. — d. pro तु P. तु.

*Lin.* 16. Pro मत्स्याहार S. भोजन. — Pro विशेषैः P. विषयैः inscite. — Pergit tum S: मांसं वर्धयिष्यति । horror scripturae! Pp. मां समुद्दिश्यते, quod nihil est nisi corruptela a calamo nimis festinanter currente profecta.

*Lin.* 17. मया verbo कर्तव्यं praemittunt edd. — श्रवस्थानं Pp.

*Dist.* 99. b. बान्धवाः S. — P. transponit verba: न मित्राणि न बान्धवाः । न च विद्यागमो वृत्तिस्तं etc.

— 100. b. pro च L. तु. Totum dist. om. S. Inserunt mox edd. haecce duo distt., quorum prius agnoscit etiam P., neutrum Pp. J. et W.

लोकयात्रा भयं लज्जा दाक्षिण्यं त्यागशीलता ।
पञ्च यत्र न विद्यन्ते न कुर्यात् तत्र संस्थितिं ॥

pro विद्यन्ते L. वर्तन्ते, haud male.

अन्यच्च । तत्र मित्र न वस्तव्यं यत्र नास्ति चतुष्टयं ।
ऋणदाता च वैद्यश्च श्रोत्रियः सुजला नदी ॥

*Lin.* 22. कथा omisso, S. विचित्रालापैः ।

*Lin.* 1. Pro आगत्य S. ययौ. — Pro ततो Pp. तत्र. — दूरादेवालोक्य P. quod P. 27.
valde arridet.

— 2. लघुपतनकमुत्थायातिथ्यं etc. codd. — अपि desideratur in edd.

*Dist.* 101. Pro uno hoc disticho tria exhibet ed. S. videlicet primum, quod apud nos supra legitur num. 54, deinde hoc, quod nobis nunc ante oculos versatur, tertium denique nostrum num. 57. insignitum. Duo priora praebet P., primum tantum Pp., omnia omittit ed. L.

P. 27. utpote quae supra exhibuerat. J. cum Pp. consentit; W. cum S. Emendavimus in hemist. d. सर्वस्य pro सर्वत्र, iubente constructione.

*Lin.* 5. Pro वयस्य edd. सखे. — Pro सविशेषं P. विशेषेण. — Edd. सविशेषपूजामस्मै.

— 6. गुरुपुण्यकर्मणां P. — धुरीणाः om. Pp. inscite. — idem मूषक, quam formam agnoscit Wils. s. v. rarior tamen esse videtur.

— 7. In hac sententia contra librorum et editorum consensum scripsimus न कदाचित् pro यदि कदाचित्, hac ratione freti, quod exemplum ellipsis, qualis haec foret, prorsus nullum exstat; duorum remediorum lenius adhibuimus: aut enim mutandum erat यदि in न, ut fecimus, aut invenienda erat ex coniectura apodosis, quae positioni conditionali responderet. Ceterum S. = सहस्रद्वयेनापि यदि सर्पराजः कदाचित् कथितुं समर्थः स्यात् । — अपि om. L. et Pp. Scriptum fortasse fuerat नापि, posthac omissa erat a quodam librario ultima littera न adiectivi द्वितीयेन, नापि deinde contractum cum द्वितीये, et quum aliquid deesse vidisset alius, intrusit यदि suum. — P. = सहस्रेणापि सर्पेश्वरः कर्तुं कदाचिच्छक्तः स्यात् । यदि omnino omisso; quibus verbis si न additur, omnia optime se habent.

— 8. सोपचयार्जितवान् codd. — Expunximus otiosam copulam, retinuimus autem praepositionem उप, quam om. edd. — P. तत् श्रुत्वा मन्थरः संपूज्याह ।

— 9. P. incipit orationem testudinis ab hisce verbis: सखे हिरण्यक अत्र etc. edd. a भद्रं ते, omisso अत्र. — Pp. तत्र pro अत्र. — निर्जन om. P. qui cum S. pro अवस्थान legit: आगमन.

— 10. चम्पकवती नाम नगरी यत्र etc. L. — नगर्यां om. Pp.

— 11. परिव्राजका निवसन्ति L. et S. (ubi tamen नि deest.) Pp. अभिसवः mendose pro आवसथः । Mox S. et P. परिव्राट्. et P. निवसति.

— 12. P. भोजनविशिष्टं भिक्षान्नसहितं; pariter L., modo विशिष्ट praebet.

— 13. उत्सृत्य P. — प्रत्यहं om. codd. — प्रिय deest in Pp. —

— 14. तत्र ex P. - समायात् S. — pro तेन सह Pp. स च. Pro सह Pp. सार्धं. — नाना om. S. — अपि चूडाकर्णो recepimus ex P. Nomen agnoscit L. sed collocat post - खंडेन.

— 15. - भाण्डमताडयत् P. - दण्डमताडयत् Pp. utrumque absurde. तमुवाच P.

— 16. Incipit comma in edd. a सखे; inepte, sequente भवान्. Pro किमिति Pp. कथं; illud praestat, est enim loquela mirantis et admodum indignabundi.

Subiicit ed. L. sermoni Vinâcarni hosce versus, quos praeter W. ceteri omnes pariter ignorant.

यतः । मुखं प्रसन्नं विमला च दृष्टिः कथानुरागो मधुरा च वाणी । P. 27.
स्नेहोऽधिकः संभ्रमदर्शनं च सदानुरक्तस्य जनस्य लक्ष्यं ॥

Emendavi स्नेहो - pro स्नेहाधिकः et लक्ष्यं pro लक्षणं, metro postulante. Mallem tamen चिह्नं, quod exquisitius est vocabulum, a glossatore nisi fallor per लक्षणं explicatum; aut irrepsit लक्षणं e disticho, quod addit L:

अतुष्टिदानं कृतपूर्वनाशनं अमाननं दुश्चरितानुकीर्तनं ।
कथाप्रसङ्गेन च नामविस्मृतिर्विरक्तभावस्य जनस्य लक्षणं ॥

Correxi विस्मृतिर् pro विस्मृतिः. L. — Lege प्रसङ्गेषु. Schl.

*Lin.* 16. भद्र om. P.

— 17. पात्रमुत्प्लुत्य भिक्षान्नं खादति P. — Pp. et L. omittunt उत्प्लुत्य; cetera ut S. et nos.

— 18. अथो initio incisi P. नाक pro नाग Pp. inepte. — विलोक्य S. et P.

— 19. Pro अयं edd. अपि. — कारणेनात्र केनापि Pp., sic etiam P. omisso tamen केनापि.

*Dist.* 102. a. Edd. et P. अकस्माद्; nostram lectionem tuetur W. नाकस्मात् *haud sine caussa*; अकस्मात् *repente*; res ipsa ad idem admodum redit; sed nostra scriptura melius cum sententia anteced. convenit.

— 22. गौडीये S. गौडदेशे L.

*Lin.* 1. Pro तस्यां P. तत्र. — अपिवाक् प्रतिवसति । स च महाधनः Pp. P. 28.

— 5. नाम्नो S. voluit नाम्नी. — In fine codd. omitt. इव. Similibus verbis usus est Bhavabhûtes (Mâl. et Mâdh. Act. 1.) मकरकेतोर्भगवद्विजयवैजयन्तिका; quem locum noster imitari videtur.

*Dist.* 103. d. जीणा e P. pro quo S. जीर्णा (scribit जीर्न) male propter praecedens जरा. Pp. paullo audacius: पीता, et mox प्रिये pro पत्नी. L. = जरया पीडिते पत्नी.

— 104. a. पलितेषु च P. Offendit fortasse librarium अपि, cuius vim h. l. haud assecutus est. पलित *canus*, proprium est vocabulum de capillis seniliter decoloribus; Sancaras in Môhamudgara v. 7. अङ्गं गलितं पलितं मुण्डं. — b. कामामकामिता S. absurde.

*Lin.* 9. Edd. बृहस्पतिः

*Dist.* 106. c. Lepidam hanc sententiam foedissime vitiavit L. scribens: निर्दयनखैव. S. tantummodo omissione Visargi in fine vocabuli निर्दयन peccat.

P. 28. *Lin.* 14. -दर्पातिक्रान्ते Pp. vitiose; दर्पातिक्रान्त P. quod ferri potest.

*Dist.* 107. a. निवसतिर्, omisso अपि edd., particulam om. etiam P. exhibens: मन्दिरेषु वसतिर्. — संगतिः in fine hemistichii edd. vitiose; egreditur enim in omnibus metris Indicis coniunctio litterarum caesuram, qua bina versus hemistichia separantur. — b. गोष्ठीपुरुष L. quibus verbis duo peccata commisit; sed excellit in hac re editor iste. पूरुष, producta prima syllaba, metro debetur. Cf. ex. gr. Bhag. Git. III, 36. — -संनिधाननियमो वासो विदेशो तथा Pp. vitiose. — वासविदेशे P. et L. mendose. — c. पुंश्चलिभिर् L. contra metrum et grammaticam. — d. ईर्षितं प्रसवनं S. ईर्षितं प्रवसनं P. ईर्षितं प्रवसन Pp. ईर्षितं प्रहसनं L. *Sporting with the husband's infirmities* W. consentit igitur cum L., omisit haec verba omnino J. LASS.

Proxime insistentes vestigiis editionis Londinensis et interpretationis Wilkinsianae, expuncta modo in priore vocabulo casus et generis nota, rescripsimus: ईर्षितप्रहसनं. Ita exsistit compositum, quod cum वार्द्धकं tanquam adiectivum iungi debeat. Lenissima sane est coniectura, quippe qua nihil mutetur praeter unicum punctum sublatum. Attamen, loco secundis curis retractato, consilii nostri me poenitet. Vereor enim ut scriptura, qualem nos constituimus, significare possit: *mariti senium, libenter vel maligne derisui habitum.* ईर्षा semper de invidia usurpatur; ईर्षित igitur est is, cui invidetur, sive id, propter quod alicui invidetur. Insederat in animo praeiudicium, ab interprete Anglo petitum, quod me prohibuit, quo minus in tanto librorum dissensu meliora eligerem. Nunc autem tanquam unice veram amplector lectionem Sriramapurensem, ad quam, transpositis modo litteris, et Codd. Pp. et P. alludunt. Sed ut clarius elucescat, quam accommodata sit huic loco scriptura, singula accuratius sunt explicanda. Quod ad nexum sententiarum cum fabulis attinet, ante omnia tenendum est, sententias saepe laudari propter aliquam sui partem, interdum propter singulum vocabulum, etiamsi cetera nihil prorsus ad rem faciant. Hic agitur de senio mariti, quod adversata Lilavatis naufragium castitatis facit. Enumerat poeta caussas corruptae in feminis pudicitiae novem numero, hunc quidem in modum. 1) Vita sine custode vel tutore peracta. Quaenam ea sit, optime nos docet legumlator. Cf. Man. Dh. Sâstr. IX, 3. 2) Commoratio in domo paterna, scilicet puellae innuptae, postquam nubilis facta est. Cuius periculi vitandi gratia patres familias in India filias impuberes despondere

solent; pubertatem nactae, statim sponso traduntur. Notes velim vim particulae अपि. Vel in ipsius patris domo castitati periculum imminet, nedum apud cognatos, quorum minor est auctoritas, cura remissior. 3) Egressus in publicum in pompis, quae diebus festis celebrantur. 4) Licentia non refrenata ab occursu virorum in populi coetibus. 5) Habitatio in terra peregrina; quia nimirum absentibus cognatis et familiaribus famae minus cavetur. 6) Frequens commercium cum feminis libidinosis. Inest singulis huius metri hemistichiis ὑπότμησις quaedam post syllabam duodecimam, unde patet प्रसकृत् non ad sequentia, sed ad praecedentia esse trahendum. 7) Opum domesticarum iactura, qua mulier eo adduci potest, ut ex donis amantium novas opes sibi quaerat. 8) Mariti senium. 9) Fecunditas aliarum mulierum cum invidia spectata. Timendum est ne uxor, cui nulla supersit spes prolis ex marito sene vel infirmo suscipiendae, adulterum in auxilium advocet. Diversa haec est caussa a praecedenti, quacum arcto tamen vinculo cohaeret. Vulgo autem notum est, quanto liberos procreandi studio Indorum natio flagret, ita ut nihil vehementius averruncet quam sterilitatem. प्रसव dicitur tum de partu, (Am. Sinh. definit गर्भमोचने) tum de ipsa prole. Cf. *Colebr.* प्रसवन non legitur in lexicis nostris, sed est haud minus legitime derivatum vocabulum, quo aut idem significatur, aut in universum facultas pariendi, fecunditas. SCHL. P. 28.

*Dist.* 108. c. स्वपुमन्यगृहे etc. L. et P. — d. स्त्रीणां संदूषणानि षट् Pp. prius mendose, posterius per se haud male.

— 109. b. प्रार्थयितो Pp. vitiose. P. 29.

— 110. Deest distichon in cod. Pp. Praemittunt edd. huic disticho versus qui apud nos leguntur infr. num. 189., quos S. bis habet, h. l. et infra, quosque omittunt codd. et Jones, qui quatuor disticha 109—112. Anglice omnino non reddidit.

— 111. Desideratur in utroque codice et ed. S. — Ed. L. addit praeterea hunc slocum, quem agnoscit etiam S. praemisso tamen nostro dist. 112.

न लज्जा न विनीतत्वं न दाक्षिण्यं न भीरुता ।
प्रार्थनाभाव एवैकं सतीत्वे कारणं स्त्रियाः ॥

Ed. L. praebet: प्रार्थकाभाव एवेति, quae scriptura vix praeferenda est.

P. 29. 115. c. पुत्रस्तु P. स्थाविरे S. स्थविरे काले Pp. Veram scripturam praebet Manus IX, 3. रक्षन्ति स्थाविरे पुत्रा; cetera conspirant. Addit sola ed. L. hunc Manus slocum (II, 215.)

मात्रा स्वस्रा दुहित्रा वा नो विविक्तासनो भवेत् ।
बलवान् इन्द्रियग्रामो विद्वांसमपि कर्षति ॥

Manus न pro नो et sic lege.

*Lin.* 11. कर्पूरे Pp. कर्पुर P.

— 12. P. = सुखासीनावतिष्ठति । अनन्तरं च उपस्थितं पतिं etc.

— 13. आकृष्य pro गृहीत्वा S. — pro निर्भरं S. गाढं; P. निर्दयं. — अत्रान्तरे desideratur in P. Substituit S. तेनावसरेण.

*Dist.* 114. Omittunt codd. et J. — In hemist. c. S. scribit: तत्कालं, quae repetitio minime placet.

*Lin.* 16. ततस्तद् etc. P. qui et आलोक्य तत्समीप etc. legit; pro कुट्टपी edd. कुट्टिणी; codd. plerumque कुट्टनी, quam formam solam agnoscit Wilso; quaenam scriptura vera sit, difficile est dictu, quum parum liqueat vocis derivatio. — — Incisum, quod incipit a नाकस्माद्, S. debemus; abest a ceteris libris, sed postulatur a verbo अचिन्तयत्; addidimus negationem, quam propter hunc locum etiam supra inserere necesse erat. (Cf. ad dist. 102.)

— 17. शर्ं om. P. et S.

— 18. दण्डेन om. codd. et S., गुप्तेन etiam Pp. Poena autem quam h. l. vocabulo गुप्तेन दण्डेन indicat auctor, pecuniae sunt, quas pro silentio suo ex Lîlavatide extorsit lena; quam explicationem Wilkinsio debemus p. 304.

— 19. Secuti sumus in hoc commate Pp. inserto tamen ex edd. केनापि, quod ille omittit. Edd. prorsus absurde: मूषिको विवरमालोक्य अलोपविष्टस्तेन इह केनापि etc., sed अत्र omisso; quae verba sanari possunt hunc in modum: मूषिकविवरमवलोक्याह । अलोपविष्टः स । तेनेह etc. — P. paullo melius: मूषिकअलोपविष्टस्तेन केनापि etc., corrige: मूषिको. Sed vel hac emendatione recepta haereo in verbo अलोपविष्ट, quod dubito an omnino dici possit; praebet haud dubie Pp. veram auctoris manum, quam librarii ignari variis modis depravarunt.

*Lin.* 20. परिव्राजकेनोक्तं desunt in codd. haec verba, neque sunt omnino necessaria, quanquam, uti supra iam observatum est, dramaticum genus potius sapit tales omittere locutiones. Sequens incisum ex P., omisso

tantum मूर्त post कार्यं, nescio an recte. — S. कार्यं चात्र बाहुल्यादनमेव भविष्यतीति । P. 29.]
quod per se haud male est dictum, praestat tamen nostra scriptura, धनमेव praemittendo, in quo verbo vis orationis vertitur. Pp. cum S. in prioribus consentit, sed tum धनं corrumpit in घनं et भविष्यतीति omittit. L. बाहुल्यार्जनमेव भविष्यति.

*Lin.* 1. परिव्राजकेन om. S. — मम deinde om. S. et P. चिरकालोपार्जितं धनं L. — P. 30.
S. ut nos, sed addito मम ante धनं — Pp. मम विवरनिधानं.

— 2. pro मत्यहं S. प्रभृति. — आहारं Pp. निजाहारं P. Recentior est usus adiectivi निज tanquam pronom. possessivi, quod pro subiecti diversitate, eodem modo atque स्व et genit. nominis आत्मन्, ad omnes personas, primam dico et secundam, nec non tertiam referatur; quem usum per Hitopadesam haud semel observare licet. Eodem prorsus modo serior Graecitas utitur voce *οἰκεῖος*. Vid. *Classeni* nostri indic. ad. Dexippum s. v.

— 3. pro अज्ञातः L. et S. अक्षमः. — मन्दमन्दं P. — उपसर्पन् edd. — अवलोकिताहं L. corrige: अवलोकितोऽहं.

*Dist.* 116. a. अनेन et b. धनाद् S. — Pro सर्वं S. et P. लोकः; cf. tamen dist. 115. a. — स्वर्थाद् P. sed hiatus in caesura tolerari potest. Vid. mox 121, c. — d. गतः L. et P. quod ceteris accusativis in nominativos mutatis admitti posset. पश्य enim et मन्ये inseruntur orationi parenthesis loco et constructionem non mutant.

*Dist.* 117. a. . . . तु विद्हीनस्य S. sic etiam P., sed pro तु substituit हि; neutra particula opus est, quam ob rem secuti sumus Pp. et L.

*Dist.* 118. d. स तु Pp. et L. स हि S.

*Dist.* 119. Recepimus ex P. Ceteri omittunt h. l. Omnes exhibent infr. Lib. II, 2. q. l. cf.

*Dist.* 120. d. सर्वशून्यं P. — Versus desumpti sunt e fabula, cui titulus est Mrichchhakati. vid. interpr. Wilsonis p. 14. — Expectabam: सर्वं शून्यं दरिद्रतः Addit deinde sola ed. Lond. hunc slocum:

दारिद्र्यान्मरणाद्वापि दारिद्र्यं च वरं स्मृतं ।
अल्पक्लेशेन मरणं दारिद्र्यमतिदुःसहं ॥

Plura insunt hisce versibus minus bene dicta; displicet च, displicet etiam वरं hoc sensu, ut sit *peius*; cuius significationis nescio, an ullum exstet exemplum; more bene Sanscrito positum babes hoc vocabulum infr. dist. 129.; displicet porro repetitio vocabuli दारिद्र्यं, neque fugere po-

P. 30. test lectorem priori versu dici paupertatem deteriorem esse paupertate; quod sensu cassum est. Ut breviter expediam, legendum est: दारिद्र्यमरणयोर्हि दारिद्र्यमवरं स्मृतं । अल्पक्लेशाय मरणं etc.

*Dist.* 121. a. इन्द्रियाणि विकलानि Pp. male. — d. P. योऽन्यः — Pp. वान्यः (in codice deest punctum geminum) Utrumque est ex emendatione hominis quem offenderat hiatus in caesura एव - अन्यः, insolentior is quidem, cuius tamen aliud exemplum mox designavi dist. 116. Neutra vero emendatio admitti potest; disiunctioni nullus est locus, pronomine relativo autem intruso constructio prorsus evertitur; अन्यः enim praedicatum est ad पुरुषः pertinens; *idem ille vir evadit diversus.* एव rariorem h. l. praebet sensum: *etiam:* तदेव नाम, *hoc etiam nomen*, sc. अविकलं et sic porro तदेव वचनं. Prorsus similem vim habet तदेव infr. p. 121. l. 5.

*Lin.* 17. Pro आकर्ण्य Pp. आलोक्य male. — S. mox अवलोचितं; quod, nisi fallor, nunquam dicitur. मम ante अत्र om. P. Pro मम Pp. मया, sed is omnino corruptus est h. l. मयावस्थानमिदानीं etc.

— 18. तद् वृत्तान्तकथनं Pp. एतद् वृत्तान्तकथनं edd.

*Dist.* 122. c. Pro वंचनं Pp. गञ्जनं; idem scribere voluit P. ut videtur, quanquam media syllaba minus distincte sit exarata. Hanc coniecturam egregie confirmat Vêtâla-Panchavinsati, in cuius fabula prima hic slocus reperitur; legitur ibi गृञ्जनं, quod quum ab hoc versu prorsus alienum sit, non dubium est, quin corruptela sit pro गंजनं. Quaenam autem significatio huic vocabulo, in lexicis non obvio, tribuenda sit, minus liquet; si radici गञ्ज् vim inebriari recte tribuit Wilso, ebrietatem h. l. intelligere licebit; cf. Wils. s. v. गंजा, quod nomen *cauponam* notat. Sobrietatem in summis virtutibus ab Indis poni, notum est. वंचन hoc habet incommodi, quod contra usum *passive* accipi debeat: *fraus*, quam patimur, haud eam, quam ipsi concipimus.

*Dist.* 123. Desideratur in Pp.

P. 31. *Dist.* 124. b. स्वार्थे यत्ने edd. male.

*Dist.* 125. b. . . . नैव Pp. per se haud male, praestat tamen न तु.

*Dist.* 126. b. च pro तु Pp. minus bene. Idem hemist. c. सर्वलोकस्य वा मूर्ध्नि, paullo durius; nam विशीर्येत ad priorem huius versus partem non commode trahi potest; supplendum igitur foret: स्यात्. In ultimo hemistichio secuti sumus. Pp. — Edd. et P. विशीर्येद्यथा वने male: passivum enim praeferendum foret, etiamsi शॄ secundum quartae classis normam inflecti

posset; quod fieri nequit. Quid multa? Bhartriharis sunt versus, ad P. 31.
quorum genuinam scripturam proxime accedit Pp. — Ed. Ser. p. 49: सर्वलोकस्य वा मूर्ध्नि विशीर्यते वनेऽथ वा । Ed. Ser. ibi vitiose: विसीर्यते.

*Lin.* 8. अत्र om. P. — याच्ञया edd. sed praestat h. l. compositum. जीवं Pp. quod sensu h. l. commodo (*vita*) agnoscitur a Wilsone quidem, verum rarius reperitur. — Pro चतीव Pp. एव.

*Dist.* 127. c. नोपचारः Pp. mendose. — d. प्रार्थितो codd. et L. — Pp. praeterea pro जनः exhibet नरः. Minus recte praetulimus scripturam ed. Ser. प्रार्थिते; in iunctura enim hac: वरं — न वरं, posterius वरं interdum omittitur, veluti ex. gr. mox dist. 129, sed tunc verbum substantivum quod subintelligendum est, ad utramque sententiam pertinet, neque alii verbo locus est. प्रार्थितः est is, qui ab aliis aditur auxilii impetrandi caussa. L. —

Ne recepta quidem codicum lectione in expedienda secundi versus sententia mihi ipse satisfacio. Mavult Lassenius noster participium, ut supplere liceat: न च वरं भवति, quibus verbis, recepto passivo, nullus est locus. Attamen non omnino necessaria est repetitio, sive expressa sive intellecta, in eiusmodi sententiis, ubi binae sortes inter se comparantur, altera tolerabilis, altera vehementer respuenda; imo elegantius in alterutro comparationis termino locutio variatur. Cf. Prooem. sl. 19. Sed offendunt me nominativi continui, ad eandem personam referendi. Sane qui ipsi opibus suis sunt exuti, non sollicitari solent ab aliis pecuniae largiendae gratia. Exspectabam tertium casum, sic fortasse: न चोपचारभ्रेन. Emendatio variis modis tentari poterit; exspectandum est auxilium codicum. Schl.

*Dist.* 128. a. दारिद्र्याद् P. et S. Est forma aeque legitima. — द्वीपं P. contra grammaticam et metrum. परिभाव्यते Pp. male. — a. et b. परिगतः प्रभवते तेतसः । निस्तेजाः परि-P. — b. pro आपद्यते Pp. आगच्छति. — c. शोकरहितो P. male. — Nec melius ibidem Pp: बुद्ध्या न संयुज्यते. d. विधनता ex coniectura pro निधनता, quod quanquam omnes libri tuentur, stare nequit; arbitrati sunt fortasse librarii et editores नि in compositis idem valere atque निर्; quod fieri non posse, demonstravit editor Bibl. Indic. I, p. 350. Legitur hoc distichon in fabula Mrichchhakati. Vid. interpr. Wils. p. 21.

*Dist.* 129. a. वरं कार्यं मौनं Pp. — c. प्राणापयकाः Pp. — आत्मोपघातभिरुचिः edd. d. pro सुखं Pp. मतं.

P. 31. Subiungunt edd. hosce versus, qui in codd. pariter atque interpp. omittuntur, neque ipsi habent, quo magnopere sese commendent:

वरं शून्या शाला न च खलु वरो दुष्टवृषभो ।
वरं वेश्या पत्नी न पुनरानीता कुलवधूः ।
वरं वासोऽरण्ये न पुनरविवेकाधिपपुरे ।
वरं प्राणत्यागो न पुनरधमानामुपगमः ॥

Leviora nonnulla vitia tacite sustuli; restat unum, quod altius insedit, dico आनीता, quod vel metrum corruptelae arguit. Scripsissem न पुनरुपनीता, si probare potuissem, उपनी idem valere ac प्रणी et परिणी. Dicitur faemina, quae alii post maritum viro nubit, परपूर्वा. Man. V, 163:

पतिं हित्वापकृष्टं स्वमुत्कृष्टं या निषेवते । निन्द्यैव सा भवेल्लोके परपूर्वेति चोच्यते ॥

परपूर्वा optime loco nostro convenit, verum non sine artificiis quibusdam versui inseri potest. उपोढा legitur Ram. I, XIII, 37. quod vocabulum facile est h. l. introducere: न च पुनरुपोढा; sed est ipsum isto Rameïdos loco ex coniectura, necessaria illa quidem et praeclara, positum. Rem in medio relinquam, neque enim tanti valent isti versus, ut in eis operam et oleum perdamus.

*Lin.* 21. इति om. Pp. — अहं om. P. — Pro भोजयामि Pp. योजयामि; P. संवर्धयामि; S. पोषयामि. — Pro भो codd. भोस्.

P. 32. *Dist.* 131. b. श्रेयस्कीर्तं S. minus bene. — पल्लवग्राहि insolita est dictio, cuius tamen sensum feliciter divinavit Jonesius, vertens: *superficial knowledge.* पल्लवग्राहि पाण्डित्यं eruditio est, quae surculos quasi tantummodo defringit de arbore scientiae, quae verba facit permulta, floridaque gaudet loquela, solidis autem fundamentis destituta est, neque bonae frugis quid producit. Quam interpretationem ne pro lubito a me propositam esse censeat lector, optima auctoritate stabiliam. Canit *Jayadevas* initio Gitagovindae (v. 4.), वाचः पल्लवयत्युमापतिधरः संदर्भशुद्धिं गिरां । जानीते जयदेव एव, et quae sequuntur; ad prima verba scholiastes: उमापतिधरनामा कविः पल्लवयति विस्तारयति मात्रं न काव्यगुणयुक्ता वाचः करोति । पल्लवग्राही दोषोऽस्य. — Alius interpres haec habet: अल्पामपि वाणीं बाहुल्येन निबध्नाति. Ambae interpretationes facile inter se componi possunt; ex priori scholio patet, nisi fallor, technicorum vocabulum fuisse पल्लवग्राह, quo nimiam eamque vanam et inanem verborum pompam designarent. L. — Cf. vocem simili modo formatam असद्ग्राह, Bhag.

Git. XVI, 10. Wilso, sequutus Trik. Sêsh. tertiam syllabam corripit, P. 32.
recte interpretatur, sed peccat in derivatione. SCHL.

*Dist.* 132. b. प्रवासशायी च edd. refragante metro; च addit etiam Pp. mendose, in ceteris uti nos. — d. pro सोऽस्य L. तस्य; offenderat Hayleyburiensem optimum virum fortasse haec pronominis attractio a nomine, quod in eadem sententia qua illud collocatum est; सोऽस्य enim est pro तदस्य; sed hoc pueri iam norunt.

*Lin.* 5. Edd. - अपि लोभात् पुनरप्यर्थं ग्रहीतुं etc. Pp. अपि omisso sic pergit: लोभात् पुनरपि धनं ग्रहीतुं etc. quocum consentit P. in तद्धनं pro धनं solummodo varians.

*Lin.* 9. Ed. Ser. ततोऽहं मन्दंमन्दमुपसर्पन्नेन वीणाकर्णेन etc. Sed verba p. 30, l. 3. male huc sunt tracta. वीणाकर्णेनाहं L. — वीणाकर्णेन तेन Pp. — ताडितोऽचिन्तयं ex ed. L. — Ceteri hunc in modum variant: ताडितः । अथाहमचिन्तयं P. — ताडितः । तथाहमचिन्तयत् (sic) Pp. — ताडितश्चाचिन्तयत् (sic) S. In proxime seqq. maximas turbas exoitant libri: L. - अचिंतयं । लुब्धो ह्यसंतुष्टो नियतमात्मद्रोही भवति; sequitur tum distichon ab eisdem verbis incipiens; eodem modo S. in soluta oratione, sed slocum haec verba excipientem omittit. — Codex P. ed. Ser. sequitur, sed आत्मद्रोहीति exhibet pro आत्मद्रोही. — Pp. denique prosam orationem omnino omittit et distichon nostrum 134 statim post verbum अचिन्तयं collocat, quem secuti sumus, ut haud dubie debebamus; facile enim apparet priorem distichi versum additamento quodam ex. gr. आत्मद्रोही, turbatum et deinde, quum is pro oratione soluta acceptus fuisset, alterum versum plane fuisse omissum; alius deinde ex alio codice adscripsit distichon, quo facto evadit constitutio textus, qualis in ed. Lond. comparet. — अनियतात्मा in dist. 134. satis notum est vocabulum, cuius vis tamen haud scio an ab omnibus plane perspiciatur. नियम् proprie est cohibere habenas equorum; cum equis autem regundis comparantur animus hominis atque sensus, ratione regundi: unde translatus est hic mos loquendi: नियतात्मा, नियतेन्द्रियः et aliae similes dictiones. Praeclare huc facit locus in Kâthakopanishat p. 7. obvius:

आत्मानं रथिनं विद्धि शरीरं रथमेव तु । बुद्धिं तु सारथिं विद्धि मनः प्रग्रहमेव च ॥
इन्द्रियाणि हयान् आहुर्विषयांस्तेषु गोचरान् । आत्मेन्द्रियमनो युक्तं भोक्तेत्याहुर्मनीषिणः ॥

*Dist.* 135. om. Pp. — d. ननु ex P. — edd. न तु, quo peius quidquam excogitari nequit.

*Dist.* 136. a. नपुनो Pp. stulte.

P. 32. — 138. d. जीवनं edd. Ad idem redit.

— 139. b. बाध्यमानस्य S. sed nostra scriptura melius ad totius loci complexionem quadrat. — d. in fine ed. L. नारद quo quid absurdius esse potest?

*Lin.* 22. उचितकार्ये Pp. — S. तदत्रावस्थोचितकार्य cet. L. तदत्र ह्रस्वोचितकार्य cet. — परिच्छेद proprie est abscissio, unde et propter versus huic sententiae illustrandae subiunctos (cf. praecipue 141 त्यजेत्) suspicari posses sensum esse loci: *abdicatio* negotiorum semper praestat, quum sit consentanea conditioni nostrae." Sed aliam habet, me iudice, vim vox परिच्छेद, quam demonstrare utile erit, propter silentium sive potius reticentiam Wilsonis, qui hoc vocabulum exhibet quidem, verum solam ei tribuit significationem divisionis, qua libri in partes suas distribuuntur. *Divisio* certe vis propria est huius vocabuli, quod ad libros minime est restringendum, sed ad res in universum pertinet, ita ut sit earum discriminatio, distinctio, distributio in classes suas, qua facta cuiusque naturam et proprietatem intelligimus; unde ad hunc *Bhavabhútis* versum (Mál. et Mádh. I, 24.) परिच्छेदव्यक्तिर्न भवति पुरःस्थेऽपि विषये । „discriminatio non cernitur ne in re quidem ante oculos obversante" scholiastes परिच्छेद interpretatur per निश्चय. Paullo ante परिच्छेदातीत dicitur de re, quae discriminationem ita egreditur, ut comprehendi et definiri nequeat. Ad nostrum ut revertar, कार्यपरिच्छेद talis est discriminatio negotiorum, ut perspiciamus, quid pro cuiusque conditionis diversitate sit faciendum.

*Dist.* 140. b. नित्यमतोनिता ed. Ser. qua scriptura metrum omnino pervertunt sapientes isti homines, qui et mox परिच्छेदं scripserunt.

Addunt edd. hoc distichon:

परिच्छेदो हि पाण्डित्यं यदापन्ना विपत्तया ।
अपरिच्छेदकर्तॄणां विपदः स्युः पदे पदे ॥

Ed. L. hoc mutavit in - यदापन्नोऽविपत्तया । prius: आपन्नो, nisi fallor, haud male; posterius: अविपत्तया, stulte; sensus enim esse deberet: quum invaditur homo a mala fortuna; अविपत्ता foret bona fortuna, a qua invadi dioi non possumus. Sed corrige तदा pro तया et construe: यदा विपद् आपन्ना तदा परिच्छेदः पाण्डित्यं । आपद् enim verbum est neutrum. Cf. Rosen. s. v.

*Dist.* 141. d. स्वात्मार्थे S. omisimus pronomen, h. l. otiosum, et hiatus vitandi caussa intrusum.

*Dist.* 142. om. S. et Pp., nec non J. Versum posteriorem ex P. P. 32.
dedimus; L. = हृत्स्थ कण्ठलग्नोऽपि वातं खादति वासुकिः । ad sensum nil differt, sed istud concinnius est dictum. In hem. b. P. exhibet, अनुसारि च.

*Dist.* 143. b. स्वादान्नं L. male. — Pro वा Pp. च, quod ferri h. l. P. 33.
omnino non potest.

*Lin.* 9. यद् om. P. — निर्जनं ex Pp. pro निर्जन.

*Dist.* 144. Omittunt codd. et J. — b. भोजनं in fine S. Inest huic versui licentia poetica in constructione. quae, si cetera respicis, sic procedere debebat: तृणाश्रया; et facile compositum loco idoneum inveniri posset scribendo तृणाधिश्रया; sed concedendum est aliquid poetis.

*Lin.* 12. ततोऽप्यस्मात् S. et mox पुण्यफलोदयाद् S. — पुण्योपचयेन P. qui comma proxime sequens, dist. 145. et verba मन्थर उवाच omittit; tribuit igitur muri slocum 146; minus bene, ut nemo non videt. Quae autem h. l. omittit, infra post dist. 146. ponit. — च post अधुना recepimus ex Pp. cui etiam verba पुण्यपरंपरया et अयं (l. 13.) debemus; edd. hoc omittunt, pro illo exhibent: पुण्यफलोदयाद्, quod variatio est paullo ante obvii vocabuli पुण्योदयात्, haud bona quidem illa; dubitare enim licet an solitum sit dicere पुण्यबल, quanquam bene Sanscrite componitur तपोबल et योगबल; sed scribere haud dubie si non voluit, tamen debuit पुण्यफलोदयात्. De परंपरा cf. notam ad Bhag. Git. IV, 1., ubi exponitur discrimen, quod interest inter परस्पर et परंपर; tertium est vocabulum परावर, ab utroquo diversum, cuius vis optime explicatur ad hanc dictionem परावरा विद्या in Mundaca p. 1. obviam: परस्मात् परस्मादवरेणावरेण प्राप्ता.

*Dist.* 145. b. Pro एव S. अत्र; stulte. — Pro मधुरे फले Pp. et S. रसवत्फले; L. हे फले चामृतोपमे. Secuti sumus cod. P. qui post dist. 146, ut mox videbimus, locum (l. 12. et dist. 145.) quem omissum esse supra diximus, reiecit. — — d. स्वजनैः Pp. — सुजनैः S. Sequitur in ed. L. hic slocus, quem inter ceteros W. solus agnoscit:

संगमः केशवभक्तिर्गङ्गाम्भसि निमज्जनं ।
असारे खलु संसारे त्रीणि साराणि भावयेत् ॥

*Lin.* 16. distichon 146. abest a codice Pp. qui post verba मन्थर उवाच statim pergit: युष्माभिः etc. vid. l. 20.

*Dist.* 146. a. वेलोपमं P. qua lectione convenientia similitudinis perit. b. *init.* आयुष्यं S. — फेण mendose scripsimus pro फेन. — जीवितं S. — c. नि-

P. 33. न्दितमतिः S. — d. pro हतो S. कुतो minus bene. — परिगतः S. sed de senectute melius dicitur परिपातः. — Quum लोल et चपल pariter adiectiva sint, explicandum compositum hunc in modum esse videtur: जलबिन्दुवत् लोलं चपलं च । Ceterum satis frequens est apud poetas Indicos haec comparatio, qua rerum humanarum fluctuatio cum guttis aquae confertur. Auctor Môhamudgarae v. 4. नलिनीदलगतजलमिव तरलं । तद्वज्जीवनमतिशयचपलं ।

*Lin.* 20. Disticho 146. subiungit P. अधुना etc. ex l. l. 12-13; sequitur tum dist. 145., quod excipiunt deinde verba: मन्थर उवाच । युष्माभिः etc. — Edd. post virgulam तस्यायं दोषः ।

*Dist.* 147. a. Pro विभानां Pp. अर्थानां; P. वस्तूनां. Distichis 147. et 148. interponunt edd. hosce versus:

यद्धोऽधः क्षितौ वित्तं निचखान मितंपचः ।
तदधोनिलयं गन्तुं चक्रे पन्थानमग्रतः ॥

Interpretatus est W., sed paullo infra, versus laude sua haud privandos.

P. 34. *Dist.* 148. a. Edd. नित्यधानो quod eis reliquimus.

— 149. a. दानभोग P. haud magnopere interest, sed mox idem male: विहीनस्य. — c. भवामः किमु तेनैव S. भवामः किन्न तेनैव P. भवामस्तेन किंनैव Pp. Nostra scriptura, quam ante oculos habuit etiam W., se ipsa omnino commendet; codd. et ed. S. sensum praebent nimis ieiunum.

*Distt.* 150 et 151 huc traximus; quo ipsa sibi locum assignant; edd. exhibent infra Lib. II, prius post dist. 7, alterum ante dist. 9.; neque audaciae nos accusabit, qui experientia facta edoctus fuerit, quam parum aptis locis disticha in hoc libro nonnunquam ponantur; in notas ad istum locum reiiciendum fuisset utrumque distichon, si huc tracta non fuissent. Ceterum ed. Lond. dist. 150. a. praebet: विहीनाश्च, et hemist. c. भक्षेव mendose. Codd. omittunt omnino hunc slocum.

*Dist.* 151. d. जितेन्द्रियः स्यात् P. contra metrum.

— 152. b. धने emendavimus pro धनं, et hem. d. recepimus e P. तायते pro गम्यते; hoc ideo, quod गम्यते minus usitatum nobis visum est in hac iunctura; istud, quia corruptela est manifesta. Divitiae enim non parem facere possunt eis, qui opibus careant, avarum, etiamsi divitiis non utatur; sed aequalitas est avari, qui non utatur, et pauperum, qui careant, *in* divitiis; postulatur igitur locativus; neque eadem ratio atque huius loci, est istius dist. prooem. 25., ubi verba सामान्यं पशुभिर्नराणां nomi-

nativum sibi adiunctum habent; res enim quae ibi enumerantur aequalem faciunt hominem animalibus. P. 35.

*Dist.* 153. Desideratur in codd. ed. Ser. et interpr. Jonesii; retinuimus tamen versus satis semetipsos commendantes.

— 154. b. च शौर्यं L. et codd. refragante metro. c. चिरं त्यागनिपुणं S. patitur metrum, sed aegre caret oratio h. l. copula. – d. veram lectionem P. debemus. Pp. et L. एतच्चतुष्टयं जगति; pariter S. sed pro जगति exhibet लोके. Omitto, hanc variationem metri, *árya* dicti, qua uterque versus eundem numerum morarum syllabicarum continet, quaeque *Gíti* dicitur, rarissime usurpari; id sufficit animadvertere, ut nostram scripturam vindicemus, चतुर्भद्रं exquisitius esse vocabulum, quod haud facile a librario inveniatur.

*Lin.* 15. एतदपि addidimus ex codd.

*Dist.* 155. c. et d. . . . पंचवर्षीयेन धनुषात्मा निपातितः Pp. scriptura haud indocta, in qua tamen hoc displicet, quod non satis diserte dicatur, ad quem pertineat fabula, quae hoc disticho introducitur.

*Lin.* 17. *init.* S. et L. तावाहतुः pro quo P. हिरण्यकोऽब्रवीत् । Pp. सोऽब्रवीत्. कटके वास्तव्ये S. — कटके, omisso वास्तव्य L. Sed optime se habet hic usus vocabuli वास्तव्य, quo significat: *habitans*; unum exemplum sufficiat, Mâl. et Mâdh. prolog.: नानादिगन्तवास्तव्यो महाजनसमाजः.

— 18. Pro स चैकदा P. सदा; minus convenienter h. l. -मांसलुब्धः omittit S. substituit Pp. पापार्द्धिलुब्धः. — सन् recepimus ex codd., est enim, ut supra iam monuimus, ex huius libri loquendi more talis verbi substantivi additio, qua utuntur praeterea semper fere scholiastae ut casus, numerum et genus aliorum participiorum melius designent. A vetustioribus auctoribus ἐνεργητικῶς tantum adhibetur hoc verbum, cuius vim tali contextu positi colligere potes ex hoc Bhartriharis disticho:

सति प्रदीपे सत्यग्नौ सत्सु तारारवीन्दुषु । विना मे मृगशावाक्ष्या तमोभूतमिदं जगत् ॥

Si Hitopadesam spectas, सन् cum particip. aor. pass. praecedente vim habet prodosis, coniunctiones temporales *quum* vel *postquam* continentis, ex. gr. चलितः सन् i. e. postquam profectus est. Exempla leguntur infr. p. 86, l. 6. p. 100, l. 10. p. 111, l. 13. p. 115, l. 1. p. 116, l. 7. p. 128, l. 18. – मृगमन्विष्यमाणो retinuimus ex ed. S. hisce enim verbis aegre careret narratio, eis omissis iusto brevior; eandem caussam habuimus recipiendi ex ed. L. धनुरादाय l. 19. — मध्यं abest a S. et P. — गतवान् S. — pro तत्रस्तेन P. तेनैव, Pp. तेन. — समागच्छता P.

P. 35. *Lin.* 20. महान् addit P. post घोराकृतिः. — Sequens comma hunc in modum in codd. se habet: तावत्तेनैव मृगं - - - शरेण ताडितः । P. - तावत्तेन मृगं संस्थाप्य स शूकरेणाहतः । Pp. postrema verba, ut nemo non videt, corrupta sunt. Mox (l. 21.) pro स S. व्याधः । — L. pro - द्रुम इव praebet: - द्रुमवत्. Cod. P. = ततः शूकरेणापि प्रलयघनघोरगर्जनं कृत्वा व्याधो मुष्कदेशे हतः । ततोऽसौ छिन्नद्रुम इव भूमौ पपात । शूकरोऽपि शरघातेन मृतः । Pp. = शूकरेणाप्यागत्य घनघोरगर्जनं (sic) कुर्वाणेन स व्याधो - हतः । स छिन्नद्रुमवद्भूमौ पपात ।

*Dist.* 156. a. धन्विर् L. et Pp. corrupte. — c. क्षुद्व्याधिः Pp. contra grammaticam. — d. प्राणान् विमुञ्चति; S. sed praestat omnino passivum.

*Lin.* 3. आस्कालनेन L. quod nihili est. Totum hoc incisum omittunt codd. qui etiam in seqq. serpentem omnino silentio praetermiserunt. — अथानन्तरं S. qui et mox: दीर्घवारो नामा (sic), male lecta scriptura Bengalica, quae littera व et र saepius confundit, quam distinguit; नामा est vitium in hac editione satis frequens, quod evitare quum vellet editor L. incidit in contrarium: दीर्घरावनाम. — नाम omnino abest a Pp.

— 4. परिभ्राम्यन् P. aeque recte. — मृतान् desideratur in codd. qui सर्पं etiam, ut mox enotavi, omittunt. — Edd. in fine अपश्यत्.

— 5. आलोक्य omittunt S. et P.: addentes verbo proxime sequenti copulam. — अहो om. codd. et L. — मे abest a P.

*Dist.* 157. a. अचिन्तितानि च Pp. — c. idem: तथैवान्ये pro तथा मन्ये mendose.

*Lin.* 8. तद्भवतु S. et P. — मासमेकं समधिकं यावज्जीवनं मे भविष्यति । uterque codex; sed male, nisi fallor, जीवनं eodem sensu dictum est atque भोजनं; de यावत् postposito, praecedente accusativo supra monitum est ad p. 20, l. 19.

*Dist.* 158. desideratur in Pp. — Versibus hisce praemissum est in P. जम्बुकोऽचिन्तयत् importune repetitum. In hemist. c. S. यातु minus bene.

*Lin.* 11. तावद् om. edd. — Verba इमानि - विहाय recepimus ex P., — S.: इदं निःस्वादु कोदण्डलग्नं etc. L. corrupte: इदं निःस्वादुकं दण्डलग्नं etc. — Pp. इदं निःस्वादु कोदण्डाटनीलग्नस्नायुबन्धं खादयामि; अटनी quanquam ipsum corruptum lectionem cod. P. confirmat.

— 12. तथा कृते सति छिन्ने S. — L. non h. l. tantum peccat scribendo चिन्ने. — छिन्नस्नायुबन्धेन, omisso धनुषा, P. — बन्धने edd. qui paullo post हृतं omittunt. निभिन्नः P. निर्भिन्नः S.

*Dist.* 159. c. मृतं च P. male.

— 160. Repetendum curavimus hoc dist. ex ed. Ser. praeter quam

solus exhibet J. — Emendavimus: ददासि pro ददाति et बध्नासि pro बध्नाति; tum P. 55.
श्रेयं pro सेव्यं.

*Lin.* 19. यातु किमिदानीं S. — यातु agnoscit etiam P.; usurpatur hic imperativus, pariter atque भवतु tanquam particula concedentis; Graece dicitur εἶεν. Exempla infra invenies p. 127, 8. p. 128, 9. — उपवर्णितेन P.

*Dist.* 161. c. आपत्सु नैव minus bene Pp.

*Lin.* 22. तद्वयस्य सर्वदोत्साहेन भवता भवितव्यं P. quocum in primis verbis consentit Pp. attamen mox सर्वदा omittit et pro भवता exhibet त्वया.

*Dist.* 162. d. Pro शरोगं P. शरोगेयं; L. et Pp. ग्लानिं. P. 56.

*Lin.* 5. प्रीतिः कर्तव्या Pp. — P. totum comma hunc in modum variavit: तदत्र दशाविशेषेऽप्युत्साहः कार्यः । Post hoc comma in alia omnia discedunt libri.

S. pergit: एतदप्यतिकष्टं त्वया न मन्तव्यं । यतः । राजा कुलवधूर्विप्रा मन्त्रिणश्च पयोधराः । स्थानभ्रष्टा न शोभन्ते दन्ताः केशा नरा नखाः । इति विज्ञाय मतिमान् स्वस्थानं न परित्यजेत् ॥ कापुरुषवचनमेतत् । यतः ।

sequuntur deinde disticha nostra 95. et 96.; ad quem locum de hac re iam dictum est; ceterum observandum est, distichon quod praeterea h. l. exhibet S. melius convenire loco, quo a nobis supra No. 94 collocatum est. Luserunt poetae in varianda sententia, quorum tentamina cumulata sunt in ed. S. Qui पयोधर scripsit, is iocum haud admodum facetum affectavit, duplici vocis स्थान significatu usus. Disticha ternorum versuum, quale hoc foret, ab omni poesi Indica aliena sunt; qua de re disputare non huius est loci. Sed ad Ed. S. revertor, quae deinde, inverso tamen ordine, praebet slocos nostros 164 et 165.

Editor Lond. qui supra iam conservaverat dist. 94. eiusque rei (mirum dictu) minime oblitus fuerat, omittit h. l. versum priorem (स्थान etc.) et post verba: प्रीतिः करणीया pergit: इति विज्ञाय etc. nil omnino varians ab ed. Ser. Codices parum differunt ab edd. P. हिरण्यक उवाच । एतदपि न मन्तव्यं । यतः । राजा कुलवधूर्विप्रा नारीणां च पयोधराः । स्थान - नखाः । इति - परित्यजेत् । मन्थरोऽवदत् । पाय कापुरुष etc. ut edd. देशान् tantum scribens in dist. 95. hem. a. pro स्थानं. Pp. in eo tantum a P. differt (variationi levioris momenti enotandae supersedeo) quod versum istum interpolatum: राजा etc. exulare iubet. Ceterum fateor me caussam huius transpositionis omnino non assequi.

*Dist.* 164. a. Pro सेवेत् P. सेव्यं.

P. 36. *Dist.* 165. a. मण्डुकाः L. vitiose. — c. सोपोगं समुपायान्ति P.

— 166. b. Pro धनुकं P. et S. धनकं; Pp. idem voluit, scribit tamen धनाकं, mendose.

— 167. a. Pro धीरः S. et Pp. minus bene वीरः. — b. initio Pp. परिष्वक्तो insolentius; P. परियुक्तो contra metrum. — c. in fine P. विषमां, contra sensum.

— 168. a. महो मे S. quod ferri potest, quum in seqq. scriptum sit उपयामि, pro quo Pp. et L. mendose scribunt उपयाति. — d. हि inserit ante मनुष्याणां P. contra metrum. Pp. et L. prorsus aliud praebent hemist. भवन्ति संपदो मनुष्याणां vetante metro. Ad sensum comparari possunt hi versus Bhartriharis (p. 47.) पतितो ऽपि कराघातैरुत्पतत्येव कन्दुकः । प्रायेण साधुवृत्तीनामस्थायिन्यो विपत्तयः ॥

— 169. b. नवशस्या च मेदिनी Pp.

— 170. a. नाभिचेष्टेत Pp. male.

P. 37. *Lin.* 1. Pro vocabulo सखे S. praebet अपि च सखे; L. autem substituit haec verba: इति श्रुत्वा लघुपतनको ब्रूते । धन्यो ऽसि मन्थर सर्वथा श्लाघ्यगुणो ऽसि । iubentibus ceteris libris haec verba infr. p. 38, l. 1. collocavimus.

*Dist.* 171. d. Pro ते Pp. मे; sed illud omnino praestat.

— 172. d. शुभावहाः Pp.

— 174. c. Pro मत्स्यैः Pp. नक्रैः, quod satis placet.

— 175. b. कुतनात् S.

— 176. b. किंन Pp. male. — c. et d. संपत्यतो et mox यथेष्टा Pp. संपत्तितो et यथेष्टा P. prius in utroque codice mendosum est, posterius defendi poterit. यतः (hem. b.) est यस्मात्, cui vocabulo respondent in seqq. यतः et यत्, utrumque eodem sensu positum: „quinam dolor maior est quam hic *quod* desideriorum expletio nulla sit et *quod* desideria nunquam nos relinquant." Si यत्र legitur, यत्र et यतः referri debent ad जन्मनि: „in hac vita, a qua abest desideriorum expletio, e qua desideria non recedunt." Sed इष्टसंपत् unum est vocabulum compositum et eius quidem ordinis, quem Tatpurusha dicunt grammatici. पद् c. सं proprium est vocabulum de votis explendis: सर्वे सत्त्वाभीहितसंपादनाय प्रवर्तन्ताम् । Mâl. Mâdh. Prolog.

*Lin.* 14. अन्यच्च भ्रातः शृणु om codd.

*Dist.* 177. b. *fin.* रक्ष्यति (sic) S. — d. एतान् mendose Pp.

— 178. a. *init.* तृष्णैव P. haud male; quanquam हि affirmativa potest esse particula. — S. तृष्णां चेह परित्यक्ता, forma gerundii insolita, nec tamen inaudita. Cf. Ind. Bibl. III, p. 107. — d. च समुपस्थितं P. minus concinne. च exquisitius h. l. positum est et apodosin ducit; idem est atque ततो दास्यमपि ।

*Dist.* 179. b. निवर्तते codd. contra sensum huius loci. — d. pro यतो edd. ततो, male; postulat enim यः relativum, quod sibi respondeat. — Pp. totum versum posteriorem hunc in modum corrumpit: . . . . प्रोच्य यतो न स निवर्तते । P. 37.

*Lin.* 20. Secuti sumus Pp. ad quem P. proxime accedit: ममैव पक्षपातान्मया सहात्र etc. — S. = मम पक्षपातेन ममैव etc. — L. pro पक्षपातात् substituit विश्रम्भालापैः quae locutio iam supra p. 25, l. 17. exstat atque inde, nisi fallor, ab editore L. aut librario quodam huc tracta est. पक्षपातात् exquisitius est dictum, neque tamen sensus dubius esse potest: „meas partes amplectendo." Alia exempla addent fortasse peritiores.

*Dist.* 180. a. आत्मवान्ताः P. quod sensum quidem praebet, sed parum ad mentem auctoris accommodatum. — c. परित्यागाच्च संगान्तं निःसंगाः P. संगान्तं glossema est quod e margine in textum irrepsit. — d. pro भवन्ति हि P. संभवंति. तत्क्षणा mirum tironibus videbitur vocabulum, quum तत् quodammodo otiose additum esse suspicari possent. Sed habet hanc vim, ut significet *eodem* momento, sc. quo nascuntur irae. Eodem modo vim vocabulo पर addit pronomen demonstrativum quum dicatur ex. gr. प्रोक्ततत्पद्. — Vulgatum esse debet, praepositionem आ, nonnullasque alias, contra morem, qui in lingua Indica praevalet, separatim nomini praemitti, interdum etiam postponi posse, casumque certum regere; आ autem, talem in modum praeponi tantummodo et ablativum regere, nonnunquam etiam accusativum; significationem tum esse *inde a*, vel: *usque ad.* Exempla habebis Bhag. Git. VIII, 16. Râmay. I, 5, 1. Manu X, 64. V, 88. II, 264. II, 22; vid. praeterea notam Haughtonis ad II, 101. Comment. de Pentap. Ind. p. 90. Ind. Bibl. III, p. 67 seqq. Rariora sunt apud recentiores exempla, inveniuntur tamen; vid. Megh. Dut. v. 11. Sânkhya Sûtr. v. 55. तत्र जरामरणकृतं दुःखं प्राप्नोति चेतनः पुरुषः । लिङ्गस्याविनिवृत्तेस्तस्माद्दुःखं स्वभावेन । — Accusativus quamvis rarior, est tamen legitimus. Mund. Upan. p. 2. आ सप्तमांस्तस्य लोकान् हिनस्ति; et alibi. Usum ipsum hunc docent *Paninis* T. I, p. 102 ed. Calcutt. et *Amara-Sinhas* XXVIII, 1. ibique Colebr. p. 362. Est omnino antiquus hic usus in Indorum lingua, quo praepositiones eodem modo atque in aliis linguis, usurpantur, neque ad praepositionem आ restringendus; vid. Panin. l. l. p. 114. Immo Homericae istius licentiae, qua praepositiones a verbis, quibus praefixae sunt, interiectis aliis vocabulis seiunguntur, exempla aliena non omnino sunt a vetustissimis Indorum libris. Kath. Up. p. 2. प्र ते ब्रवी-

P. 37. मि. — Kath. p. 4. श्रेयो हि धीरोऽभि प्रेयसो वृणीते । — *ibid.* 5. अति मा सृजैनं Adde exempla in *Rosenii* Spec. Rigved. obvia. Postponi in dialecto Vedorum posse praepositiones docet Paninis, I, IV, 80 et 81 ते (उपसर्गाः) प्राग्धातोः ॥ छन्दसि परे ऽपि ॥ Exemplum affert हन्ति नि मुष्टिना i. e. निहन्ति । Seiunctionem praepp. permittit Paninis §. 82. व्यवहिताश्च । exempl. आ मन्द्रैरिन्द्रहरिभिर्याहि । i. e. आयाहि । Casuum frequentiam in caussa fuisse, eur hoc loquendi genus obsoleverit, satis erit peritioribus indicasse; video enim totam hanc rem a nostro loco esse alienam; restat ut dicam, आ quanquam praefixum vocabulo, quod eum alio compositum sit, tanquam h. l. आमरणान्त, eandem potestatem *usque ad* servare posse. Eodem modo dietum est Ram. I, 1, 12. आजानुबाहुः.

Addunt W. et L. distiehon hocce:

सर्वत्र जन्तोर्नियमात् पतनश्च समुच्छ्रयाः ।
संयोगाश्च वियोगाश्च मरणान्तं हि जीवनं ॥

Corrige नियमाः.

P. 38. *Lin.* 1. Omittit hane lineam L. utpote quam supra p. 37. l. 1. eollocaverat. — इति श्रुत्वा om. eodd. — सर्वथा S. — आत्मप्रणीयगुणाः P. श्लाघ्यगुणाः S.

*Dist.* 181. b. आपत्तारणहेतवः et c. लग्नानां Pp. neutrum male.

— 182. om. codd. et S. sed interpretatus est uterque interpres.

— 183. b. in fine. सत्पुरुषवृत्तय Pp. idem praebet P. sed versum excedens addit inscite स एव सः । — d. pro विभागाः L. विभिन्नाः ।

*Lin.* 8. तदेवं L. अथ तदेवं S. — एवं om. P. et mox एते pro ते exhibet. Pronomini ते addit Pp. तत्र. — सुखमनुभवन्ति P. कदाचित् ex eodem.

— 10. Pro भयहेतुं S. मृगं, male. — आकलय ex Pp.; आकलयामि = जानामि Gît. Gôv. III, 7. L. et P. अवलोक्य, minus bene, quum nil videant, sed suspieentur tantum. Melius S. अवलोक्य भयं संचिन्त्य. Pro गतः P. गतवान्, L. et Pp. प्रविष्टः parum eleganter repetito verbo paullo antea obvio. — उड्डीय P. et S.

— 11. वृत्तं S. ex quo contra आयातः recepimus pro गतः. — लघुपतनकेनापि P. — भयहेतुर्न कोऽप्यायातीत्यालोचितं ।

— 12. पश्चात् तद्वचनादागत्य S. qui et mox: तत्रैवोपविष्टाः quod negligere non debebamus. P. पश्चात् ते सर्वे पुनरागत्य तत्रोपविष्टाः । — भद्रं om. P. भद्र Pp.

— 13. Pro कुशलं S. स्वागतं P. स्वागतं ते । P. mox: स्वेच्छाहारोदकं सुखेनानुभूयतां । अत्रावस्थाने ete. sed locativus huc non facit. — 14. भद्रं om. Pp.

*Dist.* 184. Om. codd. S. et J.

*Lin.* 17. तत्र om. codd. et S. — सख्यं pro मित्रत्वं S. P. 58.

— 18. सहायत्वनिष्पन्न एव भव Pp. seiungendum foret, si hanc scripturam defendere quis vellet, मित्र त्वं; sed vel sic sensum commodum omnino non praebet. Hiranyaci verba in P. haec leguntur: मित्रत्वं सिद्धं भवतु । — S. सह भवता यत्नेन मिलितुं । यत्नेन vero inscite divulsum est a vocabulo praecedente et मिलितं मित्रत्वं nescio quid sit.

*Lin.* 21. भवता inserit post अत्र S. — P. pro तदत्र scribit मित्र, reiiciens अत्र post निर्विशेषेण. — निर्विशेषं P. ferri potest adverbium. Pp. विशेषेण, male. - सानन्दः स्वेच्छया कृताहारश्च P. quod ad idem redit; huius autem codicis scriptura freti emendavimus ed. L. et Pp. qui कृत: scribunt; puncto gemino deleto legitimum evadit compositum, ad huius loci sensum egregie aptum. P. सानन्दो भूत्वा स्वेच्छाहारं कृत्वा. — *Lin.* 22. अस्तावसन्न Pp. contra sensum. — छायां Pp. et L. mendose.

*Dist.* 186. desideratur in ed. S. et codd. — Emendavimus, iubente P. 59.
ipsa sententia, adstipulantibus interpp. इष्टका pro इयका, quae scriptura nihili est; इष्टक ad masculinum genus restringitur a Wilsone, at femininum tuetur h. l. versus. Notanda est praeterea constructio huius loci, qua plura nomina generis diversi excipiuntur a praedicato, singulari numero posito; neutrum genus legitimum est tali verborum nexu, sed pluralis solitus est numerus; vid. supr. ad prooem. d. 26. Singularem tamen h. l. ab omni dubio immunem esse censeo; nam res istae coniunctim non cogitandae sunt, sed singulatim: atque hoc in caussa est, cur sequatur singularis; neutrum autem genus positum est aut propter diversitatem generis, quae in nominibus antecedd. obtinet, aut quia neutrius generis nomen ultimo loco legitur; prior tamen ratio, nisi fallor, magis ex grammatica Indica est.

*Lin.* 3. अथ abest a P. — केन त्वं P. — Confundit ordinem verborum P. मृग एतस्मिन् निर्जने वने केन त्वं आसितः कदाचित् etc. — निर्जनवने L. et Pp.

— 4. किं om. P. — 5. नृपतिः S. — स च om. S. et mox: दिग्विजयव्यापार-क्रमेण, nimis abundanter. नद्यो ante तीरे inserit S. — कटक orationis illustrandae caussa recepimus ex S.

— 6. अत्र om. codd. — 7. pro अवगम्य edd. et Pp. आलोच्य. — 8. यथावस-रकार्यं S. — तथा retinuimus ex ed. L. quanquam abesse potest; verum minus frequentia sunt exempla omissae huius particulae in hac iunctura: यथा - तथा, praesertim in oratione soluta.

P. 39. — 9. ततो हिरण्यको विहस्याह । S. minus apte. पुनर् om. S. —

— 10. प्राप्ते om. P. — गङ्गतः को विधिः L. गङ्गतः का विधा Pp. prius huc non facit, posterius ferri potest.

*Dist.* 187. c. स्वभूमिः श्वापदादीनां S. sed praestat nostra scriptura, quam praeterea tuentur interpp. — d. pro सैन्यं S. मन्त्री; P. राज्ञां सौमंत्रयं बलं; sed acquiescendum est in vulgata.

— 14. Pro भविष्यति S. भवितव्यं, per se haud male. P. = - उपदेशेन यद्भूतं भविष्यति तच्छृणु ।

*Dist.* 188. b. Pro सन्न S. कुच. — c. ex coniect. dedimus अभवत् pro भवेत्, quod prorsus nulla idonea ratione defendi potest. P. = - पुत्रोऽतिदुःखीव et mox d. तथैव त्वं. In qua scriptura इव in primis displicet.

*Lin.* 18. वीरनाम्नि P. — नगरे निवसति तेन तुरंगबलो नाम S. (pro तेन initio commatis substituit तत्र) male intrusum est istud निवसति, ut nemo non videt. तुरंगबलो praebet etiam L. et J. W. uti nos. Pro भोगपतिः substituit ed. L. युवराजः; Pp. exhibet भोगपतिः ।

— 19. एकदा ante स्वनगरं inserunt edd.

— 20. अपिपाक्पुत्रौ P. et deinde: अवलोकयामास । — स्वहर्म्यतलं P. — स्मराकुलमतिः S. praestat participium, quia h. l. de certo quodam tempore sermo fit. Subiiciunt edd. post virgulam hoc Bhartriharis distichon, quod exhibebo ex editione principe p. 34. posthac enotaturus peccata edd. Lond. et Ser. Abest dist. a codd. et interpp.:

सन्मार्गे तावदास्ते प्रभवति च नरस्तावदेवेन्द्रियाणां ।
लज्जां तावद्विधत्ते विनयमपि समालम्बते तावदेव ।
भ्रूचापाकृष्टमुक्ताः श्रवणपथगता नीलपक्ष्माण एते ।
यावल्लीलावतीनां न हृदि धृतिमुषो दृष्टिबाणाः पतन्ति ॥

a) Pro च नरः edd. पुरुषः, sed praestat additio copulae. b) लज्जा तावद्विधत्ते S. absurdam lectionem repetivit L. d) Pro धृतिमुषो edd. परिपाता, inepte, nisi probari posset, hoc participio designari sagittas uncinatas; quod tamen dubito. मुष्, proprie *furari*, usurpatur hoc sensu translato; vid. Nal. V, 7. quem locum excitavit *Rosen.* s. v. Ut cetera expediamus, monendum est, oculorum intuitum cum sagittis comparari; oculorum autem sagittis pennae sunt cilia; arcus est supercilium; ex hac metaphora omnia sunt explicanda. आकृष् verbum proprium est de inten-

tione arcus, quae fit *nervo attracto*, ज्याकृष्ट्या, ut Indice loquar. (Vid. Amar. Satac. v. 1.) A nervo autem attracto et deinde manu misso impellitur sagitta; भ्रूचापाकृष्टमुक्त est igitur: भ्रूचापे चाकृष्टो मुक्तश्च बाणाः । Sequens vocabulum अपाङ्गपातात intelligendum est de oculis transversum intuentibus, de oculis limis, cuiusmodi obtutum proprio vocabulo कटाक्ष appellant Indi; कटाक्षोऽपाङ्गदर्शने *Amara Sinhas* s. v. vel ut definitione utar poetae (*Chaura Panchâsika* v. 5.): अद्यापि तां सुरतजागरघूर्णमान- । तिर्यग्वलत्तरलतारकदीर्घनेत्रां । . . . स्मरामि ॥ Addendum, proprium hoc esse Indorum, oculos habere praelongos, aures versus porrectos; अपाङ्गायताक्षीं puellam suam dicit Chauras; cuius epitheti explicationem hanc praebet scholiastes: अपाङ्गपर्यन्तं आयते दीर्घे अक्षिणी लोचने यस्याः सा । neque fere unquam in virtutibus puellarum canendis oculorum hanc longitudinem silentio praetermittunt poetae erotici, inter quorum versus huc facientes, quos laudare possim sexcentos, hisce solis locum in hoc commentario tribuam: Amarû Sat. 51: इयमसौ तरलायतलोचना । गुरुसमुन्नतपीनपयोधरा । पृथुनितम्बभरालसगामिनी । प्रियतमा मम जीवितहारिणी ॥ Cilia denique, cur nigra sint dicta, nullo eget commentario. P. 39.

*Lin.* 21. तदवलोकनादेव P. — *Lin.* 22. प्रभृति om Pp. — S. sedes mutare iussit vocabula चित्र et हृदय; male.

*Dist.* 189. Pro hoc disticho, quod supra post dist. 109. exhibuerat, substituit ed. L. hosce versus, a ceteris libris alienos: P. 40.

असत्यं साहसं माया मात्सर्यं चातिलुब्धता ।
निर्गुणत्वमशौचत्वं स्त्रीणां दोषाः स्वभावजाः ॥

*Lin.* 3. अहं पतिव्रता, Codd. omissis cett. usque ad finem commatis. — Ed. Ser. haec substituit verba: अहं पतिव्रता । कथमेतस्मिन्नधर्मे पतितुकुने प्रवर्ते ।

*Dist.* 190. Legitur in episod. Bhârateae de Sacuntala VII, 37. ed. Chézy. — 191. Secuti sumus codd. qui hosce duos versus uni disticho tribuunt; divellunt edd. posteriorem versum a priori, alios quosdam versus inserendo, quos hic repetere debeo. — Post dist. 190. pergit igitur ed. Lond.

*a.* न सा भार्येति वक्तव्या यस्यां भर्ता न तुष्यति ।
*b.* तुष्टे भर्तरि नारीणां संतुष्टाः सर्वदेवताः ॥
*c.* कोकिलानां स्वरं रूपं नारीरूपं पतिव्रता । [व्रतं]
*d.* विद्या रूपं कुरूपाणां क्षमा रूपं तपस्विनां ।

P. 40. *e.* भर्ता यस्या गुणान् ब्रूते शीलधर्मसमन्वितान् ।
*f.* अग्निसाक्षिकमर्यादो etc.

S. distichon medium sive versus c. et d. omisit. Jon. quatuor horum versuum exhibet et hoc quidem ordine: a. f. c. d., b. et e. omissis; W. eosdem quatuor versus exhibet, eodemque ordine; unde satis superque apparet, duos versus b. et e. ex editione Seramp. in Londin. migrasse neque ulla alia auctoritate frui; versus praeterea, quem littera e. insignivimus, omnino non cum ceteris componi potest. Restat igitur singulus versus b., qui per se optime se habet et nisi fallor in Rameïde nescio quo loco legitur, qui tamen hcic locum sibi vindicare nequit. Versus c. et d. distichon sane efficiunt, sed eam solam ob rationem huc tractum, quod ad vocabulum पतिवृत dist. 190, d. aliquis adscripserat hosce versus, quos si textui inserere velis, locum eis dare debebis inter dist. 190 et 191. — Ceterum recepimus Dist. 191, a. विख्याता e codd. pro प्रख्याता.

अग्निसाक्षिकमर्यादः ut explicem, primo loco aliud exemplum in auxilium vocabo: सख्यं अग्निसाक्षिकं dicitur Râm. I, 1, 59. „amicitia coram igne vota"; अग्निसाक्षिका मर्यादा est coram igne votum officium (sc. uxoris erga maritum); अग्निसाक्षिकमर्यादः est maritus, cui coram igne fidem spondet uxor, quae ignem testata est, se officia sua esse expleturam. Cf. p. 28, l. 14. कुलमर्यादा.

*Lin.* 9. मे om. P. — तत् semel tantummodo ponunt edd. et P. qui quidem सर्वं praebet pro एव. — तत्तत् परं Pp. prius recepimus propter praecedens यावत्, hoc omisimus utpote sensu h. l. cassum. व्यभिचारितं perperam S. — दृष्टुकं S.

— 10. सत्यतमं et in responso Lavanyavatidis मुग्धे सत्यमेतत् S. Istud abundat, hoc elegantius exprimitur addita particula एव. — एव ante दूत्या om. Pp. recte nisi fallor. ततो दुतिकया (sic) गत्वा तत्तत् सर्वं तुंगबलस्याग्रे निवेदितं S. Pro दूतिकया (sic enim corrigendum est, quod vix monendus est lector) Londin. editor दूती posuit, retinens tamen in fine commatis निवेदितं; pro तत्तत् quod ex linea 9 huc tractum esse videtur, L. melius तत्; in cett. a S. haud differt. अग्रे sexcenties praepositionis more addi in prosa recentiore, qua compositae sunt fabulae populares, *Vetálapanchavinsatí*, *Sinhásanadvatrinsatí*, *Sukasaptatí*, observavi et exemplis probare possim, si

operae pretium sit. De nominis diversitate, qua edd. Turangabalum P. 40.
dicunt nostrum Tungabalum, supra iam monitum est. —

*Lin.* 11. Pro निवेदितं P. आवेदितं । — तच्छ्रुत्वा om. Pp. समानीय P.

*Dist.* 192. d. कर्मणि L. Ne quis arbitretur, locativum praeferendum esse, apponam hunc Rameïdos locum: I, 36, 5. एष पन्था मयोद्दिष्टो येन यान्ति मद्विधाः । dicitur etiam गच्छति पन्थानं, अध्वानं etc. vid. l. l. 33, 20. Unaquaeque autem harum constructionum verborum eundi, cum locativo, instrumentali vel accusativo vim habet sibi propriam neque una pro altera poni potest, quod non huius loci est fusius demonstrare.

*Lin.* 16. अस्ति om. Pp. perperam. Idem mox: ब्रह्मपुरारण्ये.

— 17. महद्धस्तो P. dubito tamen, an महत् poni possit in compositis pro महा, nisi sequens vocabulum a vocali incipiat, veluti Râm. I, 12, 11. महदावासाः । — आलोक्य codd. — पपप्यं Pp. minus bene.

18. मार्यते ex P. ceteri म्रियते. — तदस्य देहेनास्माकं मास- etc. P. — स्वेच्छा om. S. स्वेच्छया P. — भवति Pp. male. Pro ततः edd. तत्र; P. तद्, hoc male, istud secus. एकेन conservavimus propter consensum librorum. वृक om. Pp. — प्रभावेण P. pro एतत् edd. अस्य, Pp. एवैतत्.

— 20. कर्पुर L. sed peccat semper fere in hoc vocabulo ista editio. — समीपं edd. — अष्टाङ्गपातेन P.

— 22. पशुभिः ante मिलित्वा addunt edd. — भवत्सकाशं om. Pp. युष्मदन्तिकं substituit P. — Pro यद् in fine paginae P. यतो.

*Lin.* 1. Pro युक्तं P. युज्यते Pp. नायाति। Germanice sic loquimur, haud scio P. 41.
an Indice. — अभिषेचितुं Pp. सर्वं om. P. — स्वामी Pp. perperam, quia compositi pars est. Ceterum animadvertendum est, infinitivum h. l. mutuari vim passivam a participio निरूपितः, a quo regitur. Notum hoc est de शक्, ad quod verbum minime restrictus est hic usus: chartae parciturus pauca tantum exempla addam: Mudrâ - Râx. Act. V. fol. 46. cod. Par. पारक्यः प्रणयाय मांसवदहो विक्रेतुमेते वयं ॥ infr. p. 49. l. 10. कार्यमितुमारब्धः । Sâvitry-upâkhyân. V, 15. अर्हः - उपनेतुं ।

*Dist.* 193. a. कुलाचारज्ञनाचारैः L. et Pp. cui obstat praecipue quod सः in seqq. aegre carere possit praenomine relativo antecedente. अभिज्ञन praeterea melius huc quadrat quam ज्ञन, neque aliud est, si in partes suas dissolvitur compositum nostrum, quam कुलाचारैर् अभिज्ञनाचारैश्च. — d. स्वामि mendose. L.

P. 41. *Dist.* 194. c. लोकेषु P.

*Dist.* 195. a. पर्जन्यं Pp. mendose etiamsi neutro genere efferri posset hoc vocabulum; religiose enim observant auctores Indici hanc regulam, ut apposita atque comparata eiusdem generis sint atque ea nomina, quibus apponuntur vel quibuscum comparantur. Dicunt अयोध्या पुरी, nunquam: अयोध्या पुरं et vice versa: कांचनपुरनाम्नि नगरे (infr. p. 63. l. 5.) Non potest tamen non fieri, quin interdum discedatur ab hac regula, quotiescunque vocabulum fuerit adhibitum, quod unius tantummodo generis esse possit; quod in comparationibus saepius accidere debet quam in appositionibus. Ad hoc exceptionis genus pertinent vocabula मित्रं, प्रमाणं, प्रधानं. Totam rem, quam breviter h. l. indicare tantum volui, fusius enarrandam relinquo ei, qui aliquando exstiterit syntaxis Indicae conditor. — Pro पर्जन्य scribunt S. et P. पर्यन्य. Utraque scriptura a Wilsone agnoscitur, quanquam certissimum est, posse unam tantum esse veram, qua de re non huius loci est dicere.

*Dist.* 196. a. Pro विषय P. विष, contra metrum et sensum. — b. शान्तवृत्तिः in fine P. — c. कृशमपि edd. male, propter eiusdem particulae repetitionem in hemist. sequente atque eadem versus sede. — नियतविषयवर्ती i. e. नियतं विषयेषु वर्तते यः सः। talis autem homo, qui et साधुवृत्तः dicitur, difficilis est repertu in hoc mundo, qui tantum poena inflicta in obedientia contineri solet; construo igitur: यस्मिन् जगति प्रायशो दण्डयोगात् परवशो; quae quanquam paullo durior mihimetipsi videtur constructio, sola, nisi fallor, est, quae ad hunc contextum quadret. Probare enim vult poeta, sine rege vivere non posse homines, qui, nisi metu poenae continerentur, omni libidini sese tradituri forent; poenarum autem dispensator est rex. Interpretationem quam proposui tuetur quodammodo altera distichi pars, in qua दण्डभीति respondet दण्डयोगात् antecedenti; femina autem quae marito se tradit, परवशा est, sicuti orbis (जगत्) in obedientiam redigitur (परवशं fit) eandem propter rationem, atque illa. — Ceterum कुलनारी, sicuti कुलस्त्री, plerumque per mulierem *castam* reddi solet; quod falsum. Mulier est *nobilis*, quae super ceteras feminas pro excellentia originis suae castimonia excellere debet; quanquam secus nonnunquam accidisse apud Indos, omnium regionum et aetatum experientia minime improbabile reddit.

*Lin.* 13. विचलति S. minus bene. — दैवेन abest a codd.

— 14. सम्युक्तः ante चलितः inserit P.

— 15. ततो हस्तिनोक्तं P. तत्कालेन हस्तिना etc. edd. — सखे om. P. qui et महापंके P. 41.
पतितोऽहं omittit. — महा abest a Pp. et S.

— 16. — निपतितोऽहं S. quae editio sola addit: म्रिये परावृत्य पश्य. — पुष्ट Pp. male, quia पुष्ट a seq. composito seiungi debet. — S. corrupte: पुष्टकावलंबनं. L. aliter: मम पुच्छाग्रे हस्तं दत्त्वा.

— 17. तस्य फलमेतत् omittit codex uterque, quod eo magis miror, quo minus intelligam, quomodo protasis ista यस्य etc. sine apodosi stare possit; iusto enim durius foret, referre haec verba ad antec. मम. In prorsus diversa discedit S. यस्य मद्विधस्य वचसि त्वया प्रत्ययः कृतः तदनुभूयतामप्रत्यर्थं दुःखमिति । quae verba prorsus sunt sensu cassa, nisi in priori positione corrigatur यद् pro यस्य; attamen vel sic minus bene huc conveniunt.

*Dist.* 197. a. यदा L. — निरतो codd. et S. pro रहितो, sed निरत est *contentus*, quod huc non facit. Voluere विरतो. — c. pro तदा S. तथा male; Pp. अथ, melius quam S. neque tamen bene.

— 20. Verba ततो — भक्षितः om. codd.

— 21. तं abest a P. — चारुदत्त S. et P. — Nomini proprio addit P. लावण्यवतीप्रियं । Pro स in fine lineae P. असौ; omittit hoc pronomen una cum nomine mox sequente Pp. असौ autem tuentur mox init. incisi subsequentis libri omnes, a quo loco praeterea haud bene removeri potest propter additum aliud pronomen तेन; असौ pro स nomini राजपुत्रः praemissum reliquimus cod. P. —

— 22. नियोजितः edd. नियुक्तः P. qui etiam praecedens कार्यं singulari numero effert. Sed praestat h. l. praesens, quia sermo est de actione saepius repetita, vel potius continua; cui rei designandae saepius in lingua Indica inservit praesens.

*Lin.* 1. तत्रैकदा P. — स्नानोपस्थितेन S. — pro अलंकार P. रत्न; ambo haec p. 42.
vocabula cumulavit S. — प्रोक्तं S. तस्योक्तं P. — In seqq. secuti sumus L. et Pp. inter se conspirantes; P. प्रतिरात्रं minus bene ante मासं collocat omisso मया; S. omittit pariter मया, eius loco exhibens seq. अद्यारभ्य, pro quo तदत्र legitur. — एकां repetimus, suadente Pp. quanquam repetitione non opus sit h. l. quum distributiva vis iam insit adverbio प्रतिरात्रं. — एकां omnino omittit P.

— 3. सा च P. — विधिना omittit Pp. यथोचितालंकारेण P. — इति commati subiungunt codd. — स deest P.

— 4. Pro तरुणीं P. कुलीनां, S. नवयुवतीं; hoc male; invenitur saepius नवयौवन; sed नवयुवती nullibi me legere memini. — समर्पयति edd. — प्रहृष्टः सन् S.

P. 42. — 5. दूरादस्त्वालंकारगन्धचन्दनैः edd. Secuti sumus codd. — स्त्वलंकरणैः Pp. quae forma inusitatior certe est.

— 6. तारुण्यं ex codd.

— 7. Pro चेतसा cdd. मनसा difficile est dictu, quodnam vocabulum melius huc conveniat, sed si usum respicis poeticum, nil fere interest. — Codd. scribunt लोभाकृष्टेन चेतसा, quod minus bene dictum est, quia alius instrumentalis iam praccedit. — Edd. स्वश्रवं लीलावतीमानीय समर्पिता । absurdam scripturam enotasse satis est. — Pro राजपुत्रः S. तुरंगबलः.

— 8. विताय edd. — सर्वांभ्युत्थाय om. Pp. priorem vocem etiam P. qui mox निर्दयं et कालिंगय inverso ordine exhibet. Pro निर्दयं S. निर्भरं. — उन्मीलित praebent L. et Pp. quod minus ex huius loci ratione esse videtur. Confirmat cod. P. lectionem editio S. ubi कानंद omisso, exstat: निमीलिताक्षः ।

— 9. निषसाद codd. — ततस्तद् P. — Lin. 10. मूढश्च P. copula ferri potest. In fine commatis S. उपगतः, L. उपागतः, Pp. आगतः. — इतिकर्तव्यता pro uno vocabulo accipiendum est, cuius vis tamen nondum satis perspecta mihi sct. इति कर्तव्यं quum notet: « sic faciundum » nomen hoc significare potest pracsentiam animi, qua praeditus homo intelligit, quid sit faciendum; aut inopiam consilii, quum homo aut nesciat, quid sit faciendum, aut serius quam par sit perspiciat, hoc facere se debuisse; postrema interpretatio melius huc quadrat. Desideratur vocabulum in Wilsonis lexico, a quo huiuscemodi nomina haud sine magno nostro impedimento absunt, quum sola coniectura saepenumero definiri nequeant et rarius inveniantur, quam ut comparatione diversorum locorum vis atque potestas eorum appareat. — Reperi posthac *Sávitry - Upákh.* III, 7. huno versum: तस्य सर्वमभिप्रायमितिकर्तव्यतां च तां । सत्यवन्तं समुद्दिश्य सर्वमेव न्यवेदयत् ॥ ubi significatus est: *propositum*, *consilium*. Sic interpretatus est etiam *Boppius*. इतिकर्तव्यतामूढः nostro loco reddi potest: *consilii capiundi inops*. — चित्रलिखित si eodem sensu h. l. accipiendum est, quo comparationes cum rebus pictis frequentius ab Indis ponuntur, idem est atque *immobilis*. Conf. Urvasí Vicram. Act. I. चित्रारम्भविनिश्चलं हयशिरस्यायामवच्चामरं ।

*Lin.* 11. भवितव्यमिति libri; expunximus otiosam particulam. — ततः omitt. codd. et S. — यथार्थं L. et P. Male.

— 12. — मुषितः ex Pp.; om. L. substituit S. विमुग्धः, P. मृतः — तलाश्रयं L. et P.; तं तलाश्रयं S. ubi transponitur: मंथरस्खलितः । — ततस्ते P., qui mox अनुगच्छुः — S. fusius: हिरण्यकादयः स्नेहादनिष्टं शंकमाना (l. शंकमाना) मंथरमनुगच्छन्ति ।

— 13. स्थले गहन् om. codd. — कानने S. वनं om. P. — स om. S. — P. 42.

— 14. ततस्तं गृहीत्वा P. च addidimus ex Pp. — भ्रमन् addunt post श्रुत्वा Pp. et S. परिभ्रमन् P. Pro धर्माकुलः P. श्रमाकुलः; S. क्लेशात् क्षुत्पिपासाकुलः; sic etiam L. omisso tamen क्लेशात्. — च om. codd. — प्रयातः ex P. ceteri चलितः; sed legimus hoc verbum iam l. 12.

— 15. ते om. S. — मृग om. P. pluralem deinde exhibens; मृग omisso, dualem ponere debuisset, ut nemo non videt. — गहनः S. गतवन्तः codd. अनुगहेषु Pp. perperam. — तत्र om. Pp. ततो scribunt edd. (S. ततः) Praestat तत्र, quod idem est h. l. ac तेषु.

*Dist.* 199. a. स्वाभाविकं तु S. स्वभावादेव Pp. — b. भाग्यैरेव हि Pp. भाग्येनैव हि P.

*Dist.* 200. d. यादृक् recepimus ex Pp. pro यावत्, quod ferri posset, si masculino genere positum esset; subintelligitur enim विश्वासः; sed यादृक् omnino melius respondet antecedenti यादृशः ।

*Lin.* 1. इति initio praemittunt edd. expunximus auctoritate codd. P. 43.
— मे desideratur in S. et P.

*Dist.* 201. a. संताप vitiose S. — b. कालान्तरावृत्त L. quae scriptura e cod. Wilkinsii fluxit, qui in notis ad interpret. suam p. 307. vernaculis litteris exscribendum curavit hoc distichon; etiam in seqq. editor Lond. hunc amplexus est patronum. Praestat autem adiectivum वर्तिन् ideo, quod h. l. sermo fit de re quae continua sit, non de re praeterita. — c. मयैव mendose S. — d. दृष्टफलानि, edd. contra sensum.

*Lin.* 4. अथवा इत्थमेवैतत् Pp. et S.

*Dist.* 202. b. Pro पदं Pp. mendose पर्दं. a. संनिहितोपायः S. absurde. Repetunt codd. interpp. et S. hoc distichon infr. libr. IV, inter distt. 62 et 63, sine ulla variatione.

*Lin.* 6. पुनर्विमृश्याह om. P. पुनः om. Pp.

*Dist.* 203. a. परित्राणां Pp. quod sensum non praebet, nisi corrigatur परित्राणं; ceterum vix monendum est, a त्राणं pendere tria nomina praecedentia et inter se compositum eius ordinis efficere, quem *Dvandva* appellant grammatici. — b. pro भाजनं P. कार्यं haud male, quanquam nostra scriptura praestat. De भाजन hoc sensu monitum est ad p. 19. l. 2.

*Dist.* 204. a. आनन्दकं Pp. — c. ये नान्ये Pp. sensu cassum. — d. भावास्तु Pp. contra grammaticam. — पात्रं mire positum esse primo adspectu videri posset; attamen optime se habet, neque alio sensu h. l. est accipiendum, quam quo etiam alias legitur. Construe: मित्रं — यत् मित्रेण सह सुखदुःखयोः पात्रं

P. 43. भवेत् । पात्रं autem मित्रेण सह est सहपात्रं मित्रस्य, amicus, qui una cum amico participat res secuudas aeque atque adversas. Hoc solummodo insolitum est, quod पात्रं etiam ad rem inoptatam refertur, quum semper fere de rebus bonis et iucundis dicatur, de honoribus, confidentia, similibus, quibus aliquis dignus iudicatur.

*Lin.* 12. Pro simplici बहु Pp. बहुविधं. Idem mutat ordinem interlocutorum; हिरण्यकं — आहतुः । et deinde l. 13. verba तावूचतुः omittit. — एव post यावद् ex codd.

*Lin.* 13. न om. L. minus bene, quanquam hunc admittere potest यावद् sensum, ut significet *dum*.

*Lin.* 14. *initio.* यथा कार्यं P.

— 15. निश्चेष्टं additum ex P.; om. edd. — Pp. vitiose: निश्चेष्टं. दर्शयितुं P. दर्शयितु Pp. utrumque mendose. — काकोऽपि P. उपरिस्थित्वा edd.; omisimus verbum h. l. otiosum, suadentibus codicibus; aliam huius omissionis rationem nos minime habuisse, diserte moneo, ne quis suspicetur, nos in eorum opinionem abire, qui उपरि praepositionum numero exclndant, et verbis praefigi non posse credant. Si significationem respicis, उपरि est praepositio eodem iure atque परि, प्रति, aliae, neque obstat quod cum casu construitur उपरि, quo minus locum ei inter praepositiones concedamus; hoc enim de plerisque praepp. valere, supra expositum iam est ad dist. 180. Casus autem, cum quo plerumque iungitur उपरि genitivus est: cf. infr. p. 66. l. 17. p. 68, l. 9. p. 69, l. 4. p. 73, l. 18. p. 75, l. 11. Cum accusativo rarius inveniri videtur; legitima tamen est haec iunctio cf. Pan. VIII, 47. उपर्युपरि ग्रामं Sancar. ad Mund. p. 13. l. 8. देवानां पतिरिंद्रः सर्वान् उपर्यधिवसति । Sine casu et cum nomine composita est praep. उपरि Arjun. Sámag. VII, 4. अपतद् मत्स्योपरि । Geminatur interdum उपरि (cf. Nal. I, 2 et infr. II, dist. 2.) sed hoc in caussa esse nequit, cur praepositio उपरि dignitate sua exuatur. Geminantur etiam प्र, सम्, उप (Râm. I, 4, 26.) उत्, अधि. Pan. l. l. Quaero igitur, quasnam habuerit *Paninis* rationes, hanc voculam inter praepositiones silentio praetereundi, quum अन्तर् diserte eis annumerat, hac ex parte haud nactus sicuti debebat, sectatores inter eos, qui linguis nostris vernaculis Indicae orationis leges nos docere aggressi sunt; neque ideo vituperandus, quod अपि huc refert; haec particula enim vel aliis verbis praeter धा et नह praefigitur; quod ex ipso Grammatices Indicae conditore discere poterit qui hoc negavit

Vir cl. *Boppius* (Lehrgeb. p. 77.) Restat ut exemplum addam haud dubium praepositionis उपरि ad modum ceterarum verbo praefixae: Git. Gôv. III, 5. चिन्तयामि तदाननं कुटिलभ्रु कोपभरेण । शोणपद्ममिवोपरिभ्रमताकुलं भ्रमरेण ॥ Add. Mégh. Dût. 49. उपरिविलसत्. — Sed redeo ad propositum; pro लिखतु S. विलिखतु. — ततो नूनं P. — लुब्धकेन om. P. — P. 43.

*Lin.* 16. तत्र om codd. — *Lin.* 17. post इत्यादि pergit S: समाहिते लुब्धके भवद्भ्यां पलायितव्यं । — अथ additum ex P. — सति omisso तथानुष्ठितेन Pp.

— 18. स om. Pp.

— 19. कर्त्रिकां et mox मुहृष्टमनाः Pp. — तत्रान्तरे S. अनंतरं P.

— 20. आगत्य मन्थरस्य बन्धनं छिन्नं । स कूर्मः etc. S. — प्रविष्टः Pp. et L. — मृगश्च P.

— 21. विलोक्य edd. — उत्थाय om. Pp. — लुब्धको यावत् edd. असौ omisso. — तद्वृतं Pp. male.

— 22. तावत् तं P. — मया Pp. perperam. — समासमीक्ष्यकारिणः om. P. — असमीक्ष्य कारिणः S. Notum est, post litteram क्ष a librariis pro lubito fere addi vel omitti semivocalem य; neque accuratiores hac in re esse editores Ser. quam quemlibet librarium, luculentis exemplis demonstrari possit, si operae sit pretium. Omitto igitur plerumque talem scripturae diversitatem; h. l. tamen enotavi, eo tantum consilio ut monerem, editores Serampurenses h. l. ipsos haud dubie doctrinae suae ignaros, protulisse lectionem doctam, cuius aliud exemplum ab omni suspicione longe remotum infra exstat Lib. IV, dist. 97; ubi hac de re amplius dicam. Hoc loco nulla erat ratio, cur magis insolitum loquendi genus obtruderemus orationi pedestri.

*Dist.* 205. b. च सेव्यते Pp. च inopportunum est, passivum contra grammaticam. — d. एव च recepimus ex Pp. Ceteri एव हि; sed particulae caussali nullus hic est locus. P. 44.

*Lin.* 3. ततो om. Pp. — असौ व्याधः स्वकर्मावज्ञान्निराशः P. quae scriptura sensum praebet nostrae prorsus contrarium, quem tamen non patitur locus; est praeterea अवज्ञ semper adiectivum tantum, quam ob caussam acquiescendum erat in scriptura edd. et Pp. — Ed. Ser. corrupte: — अवज्ञान्नि-[illegible] । Mirabitur mecum lector stuporem hominum, qui vitia scripturae Bengalicae tam obvia haud animadverterint; in Bengalia isti editionem suam instituere, in Europa nostra qui prima stipendia meruere tirones sciunt, in omnibus codicibus saepissime omitti spiritum finalem, in Bengalicis autem libris frequentissime confundi litteras व et र; quae

P. 44. negligentia tam late patet, ut in eodem libro, immo vero in eadem pagina eiusdem libri punctum diacriticum quo distingui solent istae litterae, promiscue addatur atque omittatur tum litterae ब, tum litterae ŗ.

*Dist.* 206. om. Pp. et W. — hem. b. दुर्गमाणि वनानि च । edd.; sylvas impervias faciendas reliquimus sapientiae Serampurensium atque Hayleyburiensium.

*Lin.* 6. च addit primo incisi vocabulo Pp. — मुक्तापदः L. त्यक्तापदः S. त्यक्त huc non quadrat, quod multis probare operae pretium haud erit.

— 7. सानन्दचेतोभिः, omisso उक्तं S. — Sequens incisum in Pp. et L. sic se habet: तत् सर्वे ते सुखिनः संपन्नाासात् सिद्धं etc. सर्वे ते, omisso pronomine primae personae वयं, non sine elegantia dictum est; sed addi debet, tali ellipsi posita, aliud personae indicium, id est verbum finitum, personae signo praeditum; quod quum ab ista scriptura absit, durior est constructio, quam ut admitti possit. तत् praeterea initio prorsus est otiosum. — S. = सर्वं तत् श्रुतं । सर्वे ते सुखिनः संपन्नात्तस्मात् सिद्धं, quae verba quanquam ab initio melius se habent quam in Pp. et L., eodem vitio in seqq. laborant atque in illis. Sequente praeterea statim संपन्न, inelegans evadit repetitio.

*Lin.* 8. एतावता S. — In comm. seq. Pp. अपरमार्थाः संपादयन्तु । in quo hoc castigandum est, quod आर्य de discipulis suis usurpat Vishnusarman. — P. responsum Vishnusarmanis hunc in modum in brevius contrahit: एतत् तावद्भवन्तु भवतामभिलाषितं । quod per se haud male se habet, verum suspicor, rad. लष् producta syllaba radicali sensu desiderandi poni non posse.

*Dist.* 207. a. ज्ञनपदैः edd. male. — समालम्ब्यतां Pp. समालम्भतां L. uterque peccat, sed more diverso. — b. धर्मे स्थिताः सर्वदा P. Lectionem admittit metrum. — c. मानसंतुष्टये L. contra sensum atque metrum. — In fine pro वः Pp. सः.

In titulo finali codd. प्रथमः

---

P. 45. *Lin.* 1. मित्रलाभः श्रुतस्तद्स्माभिः Pp. et L., idem praebet S. tantum तावद् pro तद् varians; peccat utraque scriptura contra constructionem in oratione pedestri legitimam.

— 2. सुहृद्भेदं om. Pp. — तावत् शृणुत S. male repetito adverbio.

*Dist.* 1. b. मृगेन्द्रविषयोर्वने Pp. mira corruptio. — c. pro भाति S. अपि, male.

*Lin.* 5. दक्षिणापथे L. perperam. — सुवर्णनाम (sic) Pp.

— 6. महात्मनो om. edd. — Pp. महात्मने, male; collocat praeterea inopportuno loco ante निवसति । — प्रतिवसति P. — भूपतेरपि चित्ते Pp. corrupte. — Pro प्रभूते S. प्रचुरे. P. 45.

— 7. अभूत् om. P. — समीक्ष्य pro अवलोक्य S.

*Dist.* 2. b. नोपजायते P. — d. दरिद्रता Pp. perperam.

Inserunt post hoc distichon libri omnes aliud, quod apud nos Lib. I, 119. legitur.

— 3. d. उपगृहीतुं edd. et codd. Emendationem flagitabat metrum.

— 4. c. असंतोषो ed. L. et codd. contra metrum et sensum. Qui sorte sua contentus est, ad maiora nunquam erigitur. — अतिभीरुत्वं edd. et cod. P. Vetat metrum.

*Dist.* 5. a. Conspirant libri omnes in scriptura hacce: संपदा सुस्थितं मन्यो, quae quum nullum omnino praeberet sensum, ad coniecturam confugiendum erat; eam quam recepimus validis rationibus defendi posse arbitror. संपदा, ut ab hoc incipiam, mutari vetebat sequens स्वल्पया; vitium igitur in सुस्थितं मन्यो haud dubie latet; notum est, ab inscitis librariis saepius superscribi signum nasalis mutabilis litterae म sequenti, quod h. l. factum esse satis est probabile; puncto igitur hoc deleto evadit सुस्थितमन्यो, quod quum nihili sit, neque improbabiliter intrusa littera य fuerit propter similitudinem cum seq. मन्ये, luculentam habuimus rationem huius य expungendae; मनो autem stare non posset in hac sententia, nisi in seqq. positum fuisset यस्य, genitivo casu. भवति यः praedicatum flagitat nominativo casu positum; scripsimus igitur सुस्थितमना. — In hem. d. Pp. pro तस्य praebet यस्य perperam. — मन्ये । dixi supra ad prooem. dist. 4. primam hanc praes. singul. personam rad. मन् orationi inseri sine ulla constructionis mutatione; cuius rei exempla tum per hunc librum, tum in aliis inveniuntur; ex. gr. infr. dist. 155. III, 138. Râm. II, 57, 20. Mêgh. Dût. 82. Affirmat haec vox non simpliciter, sed interdum sicuti Latinorum *credo*, continet ironiam; quae vis cernitur tum in hoc versu, tum infra 155. et Râm. l. l. et observata iam est a grammaticis Indicis: PANINES I, 4, 106: प्रहासे च मन्योपपदे मन्यतेरुत्तम एकवच्च ॥ Notionem satis illustrat exemplum, a schol. ad h. loc. prolatum: एहि मन्ये ओदनं भोक्ष्यसे । भुक्तः सोऽतिथिभिः । Quin etiam accentum vocabulo मन्ये hoc sensu proprium Panines tribuit VIII, 1, 46.

*Dist.* 7. b. *fin.* अवलयात् S. अवेक्षया Pp. — d. निःक्षिपेत् edd. et Pp., pun- P. 46.

P. 46. ctum geminum, quod sexcenties perperam omittunt, h. l. inopportune intrudentes. तीर्थे विनिक्षिपेत् P. Legitur dist. Man. VII, 99.

Addit post hoc dist. Ed. Lond. distichon nostrum I, 150. q. l. cf.

*Dist.* 8. Paullo audacius versati sumus in emendando hoc disticho, quod miserrime se habet in libris nostris.

L. = अलब्धमभीप्सितोऽनुयोगादर्थप्राप्तिरेव ।
लब्धस्याप्यरक्षितस्य स्वयं भवति विनाशः ॥

S. = अलब्धमिहतोऽर्थयोगादर्थस्य प्राप्तिरेव ।
लब्धस्याप्यरक्षितस्य निधेरपि स्वयं विनाशः ॥

Pp. = अलब्धमनिहतो अनुयोगादर्थप्राप्तिरेव च ।
लब्धस्याप्यरक्षितस्य स्वयं भवति विनाशः ॥

P. = अलब्धमलिप्सतो etc. ut L. ।
लब्धस्यापरिरक्षितस्य धनस्य स्यात् स्वयं विनाशः ॥

Vides omnes hasce scripturas peccare contra metrum (*Ârya* vocant Indi) neque sine coniectura medelam afferri posse; nos quidem rationem habuimus, quantum fieri potuit, codicum, in quibus omnino plus fiduciae est ponendum quam in editis. Ceterum non defendam ab omni parte coniecturas nostras, in quibus quae haud sine magna veritatis specie reprehendi possint, ipse video; sed faciundum aliquid erat in loco desperato, quem si quis lenioribus remediis sanare poterit, eius ingenium primi laudabimus.

*Lin.* 8. Pro hisce verbis, oratione soluta conceptis, haec praebet verba ed. Ser., more distichi disposita: वर्धमानश्चार्थः काले स्वल्पव्ययोऽप्यञ्जनवत् क्षयमेति । अनुपभुज्यमानश्च निष्प्रयोजन एव सः । Sequitur tum dist. quod nos posuimus I, 151. Hoc excipitur a dist. 10, cui additus est slocus noster I, 150. His absolutis soluta oratione pergitur (ap. nos linn. 13 et 14) tum denique pervenitur ad dist. 9, cui subiunctum est 11. — Eodem fere ordine in ceteris libris se habet h. l. narratio, modo omnes prosam linn. 13 et 14 obviam reiiciunt post dist. 10 cui praemissum est 9. Ordo igitur hic est l. 8, dist. I, 151. - distt. 9. 10. ll. 13 et 14. dist. 11. Distichon istud fluctuans, quod apud nos editum est I, 150, quodque in ed. L. post

dist. 7, in ed. Ser. post dist. 10 legitur, a Pp. omnino omittitur, a P. P. 46. post 10 collocatur, sicuti in ed. Ser. — Disticha quae h. l. omisimus et libro primo adindicavimus, ab hoc contextu omnino sunt aliena; agunt enim de divitiis sine usu otiosis; heic autem sermo est de divitiis acquirendis, atque propter diminutionem inevitabilem semper augendis.

Hisce duobus igitur dimissis, moneo, dist. 9 statim post prosam l. 8. collocandum esse probari vocabulo अञ्जन, quod quasi vinculum est, quo annectitur ad praecedentia. Turbae antem unde originem traxerint, baud difficile est commonstrare. Addiderat aliquis in margine verbis istis अवर्धमान - इति l. 8. quae docent, divitias nisi augeantur continuo, sensim evanescere, observatiunculam suam, divitias nisi eis utaris, otiosas atque inutiles esse: अनुभुज्यमान et quae seqq. Quae verba quum speciem versus prae se ferrent, in errorem facile indúcere potuere librarios, eis partem effici distichi posteriorem, priorem autem contineri verbis अवर्धमान etc.; quae ratio vel propter banc solam rem falsa est, quod verba posteriora ad leges distichi epici exacta sunt, priora si omnino in metrum qualecunque redigi possint, ad epicos modos certe sine maximis mutationibus accommodari nequeunt.

Solito perspicacius h. l. egit editor Hayleyb. qui quanquam utrumque comma retinuit, ad versnum modum tamen non disposuit; errorem ceterum commisit gravem: अवर्धमानश्चार्थश्च स्वल्पव्ययोऽप्यञ्जनवत् क्षयमेति । अनुपभुक्तधनश्च निष्प्रयोजन एव च । Addam nunc varietatem lectionis in codd. obviam: P. अवर्धमानश्चार्थः कालेनाञ्जनवत् क्षयमेति । अनुपभुज्यमानश्च निष्प्रयोजन एव ॥ Pp. वर्धमानश्चार्थश्च स्वल्पव्ययोऽप्यञ्जनवत् क्षयमेति । अनुपभुज्यमानश्च निष्प्रयोजन एव च ॥ Hisce expositis dimittere possem haec verba tam longa disputatione iam nos occupantia; sed addenda esse video nonnulla eorum potissimum gratia, qui diversam suscipere partem et in ea persistere sententia fortasse malint, distichon metro quodam compositum istis verbis contineri. A qua ratione quanquam ipse sim longe remotus, exemplo tamen demonstrabo, propter inopiam remediorum minime nos in aliam discessisse sententiam. Qui versum reficere velit, is aut retinere debebit alterum comma, priore ad idem metrum redacto aut prius comma quantum fieri poterit conservaturus, ad metrum Arya omnia ista verba accommodare; alterutrum praeferenti satisfaciam; scribat aut: अवर्धमानस्यार्थस्य कालेनाञ्जनवत् क्षयः । अनुपभुज्यमानश्च निष्प्रयोजन एव सः ॥

P. 46. aut alio metro: अवर्धमानबार्थः स्वल्पव्ययोऽप्यनवत् व्ययमेति हि । धनमनुगच्छयमानं तन्निष्प्रयोजनं एव स्यात् ॥ vel (hemist. d.) मन्येऽप्रयोजनं.

*Dist.* 9. b. Pro तु codd. et S. च. — d. कर्मणा P.

*Lin.* 13. नियुज्य Pp. et edd.

— 14. परिपूर्ण P. — वाणिज्ये Pp. वाणिज्यार्थं L. — चलितः Pp. et L. — गतः काश्मीरं प्रति S. —

— 17. ततो om. Pp. अथ substituit S. — पर्वते om. S.

*Dist.* 12. a. करोति P. minus bene.

— 13. a. विस्मयश्च सदा हेयः Pp. voluit सदा. — d. साध्य Pp. Compositum ferri potest. cf. proem. v. 1.

P. 47. *Lin.* 1. *ab init.* विचिन्त्यैतत् P. — तत्र om. P. — स वर्धमानः Pp. वर्धमानः पुनः स्वयं धर्मपुरं edd.; sed auriferam urbem praefert haud dubie mercator. — वर्धमानः पुनश्चलितः; ceteris omissis, Pp.

— 2. महाकायं om. P. — एकं addunt. edd. — आनीय P. पुनः om. edd. — संजीवकोऽपि codd. et S. Sed अपि non habet quo referatur. — S. initio commatis ततः addit. — कथं कथमपि Pp. et S.

— 3. अये edd.

*Dist.* 15 — 17. om. codd. et interpp. — 15. abest etiam ab ed. Ser.

— 15. c. अपि inseruimus, flagitante metro.

*Lin.* 12. स्वेच्छाहारपयःपानेन P. स्वेच्छाहारविहारं कृत्वा S. ubi statim अरण्यं.

— 13. च om. edd. et P. — *Lin.* 14. pro आस्ते edd. निवसति; de verbo आस् idem valet, quod supra de स्था observavi; induit haec radix quodammodo naturam verbi auxiliaris, quod continuationi actionis indicandae inservit. Alia exempla eaque satis luculenta infra leguntur. Cf. p. 67, l. 18. 87, 15. 91, 1. 122, 19. 127, 15. 129, 15.

*Dist.* 18. c. वित्तस्य codd. pro रक्षस्य.

*Lin.* 17. पिङ्गलकः पिपासाकुलितः सन् P. — अगच्छत् S. — यमुनातीरमवतातरत् P.; qui init. commatis seq. च omittit.

— 18. अनुभूतपूर्वकं L. अनुभूतपूर्वं P. अनुभूतं पूर्वं S. omnes absurde negationem omittunt. Pp. aeque absurde quanquam aliter: नानुभूतपूर्वकं; न enim semper ad verbum quoddam referendum est, अ privativum, sicuti particulae सु et दुस्, nominibus tantum substantivis et adiectivis neque nou nominalibus verbi formis praefigi potest; (i. e. infinitivo, participiis atque absolutivo, quem modum alii gerundium appellare malunt). Haec est ratio,

cur Bhag. Git. III, 12. legendum est cum codd. अमदाय; vid. not. SCHL. P. 47.
ad locum. प्रलयकालघनगर्जितं P. पूर्वकालघनगर्जितं S. — Pro नर्दितं Pp. निनदं, quod vocabulum neutrius generis esse nequit; fraudem fecit librario अब्राविं, quod pro activo accepit.

*Lin.* 19. चासौ P. — सचकितः S. — परिवृत्य edd. — इदं om. P. — आलोचयन् S. et P.

— 20. तुष्टिं S. mendose. — स च S. et P. — अस्य om. L. — शृगालाभ्यां om. Pp. जंबुकाभ्यां substituit P.

— 21. Pro वचलोकितः edd. दृष्टः unde mox oritur ingrata eiusdem vocabuli repetitio. — तथाविधं च दृष्ट्वा P. तं तथाविधं दृष्ट्वा edd. किमिति om. Pp. किं substituit L. ubi transponitur: सखे भयं किं, कस्टक omisso.

— 22. सचकितो ante मंदं inserit S. cf. l. 19. — मन्दमन्दमिव P. — Pro मित्र in fin. P. सखे.

*Lin.* 1. अस्मन्मतेन S. unde L. fecit: मम सन्मतेन. — Pro सन्मतेन P. मतेन. — P. 48.
Pro अन्य S. स्वामि. — अस्माकं addit commati S. haud male; de constructione supra dictum est ad I, dist. 13.

— 2. अतो L. यतश्च S. — राज्ञा विनापराधेन चिरदिवसमत्रथो° S. Otiosa verborum accumulatio. — चिरं om. Pp. et L.

*Dist.* 20. b. सहन्तो ये परास्कृताः P. sensu cassum. — L. et P. peccant in ये pro यान्. — c. तर्केनापि L. तदङ्गेनापि Pp.

*Dist.* 21. d. वै unanimo librorum consensu defenditur, unde a corrigendo manus abstinenda erat, quanquam particulam वै sensu conditionali positam nullibi praeter hunc locum legere me memini. — Subiungit sola ed. L. hosce versus:

क्रीडन्ते भुजंगैः सार्द्धं रमन्ते परयोषितः ।
राजानमपि सेवन्ते ग्रहो साहसिको नरः ॥

Lege hem. a. भुजगैः

*Dist.* 22. c. Pro यह Pp. et L. गुरु. यह praebet etiam Vetalapanch. fab. IV, ubi hoc distichon itidem laudatur. — Vehementer errant qui docent इहि et एहि duas esse formas 2. pers. sing. imperat. act. rad. इ. Wilkinsius recte इहि solam formam exhibuit; gramm. p. 160. Boppius formam एहि addit, asserens augmento minori (*Guna*) praeter regulam auctam esse vocalem radicalem. (Lehrgeb. §. 346.) Quid multa? एहि est आ + इहि, *adveni*; quod vel hanc ob rem manifestum est, quod opposita

P. 48. sibi sunt h. l. एहि et गह. Quod si vir eximius sibi a me persuaderi haud patietur, in auxilium vocabo auctoritatem Sancarae Acharyae, qui haec verba Kathac. Upan. p. 4, l. 10. श्रेयश्च प्रेयश्च मनुष्यमेतः in scholiis p. 29, l. 10. enarrat: पुरुषं वा इतः एतः प्राप्नुतः । — Sed errorem suum perspexit Boppius ipse. Cf. add. ad l. l. p. 356.

*Dist.* 23. a. लुब्धैरप्यर्थलाभाय Pp. minus bene.

— 24. a. प्रकृत्येव edd. vitiose.

*Dist.* 25. et 26. transponit S. — 26. omittunt codd. 26. a. pro मूर्खः editum est in ed. Bhartriharis, qui auctor est huius sententiae, p. 49 मूकः, et hem. c. धृष्टः पार्श्वे स भवति दूरतो . . . . . . . . । मूकः tuetur praeterea Vetal. Panchav. fab. III, cui inseritur hoc distichon; ibid. hem. c. hunc in modum variatur: धृष्टः पार्श्वे वसति विचरन् दूरगोऽपि प्रमत्तः quae varietas nil habet quo se commendet.

*Lin.* 22. नैतत् बहुसुचिंतं P. absurde, quia animo loquela nec tribui potest, nec tribuitur ab Indis; animo autem ascribunt actionem; Bhag. Gît. V, 11. कायेन मनसा बुद्ध्या केवलैरिन्द्रियैरपि । योगिनः कर्म कुर्वन्ति सङ्गं त्यक्त्वात्मशुद्धये ॥ quod quomodo intelligendum sit, non huius loci est exponere.

P. 49. *Dist.* 27. a. कथं त्वया न सेव्यन्ते L.

— 28. b. Pro उद्धत L. et P. उद्धृत; sic etiam ut videtur Pp. — d. वाहिनी libri omnes; quod quum cum antec. construi omnino non possit, emendavimus वाहनाः, ut sit adiectivum et epitheton ad संपदः. Epitheton autem hoc aggregativum in duas partes distribuendum est, caesura prioris finem indicat. Hoc interest inter binas epitheti partes, quod in posteriori tres enumerantur res, quibus prosperitas hominis extrinsecus manifestatur; in priori quarta additur, cui duo epitheta praemissa sunt. उद्दण्ड insolentius est vocabulum, optimae tamen notae; उद् enim particula, nomini praefixa notat porrectionem, clationem, interdum etiam eruptionem. Sic dicitur Ram. Lib. I, LVI, 23. उदायुध, armis porrectis, sublatis; Amarû Satac. 11. उदश्रुः lacrymis prorumpentibus (उद्गताश्रवः schol.) उद्वेल, Râm. II, 39, 10. उन्निद्र Mégh. Dût. 87.

*Lin.* 5. यतः । सद्व्यापारेषु edd. et Pp. Delevimus particulam cum P. Manifestum est, versum sequentem ab eodem vocabulo incipientem in errorem induxisse librarios.

— 6. सर्वथा न कर्तव्यः P. minus eleganter.

*Dist.* 29. c. स तथा Pp. Male. P. 49.

*Lin.* 10. शुभदत्तनाम्ना कायस्थेन विहारः etc. Pp. Sic etiam ed. Ser. ubi pro कारयितुं legitur कर्तुं, minus apte. Ed. Lond. verbum caussativum ponit, sed vitiose neutro genere exhibuit विहारं et कारब्धं et perperam ante postremum vocabulum inserit मंडपं, ex glossemate, nisi fallor, textui obtrusum. De infinit. vid. not. ad p. 41, l. 1.

*Lin.* 11 et 12. Retinuimus quantum fieri potuit scripturam edd. in quibus primum एकस्तम्भस्य editum est vitiose, tum कीलकं निधाय सूत्रधारेण स्थापितं (ed. S. pro hoc participio धृतं) legitur; attamen neutrius generis esse nequit vox कीलक, unde patet emendandum esse sicuti fecimus. निधाय expunximus, quia otiosum est sequente alio verbo eandem rem indicante. — Pp. = तत्र करपत्रदार्यमाणैकस्तम्भस्य कियद्दूरस्फाटितकाष्ठद्वयमध्ये कीलकं निधाय धृतं । P. = तत्र करपत्रविदार्यमाणैः स्तम्भस्य कियद्दूरपाटितकाष्ठद्वयस्य मध्ये कीलं निधाय धृतं; in utraque scriptura praecipuum est vitium, quod निधाय sine ullo regimine positum est; alia minus bene dicta lectorum iudicio relinquo invenienda.

*Lin.* 12. अथ तत्र P. — सायाह्ने ex P. — Pro वनवासी ed. S. बलवान्. — महावानरयूथः Pp. et L. — Errat Wilso, in Lex. suo huic voci यूथ solam neutrius notam apponens. Amarasinhas diserte probat generis masculini usum: यूथं तिरश्चां पुन्नपुंसकं । SCHL.

— 13. आगतः । तेषु om. S. — दण्ड om. P. et S.

— 14. Pro तस्य S. तत्र. — चपल om. P.

— 15. स च om. codd.; स tamen ante तं restituit P. आकृष्टे च तस्मिन् P. आकृष्टे च कीलके S.

— 16. कालप्राप्त्या om. codd. et S. — सहसा पञ्चत्वमागमत् P.

— 18. एव om. S. et P. — सर्वस्मिन्नधिकारे य एव नियुक्तः S.

— 19. सर्वथा न S. सर्वापि न P. qui et mox करणीया.

*Dist.* 30. a. पराधिकारे P. — c. चित्कारात् Pp. et L. Omisit Wilso vocabulum; legitur Mâl. et Mâdh. prolog. v. 1. eadem variatione in quantitate particulae चिन् v. चीत्; explicat scholiastes per आत्मध्वनिः ।

*Lin.* 1. — वयस्यया सह P. ad idem redit; sed proprium est nominibus in अस् affixum क. महोरस्क Ram. I, 1, 12. अतपस्क Bhag. Git. XVIII, 37. Sic enim rescribendum esse monuit me ipse v. cl. Schl. P. 50.

Pro कान्तया S. सख्या. — चिरं निधुवनं कृत्वा S. Modestius et castius vocabulum est केलि; haec est ratio, cur de Deo Crishna canat Jayadevus: श्रीवासुदेवरतिकेलिकथासमेतं । एतं करोति जयदेवकविः प्रबन्धं ॥ Contra de lucubrationibus suis ama-

P. 50. toriis Chauras: (v. 4.) यद्यपि तां निधुवनक्लमनिःसहाङ्गीं । आपाण्डुगण्डपतितालककुन्तलालीं । प्रच्छन्नपापकृतमन्थरिवावहन्तीं । कण्ठावसक्तमृदुबाहुलतां स्मरामि ॥

*Lin.* 2. निर्भरमालिंग्य edd. — तद्गृहद्रव्यापि हर्तुं S. तस्य गृहद्रव्यापहर्तुं P.

— 3. उपविष्टोऽस्मि S. — pro तव S. भवतः ।

— 5. भद्र मम S. et pro किं minus bene न. — Post alteram virgulam न जानासि L. किं न जानासि S. —

— 6. यथा तस्य, omisso अहं, edd. — अहर्निशं om. codd. Pro ततो S. यतो absurde. — चिरनिर्वृतो P. चिरान्निवृत्तो Pp. et L.

— 7. योगं Pp. — अपि ad अधुना transfert S. omittit omnino P. qui कृतः commati addit. —

— 8. Pro विधुर L. विधर, P. विबुध; illud culpa operarum, hoc absurde. न ante स्वामिनो inserit P. — उपजीविषु S. रे om. Pp. — Post vocem अर्थर subiungit L. haecce verba, in ceteris libris non obvia: स्वभावतः श्वजातिरस्पृश्यः । पुनरपि सेवकजातित्वं पश्य । sequitur tum distichon 31.

*Dist.* 31. Insolitum est unicum distichon inter duas personas distribui, unde occasionem arripuisse videtur aliquis, unicuique versui alium addendi, ita ut prius distichon ab asino recitetur, alterum a cane. Hanc rationem secutus est editor Londinensis: याचते . . . सुहृत् । तस्मिन् कार्ये विनष्टेऽपि भृत्येन सुहृदा किमु. Versus sensu est cassus. Ed. Ser. alium praebet eius loco: अकार्यकार्यकर्ता यस्त्वनादिष्टोऽप्यसौ सुहृत् । hactenus bene; sed tum pergit: कुक्कुरो ब्रूते । Respondet deinde canis uno versu, qui in codd. quem secuti sumus, alteram distichi 31. partem constituit. Slocos unius versus ne canes quidem proferre decet. Editor Lond. huic incommodo medelam allaturus, versui isti solivago socium hunc invenit: सर्वथा किं न कर्तव्यं पोषणं भृत्यदारयोः ॥ In codd. et ed. S. hemistichium c. dist. 31. hunc in modum foedatum est: भृत्यान् संभावयेत्प्रभुः; sed negatio omnino non abesse potest.

*Dist.* 32. b. *fin.* . . . . . चिन्तने L. male. — d. pro न सन्ति Pp. वसंति. In fin. L. प्रतिहन्ताकाः ।

*Lin.* 13. ततो om. Pp. Idem mox pro यद् exhibet यतः et voci उपेक्षां addit particulam एवं. —

— 14. तद्भवतु P. — भवतु तावत् S. — यथार्थं स्वामी P. — जागरिष्यति S. praesens usitatius est futuro in hac iunctura. — तन्मया S. et P.

— 17. स om. S. स अतीव L. — चीत्कारं शब्दं P. — चित्कारं, omisso शब्दं Pp. — ततः om. L. — चीत्कारशब्देन, omisso तेन P.

— 18. Pro विमर्द edd. भंग; minus exquisitum vocabulum. — Edd. addunt: तेनासौ पंचत्वमगमत्; P. गर्दभः पंचत्वमागतः। P. 50.

— 19. Pro अस्मन् L. अस्माकं, S. एवाघन्; voluit एवास्मन्. — सा स्वनियोग etc. Pp. haud male.

— 20: Pro तथापि edd. तथा चर्चया. — किं तव प्रयोजनं Pp. — Pro यतः S. ततः, L. तत्, utrumque male. — यावद्योस्तावत् codd. — भक्षितप्रेयः, omisso आहार P.

— 21. प्रचुरतरोऽस्ति Pp.; — अस्ति pro तिष्ठति etiam edd. — मात्र omisso S. pergit: भवान् केवलं राजानं सेवते। एतद्युक्तमुक्तं त्वया। L. comma ponit post भवान्; tum pergit: सेवकेन एतद्युक्तमुक्तं; quocum in omnibus consentit Pp. excepto अयुक्तं, pro quo exhibet नयुक्तं.

*Dist.* 34. a. सुहृदामप्युपकार etc. Pp. contra metrum. P. 51.

Interponunt edd. distt. 34 et 35 hosce versus:

जीविते यस्य जीवन्ति विप्रा मित्राणि बान्धवाः।
सफलं जीवितं तस्य आत्मार्थे को न जीवति ॥

Omittunt hoc dist. pariter codd. et interpp. nec sine optimo iure; paraphrasis enim est dist. seq. haud magnopere elegans.

*Dist.* 36. b. पुराणः S. absurde.

*Dist.* 37. d. Pro स किं ed. L. et codd. सोऽपि, male; nec commodus inde elici potest sensus, nisi interrogandi vim particulae अपि tribuas; quam tamen quum habeat, sententiae praemitti debet.

*Dist.* 39. Legitur apud Bhartrih. p. 48. Praemittit S. haec verba: तथा हि स्वल्पमप्यतिरिच्यते। quae nulla quod videam commendatione gaudent. — Hem. a. अल्पस्नायु वसावमेदमलिनं L. quam scripturam praebet etiam Pp. quamvis aperte corruptam; quid enim est चमेद? num voluerunt अवमेद? — S. स्वल्पस्नायु वसावशेषमलिनं. अवसेक recepimus utpote exquisitius ex P., haud memores, apud Bhartriharem etiam legi अवशेष. — स्वल्प exhibet quoque P. स्वल्पं scriptum est in ed. princ. quae scriptura vera est, me quidem iudice; referendum est ad अस्थिकं, स्नायु ad sequens compositum relato. — hem. b. क्षुधा ed. pr. et L. Admittit metrum. In ed. princ. praeterea legitur: न च तत् तस्य haud male.

*Lin.* 15. पश्य post अन्तरं reiicit S.

Dist. 40. ex Bhartrihar. p. 54.

*Dist.* 41. a. जीवति edd. absurde. — b. विख्यात Pp. male. — d. अलिना vitiose L. — Addit ed. Ser. sola hosce versus:

P. 51. अपरं च । यो नात्मना न च गुरुर्न च भृत्यवर्गे ।
दीने दयां न कुरुते न च बन्धुवर्गे ।
किं तस्य जीवितफलेन मनुष्यलोके ।
काकोऽपि जीवति चिरं च बलिश्च भुंक्ते ॥

Corrige बलिं च; ceterum furatus est auctor quisquis ille fuerit ultimum suum hemistichium e disticho antecedente; neque magna laude digna sunt cetera. Primo hemistichio inhaeret vitium grave; quod quomodo tolli debeat, fateor me nescire.

*Dist.* 42. b. श्रुतिसमयैः S. श्रुतिसमये P. श्रुतिविषये Pp. Casus tertius requiritur a verbo composito बहिष्कृ; vid. Episod. Bharateae ad calcem libelli de Pentap. Indic. v. 5., quanquam ablativum poni etiam posse, ex verbi significatione probabile est. — तिरस्कृतस्य S. निष्कृतस्य L. contra metrum. — d. पुरुषपशोः edd. et P. च addit Pp. omisso tamen seq. पशोश्च; prius च vel ex coniectura restituendum foret, flagitante metro. — कोऽपि न विशेषः Pp. recalcitrante versu.

*Lin.* 22. तदाप्यायथोः edd. तथाप्यायथोः Pp. neutra particula huc facit.

P. 52. *Lin.* 1. Pro पुनराह ed. Ser. ब्रूते. — यमात्यप्रधानतामप्रधानतां लभन्ते P. Melius S. अमात्याः sed cetera ut P. inserto praeterea suo loco वा. Pp. mendose: अमात्यः प्रधानतां वा लभेत ।

*Dist.* 43. d. Pro नयन्ति Pp. प्रयान्ति, mendose.

— 44. b. यथा यत्नेन भूयसा Pp. — Idem mox pro जपेन praebet सुखेन.

— 45. om. codd. atque interpp.

*Lin.* 9. भद्रं edd. male. Pro स्वयत्न Pp. प्रयत्न. — कृतात्मा सर्वस्य, omisso उत्कर्षः S. in qua scriptura vocabulum आत्मन् more minus usitato positum est. Eandem tamen scripturam praebet P. उभयत्र प्रयत्नायत्तो कृतात्मा सर्वस्य ।

— 10. तावत् om. Pp. et L. — कुतो pro कुतोऽपि L. et Pp. interrogationem huc non facere e statim seqq. patet. Pro भयात् S. कारणात् et mox सचकितः ।

— 11. Pro मत्र S. et P. तत् त्वं, minus bene; तत्र est तस्मिन्नर्थे.

— 12. प्रसादवतां om. codd. et S. inserto यत्र ante प्रविष्टितं.

*Dist.* 46. a. Pro बुध्यते edd. गृह्यते; utrumque vocabulum habet quo se tueatur. — b. pro देशिताः P. योजिताः. — Addunt edd. hosce versus, interpretibus et codd. ignotos, e Manu VIII, 26. desumtos:

P. 52.

आकारैरिङ्गितैर्गत्या चेष्टया भाषणेन च ।
नेत्रवक्त्रविकारैश्च लक्ष्यतेऽन्तर्गतं मनः ॥

*Lin.* 16. तद् sine अत्र S. — भयप्रस्तावेन L. Pro एतं P. एवं. — S. transponit: . . . बलेनाहमेनं स्वामिनमात्मीयं करिष्यामि । — प्रतापभावेण et mox करोमि P.

*Dist.* 48. a. et b. Emendavimus hunc versum; libri omnes: अनाहूतो विशेषन्तु अपृष्टो बहु भाषते । (In primo vocabulo L. अनाहुतो, imperite).

*Dist.* 49. b. यत् सुन्दरमसुन्दरं P. — Emendatione egere videtur prior versus, ne addita particula अपि vim interrogationis tollat. Fortasse: किमिहास्ति. — SCHL. P. 53.

*Dist.* 51. c. प्रक्रियायां Pp. et S. adverbium praestare visum est.

— 52. abest hoc loco a codd. et S.; Anglice redditum ab interpp. Inserit ed. Ser. infr. p. 58, l. 18. ed. nostr. In P. legitur loco distichi II, 104.; in Pp. subiicitur dist. II, 103.

*Dist.* 53. a. अल्पेषु L. mendose. — d. स राजवल्लभो भवेत् S.

*Lin.* 11. अनवसरप्राप्तं Pp.

— 12. वक्तव्यं S. Uterque modus in hac formula, quae a particula restrictiva किंतु nonnunquam excipitur, usurpatur. — स्वामिपादानित्यर्थं S.

*Dist.* 54. b. तत् कापुरुषलक्षणं S. — c. pro भ्रातः Pp. तात.

— 55. b. असंस्कृतं pro असंगतं ex Pp. — d. pro भवति edd. वसति.

*Lin.* 18. अथ om. L. — तत्र om. Pp. — किं वक्ष्यति भवान् S. — भद्र तत्र गत्वा किं वदिष्यसि P. — किं ante अनुरक्तो om. L. —

— 19. वा pro वापि edd. — अपि om. Pp. et P. — स्वामी ज्ञातव्यः (omissa omnino particula disiunctiva) P. — तावत् commati addit Pp.

— 20. शृणु om. Pp.

*Dist.* 56. b. संप्रश्ने सादरो भृशं edd. male.

— 57. a. et b. तत्सेवकेनाप्यनुरक्तितानं प्रीतिविवर्धनं । L. contra metrum et syntaxin; अनुरक्तिः (compositum enim quod exhibet ed. L. huc non facit et operis tribuendum est) cum casu septimo construitur; tertius casus syllabam supra numerum legitimum addit. ज्ञानं vitium est aut librarii, qui male pinxit hanc figuram ईं, ita ut pro ज्ञं legi posset (quod Bengalis saepius accidit) aut editoris L. qui litteras istas male legerit; ज्ञानं scriptum est etiam in P. तत् init. versus male intellexisse videntur editores Seramp. unde occasionem arripuerunt versum suo modo emendandi i. e. P. 54.

P. 54. foedandi: तद्देव । त्वत्सेवके चानुरक्तिर्दानं संविभजायते । Sed optime se habet scriptura nostra; तत्सेवके compositum est et explicandum per तस्य सेवके; favor patroni, qui etiam extenditur ad servum *illius*, i. e. hominis, cui ipse favet. — c. pro ईश ed. L. ईश्वर, sensus idem, sed corrumpitur metrum; quod quum non fugeret sagacitatem Serampurensium, ediderunt: चतुरकेषु चिह्नानि. Pro चिह्नानि P. लिंगानि. — d. pro संग्रहः P. कीर्तनं.

*Dist.* 58. c. लिंगानि iterum P.

*Lin.* 5. यथा चायं edd. — ममानुरक्तो भवति स्वामी P. — भविष्यति edd. — करिष्यामि pro वक्ष्यामि S. —

*Dist.* 59. a. विपत्सु P. metrum restituitur legendo विपत्तिष्वुपाय etc. sed refragatur sensus. — d. परिस्फुरन्तौ P.

*Lin.* 8. अप्राप्तप्रस्तावे Pp. prius vocabulum omittit P: अप्रस्तावे. Idem mox वक्तुं नार्हसि; minus bene. Particula enim negativa न praemittenda est vocabulo, in quo praecipua negationis vis vertitur; in quonam huius commatis vocabulo posita sit, ostendit sequens distichon voce ब्रुवन्.

*Dist.* 60. c. प्राप्नोति बुद्धिहीनत्वं P. —

Addit L. hoc distichon, in ceteris libris h. l. omissum, in P. infr. post dist. 128. obvium et desumtum e Râm. III. (cf. Codic. Schl. fol. 51. recto.)

सुलभाः पुरुषा राजन् सततं प्रियवादिनः ।
अप्रियस्य च पथ्यस्य [in Râm. तथ्यस्य] वक्ता श्रोता च दुर्लभः ॥

*Lin.* 11. वदिष्यामि S.

— 14. यदि च edd et P. — प्राप्तावसरेणापि edd. प्राप्तावसरे, omisso मया, P. प्राप्तावसरेऽपि, मया post न reiecto, Pp.

*Dist.* 61. Inseritur prior huius distichi versus infra ante dist. 118. coniunctus cum altero qui eundem sensum praebet atque ille, quem h. l. legimus, sed aliis verbis conceptus est. Disticho isto infra omisso, alter versus h. l. exhiberi debet: कल्याणवचनं ब्रूयादपृष्टोऽपि हितो नरः । Sic edd. Aliter codd. अपृष्टोऽपि हितान्वेषी ब्रूयात् कल्याणभाषितं ।

*Dist.* 62. a. कल्पयते L. वृत्तं L. — b. येन लोके, omisso च, P. — c. च abest a Pp. — d. रक्षणीयः Pp. रक्ष्यश्च P. संरक्षः edd. quod nihili est, nisi legatur संरक्ष्यः. — वर्धनीयश्च P. Constituimus textum iuxta leges metri.

*Lin.* 17. तदहं । अनुजानीहि मां गमनाय । P. — ब्रूते om. codd. cuius loco P. commati addit: इत्युवाच । — यथाभिमतं L. यथाभिलषितं S. ubi hisce verbis praemittitur: पिङ्गलको ब्रवीति; quod additamentum aegre caret impera-

tivo सन्तु । — इति addunt sermoni Carataci edd. otiose, quum antea P. 54.
ब्रूते positum sit. Ceterum a Carataci nomine occasionem sumam ex V.V. D.D. quaerendi quomodo factum sit, nt nulli quadrupedi hoc nomen tribuant lexicographi Indici, (cornicem esse docent) dum hyaenam quam vocat Indicam ita appellatam esse docet Porphyrius: de abstin. III, p. 218. ed. Rhoer. ἡ δ' Ἰνδικὴ ὕαινα, ἣν Κροκότταν οἱ ἐπιχώριοι καλοῦσι; alii scribunt Κοροκότταν, rectius, si Indicum nomen respicis.

*Lin.* 18. विस्मित इव edd. सविस्मयभाव Pp. ex nostra scriptura corruptum. — अथ om. L. —

— 19. दृष्टः om. Pp. et S. ubi transponuntur inter se राजा et सादरं. — साष्टांगपातं L. male. — Pro पातं S. प्रणिपातं.

— 20. Eadem fere verba sed alio ordine exhibent edd. यद्यपि मया सेवकेन श्रीमद्देवपादानां न किंचित् प्रयोजनं etc. — श्रीमद् om. codd.

— 21. तथा pro तथापि male P. भवत्यं ad प्राप्तकालं transfert Pp. — इत्यालोच्यागतोऽस्मि Pp.

*Dist.* 63. et 64. et *Lin.* 5. omittunt codd. et S. — 64. Jonesius non interpretatus est, cetera reddidit. W. cum ed. L. et nobis consentit.

— 63. b. मानांगतुंगसुरभिः L. sensu cassa scriptura, quam interpretatione P. 55.
Jonesii quamvis falsa (*the earth abounding with sweet scents and lofty elephants*) ducti emendavimus; patet enim Jonesium legisse मातंग. W. scripturam ed. L. secutus est, quam vereor ne difficile sit validis argumentis defendere. Ceterum in ipsius epitheti explicatione haereo; neque video, quid h. l. sibi velit सुरभिः, odorifera quum terra nil babeat, quo aut bellatorum fortitudo in ea sub potestatem redigenda magnopere conspicua fiat, aut quo victoriam reddat magis arduam atque difficilem; simile tamen quid h. l. desideratur. Admitti praeterea nequit constructio, quam posuit Jonesius; si altos elephantos ex hoc epitheto eruere quis velit, legere debet तुंगमातंगा. Hac igitur interpretatione reiecta alteram proponam, ad grammaticam quod attinet certe legitimam, quamvis sensus quem praebet, mirus quodammodo vel mihi videtur; proponam tamen, meliorem a doctioribus edoceri desiderans. तुंग quum voci मातंग postpositum sit, explicandum est: मातंगवत् तुंगा सुरभिर् यस्याः सा भूः । सुरभिः vacca est, sub cuius imagine terra ab Indis figuratur. Sensus igitur hic eruitur: terra, cuius vacca altitudine elephantos aequat; sed fateor, mirum in modum tali epitheto extolli magnitudinem orbis terrarum. LASS. —

P. 55. Ut poetam a culpa ineptae comparationis liberem, pauca monebo. Primo loco cogitandum est de elephantis orbem universum sustinentibus, दिग्गज, de quibus cf. RAM. I, cap. 41, sl. 13 — 22. Cum horum statura apte comparari poterat vacca ista abundantiae, solennis terrae imago, propter fecunditatem. Cf. *Bibl. Ind.* nostra, II, pag. 288 sqq. Quod autem utraque सुरभि dicitur, *bene olens, odorata*, id non ad florum et aromatum copiam spectat, sed altioris est indaginis. Omnes philosophi inter Indos, quotquot novi, quinque rerum elementa statuunt, quorum singulorum vim et effectum ad animantium sensus referunt: aetheris ad auditum, ignis sive lucis ad visum, aëris ad tactum, aquae ad gustum, terrae ad olfactum. Propria igitur terrae virtus est odor: गन्धगुणा भूमिः । Cf. *Manûs Cod.* Cap. 1, sl. 75 — 78. Terra denique, in quam bellatorum tela incidunt, describitur tanquam vacca, vulneribus confossa. Sic omnia inter se cohaerent. SCHL. — Pro अर्जिता ed. L. अर्पिता. Cf. I. Ram. 5, 1. सागरान्ता मही येषामासीद्वीर्यार्जिता किल ।

*Dist.* 64. a. विद्रुतां L. — b. वरसुरतसमागमस्त्रीणां id. — c. दुषित id. certissimas emendationes suppeditat metrum.

*Lin.* 5. हेतुकेन ex emend. pro हेतुना.

*Dist.* 65. Pro राजन् Pp. वापि, minus bene repetitur haec particula disiunctiva. — b. *in fin.* चापि P. — d. पाणिवता Pp. contra grammeticam, quae docet affixum वत् iis tantum subiungi vocibus, quae in vocalem अ terminentur. Dubitans, an किं eodem sensu poni possit atque किंपुनः, suspicor legendum esse: किम्वङ्ग etc., metro non refragante.

*Lin.* 8. *initio.* यद्यपि P. quod ferri potest, seq. तद्; यद् enim coniunctionis partes agens, sicuti Romanarum *quod*, flagitat demonstrativum तद् ad quod referatur; praemittitur autem in lingua Indica यद् una cum sententia, in qua quasi agmen ducit, secundum eandem legem, quae in caussa est, cur sententiae relativae praecedant praecipuam enunciationem; qua de re supra dixi ad p. 15, l. 13. — यद्यपि excipitur h. l. a तन्न, elliptice posito; similis est ellipsis in formula येनन्न, de qua supra egi.

— 8. स्वामिना om. codd.; substituit S. देवपादैः, quod alio loco, ante मे collocat. — Pro विनाशः codd. et S. नाशः. — Addit in fine commatis L. मन्तव्यं । Ferri potest additamentum hocce, sed longe praestat nostra scriptura, cuius elegantiam editores istos fugisse omnino non miror; eiusmodi enim locutiones ad penitiora linguae Indicae pertinent. Transpo-

suimus distt. 66. et 67., quod tum ipse orationis nexus requirit, tum P. 55.
vox शंकनीयः, quae dist. 66. cum praecedenti oratione coniungit. Suasores nobis praeterea exstant editores Serampp. —

*Dist.* 66. Bhartriharis est. Cf. ed. Ser. p. 56. — a. कदर्थितस्यापि Pp. S. et ed. pr. *Satacorum.* Si nostra lectio admittitur, कदा et अपि licentia poetica seiuncta sunt vocabulo interiecto. Construe न कदापि i. e. न कदाचित्. Veruntamen haud scio an minus prudenter egerimus in reiicienda scriptura ed. S. कदर्थयसि legitur in hoc Bhartriharis disticho (p. 41. l. 4. infr.): किं कंदर्प करं कदर्थयसि किं कोदण्डटंकारितैः । रे रे कोकिल कोमलं कलरवं किं त्वं वृथा भाषसे । Lass. — Sine dubio कदर्थितस्य est vera lectio, siquidem अर्थित pro अर्थिन् positum admitti nequit. Verbum hoc denominativum कदर्थयति significat *vilipendere, parvi facere.* Compositum est cum particula कत् themate obsoleto pronominis किं, quod et ipsum cum significatu contemptus vocabulis quibusdam praeponitur. Amarasinhas: किं पृच्छायां जुगुप्सने । Schl. — हि pro च recepimus ex codd. et ed. pr. quamquam durior sane est repetitio eiusdem particulae in eodem versu. — c. तनूनपातो scribunt libri omnes; nos thema vocis तनूनपाद् esse contendimus; utramlibet enim originem vocabulo tribuas, a तनूनप + अद्, vel: तनु + ऊन + पाद्, (tertia quam addit Wilso, a तनू + न + पा, admitti nequit) scriptura eadem manet. — d. यान्ति P. quod ferri etiam potest.

*Dist.* 67. c. यथैवास्तु तथैवास्तु Pp. यथैवास्ति तथैवास्ति P. (voluit haud dubie तथैवास्ति); यथैवास्ते तथैवास्तां S. — Prorsus aliam scripturam eamque haud malam praebet L. क्रयविक्रयवेलायां. — आस्ते huc non facit, verumtamen confiteor, ex mea sententia aut praesens aut imperativum repetendum esse; mallem tamen praesens.

Addunt L. et W. hosce versus:

यस्य ये च गुणाः सन्ति विकशन्ति न ते स्वयं ।
न हि कस्तूरिका मोदं सुपथेन विभाव्यते ॥

Wilkinsius reddit: « *Those who are possessed of good or bad qualities are not sensible of it themselves. The good traveller doth not perceive that the Kastúriká hath any enjoyment of her precious perfume.* » कस्तूरिका accepit Vir clar. pro ipso animali, ex cuius vomica extrahitur muscus; quod secus esse nunc scimus. Cf. Wils. s. v. Animali nomen est गन्धमृगः: dicitur etiam पुष्कलक, quod vocabulum a Wilsone omissum eruit Vir cl.

P. 55. SCHL. ex Siddh. Kaumud. fol. 81. recto: चर्मणि द्वीपिनं हन्ति दन्तयोर्हन्ति कुंजरं । केशेषु चमरीं हन्ति सीम्नि पुष्कलको हतः ॥ addit Bhattôxes: सीमाण्डकोशः । पुष्कलको गन्धमृगः । — Ceterum si eadem verba atque illa quae in ed. Lond. exstant, ante oculos habuit Wilkinsius, in interpretatione eius omnia fere non possum quin reprehendam; neque enim vero in versu priori विकश significare potest conscium esse rei, neque ad यस्य referendum est ते, sed ad ये; neque in posteriori सुपथेन bonum viatorem notat, sed bonam viam; sed omitto haec, ne Viro de his litteris meritissimo culpam, cuius insons sit, suscipiendam obtrudam. — In priori versu विकश vel potius विकस cum sibilo dentali est verbum proprium de floribus oscitantibus, quod luculentis exemplis si opus sit, probare possim. Cf. Wils. s. v. विकसित. Sensus igitur est: virtutes quae cuiusque (hominis) sint, non ipsae per se patefiunt; quae sententia ut recte intelligatur, revocabo distichon Lib. I, 18. in quo docetur, hominis स्वभाव, indolem innatam et propriam, in fronte quasi versari (मूर्ध्नि वर्तते), idem autem non valere de ceteris qualitatibus (इतरे गुणाः ibid.). De hisce qualitatibus igitur secundariis quodammodo et ab ista primaria, innata atque immutabili hominis indole diversis loqui videtur auctor distichi interpolati, (interpolatum enim esse, statim ostendam); quas in lucem protrahi significat non sua sponte, sed occasione quadam data et aliqua caussa extrinsecus accedente. Hoc prioris versus sensu demonstrato primum patet, totum distichon ab hoc contextu esse alienum; sermo enim hic versatur in demonstrando, rem vere pretiosam, inferiori loco quanquam ponatur, non pretium suum amittere, atque eodem modo hominem re vera capaci ingenio praeditum nulla fortunae adversitate posse eo exui. Deinde secundo loco apparet, in versu altero legendum esse स्वपथेन, quo vel स्वयं vers. prior. nos deducit; omitto in libris Bengalice exaratis figuras स्व et सु nunquam posse bene distingui; flagitat emendationem similitudo, quae inter utrumque versum intercedere debet, more quem sententiarum talium auctores apud Indos sequuntur, ut priori versu placitum quoddam in medium proferant, altero eius illustrandi gratia imaginem addant, quam non comparationis loco ponunt, sed adiecta particula caussali हि tanquam rationem sistunt, qua demonstretur praecedentis placiti veritas. Eodem modo हि legitur infr. dist. 70. et supr. I, 81. Restat मोदं, quod corruptelam esse demonstrat significatio vocis, *laetitia*, haud minus quam genus; mascu-

linum enim est, neque accusativo ullus hic est locus; sed in promptu est emendatio कस्तूरिकामोदः. — आमोद est suaveolentia. Cf. Wils. s. v. et Mâl. et Mâdh. Act. I. Intelligendus videtur versus de musco, vomica incluso, unde nisi extricetur, facultas eius occulta remanet. P. 55.

*Lin.* 13. तत् सर्वथा, S. ubi haec sententia disticho 67. praemittitur; ibidem mox विशेषतेन.

*Dist.* 68. a. निर्विशेषं Pp. Adverbium ferri potest. — b. समं Pp. et S. de quo idem valet. — c. उपमः S. sinistre.

*Dist.* 70. a. हि युज्यन्ते L. et Pp. — d. नूपुरं शिरसा कृतं S. et P. quod ferri potest; cf. III, 24. — Pp. prorsus aliud hemistichium praebet: प्रभावान् इति युध्यते ॥ omisso पादे, relicto tamen spatio ad lacunam explendam. Eandem scripturam ante oculos habuisse videtur Jonesius, verum minus recte eam interpretatus est.

*Dist.* 71. b. प्रतिबुध्यते mendose pro प्रतिभीयते P. — c. शोभते, omisso वि, edd. contra metrum. न भाति न शोभते P. Repetitio negationis ferri non potest; utrum अति extra verbum compositum et separatim poni possit, necne, dubito; memini in Durgamahâtmyo haud semel ita poni hanc praepositionem; sed valde erraverit, qui istud carmen vetustis et classicis Indicae poesis monumentis annumeraverit. विरु i. e. *tintinnare*, quae significatio optime huc quadrat, ut nemo non videt; nulla igitur erat caussa, cur cum Wilkinsio statueret *Rosenius* meus, radicem रु, praemissa praepositione वि, induere sensum *querendi*. Subiungunt edd. hunc slocum, in codd. et interpret. Jonesii omissum; neque W. eum in exemplari suo legisse videtur, quanquam interdum difficile sit discernere, quaenam distt. ille re vera ante oculos habuerit; nimis licenter enim nonnunquam in versibus per Hitopadesum dispersis interpretandis versatus est:

मुकुटे रोपितः काचश्चरणाभरणे मणिः ।
न हि दोषो मणेरस्ति किंतु साधोरविज्ञता ॥

साधु, quod feneratorem notat auctore Wilsone, hoc atque aliis locis (cf. p. 65, l. 10.) negotiator gemmarius est. In versu priori subintelligendum esse videtur यदि.

*Dist.* 72. b. भयं भूर इतो भयं । S. quae ita intelligenda sunt, ut duo ultima verba significent भयं भेतव्यः; nam इतो idem est atque अस्मात्. — इतोभ- P. 56.

P. 56. यमना ज्ञनः P. quibus vitium inest in crasi इतोभय pro इत उभय; voluit fortasse इहोभयमना, quae scriptura tamen posthabenda foret nostrae. — d. भृत्यैः संयुज्यते नृपः । L. — S. नृप. Sed nominativo opus est.

*Dist.* 73. a. प्राज्ञं च प्राज्ञं च Pp. contra metrum. — c. हि ex coniectura addidimus ad metrum explendum. — d. भवन्त्ययोग्या योग्याश्च L. et P. Obstat metrum, sensus idem est. — Pp. veram scripturam praebet, sed peccat scribendo यायोग्याः. —

*Dist.* 74. b. प्राकानुपकारिणा Pp. mendose.

*Dist.* 75. a. Pro राज्ञो S. प्राज्ञो mendose. — b. . . . तत्प्रामाण्याद्भवति न edd. — तत्प्राधान्यान्न भवति P. त्वप्राधान्याद्भवति न Pp. quam scripturam secuti sumus, posito tantum तत् pro तु et omisso alpha privativo. — c. भवति न हि codd. qua lectione metrum quidem non turbatur, sed minus convenit haec positio negationi. — d. Pro अत्रलं S. अचलं male.

*Dist.* 76. Praemittit Pp. अपरं च देव. — Pro नित्यं P. सर्वं. — Conservavimus ज्ञनपदा correpta prima syllaba propter consensum librorum, licet in promptu foret coniicere ज्ञानपदाः; verum edocendi potius hoc loco sumus, ज्ञनपद interdum poni pro ipsis regionis cuiusdam incolis.

*Dist.* 77. a. गृहीतव्यं ex editione L. in nostram irrepsit; scribendum ग्रहीतव्यं propter infinitivi formam ग्रहीतुं, a qua semper pendet hoc participium. — c. रवेरविषयं Pp. male. Est septimus casus absolutus.

*Lin.* 15. अस्मदीय pro अस्माकं S. et Pp.

— 16. Pro कियन्तं S. et P. इयन्तं; L. एतावत् hoc male; nam addito कालं adverbialiter non poni potest एतावत्. कालं यावत् S. et P.; sed यावत् ab hoc contextu alienum est. — कुतश्चित् om. L. कुतः substituit Pp. interrogatio neque huc quadrat, neque continetur vocabulo कियन्तं. — कुतोऽपि S. quod haud magnopere differt a कुतश्चित्. — Pro पिशुनवचनात् P. खलवचनात्; quod in खलात् corruperunt editt. Serampp. — कुपितः ex P. ceteri om. — Inserit P. ante इदानीं hoc incisum: तत्कालमेव दुःखमनुभवामि ।

*Lin.* 17. किंचित् तदुच्यतां om. Pp. तद् abest ab edd.

— 18. किमिति codd. et S. quam particulam recipere debebamus. — विस्मय Pp. mendose. Neque pro uno vocabulo haberi possunt verba: किमितिविस्मय. — आगतस्तिष्ठति L.

— 19. et 20. Secuti sumus edd.; — aliter codd. P. = भद्रमुक्तं किमस्माकं सोऽस्ति यस्य रहस्यं कथ्यते । शृणु कथयामि । वनं etc.; Pp. भद्र किमुक्तं किं रहस्यमुक्तं । कश्चिदि-

श्वासभूमिरस्ति । शृणु कथयामि । et quae seqq. In utraque scriptura sunt quae displiceant; neutra nostrae praestat. P. 56.

*Lin.* 20. संप्रति वनं etc. edd. Otiosum adverbium abest a codd. — त्याज्यं । अनेन हेतुना विस्मितोऽस्मि । तथा च श्रुतः etc. edd. Omisimus, codd. suadentibus, incommode insertum incisum. — तथाविधः pro तथा P.

— 21. अपि post त्वया om. P. — मयापि महानपूर्वशब्दः । edd. — Cum codd. faciunt interpp. त्वया igitur maiore auctoritate gaudet, quam ob caussam a nobis praelatum est; quanquam aliquid in hoc loco me offendere haud dissimulabo. Non enim pro certo affirmare potest leo, a thoe etiam auditum fuisse sonum illum; interrogationem ponunt interpp. optime; sed ut hanc verbis vindicemus, legendum erit अपि श्रुतस्त्वया अपूर्वः शब्दो महान् । omisso तथाविधः. Scriptumne fuit: अश्रुतपूर्वस्त्वयापि?

*Lin.* 21. Pro यस्य P. तस्य, Pp. च तस्य. — महता बलेन, omisso अपि edd. सुमहता Pp. —

— 22. देव अस्ति edd. et P.; praemitti debet cum Pp. verbum substantivum, quia Damanacus leoni suffragatur, dicendo: *est* sane gravis caussa, ob quam timeas. तावत् h. l. est particula concedentis et affirmantis. — महद्भयहेतुः L. minus bene. Diserte enim h. l. indicandum erat, adiectivum महत् ad हेतु, non ad भय pertinere.

*Lin.* 1. *init.* स शब्दः S. haud male. — Pro आकर्णितः Pp. श्रुतः । — स्वभूमि- P. 57.
P. Pro युद्धोपयोगं et seqq. edd. पश्चाद् युद्धं चोपदिशामि अपरं च अस्मिन् कार्यसंदेहे भृत्यानां etc. Pp. पश्चात् omittit, pro अस्मिन् कार्यसंदेहे substituit देव, pro एव ज्ञातव्यः in fin. ज्ञात एव. P. युद्योगं (unde nostra emendatio युद्धोपयोगं), tum in seqq. cum nobis facit, modo अपि voci भृत्यानां subiungit et एव post उपयोग omittit.

*Dist.* 78. a. भृत्यस्त्रीबन्धुवर्गाणां P.

*Lin.* 5. भद्र मे महती शंका वर्तते Pp. — सिंहः सभयमाह । भद्र मां प्रति महती शंका उत्पन्ना P. — Sequens incisum hunc in modum vitiant edd. दमनकः पुनराह स्वगतं । S. दमनको (sic) चिन्तयामास स्वगतं L. De स्वगतं, vocabulo poesis dramaticae supra dictum est; neque non notum nunc esse debet Hitopadesae lectoribus, verba *dicendi* omitti posse post haec vocabula: स्वगतं et प्रकाशं ।

*Lin.* 6. Secuti sumus L., quocum conspirat S. omisso tantum male कार्यं । — Pp. अन्यथा किं त्वां राजसुतं (sic) परित्यज्यात्रागत्य मां संभाषते, cuius scripturae vitia per se patent. P. = अन्यथा सर्वकार्यं परित्यज्य अस्मान् संभाषसे; desideratur sane particula interrogativa.

— 7. किंतु om. Pp. male. — वाक्करयतां P. mendose.

P. 57. — 8. आपत्काले प्रतीकारे Pp. आपत्प्रतीकारे, omisso काल P. आपत्प्रतीकाराय L. आपत्प्रतीकारकाले S. ex quibus scripturis nostra concinnata est.

— 9. महा om. P. Pro महाप्रसादेन S. et Pp. सर्वस्वेनापि; favore leonis haud dubie contenti fuerunt thoes. Pro पृशितो P. पुरस्कृतो; sed hoc verbum in tali contextu quod sciam nunquam ponitur. — परित्राय प्रचलितो Pp.

— 10. स आत्मप्रतीकारोऽयं P. स sinistre est additum. - अयं praebet etiam Pp. in edd. male omissum. भयहेतोः L. insulse.

— 11. न ज्ञात्वा edd. minus bene. — भयोपशमे, omisso प्रतिज्ञाय, Pp. male. — भयोपशमार्थं प्रतिज्ञाय P. — कथमयं महाप्रसादो edd. कथमयं प्रसादो P. — यतो om. Pp.

— 12. उपायं Pp. — च om. edd. ; ad राज्ञः trabit Pp.

*Dist.* 79. et 80. desumta sunt ex Manu; cf. VII, 8. et 11. In ed. L. et P. 79. a. pro अरेः leg. अस्ति; in Pp. et S. आस्ते. — d. pro हि सः ed. L. नृपः।

— 80. c. Pro कृत्वा P. पूत्वा.

*Lin.* 17. Pro आस्यतां P. आस्व Pp. आगाह; utrumvis absurde; hoc, quia तूष्णीं adverbium est, illud, quia radix आस् eiusmodi formam producere nequit; voluit: आस्स्व, 2. pers. sing. imper. med.

— 18. नर्दनं P. — चैतत् P. हि तत् Pp. तत् edd. unde fecimus ह्येतत्. — अपि om. P. male. —

— 19. Pro तदा Pp. तावत् quod adverbium ab hac iunctura alienum est. Pro किं priori S. किं पुनः, male; irrepsit पुनः e mox antecedentibus. किं hoc om. Pp., alterum solum exhibens. Pro किं altero edd. किमिति haud male. At geminatio interrogativarum particularum a lingua Indica haud aliena est. Cf. aliud exemplum supr. lin. 10 — 11.

— 20. Ex codd. - स्यात् a P. omissum retinuimus cum Pp. et edd. - Utraque editio repetitionem intolerabilem praebet: यदि स्वामित्रासस्तत्रैव युज्यते तदा कथमयं महाप्रसाद ete.

— 21. शृणु ex codd. adiectum.

P. 58. *Lin.* 1. उत्तरापथे post अस्ति addunt edd. Suspectum est hoc vocabulum, quod ad analogiam vocis दक्षिणापथ formatum est; omittunt h. l. etiam interpp. Conservavimus infra p. 111. l. 14. auctoritate codd. moti.

— 2. दुर्दान्तो नाम महाविक्रमः ed. S. sola. — Pro कुहरं edd. कन्दरं minus exquisite. — अपि om. L. male. Pro प्रत्यहं codd. सर्वदा; adverbium temporis omnino omisit L.

— 3. कश्चित् om. L. et Pp. — Transponit S. कश्चिन्मूषिकः प्रत्यहं.

— 4. Pro स सिंहः edd. ततः — Pro लूनं P. छिन्नं नूनं; नूनं ortum est a

male lecto लूनं, cui glossema छिन्नं additum fuerat. — Pro दृष्ट्वा P. ज्ञात्वा. — P. 58.
ते abest ab edd. किमत्र विधेयं om. edd. — P. addit hisce verbis: भवतु। एवं श्रूयते, quae verba excipiuntur a dist. 82.

*Dist.* 82. a. यस्य pro यस्तु L. — श्रावन्तुं edd.

*Lin.* 7. तेन सिंहेन om. L. सिंहेन tantum S. Pro ग्रामं L. नगरं. — दधिकर्णनामानं विडालं मांसाहारादिना संतोष्य बिलसमीपे स्थापितवान्। L. Post ग्रामं गत्वा pergit S. विश्वासं कृत्वा दधिकर्णनामा विडालो यत्नेनानीय मांसाहारं दत्त्वा स्वकन्दरे स्थापितः। — P. = दधिकर्णनामविडालस्य कन्दरे मांसाद्याहारं दत्त्वा प्रयत्नादानीय धृतः। Pp. = दधिकर्णनामा विडालः स्वकन्दरे मांसाद्याहारं दत्त्वा यत्नादानीय धृतः॥ Scriptura nostra ad codd. proxime accedit.

— 8-10. Pro ततः edd. अनन्तरं — मूषिकोऽपि edd. absurde, quum nullum aliud animal praeter murem proserpere dicatur. - Pro न बहिः S. बिलान्न. - मूषिकस्य शब्दं Pp. — यदा et तदा semel tantum posuerunt codd. minus bene; यदा यदा *quotiescunque*. — विशेषं मांसाद्याहारेण तं etc. codd. Quod ad sensum vocabuli विशेषः attinet, optime huc quadrat, sed haud scio an adverbium esse possit, nisi addatur affixum तस् vel praefigatur स.

— 11. बहिः संचरन् edd. — विडालेन codd. qui mox tertium verbum subiungunt: खादितश्च। — स सिंहो om. h. l. codd.

— 12. कदापि, omisso चित्, Pp. Suspecta mihi est iunctura कदाचिदपि, quia utralibet particula, चित् et अपि, interrogationem iam sola tollit. In versu Bhartriharis (p. 59. fin.) अपि non cum कदाचित् iungendum est, sed cum यदि ita ut efficiatur particula conditionaliter concedentis यद्यपि. Versus hic est: यदि नाम दैवगत्या जगदसरोजं कदाचिदपि जातं। अवकरनिकरं विकिरति तत् किं कृकवाकुरिव हंसः। परिचरितव्याः सन्तो यद्यपि कथयन्ति न सदुपदेशं। यास्तेषां स्वैरं कथास्ता एव भवन्ति शास्त्राणि॥ Prorsus aliam protasin praebent edd. अनन्तरं स सिंहोऽनेककालं यावन्मूषिकं न पश्यति तत्कृतरावमपि न शृणोति तदा et quae seqq. — Pro उपयोगाभावात् edd. तस्यानुपयोगात्; तस्य inopportuno loco positum; referendum enim foret demonstrativum ad sequens विडालस्य; unde recte Pp. उपयोगाभावात् तस्य; idem voluit P. ubi scriptum est: उपभोगात् तस्य.

*Lin.* 13. *init.* विडालस्यापि S. — Proximum comma ततो .... ऽभवत् ex codd. inseruimus; चिरात् ante दुर्बलः exhibet P.; om Pp. cui paruimus.

— 15. Pro तत्र codd. ततः, minus bene. — तद्मूले Pp.

— 16. *init.* Edd. संतोषकसमीपं गत्वाब्रवीत् pro ते यूयं etc. quae repetitio est intolerabilis. — एषोऽहं S. absurde. — एष त्वां, omisso in seqq. त्वां, L. — ज्ञापयति codd.

— 17. न चेत् edd. male. — यस्मात् pro इतो edd.

P. 58. — 18. ते विहृङं फलं भविष्यति edd. glossam sapit. — Post haec verba ed. Ser. sola hunc in modum pergit: न जाने कुतः स्वामी किं विधास्यति । तच्छ्रुत्वा संजीवकभयात् । आत्तभङ्गो etc. [cf. supr. dist. 52.] ततो देश etc.

— 19. साहाङ्कृपातं करटकं edd.

*Dist.* 83. b. तद्भावे Pp. minus bene.

*Lin.* 22. सशंकं Pp. et L. non dubitabat bos, sed timebat. मया किं P. तदभिधीयतां om. codd.

P. 59. *Lin.* 1. Pro अत्र codd. अस्मिन्, अरण्ये pro कानने, et mox आज्ञा विद्यते pro रक्षा वर्तते. Pro enuntiatione conditionali S. praebet: वृषभ अत्र कानने तिष्ठति । अस्मद्देवपद etc. — श्रीमद्देवपद codd. — गत्वा प्रणाम codd.

— 2. तद्भयवाचं मे यह गच्छामि edd. minus bene. L. perperam अभयं वाचं. — प्रयच्छ मे codd. — तदा गच्छामि ex Pp. om. P. In edd. sermo Carataci incipit ab hisce verbis: शृणु रे बलीवर्द.

Praemittunt edd. disticho 84. aliud, ab interpp. et codd. omissum:

प्रतिवाचमदत्त केशवः शपमानाय न चेदिभूभृते ।
अनुकुरुते घनधनिर्न हि गोमायुरुतानि केशरी ॥

In hem. c. deest syllaba longa post अनु; metrum restituitur legendo अनुसंकुरुते, sed dubito, an omnino hae duae praepositiones tali ordine positae radici praefigantnr. Sed a coniecturis omnino abstinere possum, postquam contigit mihi, genuinam auctoris manum reperire. Distichon legitur in carmine *Mâghae*, cui inscribitur *Sisupâla-Badha* lib. XVI, 25. Versus posterior hunc in modum est legendus: अनुहुंकुरुते घनध्वनिं न हि etc. In versu priore lege cum ed. princ. भूभुजे. अनुहुंकुरुते explicat scholiastes per प्रतिगर्जति. Ex scholiis ad versum priorem hoc appono, eorum maxime gratia, qui putent abiiciendum omnino esse indigenarum grammaticorum studium atque perfectam linguae Indicae cognitionem ex ipsorum ingeniis hauriri posse pro sapientia sua glorientur. Eos igitur summopere rogo, ut hoc scholion aut falsum esse ostendant, aut, scholio legitime explicato, demonstrent, quomodo tandem se habeat res ista, ad quam alludunt haec verba: शपमानाय क्रोशते । स्वरितत्वादात्मनेपदं ॥

*Dist.* 84. b. *fin.* सर्वतः L. — c. तद्वत्; ita grammatica et orthographia pro more neglectis.

*Lin.* 6. कियद्दूरे S.

— 7. अवलोकितौ Pp. quod spernere haud debebamus. चोपविष्टौ P. haud

displicet च. Copula posita duae efficiuntur sententiae, ad quarum priorem tantum pertinet राजा; in nostra scriptura unica est positio, in qua राजा ad उपविष्टो trahi nequit, quanquam melius me iudice flueret oratio, si posita esset forma caussativa उपवेशितो sc. राजा. Sed hoc argutius fortasse disputatum est. — Pro दृष्टः जन्तुः edd. त्वया स दृष्टः i. e. a te conspectus est ille, quod scire non potuit leo; ponenda igitur erat interrogatio, ut fit in codd. ordine verborum inverso; दृष्टः स जन्तुः। quod idem est atque अपि दृष्टः स जन्तुः। alias enim participio, verbi finiti partes agenti, locus est in fine sententiae. — Pro दमनको ब्रूते codd. तावाहतुः. P. 59.

*Lin.* 8. विनतश्च om. codd. et S. — Pp. देव post sequens किंतु reiicit; P. utroque loco exhibet. — Ed. S. post किंतु pergit: यद्देवेन ज्ञातं तत् तथा महानेवासो देवं द्रष्टुमिच्छति। किंतु महाबला (sic) ऽसौ। ततः सञ्जी etc. Male, ut vides, confusa sunt verba. — यथा देवेन ज्ञातः। codd. यथा देवेनाज्ञातं L. Praestat scriptura codd. masculinum ponens, licet haud prorsus inauditum foret neutrum tali iunctura poni; praestare etiam videri posset h. l. ज्ञातः pro आज्ञातः, quanquam haud inficias ibo, discrimen utriusque verbi me haud satis esse assecutum. Quum autem praestare dicam masculinum ज्ञातः, respicio scripturam ed. Lond. in seqq. तथाप्यसौ देवपदं etc. A तथाप्यसौ nova sententia oritur, et verba यथा - ज्ञातः ad antecedens incisum महाबलोऽसौ trahenda sunt: „verum magni roboris est ille, prout a te agnitus est; nihilo tamen minus (haec enim vis est particulae तथापि) tuam maiestatem adorare cupit." Hanc interpretationem secutus est Jonesius, et patet, optime pro partibus, quas agunt, ad thoes eiusmodi loquelam quadrare. Restituendum igitur censeo तथापि, siquidem persuasum habeo, तथैव eodem sensu omnino non posse poni. Aliam viam ingressus est W. आज्ञातः vel potius आज्ञातं vertens: sicuti iussum a te fuerat. Sed hoc sensu legendum foret आज्ञप्तं et interpungendum ante यथा; tum autem minus apte dictum foret किंतु. Sensus, quem ipse mox praeferendum esse indicavi, ex scriptura ed. Ser. levi emendatione facta et iusta interpunctione prodit: किंतु यद्देवेन ज्ञातं तत् तथा। महान् एवासौ। (तथापि) देवं द्रष्टुमिच्छति महाबलोऽसौ। Ceterum cum antecc. etiam melius consensit interpretatio nostra; nil iusserat leo, iudicio Damanaci omnem rem relinquens, dixerat (56, 21.) autem magni roboris esse istud animal ex coniectura sua.

*Lin.* 9. Pro देवपदं codd. देवं. — सः ex codd. — उपविश्यतां, omisso दृश्यतां, ed. L. — किंतु देव, omissa l. 10, P. — किंतु om. S. inserto एव post शब्दमात्रात्.

P. 59. Pro किंतु L. तत्र, praemissis praeterea huic commati versibus hisce, a loco prorsus alienis, nihilo tamen minus ab utroque interpr. redditis:

यतः । अम्भसा भिद्यते सेतुस्तथा मन्त्रोऽप्यरक्षितः ।
पैशुन्याद्भिद्यते स्नेहो वाग्भिर्भिद्यो हि कातरः ॥

*Dist.* 85. b. कुट्टिनीं गौरवं गताः P. कुट्टिनीगौरवं गताः P. Ex consensu utriusque codicis apparet, hoc non merum vitinm esse, sed potius aliam scripturam, duriorem tamen quam ut admitti possit. Ad गताः subintelligi potest लोकाः. Hactenus bene; sed tum गौरवं explicandum foret non de auctoritate, qua quis fruitur, sed de ea, quae aliis tribuitur; quam significationem huius vocis quanquam minus usitatam haud prorsus inauditam esse reor. Compositum कुट्टिनीगौरवं praestat in hac iunctura gemino accusativo, qni tamen defendi fortasse poterit.

*Lin.* 13. Pro अभिधानं edd. नाम्नं.

— 14. नरकं pro नगरं mendose Pp. — तच्छिखरप्रदेशे S. — तत्र शैलशिखरे L.

— 15. सदा श्रूयते P. — चौरः स च व्याघ्रेण Pp. male; nam participia praesentis partes verbi finiti rarissime agunt et ne id quidem, nisi addatur verbum substantivum, ita ut coniugatio quaedam periphrastica efficiatur, attamen vel ea ad vulgarem sermonem restringenda esse videtur. Sanscritum exemplum prorsus nullum nunc memoriae obversatur, Pracritici memini initio Actus secundi Mâlatî-Mâdh. तुमं किंपि मन्तअन्ती आसि । i. e. त्वं किमपि मन्त्रयन्ती आसीः ।

— 16. व्यापादितश्च abest a S. — तत्पातिपतिता edd. — ते om. S.

— 17. घनुत्तर्णं om. codd. Substituit Pp. वृक्षमारुह्य. — ततो नगरजनैः edd. — स om. codd. — मनुष्यः edd. — प्रतिदिनं L.

— 18. घण्टावाद्यं L. — घण्टारवः S. utrumque male. — मनुष्यान् edd. मनुष्यं P. खादति घण्टां च वादयति इति etc. edd.

— 19. Pro नगरात् L. नगरं त्यक्त्वा; Pp. तन्नगरात्. — बहुशो विमृश्य om. edd.

— 20. स्वयं om. L. et P. — Otiosis additamentis oneratum est hoc comma in ed. Ser.: ततः करालया नाम कुट्टिन्या विमृश्य अनवसरोऽयं घण्टावादः तत् किं मर्कटा घण्टां वादयन्ति इति स्वयं विज्ञाय राजा etc. — मर्कटो pro वानरो (l. 19.) etiam L. धनव्ययः L. कियद्धनोपक्षयः S.

— 21. एतं om. codd., बहु et घण्टाकर्णा inter se transpositis. — तस्यै धनं दत्त्वं, omisso प्रस्थापिता, S. ततस्तस्यै प्रचुरधनं दत्त्वं L. ubi mox pergitur: ततस्तदनं प्रविश्य etc. p. 60, l. 1. omissis quae intermedia sunt.

— 22. च post चक्रादिभिः reiicit Pp. मण्डल S. vitiose sicuti mox: चक्रार्यगौरवं. P. 59.
मण्डलपूजा est celebratio rituum magicorum, in quibus circulus primarium locum tenuisse videtur. Maxime huc facit locus ex fabulis *Sivadási* ineditis, quibus index est Vêtâlapanchavinsatî: cf. fab. 1. versus finem: भट्टारकेणोक्तं । कृष्णचतुर्दश्यां रक्तपुष्पैर्मण्डलं पूजयित्वा योगिन्यः पुरुषमेकं विदार्य भागं कृत्वा यावद्भक्षयन्ति तावन्मया दृष्टाः ॥ — Vocabulum गणचक्र me nondum satis exploratum habere, ingenue confiteor.

*Lin.* 1. आदाय S. — आकीर्णानि S. praepositio आङ् huc non facit; recepi- P. 60.
mus अव ex scriptura codd. अवकीर्य दत्तानि । Aliter L.: . . . प्रविश्य तरुतले फलानि तण्डुलानि च भूमौ निक्षिप्तानि । — घण्टां om. P.

— 2. — वानरैः घण्टां परित्यज्य L. सर्वे om. P. — कुट्टिनी च codd. et S. — Pro आदाय edd. गृहीत्वा; transponit praeterea L. घंटां गृहीत्वा कुट्टिनी. Pro समागता S. नगरमागता, L. गृहं समागता. — ततः सा ex Pp. Om. ceteri.

— 3. सर्वजनपूज्या S. तद्देशपूज्या L. — Pro अभवत् L. आसीत्.

— 4. तान्यौ om. edd. — आनीय S. — राज्ञो om. S. — कारितं et in antecc. संजीवकं P. Scriptura quamvis docta falsa tamen. Quum enim dicatur कारयामि संजीवकं राजदर्शनं, obiectum primarium est संजीवक, quod hanc ob caussam nominativo poni debet casu, verbo activo in passivum mutato. Ed. L. = ततः संजीवकमानीय दर्शनं कारितवन्तौ ।

— 5. सोऽपि om. Pp. in ceteris conspirant codd. quos secuti sumus. L. = पश्चात् तत्रैव वने चिरमतिप्रियेण वसति । S. = पश्चात् तत्रैवाश्रिततया अन्योन्यं परमप्रीत्या चिरं वसति । — Transponit P. अथ तस्य भ्राता कदाचित्. Nomini Stabdhacarni addunt codd. सिंहः otiose.

— 6. Pro तस्य codd. तद्. Compositum ferri potest. — समुपविश्य edd. उपविश्य codd. Factitivum ex emendatione est.

— 7. आहाराय edd. — पशुं S. — चलितः codd. et S. — अत्रान्तरे edd.

— 8. कु मांसं codd. — ततः abest ab edd. — Lin. 9. देव सायतं codd. — Pro विहस्य S. विमृश्य.

— 10. व्यसितं pro व्यथितं Pp.

— 11. श्रीमत् om. codd. — अगोचर paucis erit explicandum. गोचर ab origine pastorum est vocabulum, viam qua ad pascua aguntur boves vel pascua ipsa, locos, bobus depascendis permissos, significans, posthac in scholas receptum et ad nobiliores usus reservatum. Designat provinciam, uniuscuiusque sensus perceptioni propriam eique obiectam, in qua sensus quisque quasi in dominio suo versatur et regnat, quam

P. 60. quasi depascitur. Sic res visibiles provinciam constituunt visus; hoc sensu dictum est: पञ्च चेन्द्रियगोचराः। Bhag. Gît. XIII, 5. Tum गोचर proprietas est rerum diversarum, qua distinguuntur et percipiuntur a sensibus, veluti *color*, et *figura* rerum visibilium, *sonus* rerum auditui obiectarum. Denique res omnis sensuum perceptioni proposita. Ad primam significationem pertinet sensus, quo posita est vox Mâl. Mâdh. p. 17. मनागवतीर्णोऽसि रतिरमणबाणगोचरं, paullulum delapsus es in spatium quod percellunt sagittae Amoris, quasi in provinciam sagittis eius obnoxiam. Eodem sensu dicit Bhartrihares p. 37. लोचनगोचर, adiective, i. e. quod intra oculorum ditionem versatur, id quod cernitur. In वनगोचर Râm. II, 50, 30. aut respici potest originaria vocabuli vis: qui sylvam perambulat, ant quod magis est probabile, tralato sensu est accipiendum: anachoreta (तापस) cui sylva provincia quasi est propria, 'cui in sylvis degenda est vita. Nostro loco अगोचर est aut in *absentia* domini aut *sine cognitione* domini; hoc veri similius est propter casum tertium. Cf. praet. infr. p. 63, l. 20.

Pro अथ किं Pp. किं. - अथ किं particula est composita; valet *immo*, et per बाढं explicatur in scholiis ad Mâlatî - Mâdh. p. 29. Edd. pro hac particula, cuius vim haud perspexisse videntur, substituunt: मदीयगोचरेऽपीव क्रियते.

Dist. 86. d. जगतीपते edd. minus bene. — मान्यत्र L. mendose. Obiter moneo अन्यत्र male omissum esse a Boppio gram. 339. inter praepositiones, ablativum regentes, quibus optimo iure annumerari potest. Cf. Bhag. III, 9. Kath. Up. p. 5. Râm. II, 12, 23. 4, 14. 66, 5. et alibi.

— 87. c. नृपते किं क्षणो मूर्खो S. नृपते किंक्षणो मूर्खो L. किं in compositis saepissime vim habet derogandi; cf. supr. ad dist. 66. किं quum dico, intelligo omnes pronominis interrogativi formas, quae a themate कु vel क्वि originem trahunt. क्व superstes est in adverbio interrog. कु. Omissa semivocali ab eadem stirpe antiquitus formabatur neutrum कत् vel कद्, unde, uti recte vidit Vir. clar. Boppins, componebatur particula कच्चित्; contemtum significat eadem forma in quibusdam vocabulis compositis, observante *Schlegelio* supr. l. l. Inde est etiam कति, et कथं pro कथा, quod in Vedis legitur. Vid. Pan. V, 3, 26. A क्वि, omissa itidem semivocali, neutrum किं formatum est contra analogiam, quae कित् requirebat. Formam genninam praebet Latinnm *quid*. A कि pro क्वि derivatum est कियत्, mutante similitudine antec. vocalis affixum वत् in यत्. Vid. Pân. V, 2, 40. Reiecta contra vocali et mutata semivocali in vocalem sibi affi-

hem nascuntur adverbia कुतस्, कुत्र et quae saepissime derogandi sensu P. 60.
praefigitur, particula कु. Pro कु veteres interdum dicebant कव et का. Pan. VI, 3, 108. कवपथः । कापथः et कुपथः । का explicandum est e कत्, compensante vocalis productione omissam consonantem त्, veluti in यावत् et तावत्. कव e कु auctum est. Sin quaeritur, quomodo factum sit, ut pronomen interrogativum contemtum indicet, facile est observatu, hoc ex ellipsi ortum esse. किंनर valet: quid? istudne animal homo est? Eodem modo alia eiusmodi vocabula explicanda sunt. Interdum dubius haerere possis, utrum किं re vera cum seq. vocabulo compositum sit, necne. Ex gr. in exemplo, quod affert *Panines* II, 1, 40. (किं क्षेपे) किंराजा यो न रक्षति । Si scribis किं राजा et supples स, legitimam habes enunciationem interrogativam et किं non compositum est. Sed assentiendum est veteri grammatico propter accentum vocis किंराजा, quem ille audivit, nos ignoramus. Pervenio nunc ad verba किंजपा et किंवराटक, quae in nostro disticho leguntur. In his किं comtemtum quidem significat, sed aliter quam in किंराजा, किंनर, कुपथ, aliis. किंजपा enim non valere potest *momentum temporis malum*, sed est homo, qui *nihili facit momentum temporis*. Repetenda est haec vis ab ellipsi: किं मे ऽस्ति जपेन । इति यः सदा ब्रवीति स किंजपाः ।. —

— 88. a. Pro श्रेयो Pp. श्रेये, quod merum est vitium. Pro hoc hemistichio prorsus aliud praebent edd. qui versum priorem hunc in modum scribunt: स ह्यमात्यः सदा श्रेयान् काकिणीं यः प्रवर्धयेत् । Eandem scripturam ante oculos habuit uterque interpres; sed nemo non videt ex hemistichio b. sensum loco idoneum erui omnino non posse. — c. कोषाः S. minus bene. को ऽयं कोषो यतः प्राणाः Pp. idem voluit P. initio exhibens: कोयं, sensu cassum. Scriptura Pp. ita explicanda foret, ut को ऽयं कोषः pro quaestione accipiatur, ad quam responsum sit: यतः प्राणाः । Sed hanc oratio minus bene procedere videtur.

*Dist.* 89. a. Edd. et codd. किं चान्यैर्न कुलाचारैः । Hanc scripturam Anglice reddere conati sunt interpp. in quo negotio misere se torserunt, neque enim sana esse possunt ista verba. Primo aspectu apparet ex versu seq. धनहीनः a priori versu non abesse posse vocabulum *divitem* notans; apparet etiam hoc vocabulum धन्य fuisse, quod quum propter similitudinem sequentis चान्यैः omissum fuisset, ad versum ipsum tracta sunt verba disticho praemittenda किं च. Sed emendatio nostra, nisi fallor, ultra metam

P. 60. progressa est; retinendum esse arbitror न कुलाचारैः; homo dives venerationem nanciscitur non moribus honestis, sed aliis remediis.

*Lin.* 22. एतच्च राज्ये प्रधानं भूषणं Pp.

P. 61. *Dist.* 90. a. अन्येषां च S. — c. pro कोषाणां edd. मोक्षणं; Pp. मोषणं.

— 91. a. Pro मुहुः edd. चिरं, quod ferri potest, si adverbii loco accipiatur et ad verbum आप्यायते referatur. — c. pro आप्यायते S. परिक्षीयते; L. परिक्षीयन् contra metrum et grammaticam.

*Lin.* 6. *init.* तदाकर्ण्य L.; verba ततः — श्रावयित्वा om. S. — चिराच्चिन्ताभावेनौ Pp.

— 7. कार्य om. Pp. — कारिणौ च edd. et codd. Abundat copula. — कार्याधिकारो omisso, pergunt edd. कदाचिदर्थाधिकारे न नियोक्तव्यौ।

— 8. नियोगि Pp. — यन्मया श्रुतं तन्मया कथ्यते edd.

*Dist.* 93. c. *init.* सर्वस्वं S.

— 95. a. अधिकारस्य L. pessime. — d. आविलुम्पति edd. Praepositioni आङ् verbo praefixae et ipsi verbo nulla alia unquam interponitur praepositio.

— 96. a. सपाठक्रीडितो Pp. आपांशुक्रीडितो P.

— 97. a. Pro सदा edd. तथा. — Fabula, ad quam alluditur in versu posteriori, ignota mihi est. शकटारः est avis rapax. Cf. Haughț. Gloss. Bengal. s. v. Desideratur vocabulum ap. Wils. Repetunt hoc distichon codd. interpp. et S. post dist. 140. Ibi codd. praebent समायुक्तः।

*Dist.* 98. a. सदामात्यो न साध्यः स्यात् edd. — Codd. uti nos, modo vitiose exhibent सदामात्यं, quod vocabulum ab hoc loco prorsus est alienum. — c. Pro आदेशः P. उद्देशः. — Repetunt edd. codd. et interpr. hoc distichon infra post dist. 123., eadem lectionis varietate.

P. 62. — 99. a. प्रागर्थग्रहणं edd. quod vix sensum loco accomodatum praebet. — b. परिवर्तो Pp. — परिवर्तावरोधनं L. sensu cassum. — d. भूषणं Pp. mendose.

— 100. a. नियोग्यनुग्रहोपायो Pp. नियोग्यर्थग्रहोपायो edd. — b. परिक्षणं edd. quae vox ab hoc loco abhorret. — d. धर्मविपर्ययः P.

— 101. a. निपीडिताः edd. quae scriptura sensum prorsus contrarium praebet. — c. महीपते S. — c. दुष्टव्रणा Pp.

— 102. a. Pro क्षोधो L. बाध्या, quod sensum praebet quidem, sed a contextu alienum; melius S. क्षोध्या; sed apparet ex seq. hemistichio neutrum editorem sensum huius loci assecutum esse; editum enim est a S. वसुधाया महीपते, a L. वसुधाया महीपतेः — c. सकृत् किं पीडितं edd. असकृत् *haud semel*, postulatur ab antec. मुहुः। — असकृन्निपीडितं codd. sensus idem, sed syllaba longius fit hemistichium. — d. pro अर्द्रकं S. हुतं पयः

*Lin.* 9. Transponit S. यथावसरं ज्ञात्वा male. — एवं et किंतु om. Pp. P. 62.

— 10. Pro किंतु P. यद् haud male, si यद् pro coniunctione accipitur. — वचनकारिणौ S.

— 10. एतच्च सर्वथानुचितं codd. — एतत् सर्वमनुचितं सर्वथा S. सर्वथा male additum ex praecedd.

*Distt.* 103 et 104. transponit Pp.

*Dist.* 103. a. सेवेत Pp. vitiose. न त्यजेत् स्वसुतान् अपि edd. Haud scio an activum nunquam usurpetur. — c. et d. Secuti sumus P., emendato tantum in fine versus वा pro हि; confirmat scripturam nostram Pp. ubi tamen peccatur in hem. d. चित्रगतस्य हि ॥ चित्रगत est pictus; cf. infr. p. 64, l. 1. चित्रगत nulla alia ratione defendi posset, quam si quis comprobaret चित्रगत idem esse atque संकल्पित; de qua re tamen vehementer dubito. Ed. S. विशेषः कोऽनुरागस्य राजचित्रगतस्य च । L. विशेषः कोपदोषेण राजचित्रगतस्य वा ॥ quarum lectionum neutra ad hunc locum quadrat; L. sane sensu est destituta.

*Dist.* 104. Om. P. alio substituto, quod apud nos legitur supr. II, 52.; similitudo initio utriusque distichi (dico II, 52 et II, 103.) in caussa fuit, cur etiam in Pp. exaratum fuerit dist. II, 52. post 103. नष्टक्रियस्य ex Pp. — नष्टेन्द्रियस्य edd. minus bene. — d. प्रमत्तनिकरस्य prim. man. Pp. sed emendavit iam secunda manus.

*Lin.* 19. तद् abest ab edd. — सर्वदा P. — यद् pro यस्माद् L. Pro अथ S. अपि; L. अप्यथ.

— 20. अतः et paullo post च om. edd. — भोजनाधिकारे L. — एतद्वचनात् तथा etc. edd.

— 21. भृत्य addidimus ex codd. — परित्यागेन edd. Offendunt gemini casus tertii in eadem sententia a diverso regimine pendentes.

— 22. वर्तते, omisso भवति, P. — अतो pro ततो P. दाने edd. —

*Lin.* 1. तदाह S. दमनक आह, omisso तत्र, L. — Pro कर्तव्यं L. विधेयं; — मित्र P. 63. किं कर्तव्यं S.

— 2. कृतेऽपि edd. च om. Pp. — परिदेवनविनोदोऽप्यसुलभः codd. quae verba bene se habent, sed huc non convenire videntur.

*Dist.* 106. b. आत्मानश्च S. male. — c. स्वमर्षी pro च मर्षी S. Notum est, vel esse sane debet, adiectiva a verbis desiderativis derivata et in उ desinentia casum accusativum interdum regere more atque vi participiorum. Exempla in legibb. Manûs passim inveniuntur. Cf. I, v. 8. etc. De साधु cf. ad pag. 55, l. 22.

P. 63. *Lin.* 6. वीरविक्रमो नाम राजा L.; नाम om. S.

— 7. साधुद्वितीयकेन S. Inusitatius sane est affixum क numeralibus addere; de ipso hoc more loquendi cf. nott. ad Bhag. Git. XV, 7. Bopp. ad Ep. Bhar. p. 101. Pentap. p. 80. Pro अन्यः S. इतरश्चः.

— 8: ततो राजपुरुषाः Pp. — Pro किमिति ed. L. किं.

— 9. ते चाहुः Pp. et L. perperam. Sed in pedestri oratione interdum negliguntur euphoniae regulae tales.

— 10. द्वीपे S. minus bene. — सिंहलनाम्नो द्वीपस्य Pp. — नाम in fin. om. edd.

— 11. *init.* अथ om. edd. — समुद्रस्य मध्ये Pp.

— 12. तले रत्नावलीकिरणकर्बुरपर्यङ्के edd.

— 13. कन्या काचित् edd. — Pro अतो edd. ततो.

— 14. तत्रागतः edd. male. — Post virgulam तत्र गत्वा Pp. et edd. - गत्वा, omisso तत्र P. — पर्यङ्के ऽहमपश्यं edd. — Mox iidem तथैव सा, omisso मया. Post अवलोकिता deinde pergunt: ततः सा सखीसमेता समुद्रमध्ये मानादृश्याभवत्। ततस्तल्लावण्य etc. — मयापि S. — मया प्राप्तबुद्ध्या L. — तत्पश्चात् om. L. तत्पश्चात् तदुपरि Pp. Alterutrum glossema est. — प्रदत्तः S. male. — तदनन्तरं कल्पतरोः शाखामाकृष्य तस्याः कनकपत्तनं L. Ceteri additamentum haud agnoscunt; तदनन्तरं praebet etiam S.

— 16. कनकपत्तनं गतो ऽहं। तत् पत्तनं प्राप्य etc. Pp. - सा om. S. - ad मया (l. 17) trahit Pp. — पर्यङ्के स्थिता S. पर्यङ्कस्था L. — विद्याधरीभिः L. mendose. — आलोकिता edd. haud male.

— 17. तया चाहं L. — *Lin.* 18. ततस्तत्सख्या च मया पृष्टया edd.

— 19. प्रतिज्ञाविवाह्या ex coniectura est prorsus necessaria; libri enim omnes contra tenorem narrationis peccant; S. tamen ad scripturam nostram proxime accedit: प्रतिज्ञाविवाहिता सा विद्यते; sed विवाहिता h. l. falsum est, quia nondum nupta est; विद्यते melius abest — L. नाम। अनया प्रतिज्ञा विवाहिताः यः कनकपत्तनं etc. ex quibus verbis qui constructionem probabilem extorquere poterit, is magnus mihi erit Apollo. P. iusto brevius rem expedit: ... नाम स्वयमनुभूयतां। इति तयोक्तं। अथ वृत्ते etc. (l. 21.). Vel maiorem lacunam praebet Pp. नाम। अथ वृत्ते etc. J. cum codd. facere videtur, W. cum edd. In tali librorum dissensu iudicio nostro uti non haesitabamus.

*Lin.* 20. गोचरेण L. cf. supr. ad p. 60, l. 11. मनसः संकल्पः om. L. et pergit: तदिमां गन्धर्वविवाहेन परिणीतवान्। sed praestat omnino scriptura ed. Ser.

— 21. अथ तत्र वृत्ते S. — विवाहे वृत्ते L. — गान्धर्वे P.

— 22. एव om. edd. — सहाहं, omisso in seqq. तत्राहं eiusque loco posito चिरं, L. — रम्यमाणो ऽवतिष्ठते (sic) Pp. — तत्रैकदा codd.

*Lin.* 1. सर्वदा स्वेच्छया सर्वमिदमुपभोक्तव्यं L. — S. ut codd. et nos, in उपभो-क्तव्यं tantum cum L. congruens. — किंतु abest a codd. et S. male. P. 64.

— 2. न कदाचित् S. न कदाचिदपि L. — स्पृष्टव्या libri omnes una voce defendunt, quanquam propter infinitivum स्प्रष्टुं dicendum foret स्प्रष्टव्या. Silent grammatici. — Pro पश्चात् L. ततः. — तद्वचनात् om. codd. et S. Transtulimus ex sola ed. L. verba narrationem egregie illustrantia.

— 5. स्वर्णरेखा स्तनमण्डले स्पृष्टा L. स्वर्णरेखा स्वहस्तेन स्पृष्टा S. स्वर्णरेखायाः स्तने स्पृष्टा P. स्वर्णरेखास्तस्पृष्ट (sic) Pp. Confiteor me nondum animo concipere potuisse, quid tandem in caussa fuerit, cur locum tam planum et intellectu facillimum talem in modum corruperint editores aeque atque codicum opifices. — च abest a codd. Pp. praeterea pro तया mendose तथा. — तया कृत्वा om. S. et P. — चरणापंकताहतः L. — Pro आहतः S. ताडितः, Pp. हतः.

*Lin.* 4. *init.* यथागत्य स्वराद्गे पतितः L. et P. आगत्य स्वराद्गे पतितः S. यथाहं गत्वात्मराद्गे निपतितः Pp. Sed formula haec यथागत्य, pro qua saepissime dicitur यथागतं adverbialiter, interdum etiam यथागत adiective, huc omnino non facit, quia modo prorsus diverso ab illo quo advenerat rediit Candarpacetus. — Pro तदारभ्य Pp. तदपारभ्य; अप inepte insertum est. Edd. अथ, nil amplius. — अहं om. P. — परिवृत्तितः et परिभ्राम्यन् S.

*Lin.* 5. Incisum, quod ab adverbio अत्र incipit, sine ulla varietate in codd. legitur, ed. Ser. in अथ pro अत्र tantum dissentit. Ed. L. contra in prorsus alia verba discedit: अत्र चास्तं गते रवौ प्रविशन्नेवासन्नगोपगृहे चावासं प्रार्थितवान् तेन च निष्ठागोहस्यैकदेशोऽनुज्ञातः । अनुज्ञाय च कथिता गृहिनी (i. e. गृहिणी) यावदहमागच्छामि तावदयं यथा भद्रेण तिष्ठति तथा करिष्यसि । इत्युक्त्वा गतः । अथ तस्या भार्या पुंश्चली दूत्या सह मन्त्रयन्ती यावदवतिष्ठति तावत् तस्याः पतिर्गोष्ठादागत्य स गोपः स्वभार्यां मंत्रयंतीं दृष्ट्वा सहापश्यत् । (l. 6.) In seqq. etiam haud parum dissentit, sicut mox videbimus, nunc ad alios libros revertar. — ततः in fin. l. 5. om. S. et P.; inseruimus haud scio an recte ex Pp. qui huic commati praemittit dist. a· nobis supra exhibitum I, 17.

*Lin.* 6. प्रदोषसमये सुहृदो पालनं कृत्वा स्वगोष्ठमागतो गोपः स्वभार्यां दूत्या सह किमपि मंत्रयन्तीमपश्यत् । S. Summopere laudo amicitiae studium in pastore conspicuum; at probabilius mihi est, cordi magis fuisse pastori boves quam amicos. प्रदोषसमये गोपालः कश्चिद् (sec. m. कदाचिद्) आगतः । स गोप स्वभार्यां Pp. in ceteris cum P. et nobis faciens.

— 7. Post verba mox exscripta pergit L. अपश्यत् । सा गोपी पतिमालोक्य सद्युत्पन्नमतिर्निवृत्ता मन्दिराभ्यन्तरे शयनायकल्पयत् । ततस्तां गोपः (sic) ताडयित्वा etc. l. 7. —

P. 64. रात्रे एतस्य नापितस्य अधूर्हूती पुनस्तां गोपीमुपेतावदत् । तव etc. S. — असौ ex P., असावेव Pp. — एतस्य नापितस्य अधूर्हूती P. sic etiam Pp. modo तस्य loco एतस्य; videmus nunc retinendam fuisse hanc scripturam, quam tuetur etiam S. एतस्य δεικτικῶς dictum est de tonsore in praesentia agente. Cf. p. 63, l. 6. quanquam defendi possit scriptura L. a nobis recepta, एतस्याः referendo ad गोपी. — आगता om codd.

*Lin.* 8. Pro वियोग S. विरह; dissolvit compositum L. वियोगादनलदग्धो etc. minus bene. Usitatissima est haec metaphora apud poetas eroticos; unum exemplum sufficiat. Châur. Panchâs. v. 19.: अद्यापि तां विरहवह्निविपीडिताङ्गीं । — स्मरामि. Sed constanter वियोग, विरह, cetera eiusdem significatus vocabula aut cum ignis quodam nomine componuntur aut genitivo casu efferuntur; alio casu posito, prorsus fatuus evadit ignis. मुमूर्षुरिव om. P. इव om. Pp. et S. in qua editione vocabulo मुमूर्षुः praemissum est: स्मरशरजर्जरितो; epitheton huic simile supra iam legitur p. 59, l. 22.

*Lin.* 10. वर्तते महानुभावः L. et P.

*Dist.* 107. abest a P. et W. — a. रजनीकरनाथेन P. — d. दृष्ट्वा मनोभवः खलु ॥ Pp.

*Lin.* 12. Inserit post dist. 107. S. hoc comma: तस्य तादृशीमवस्थामवलोक्य परिक्लिष्टमनास्तामनुवर्तितुमागता । तदहमत्रात्मानं etc. — संतोष्य et mox: आगमिष्यसि S.

*Lin.* 13. स गोपः edd. — न यासि कथं, male collocata particula interrogativa, L. — Prorsus aliter S. इदानीं त्वां पापिष्ठां तारान्तिकं नयामि । .

*Linn.* 14. 15. ततो . . . . छिन्ना ex codd. Dissentiunt edd. — S. pro न किंचिद्वदति praebet न किंचिदपि ब्रूते; tum: तदा क्रुद्धो गोपः दर्पात्मम etc., denique इत्युक्त्वा कोपेन तेन (ed. S. तेना) कर्तिकामादायास्या नासिका छिन्ना । - L. = ततकोयं दूती न किंचिद् ब्रवीति तदा दर्पादुत्तरमात्रं न ददासीत्युक्त्वा प्रकुपितेन गोपेन तस्या नासिका छिन्ना । Pro seq. inciso substituit L. पुनः पुनः nimis abrupte, praesertim quum mutata sit constructio; om. omnino codd.

*Lin.* 16. Pro अथ L. अनन्तरं, अथ तदा Pp. — Pro आगता सा S. आगत्य. — दूति om. edd. — पश्य om. codd.

— 17. पश्य मां S. पश्य मे मुखं नासिकैव वार्तां कथयति L. कथयति S. quoque et Pp. — तथा कृत्वा आत्मानं बद्ध्वा S. nimis prolixe. — अवस्थिता pro स्थिता L.

— 18. तां om. P. et L., in qua ed. deest etiam इयं च. Pro गृहीत्वा codd. आदाय. — निजगृहमुपगतवती विषादं भावयन्ती स्थिता L. — प्रातरेव Pp. et S.

— 19. क्षुरभाण्डे याचिते सति सा क्षुरभाण्डमदत्त्वा क्षुरमेकं प्रादात् । L. nimis diffuse praeter morem huius libri. — स्ववधू क्षुरभाण्डं याचिता सती क्षुरमेकं प्रादात् S. quae verba ipsi construant boni viri. — सा अस्मै क्षुरं etc. Pp. सा तीक्ष्णं क्षुरं P. — Pro

रुषा L. प्रकुपितः. Verba prorsus diversa exhibet S.: ततोऽसमग्रभाण्डे प्राप्ते समुपहातको- P. 64.
पोऽयं नापितः तत्क्षुरं दूरादेव गृहे क्षिप्तवान् ।

— 20. *init.* क्षुरं दूरादेव गृहे प्रक्षिप्तवान् L. — क्षुरं om. Pp. — अथ कर्तितनासिकेयं L. अथ कृत्तकर्णेयं S. इव nunquam quod sciam, de hominibus dicitur. Pro स्वामिना L. अनेन. Sic etiam S. sed transposito: मे नासिका अनेन.

— 21. इत्युक्त्वा धर्माधिकारिसमीपमेनमानीतवती । edd.

— 22. Verba pastoris छिन्ना नासिका ते et mox seqq. इति निर्भर्त्स्य om. edd. पुनः praeterea abest a L. — Pro पामर S. गोप, L. et Pp. पाप. — को मां, in seqq. omisso कः, edd.

*Lin.* 1. किमन्यत् om. edd. — व्यवहारमकल्पयं edd. P. 65.

*Dist.* 108. c. Hiatus in च उभे ab omnibus libris defenditur; itaque nil mutavimus. — d. धर्मश्च edd. Legitur dist. in episod. de Sacuntal. ed. Chèzy VII, 27. levissima scripturae varietate.

*Linn.* 5. et 6. usque ad किं बहुना desiderantur in codd. Pro यद्यहं L. ततोऽहं यदि. — परमसती S. Post hoc vocabulum in omnia diversa abit S. nil omnino tamen bonae frugis suppeditans: परमसती यां त्वां विहायान्यं न जाने पुरुषान्तरं स्वप्नेऽपि न हि भत्रे तेन धर्मेण छिन्नापि मम नासिका यच्छिन्नास्तु मया त्वं भव्य (sic) कर्तुं प्रवत्ते (sic) । किंतु स्वामी त्वं लोकभयादुपेक्षते पश्य मन्मुखं etc. l. 6. — किं बहुना । मम मुखं पश्य ex codd. est additum. — गोपः om. P.

*Lin.* 7. दीपं प्रज्वाल्य S. प्रदीपमादाय L. — तन्मुखमवलोकयत् L. तन्मुखमवलोकते S. — तावदुन्नसं मुखं S. Adiectivum उन्नस minus apte nisi fallor h. l. positum, quamvis tale adiectivum formari posse (melius tamen me iudice diceretur उन्नास a नासा) haud dubium mihi est. Cf. quae de praepos. उत् in eiusmodi compositis annotavi ad dist. II, 28. — Discrepat et peccat L.: तावदेव क्षम्यतां ममापराधं इत्युक्त्वा परिभम्य हृष्टहृदयो बन्धनाद्विमुच्य तच्चरणयोः पतित्वोवाच । धन्योऽहं etc.

*Lin.* 8. तां बन्धनाच्च मुमोच । sermone pastoris omnino omisso, codd. — S. contra verba mox laudata omittit et participio पतितः statim subiungit: धन्योऽहं यस्येदृशी भार्या परमसाध्वीति एतद्वचनं श्रुत्वा etc. inseruntur scilicet satis inopportune h. l. verba, quae cum codd. infra l. 17. in fine totius fabulae exhibuimus q. l. cf. — Sermoni pastoris additur in ed. L. hoc distichon a ceteris omnibus praeter W. omissum; W. praeterea exhibet h. l. etiam alios versus, a nobis supra I, 114. editos:

मधुरसश्च वाचि योषितां हृदि हालाहलमेव केवलं ।
अत एव निपीयतेऽधरो हृदयं मुष्टिभिरेव ताड्यते ॥

P. 65. Peccavit ed. Lond. secundum morem suum contra metrum in hem. a. Corrigat vitium ab isto commissum ipse distichi auctor, Bhartrihares, qui scripsit: मधु तिष्ठति वाचि etc. vid. ed. Seram. p. 39. निपीयते ऽधरः audacius est dictum, sed eleganter neque aliis poetis eroticis inaudita est talis loquela: Chauras sl. 3: अद्यापि तां यदि पुनः कमलायताक्षीं । पश्यामि पीवरपयोधरभारखिन्नां । संपीड्य बाहुयुगलेन पिबामि वक्त्रं । उन्मत्तवन्मधुकरः कमलं यथेष्टं ॥

*Lin.* 9. Pro यत्र S. यदि, stolide; tum कथयामि pro शृणुत. — L. = ततश्च साधोर्वार्तां शृणुत यूयं राजपुरुषाः । — निःसृत्य L. निर्गतो S. — द्वादशभिः L. et Pp.

— 10. वापितायं कृत्वा om. codd. et S. — नाना दुर्लभानि रत्नानि L. नाना indeclinabile est adiectivum, quod, si bene memini, a nomine, quocum coniunctum sit, nunquam seiungitur alio vocabulo interposito. Neque huic sententiae obstat locus Kath. Up. p. 9. नानेव पश्यति, ubi adverbialiter positum esse videtur नाना, sicuti paullo ante नेह नानास्ति किंचन, ubi patet नाना idem esse atque पृथक्; in priori loco explicat scholiastes per भिन्नं. — Pro अनुप्राप्तः L. आगतः ।

*Lin.* 11. च om. edd. — Pro तथा L. ततः male; तत्र codd. quod ferri potest. — चलित L. vitiose.

— 12. मूर्धनि S. — अत्युत्कृष्टे L. — तद्रत्नलुब्धेन codd. धनेनैव P. idem voluit Pp. ubi mendose exaratum est धनेने. — L. = तद् दृष्ट्वा ऽर्थलुब्धेन (sic) साधुना, omisso धनेन.

— 13. हस्ती प्रसार्य यदा रत्ने हस्तौ दत्तौ Pp. — P. mutat ordinem: रत्ने हस्तो यदा. S. = रत्नं गृहीतुं यत्नः कृतः, perperam omisso: यदा. - तदा, omisso एव, S. - तेन om. P. — सूत्रसंचारितेन आकृष्टौ, codd. संचारितः L. — परि abest ab edd. et P.

— 14. भयं चकार S. — साधुपुत्र L. अरे पुरुष codd.

— 15. सर्वथा सर्वरत्नानि Pp. — प्रयच्छास्मै S. अस्मै nulla alia ratione defendi potest, quam si ad वेताल referatur; melius tamen abest. न चेद् L. male.

— 16. चेटकस्ततस्त्वा etc. (vid. lin. 18.) P. perperam omissis quae interiecta et sunt et esse debent. Inseruntur tamen eadem prorsus verba infra post fabulam absolutam; scilicet adscripserat in margine librarius verba a se omissa, et posthac inopportuno loco ab alio quodam sunt inserta. कृतः om. edd. quo facto locus magnopere depravatur. - Pro ततो Pp. अतो. - Pro अधुना च S. यथा, quod sensum praebet haud malum, si explices यथा per *ita ut*. — अपहृत S.

*Lin.* 17. अस्माभिः L. अस्मासु समागत्य मिलितः S. inepte repetitis verbis idem

fere significantibus. — न्याये धर्माधिकारी प्रवर्तितः S. न्यायः प्रवर्तितः L. — Seqq. usque P. 65.
ad भवतोऽहं om. edd., nos codicibus debemus.

— 20. Pro तत् S. अथ, L. ततः, prius inepte, posterius ad idem redit atque तत्. — अपि नोचितं codd. मोचितं S.

— 21. सहस्व abest ab edd., corrumpit P. in सहः स. Pro एव तयोः P. एतयोः. Edd. यथानयोः सौहार्दं मया कारितं.

— 22. मया कार्यः edd. minus eleganter repetito vocabulo मया.

*Dist.* 109. c. सम pro समे Pp. Ceterum vix opus erit annotare निम्नोन्न- P. 66.
तानि compositum esse copulativum (dvandva) pro निम्नानि उन्नतानि च ।

*Dist.* 110. a. Pro अपि codd. च. — d. आरूढयं तथा Pp. vitiose.

*Lin.* 5. *fin.* पूर्णं edd. mendose; nam thema est पुरी, cuius vocis prima syllaba nunquam omnino produci potest; पुर्, vocabulum a Wilsone non enotatum, nominativum solum producit: पूः ।

— 6. च post सा om. edd. — Pro ग्राम्यमौख्येन edd. ग्रामस्य; P. ग्राम्यमोखेण; Pp. prima manu ग्राम्यमौखेण; sed emendavit secunda. ग्राम्यमौख्य est quod ad ग्राममुख, vicum urbanum, oppidulum, pertinet, veluti h. l. eiusmodi loci magistratus.

*Dist.* 111. a. . . तप्यति . . . Pp. inepte.

— 112. Inest huic disticho ellipsis hunc fere in modum explenda: . . . . न प्राणेण नियम्यन्ते स्त्रियः । किंतु सर्वथा विषमाः सन्ति । — Omisit hunc slocum J. Subiungit L. duo disticha, ceteris ignota praeter W. qui tertium, in ed. L. omissum, hisce duobus interpositum, addit, initium tantum interpretatus, ne, ut in notis confitetur, castas mulierum Britannicarum aures offenderet:

यतः । गुणाश्रयं कीर्तिमन्तं कान्तं रत्नं विधेयं सधनं रतिज्ञं ।
विहाय शीघ्रं वनिता व्रजन्ति नरान्तिकं शीलगुणादिहीनं ॥

In hem. d. legendum est नरान्तरं; gravioribus vitiis laborat versus prior, quem si hunc in modum reficis, metrum certe restituitur: गुणाश्रयं कीर्तितकान्तरत्नं पतिं विधेयं सधनं रतिज्ञं । Alterum distichon sic se habet:

अपरं च । न तादृशीं प्रीतिमुपैति नारी विचित्रशय्यां शयितापि कामं ।
यथा हि दूर्वादिविकीर्णभूमौ प्रयाति सौख्यं परकान्तसंगात् ॥

Suspicor mendum in hem. b.; श्री cum accusativo haud facile construitur. *Lass.* — Expungenda videtur littera nasalis, ut sit compositum. *Schl.*

P. 66. *Lin.* 12. अथ कदाचित् सा S. अथ सा कदाचित् L. — Pro पुत्रेण L. सुतेन.

— 13. इत्नुं तत्रागतः S. — . . . नायकमायान्तं दृष्ट्वा तत्पुत्र etc. intermediis omissis, L. — तमायान्तं दृष्ट्वा S. — कुपुत्रे hic et infr. l. 18. mendose S. — Pro धृत्वा edd. नःक्षिप्य; oportebat saltem scribere निक्षिप्य. - Pro सर्व S. et Pp. सह. - क्रीडति S.

— 14. भर्ता गोपो edd. गोपः exhibent etiam codd. sed om. गोष्ठात्. — गोप्योक्तं । किमधुना विधेयं । दण्डनायक त्वं etc. codd.

— 15. Pro याहि S. गह. — तथा तेनानुष्ठिते, reiecto सति, S. तथा कृते L. ubi statim pergitur: गोपेनागत्य पत्नी पृष्टा (sic).

— 16. गोपेन S. ubi mox त्व desideratur. — Deest अत्र in Pp. et S. — सकोपः समागतः L. समागत्यात्र स्थितः S.

— 17. कार्येण pro कारणेन S. minus apte. — Pro मार्यमाणः L. पलायमानः.

— 18. *init.* अप्यत्र S. Particulae अपि hic nil est negotii. — ततो om. edd. — तत्पित्रा S. — अन्विष्यात्र L. et P. अन्निष्यात्र S. vitiose. — गृहे desideratur in S.

— 19. अत एवायं S. एव per se optime huc facit, sed displicet repetitio eiusdem particulae. अयं दण्डनायकः Pp. nomen retinet P. pronomine reiecto. — क्रुद्धः edd. et P. Retinuimus कुपितः quia क्रुद्धः mox antecesserat. — Pro अवतार्य S. अहिष्कृत्य; sed minime h. l. convenit verbum अहिष्कृ; cf. quae dixi ad Pentap. Ind. p. 80.

— 20. स्वामिनं ex codd.

*Lin.* 1. Pro अस्त्येवं edd. अस्त्वेवं; quanquam haud magnum est inter

P. 67. utramque formulam discrimen, est tamen et, nisi fallor, hoc quidem; अस्त्येवं est affirmantis, अस्त्वेवं est concedentis, sed ita ut ad aliud argumentum pergatur, priori dimisso.

— 2. महान् निसर्गः स्नेहं Pp. absurde. महास्नेहः P. महानिसर्गस्नेहः L. nostra scriptura concinnata est ex ed. S. महानन्योन्यनिसर्गोत्पन्नातस्नेहः ।

— 3. Pro चिन्तनीयः S. क्रियतां.

*Dist.* 114. c. et d. काकया . . . सर्पो निपातितः S. — d. . . . अताडयत् codd.

*Lin.* 7. च abest a L. — तरुह etc. L. — तत्कोटरावस्थितानि S. तत्कोटरावस्थित etc. codd.

— 8. वायसी वायसमाह S. — Pro स्वामिन् S. नाथ. — अत्रैव तस्मात् L. अत्रावस्थितकृष्णसर्पेणावयोः etc. S.

— 9. आवयोः कदाचिदपि प्रजावृद्धिर्न भविष्यति L. आवयोः संततिः सततं भक्ष्यते । S.

— 12. एतस्य मया P. — महापराधः edd. et Pp.

— 13. Pro निग्रहीतव्यः edd. पुनर्न सन्तव्यः । — Pro अनेन S. et P. एतेन. — विग्रहितुं S. विगृहीतुं P.

— 14. Pro समर्थः Pp. शक्तः P. 67.

*Dist.* 116. b. अबोधस्य S. निर्बोधस्य L. — Pp. prima manu ut S., secunda uti P. atque nos. Hiatum hunc tolerari posse supra iam monitum est. — d. fin. निवासितः P.; voluit haud dubie विनाशितः ।

— 17. Pro अभिधाने edd. नाम्नि; iidem aliud leonis nomen exhibent दुर्दान्त. W. nobis suffragatur; in ed. opp. Jonesii mendose exaratum est दर्गान्त; legit Vir clariss. in exemplari suo sine dubio दुर्गान्त.

— 18. च abest a P. — सर्वदा पशूनां वधं कुर्वन्नास्ते edd. — Nos secuti sumus codd. तत्र receptum est ex Pp.

— 19. स सिंहो edd. — Pro उच्छेद Pp. छेद. In diversa abeunt edd. L. = किमर्थं सर्वपशुच्छेदः (sic), omisso स्वामिन्. S. = हे मृगेन्द्र (sic) किमयमेकदा पशुघातः ।

— 20. यदि प्रसादो भवति तदा वयमेव etc. S. nimis prolixe. — आहाराय pro आहारार्थं S. — Pro उपढौकयामः L. दास्यामः; P. उपटौकयामः; quaenam littera praeferenda sit, ignoro; cf. Rosen. s. v. ढौक. Per उपढौकन explicatur उपहरण Amarû Sat. dist. 13. Cf. scholl. p. 19. — ततः सिंहेन S. — एवमस्तु L. pro भवत्वेवं. Aliter S.: यद्येतदभिमतं भवतां तर्हि भवतु नाम ।

— 21. पशुं भक्षयन्नास्ते L. पशुमुपकल्पितं भक्षयन्नास्ते । S. — कदाचित् कस्यचित् P.

*Dist.* 117. a. त्रासहेतोर्विनीतिस्तु edd. — d. Pro मे L. वा. P. 68.

*Lin.* 3. तन्मन्दमन्दं codd. उपगच्छामि L. गच्छामि S. Sequens incisum desideratur in codd. — Pro उपगच्छति Pp. उद्गच्छति. — Pro अथ edd. ततः — तमालोक्य om. edd.

— 4. तमुवाच edd. — विलम्बागतो ऽसि Pp. विलम्बादागतो ऽसि P. Secuti sumus ed. Ser. nisi quod pro समागतो ऽसि cum codd. scripsimus आगतो ऽसि । Verba prorsus diversa substituit L. किमागमने विलम्बकारणं । — नाहमपराद्धः L. देव नाहमपराध्यः S. utrumque contra usum loquendi.

— 5. आगच्छन् ante पथि ins. S. — अवलोकितः ante बलाद् ins. L. — सन् ex codd. receptum. Inserit S. ante पुनर् haec verba तस्याग्रे; sic loquentem sexcenties observavi auctorem Vêtâlapanchavinsatidis, unde persuasum mihi est, ad popularem loquendi morem referendum esse hunc vocabuli अग्रे usum, quo septimo casu et praepositionis loco positum nulli alii rei inservit, quam casui cuidam designando; sic राज्ञाग्रे कथितं in isto libro nil aliud valet quam राज्ञः कथितं.

— 6. आगतोऽस्मि edd. — श्रुत्वा सकोपं P. — तं दर्शय codd. (in P. vitiose scriptum est तद्दर्शय), unde duae sententiae constituendae sunt, commate post दर्शय ponendo.

P. 68. — 7. Pro असौ codd. et S. स. — प्राज्ञकः post गृहीत्वा reiiciunt codd. — द्रष्टुं abest ab edd.; in Pp. inscite exaratum est दृष्टं. — कूपं दर्शयितुं गतः S.

— 8. Pro यत्र S. तत्र. — Pro पश्यतु L. पश्य, absurde, quum subiectum sit स्वामी. — स्वयमेव पश्यतु S. — तस्मिन् omisso, कूपान्तर्जले L. Utinam ex mortuis resuscitare possem bonum virum Hayleyburiensem, ut ex eo discerem, quid sit कूपबहिर्जले; si enim istud in rerum natura locum habeat, hoc etiam reperiri debebit; sed scribere voluit: कूपतलस्य अन्तः । — एव a तस्य ad सिंहस्य trahit S. तत्सिंहस्य L. sed तद् hunc in modum componi nequit.

— 9. 10. Pro यतो edd. ततो. — दर्पाध्मातः कोपात् L. क्रोधाध्मातो दर्पात् S. — निःक्षिप्य S. et Pp. mendose. Post तस्योपरि pergit L.: पपात ऊर्ध्वपादः अधःशिरा (sic) तत्तले मग्नः पञ्चत्वमगमत्.

— 11. सर्वं श्रुतं । संप्रति यथा कर्तव्यं तदुपदिश्यतामिति L. श्रुतं मया सर्वं । संप्रति यथा कर्तव्यं तद्ब्रूहि S.

— 12. प्रत्यहं om. Pp. सततं substituunt P. et L. — समागत्य Pp. — Pro स्नानसमये Pp. ततः. — अवतारिततीर्थशिलानिहितकनकसूत्रं edd.

— 13. Pro धृत्वा edd. विधृत्य. — धरिष्यामि Pp. — Librarius, qui cod. Pp. exaravit, male transposuit sententias अथ — व्यापादयितव्यश्च atque अथ कदाचित् etc. Similitudo initii fraudem fecit librario. Eandem transpositionem praebent edd. in hoc tantum discrepantes, quod दृष्टो व्यापादितश्च legunt, quod bene se habet, si ipse auctor narrationem excipit et ad finem perducit.

*Lin.* 14. Pro राजपुरुषैः P. पुरुषैः । — तत्र तरुकोटरे edd.

— 15. Incisum तथानुष्ठिते om. edd.

— 17. *init.* तर्हि गृह भवन् S. Qui vocativum vocabuli भवत् loco nulli dubitationi obnoxio confirmare potuerit, is vel ingens Sisyphi saxum volvere non recusabit.

— 18. आत्ययिकं वचनमकुशलं मन्यमानः L. आत्ययिकं किमपि महाभयकारिकार्यं मन्यमानः S. Nostram scripturam tuentur codd. — समागतः edd.

*Dist.* 118. Praemittunt huic disticho edd. codd. atque interpp. aliud, cuius versus prior haud differt ab alio, supra edito et No. 61 insignito; ad quem locum de hac re dictum est. — c. Scripsimus cum codd. परिभ्रंशात् pro परिभ्रंशो ।

P. 69. *Dist.* 119. c. — अवाप्तिः Pp. mendose.

*Lin.* 4. अयं तावत् om. S. substituens देव. — असद्ग्राह्यव्यवहारी edd. Praefixo adiectivo substantivum व्यवहार adiectivi loco haberi potest, non opus igitur est suffixo इन्. Addit huic vocabulo S. इव लक्ष्यते । — Pro मत् edd. अस्मत्;

sed modestius haud dubie locutus est Damanacus. Pp. सततसंनिधान, quod P. 69.
corruptum esse videtur ex scriptura cod. P. स मत्संनिधान. — एव abest ab edd.

*Lin.* 5. Pro स्वामिनः edd. श्रीमद्देवपादानां.

— 6. सभयः P. — साश्चर्य Pp. male; neque enim sine praefixo स, vel sine addito signo accusativi neutrius, adverbialiter poni potest साश्चर्य. मत्वा ante तूष्णीं inserit S. otiose.

*Lin.* 7. त्वया abest ab ed. L. — S. = एक एवायं वस्तव्या सकल etc. et mox स एव दोषः quod sensu cassum est, nisi scribatur यत् pro सः. — Pro कार्य Pp. राज्य.

*Dist.* 120. desumptum est ex dramate Mudrâ-Râxasa, Act. IV. fol. cod. Par. 36. verso.

*Dist.* 121. a. राज्ये प्रमाणं S. राज्ये प्रधानं L. राज्यप्रधानं P. — b. मोहाभ्रियते P. मोहाभ्रयते Pp. — d. स्वातन्त्र्यं Pp. mendose.

*Dist.* 122. a. विपद्विधस्य omisso च S. — विरक्तस्य च L. — b. . . . गर्जितस्य. । L. absurde. — d. उद्धरणं सुखं S. उद्धरणं वरं L. Disticho 123. subiungunt edd. et codd. neque non interpp. aliud quod supra iam exhibitum est No. 98. q. l. cf.

*Lin.* 19. स च abest a S. — . . कार्ये L. — स्नेहा यतः Pp. quod h. l. nullum praebet sensum. Notum esse debet, affixum तस् saepius loco terminationum, quibus ablativus casus indicatur, usurpari et nisi fallor memoria, hoc in femininis in आ longum desinentibus potissimum locum habet et quidem praecipue, quum casu ablativo caussa, ex qua proficiscitur actio quaedam, significetur. — Pro एतज्जानामि L. जानाति, neglecta virgula, quasi ad स्वामी referendum esset verbum; at de constructione vocabuli प्रमाण supra iam dictum est. Ed. Ser. verbum tertia persona effert, एतत् tamen servat; pronomen demonstrativum ad sententiam statim sequentem spectat, ut nemo non videt.

*Dist.* 124. a. Pro राजन् edd. लोके. — b. श्रीयं S. vitium horrendum. — c. pro रम्यां L. भार्यां — d. सादरं S. — In fine retinuimus च कः cum ed. L. haud scio an recte; minus apte coniungit copula च pronomen interrogativum cum relativo. Scripturam, quam amplexi sumus, suspectam praeterea reddit discrepantia ceterorum librorum; S. ऽत्र कः, quod melius est; sed tum legendum erit लोके, sicuti posuerunt editt. Serampp. Codd.: ऽथ कः, quam veram esse huius loci scripturam, facile mihi persuadeo propter similem iuncturam अथ किं, quibus voculis affirmativa efficitur particula, uti supra commonstravi; अथ कः vi quadam peculiari

P. 69. interrogare suspicor, ita ut haud dubium esse possit, quid responsum sit futurum.

*Lin.* 22. विमृश्य edd. — संजीवके मम महान् स्नेहः Pp. संजीवकेन सह मम महान् स्नेहः edd. — Secuti sumus cod. P. correcto tamen महा pro महान्.

P. 70. *Dist.* 125. c. Pro अनेक edd. praebent अशेष.

126. c. . . . . . सारोऽपि Pp. inscite.

*Lin.* 5. पुनरेव S. — अतिदोषः edd.

*Dist.* 127. b. आरोहयति edd. — d. आश्रियते codd. male. — नरः in fine. Pp. — 128. a. अप्रियस्यापि edd. — b. परिनामः codd. et edd. quod contra auctoritatem Paninis peccat. Cf. p. 1179. ed. Calcutt. Sequitur in P. distichon, a solo Jonesio h. l. Anglice redditum, de quo verba feci ad dist. 60. hac sola discrepantia, quod hemist. b. sic se habet: अकारोतुविसन्ति ये । quod legi etiam potest, uti monuit, qui ipse cod. Par. contulit, *Schlegelius*, अकारोत्तरिसन्ति ये । Enotavimus supra post dist. 60. hoc distichon ex ed. L. ubi hem. b. hunc in modum scriptum est: सततं प्रियवादिनः । qua scriptura recepta facilis intellectu evadit versus; defendit eam praeterea Jonesius vertens: „*Men who speak only;*" nisi is forte legit केवलं pro सततं, quanquam huic rei minime insisto; permulta enim in ista interpretatione perperam reddita sunt. Verum patet, aliam omnino scripturam ante oculos habuisse librarium P. quae qualis fuerit, mihi non liquet: inveniet fortasse alius.

*Lin.* 10. अयं om. Pp. — आगन्तुः P. — Deest कृतं in P.

— 11. पश्य ex codd.

*Dist.* 129. a. मूलभृत्यान् परित्यात्य S. vitio correcto sensus idem remanet, sed nostra scriptura concinnior. उपरागेन Pp. contra usum loquendi. — b. नागन्तून् edd. et codd. — परिपालयेत् edd. — c. pro ऽन्योऽस्ति edd. दोषो; codicum scriptura recepta, corrigendum fuit in antecedd. आगन्तुं; diversi enim numeri haud facile hunc in modum coniunguntur.

*Lin.* 13. किमाश्चर्यं om. P. — Pro अयं S. यद्, quod ferri potest.

— 14. महां दुह्याति S. — शृणु om. edd. देव quoque P. —

*Dist.* 130. a. विकृतिं P. नार्त्तवं S. — d. pro इव Pp. अपि; sed aegre caremus h. l. particula comparativa.

*Dist.* 131. c. युक्तो codd. et ed. L. Praetulimus cum S. मुक्तो, quod cum praeced. hemist. b. melius congruit; attamen युक्तो tuetur etiam W. Omittit hoc dist. J.

*Dist.* 132. a. वर्हयन् S. stulte. — Pro वाथ L. चाथ; P. नाथ; posterius vix P. 70.
h. l. admitti potest; neque enim abesse potest particula aut disiunctiva aut copulativa.

*Dist.* 133. Verba disticho praemissa om. Pp. — d. विपरीतमतोऽन्यथा edd. वैपरीत्यमतोऽन्यथा P. — Quae scriptura vix ferri potest. Quid enim aliud valet विपरीतमतः quam अन्यदस्मात्; अतः pro ablativo positum est; विपरीतं est diversum, contrarium, oppositum; addito igitur अन्यथा, sub specie aliquid dicendi nil fere diceret auctor; est omnino huiusmodi mos nil dicendi a recentioribus inventus eisque relinquendus. अस्तो receptum est ex Pp. et se ipsum tuebitur.

*Dist.* 134. b. धार्यविधायिनी Pp. minus bene. — c. pro सुधीः edd: सुधी. — P. 71.
d. ... हितकारकं P. हितकाम्यन् Pp. ne prius quidem admitti potest, quia मित्र h. l. necessario a pronomine relativo excipi debet, sicuti श्रीः, स्त्री, cetera quae antecedunt vocabula; neque exstat caussa, cur a scriptura edd. discedendum sit; कृत्रिम ignotum fortasse fuit librariis vocabulum; sed a Wilsone est enotatum et optimae notae. Cf. Râm. I, IX, passim. Pro स पुरुषो P. कापुरुषो, quod sensu destitutum est, nisi deleatur in seqq. negatio; quod factum tamen non est. Vetat praeterea metrum.

*Lin.* 5. *init.* तद् desideratur in edd. — व्यसनाद्दितो Pp. quod quid sit, ignoro; quanquam suspicor, nil esse quam lapsum librarii, signum litterae caninae superne pingendae inscite iusto longius deorsum trahentis ita ut diphthongus घो cum Rephae signo coniuncta in र्घो abierit; quod in scriptura Bengalica facile accidere potest. — Pro तदा भृत्ये S. तदस्मादृशि भृत्ये; Pp. तदामात्यस्य.

*Dist.* 135. b. स्वच्छन्दः edd. Sed abvérbium praestare videtur. — c. मानध्मातः edd., दर्प plus est quam मान ideoque ad hunc locum accommodatius; ध्मात nullum quod sciam habet sensum praeter primarium *flandi; in*flatus Indice dicitur आध्मातः.

*Dist.* 136. a. न परस्य प्रवादेन codd. न परस्यापराधेन S. hoc omnino displicet, illud minus placet quam अपवाद. — c. आत्मनावगतं S. haud male; sensus idem est; eadem lectio ante oculos fuit librario Pp. finxit tamen monstrum scripturae: यात्मानावगतं; num voluit: यत्नादवगतं? आत्मनावगमनं कृत्वा P. haud fert versus. — d. पृच्छेच वा edd. et P. vereor ne difficilius sit, hasce duas particulas inter se conciliare.

*Dist.* 137. b. विधिर्वा ग्रहनिग्रहे P. विधिर्न ग्रहनिग्रहे S. विधिना ग्रहनिग्रहो L. Nos se-

P. 71. cuti sumus Pp. ग्रहनिग्रहौ huc non facit; neque enim adiectivum esse potest ad गुणदोषौ, neque alterum accusativum regere potest gerundium विनिश्चित्य; ponendus igitur erat cum Pp. locativus; composita aggregativa (*dvandva* dicta) singulari numero elata satis sunt nota, quanquam omnis haec res, doctrinam dico compositionis, accuratins quam hucusque factum est, tractari debet; magna enim Indicae syntaxis pars ea continetur. Ceterum monendum est, totum versum priorem subiecti partes h. l. explere, ab eoque regi dativum स्वनाशाय, qui positus est तादर्थ्ये; neque opus esse nominativo विधिः, qui potius totam loci constructionem everteret.

*Lin.* 16. तदा संतोषकः किं प्रत्यादिश्यते edd. किं alienum esse a loco, statim seqq. docent. — ससंभ्रमात् Pp. male; cf. supr. ad dist. 14. prooem. — Prius मा om. L. — 17. एतावन्मंत्रो ज्ञायते Pp.

*Dist.* 138. a. Pro गुप्तं P. यत्नात्. Pp. पक्वं.

Subiungit ed. L. sola huic disticho aliud:

आदरस्य प्रधानस्य कर्तव्यस्य च कर्मणः ।
क्षिप्रमक्रियमाणस्य कालः पिबति तद्रसं ॥

tum pergit: तद्वश्यं समारब्धो महता प्रयत्नेन संपादनीयं । In verbis hisce aut legendum est समारब्धं, aut समारब्धो — संपादनीयः । Distichon istud a ceteris alio loco exhibitum est; h. l. et infra agnoscit W. qui etiam sententiam, a qua excipitur, Anglice reddidit. Post verbum संपादनीयं in ordinem redit L.

*Dist.* 139. a. योषा इवाभीरुः (sic) L. योषित् legit J. reddit enim per *woman.*

*Lin.* 22. Pro यद् L. यदि, quod ferri potest, quanquam यद् melius congruit cum seq. तद्. S. = यदा; disiunctione nil opus est h. l. — Edd. निवर्त्य, quod ita explicandum esset, ut दोषान् pro accus. plur. acciperetur, nisi fortasse आत्मानं supplere mavis (दोषादात्मानं निवर्त्य) quod in caussativis interdum locum obtinet; ex. gr. दर्शयामास in Sâvitryupâkbyâna ed. Bopp. p. 9, sl. 8. Bhag. Git. XI, 4. Sed optime se habet primitivum निवृत् cum ablativo constructum; cf. prorsus similem locum Bhag. Git. I, 39.

P. 72. *Dist.* 140. a. Pro तु codd. च. — c. स मृत्युरेव P. mendose. Inser. h. l. S. codd. et interpp. distichon nostrum II, 97. q. l. cf.

*Lin.* 3. किमयमस्माकं L. — Disticho praemittunt edd. vocativum देव.

*Dist.* 141. Ad vocem षड्गाभिभाव cf. infr. l. 9. निरङ्ग et apud Wilsonem quartam nominis षड्ग significationem.

*Lin.* 6. कदाचित् om. edd. अथ कदाचित् P. — दक्षिणसमुद्र etc. edd.

*Lin.* 7. Pro तत्र L. ततः. P. 72.

— 8. योग्यस्थाने निभृतमनुसंधीयतां edd. — भार्ये नन्विदं etc. S. — स्थाने प्रसूतियोग्यं L.

— 9. Pro एतद् L. इदं. — Transponit S. व्याप्यते स्थानमेतत् ।

— 10. Pro अवस्थित Pp. द्वारस्थित, in ceteris cum P. consentit; sententiam mutilam exhibet S. omissis भद्रे, ac mox vocabulis, qui inter अहं et समुद्रेण leguntur; tum pro विग्रहीतव्यः praebet निग्रहीतव्यः । Aliam profert sententiam L.: भद्रे किमहं निर्बलः मम गृहावस्थितान्यण्डानि समुद्रेणापहर्तव्यानि । quae verba propter sequentia stare nequeunt. Verum fateor, me in scriptura nostra etiam haerere et quidem in voce विग्रहीतव्यः; quod defendi neqnit, nisi monstrari potest, विग्रह construi solere cum accusativo; verum dicitur विगृह्णामि तेन vel तेन सह, ita ut constructio passiva instrumentalem subiecti requirat. Aut corrigendum igitnr erit विग्रहीतव्यं, aut ponenda forma caussativa: विग्राहयितव्यः. Tum legendum esse videtur अवस्थितः; quo facto तेन adverbialiter erit accipiendum; स्थ, uti plerumque fit, pro diversitate subiecti significatum mutat: „egone patrono careo? ideo in mea domo consistens ab oceano invadendus sum." — Ita ut hisce verbis diceret maritus: videndum est, an me, patrono haud destitutnm, aggredi ausurus sit oceanus; quod si fecerit, auxilium contra eum a patrono petam. Cf. variet. script. ad lin. 17. — स्वामिन् om. P. नाथ substituit L.

*Lin.* 11. टिट्टिभोऽवदत् om L. et codd. neque aliter interpp. Sed retinenda erant cum S. ista verba propter sequens distichon, ex quo qnamvis satis sit obscurum, hoc sane patet, ab uxore timoris plena id recitari non posse.

*Dist.* 142. Asterisco notavimus hosce versus, corruptiores, quam ut sine aliorum librorum manuscriptorum ope restitui possint. Scriptura quam exhibuimus, est codicis P. यः tantum pro च ex ed. L. incaute repetito. Ad hanc scripturam proxime accedit Pp. exhibens: अथ सा दुःखमात्मनः परिहेतुमेवं योग्यो न वेत्ति वा । etc. uti P. et nos. — L. = अथ वा । पराभवं परिहेतुं योग्यायोग्यं न वेत्ति यः । अस्तीह यस्य विज्ञानं स etc. S. = अथवा । दुःखमात्मा परिहेतुमेव योग्यो न वेत्ति यः । अस्तीह यस्य विज्ञानं कृच्छ्रेणापि न सीदति ॥ Interpp. nil certi afferunt. Particula praemissa अथ वा indicari videtur distichon h. l. excidisse, atque duo re vera in edd. leguntur, sed alterum, quod huc apponendum est, nostro subiunctum est:

P. 72. अनुचितकार्यारम्भः स्वजनविरोधो बलीयसा स्पर्द्धा ।
प्रमदाजनविश्वासो मृत्योर्द्वाराणि चत्वारि ॥

L. प्रमद, contra metrum et sensum; प्रमदा sensu mulieris दा suum longum etiam in compositis retinet; vid. Nal. I, 25, ubi प्रमदावने minime reddendum est cum cl. V. *Boppio* „in voluptaria sylva;" est viridarium gynaecei. Cf. Amar. Kôsh. s. v. Attamen fatendum est, hoc distichon minus bene ad hunc contextum quadrare, in primis si uxori, non marito, cum L. tribnis. Persisto igitur in ea opinione, ante distichon 141. aliud quoddam, fortasse etiam nonnihil solutae orationis, librariorum negligentia excidisse, et totum locum in medio relinquendum esse reor, dum novis adinmentis instructi ad hunc locum reverti possimus.

*Lin.* 14. ततः समुद्रेण स्वामि etc. L. Vocabulum a loco alienum e dist. antec. huc irrepsit. — स्वामिनो Pp. — Post virgulam pergunt edd. एतत् सर्वं श्रुत्वा समुद्रेण etc.; अपि omittit praeterea L. — तच्छक्तिं cod. uterque; quam scripturam quanquam in textu sequi non ausi sumus, digna est, quae commentario nostro consignetur. Nam sicuti adiectiva in उ a desiderativis verborum formis derivata, participiorum more casum regere possunt, eodem modo haud absurdum erit suspicari, nomina in सा, ab iisdem verbis oriunda, pro infinitivis posse usurpari; sed alia desidero exempla maioris auctoritatis.

*Lin.* 15. Pro अथ S. ततः — सशोका P.

— 16. Pro नष्टानि L. अपहृतानि; P. पतितानि.

— 17. Post समीपं pergunt edd: गतः । तत्र गत्वा सकलवृत्तान्तं टिट्टिभेन भगवतो गरुडस्य पुरतो निवेदितं । देव समुद्रेणाहं स्वगृहावस्थितो विनापराधेनैवं निगृहीतः । ततस्तद्वचनमाकर्ण्य गरुत्मता प्रभुर्भगवान् नारायणः etc. Constructio primi commatis postulat nominativos pro accusativis. Nos, codices secuti, auctori concinnam suam breviloquentiam reddidimus.

*Lin.* 18. *fin.* विसृष्टः edd. omisso सन्.

— 19. समुद्रमण्डदानायादिदेश । — 20. टिट्टिभाय edd., om. P.

— 21. Absolutae fabulae hosce versus subiungit L.:

शास्त्रातिक्रममज्ञात्वा वैरमारभते द्विषः ।
स पराभवमाप्नोति समुद्रमिव टिट्टिभात् ॥

Agnoscit praeterea W. qui pronomen relativum in versu priori aegre

desideratum interpretatione sua expressit ac vel sine eius consensu pro P. 72.
द्वियः corrigendum esset द्वि यः ।

*Lin.* 21. मया ज्ञातव्यः P.

— 22. यद्यासौ सर्पः भृंगाय etc. edd. — चकितं edd. — इति in fine addunt codd. —

*Lin.* 1. ततस्तं om: edd. — 2. ते deest in codd. P. 73.

*Dist.* 143. d. . . ये राजसेवकाः L.

— 144. b. भूवि edd. contra metrum et grammaticen. — Pro नाम L. ख्यातिं. — c.. कालस्य भूतान्तरं न हि गतः S. भूत inventum est Serampurense. कालस्य भुतान्तरं न च गतः L.

*Lin.* 10. किमेतत् desideratur in ed. Ser.

*Dist.* 145. a. निर्मज्जन् codd. insolentius atque haud scio an omnino usitatum निर् cum radice मज्ज् componere. L. = मज्जन्नपि पयोराशौ. — S. totum versum priorem hunc in modum vitiat: समुद्रे मज्जनं लब्ध्वा यथा सर्पावलंबनं । c. init. नो codd. De hac particula cf. quae dixi ad p. 18. l. 18. चाधस्ते edd. male. — d. pro तथा codd. तद्वत्. — Pro मूढः edd. मुग्धः; dubito an usitatum sit मुग्ध eodem sensu atque मूढ usurpare; quod nisi ostendi possit, मूढ unice huc facere concedendum erit.

*Dist.* 146. b. नश्यन्त्यन्यत्र बान्धवाः S.

*Lin.* 15. निश्वस्य S. vitiose. — ब्रूते । भवान् कस्मात्कृताशः । तथापि मित्र etc. S. Transponunt codd. सुविस्तरं मित्र.

— 16. विषयपथ इव ex codd.

— 17. आगतः स्थितः codd. Participio स्थितः copulam addit S. quod sane melius est. Nos vocabulum omisimus, nulla re h. l. commendatum. — तत् ante मया om. L. — तन्मयात्र S. — परलोकहितार्थिना Pp. हित absurde h. l. est insertum.

— 19. *init.* रहस्यमुक्तवान् edd. — एव abest a codd. neque opus est h. l. particula hacce. — तर्पयामीति P.

— 20. उपगतः S. et Pp.

— 21 प्राप्तकालं codd. quod adiective est accipiendum. संजीवकः om. Pp. — Pro उवाच L. आह; abest omnino a S. verbum, quod ut saepius iam monitum est, ferri potest. — शृणु om. S. Pro शृणु खलु L. शुश्रुवान्.

— 22. Verba स्वगतं — श्रूयते edd. aeque atque codd. disticho 148. praemittunt. Nos huc traximus, quia haud satis commode ea, quae

P. 73. dist. 147. continentur, coram thoe a bove proferri possunt; distichon praeterea 147. verbis, de quibus nunc agitur, subiungi debet. Varietas lectionis in codd. obvia haec est: किमेतद् विचेष्टितं न वेत्येतद्व्यवहारान्निर्णेतुं न शक्यते । P.; alter codex in hoc tantum differt, quod pro न वेत्ति praebet न वेत्ति; quod sensum praebere quidem intelligo, si एतत् ad thoem referatur, वेत्ति ad leonem: quomodo fit, ut is (leo) eius (thois) agendi rationem non intelligat?" verum tamen hac scriptura recepta, ea quae post इति sequuntur, supervacua redduntur, imo prorsus inania; melius praeterea cum mente bovis congruit dubitare, utrum ea quae mox prodiderat thos, re vera ita se habeant, an molimina sint maligni animalis. Recepimus igitur scripturam edd. correcto न वेत्ति एतद् pro न वेत्ति तद्, praecedente cod. P., omnino relicto व्यवहारं, quam scripturam sensu cassam exhibet L.

P. 74. *Dist.* 147. a. Pro अनार्यः Pp. आचार्यः, quae scriptura habet, quo se commendet; nam quo tandem modo vulgatam scripturam explices, hoc semper restat, quod ceterorum hemistt. quodque unam eamque in se absolutam sententiam teneat, prius autem merum epitheton. Accedit quod ipsum hoc epitheton explicari quidem potest, habet autem aliquid inconcinne atque insolenter dicti; W. interpretatus est: „*Unworthy to be found by bad men*", quod concedere nequeo viro clariss. अनार्य enim nunquam omnino eodem sensu ponitur atque अनर्ह. J. totum distichon dissimulavit. Nullam aliam video explicationis viam, quam totum epitheton in duas distribuere partes; दुर्जनगम्य atque अनार्य; गम्य passivam certe significationem habet, et sensu huic loco cumprime apto in Lexic. Amara-Sinhae p. 271. ed. Col. exhibetur: *accessibilis*. Haec hactenus; nam explicanda fuit scriptura edd. eorum caussa, qui ab ea discedere nolint; nunc ad Pp. revertor, ex quo quam enotavi scriptura optimum praebet sensum, levi tantum emendatione facta, eaque haud prorsus inevitabili, scilicet scribendo दुर्जनगामी (दुर्जनगम्याचार्यः) pro दुर्जनगम्यो; hoc auctoritate Wilsonis (cf. s. v. गमिन्) defendere possem, illud locis sexcentis. Habes igitur quatuor optimas res, indigno loco collatas; doctrinam male ea utentibus communicatam; dignitates indigno viro tributas, divitias parcis, pluviam denique in montes atque oceani *ἀκάρπιστα πεδία* demissam. — hem. b. प्रायेण पात्रभृत् Pp. contra metrum et sensum. — c. pro धनं Pp. फलं male. — d. . . . गिरिजलधिवर्षी च (वर्षा apud nos operis est tribuendam) edd.

fert metrum. . . . निर्गुणरिपवो च । Pp. Sed aegre h. l. mari carerem. देव P. 74.
dicitur deorum princeps Indras, i.e. Iupiter pluvius, a veteribus iam hoc nomine appellatus: Strabo XV. *σέβονται μὲν τὸν ὄμβριον Δία οἱ Ἰνδοί.*

Eandem admodum sententiam alio disticho repetunt edd. ne Wilkinsium quidem sectatorem nacti:

नीचमाश्रयते लक्ष्मीरकुलेन सरस्वती ।
अपात्रं भजते नारी गिरौ वर्षति वासवः ॥

Lege: अकुलीनं.

*Lin.* 5. Pro कथमेतत् P. किमन्यत्, Pp. तत् किमेतत्, L. autem haec verba substituit: तत्र विचिन्त्योक्तं । कष्टं किमिदमापतितं । ततः । sequitur tum dist. 149.

*Lin.* 7. abest a S. — तद्यमवाक्यार्थः प्रमेयः । L. तद्यमवाक्योऽयमर्थः प्रमातुं codd. in qua scriptura hoc potissimum miror, quod in utrumque codicem अयं istud otiosum irrepsit.

*Dist.* 150. c. ex emend. pro: अकारणादेषि मनस्तु यस्य, quod contra metrum peccat. — d. . . . . . परितोषमेष्यति Pp.

*Lin.* 10. प्रकाशं ex Pp., quod vocabulum vel ex coniectura addendum fuisset propter praecedens स्वगतं. — अथवा edd. अथ ex codd. est. Melius convenire nobis olim videbatur huic loco particula continuativa atque quodammodo conclusiva. Sed अथवा, quippe quae affirmet particula, optimo iure defendi potest. Cf. ad p. 25. l. 1. Pro निर्मित्तमित्त (sic enim scribere oportet) S. नित्य, minus bene. — Vocabulo . . . कारिणः copulam subiungit L., particulam हि S.

*Dist.* 151. a. Pro किंचित् L. कश्चित्, stulte. देवितं P. Parum refert. — b. प्रीतितामेति सत्यं S. — c. चित्रं चित्रं किमथ चरितं नैकभावाश्रयाणां edd. — d. idem hemistichium iam supra legitur dist. 26. d. atque in caussa fuit, cur totum dist. in edit. S. h. l. repeteretur; editum est enim post dist. nostrum 152.

*Dist.* 152. a. सुकृत pro कृत edd. Refragatur metrum. — b. सङ्घुकेषु L. Vetat iterum metrum. Idem mendum invenio in Savitryupâkhyâno, a V. clar. Boppio edito, p. 29, sl. 30. a. ubi flagitat metrum सुध pro सुक. — c. फलेषु edd. et P. contra versum. Iidem eodem modo mox peccant ponentes अचेतनेषु.

*Dist.* 153. c. Transponunt edd. et codd. सक्ता भोगेषु (P. solus singularem भोगे praebet). Transpositionem a nobis factam postulat versus. — d. न च om. S. सक्तं substituit L. utrumque vitiose.

P. 74. Repetivit deinde editor Lond. distichon hocce, desumptum e codice Wilkinsii, qui praeterea alium slocum exhibet, in omnibus nostris libris omissum:

मूलं भुजंगैः कुसुमानि भृङ्गैः शाखाः प्लवंगैः शिखराणि भल्लैः ।
नास्त्येव तच्चन्दनस्य पादपस्य यन्नाश्रितं दुष्टैः कुपङ्क्षैः ॥

Claudicat metrum in hemistichio quarto; corrige: दुस्तरणैः, nam mutatio litterarum dentalium in cerebrales hic locum non habet. SCHL. — Eandem ob caussam in hem. c. certa emendatione scribendum est चन्दनपादपस्य. Composita enim talia, in quibus nomini proprio epitheton vel appositio adiuncta sit, valida gaudent auctoritate. En aliud exemplum, Bhartrih. p. 37. कामिनीकायकान्तारे कुचपर्वतदुर्गमे । मा संचर मनःपान्थ तत्रास्ते स्मरतस्करः ॥

*Lin.* 20. *init.* दमनको ब्रूते । धर्यं etc. L. et codd. Absurde, quum post l. 11. nulla alia persona fuerit locuta. — मया desideratur in edd.

*Dist.* 154. a. . . . पापिपार्द्ध L. corrupte. — Non sunt in promptu exempla formae caussativae verbi सृ cum praepositione उत् compositae; sed, ut ex hoc loco patet, उत्सारयति significat *vacuefacit.* Teste Wilsone उत्सारक est *ianitor*, nimirum quia homines importunos ab aditu arcet. Magnopere igitur differt प्रोत्सारित a प्रसारित quod supra legitur I, 46. Neque hoc mirum: nam quaecunque praepositio proxime antecedit, praecipue sensum verbi determinat. SCHL. — प्रोत्सारितार्धासन adiective dicitur de homine, qui alii dimidium sedilis, cui ipse insidet, cedit; प्रोत्सारितं अर्धासनं येन सः; est autem, quod vix annotatione eget, ad बिधिः referendum. Huius moris exemplum si quaeris, cf. Arjunasamâgam. a Boppio editum p. 97, sl. 56. ददावर्धासनं प्रीतः शक्रो मे ददतां वरः । — b. दत्तादरः edd. minus apte. — c. अन्तर्भूतविषो
P. 75. L. — d. pro अपूर्व codd. अतीव.

*Lin.* 3. पश्य ex codd.

*Dist.* 155. hemistichia a. et b. inter se transposita praebet S. — b. मदान्धकारिणां L. contra metrum. — h. दर्पोपशान्त्यै edd. et Pp. Praestat locativus propter antecedd. — c. pro यत्र edd. यस्य, quod ferri posset, sed melius huc convenit casus septimus. — d. pro मन्ये codd. प्रायो.

*Lin.* 8. Pro ब्रूते edd. पुनर्निश्चस्य; P. स्वगतं, omisso ब्रूते । Nos hoc vocabulum infra l. 11. collocavimus, ubi melius quadrat. Utroque loco om. cdd. - Pp. गुणतं, commate praeterea post ब्रूते positq; quod cum statim seqq.

conciliari nequit. — निपातितव्यः edd. et P. mendose. सिंहे निपतितः Pp. quod P. 75.
prorsus alium sensum praeberet.

*Dist.*. 156. omittitur in codd., in ed. S. et interp. Jonesii; satis tamen se ipsum commendat atque agnoscit W.

*Lin.* 11. न जाने ad finem commatis reiiciunt edd.

— 12. च et mox एव om. edd.

*Dist.* 157. c. Pro इव Pp. एव mendose.

— 158. a. Pro तेजः S. भेदः, minus bene. — d. . . . . इतस्ततः ॥ Pp.

*Lin.* 17. *init.* तत् codd. — संग्रामे L. — शाम्रियतां Pp. perperam; pro hoc verbo L. करं । — In fin. सयुक्तं edd.

*Dist.* 159. a. प्राप्स्यामि S. — b. शत्रुं हत्वा edd.

*Lin.* 20. युद्धे edd. minus bene; poni debuisset genitivus; vel huic anteponendum est cum codd. compositum.

*Dist.* 160. a. Pro मृत्युः Pp. नाशः — c. तं कालमेकं Pp. तं कालमेक P. एकयुक्त, si omnino dici posset, ab hoc loco sine ullo dubio esset alienum. Legitur distichon in codd. et S. infra p. 114, l. 13. Praemissum est ei ibi in S. dist. 161. Var. scripturae infr. haec est: 160. a. pro मृत्युः codd. नाशः; pro ध्रुवं S. ध्रुवः. — c. तं कालमेकं . . . S. — 161. a. अभियुक्तो यदा . . S.

*Distt.* 161. et 162. Desnnt heic in codd. et S.; inserenda curavimus P. 76.
ex L., utroque interprete adstipulante. — 162. b. मृते वापि ex coniect. pro मृतेनापि; quia particula disiunctiva in tali positione omitti non potest.

*Lin.* 5. ex codd. — Edd. pro प्रकाशं praebent: इत्यवचिन्तयित्वा संजीवक आह । — कथय om. edd.; pro मया exhibent मां, इति denique omittunt.

*Lin.* 6. Pro पिङ्गलकः edd. स्तब्धकर्णः, quod cum seqq. conciliari nequit. Cf. infr. linn. 19. et 22. — Pro उन्नतचरणः S. सन्नतपादः, codd. समुन्नतचरणः. — त्वं पश्यसि S. quo quid absurdius excogitari nequit.

*Lin.* 7. त्वमेव edd.

*Dist.* 163. c. . . . दीयते . . edd. inepte.

*Lin.* 10. एवं abest. a L.

— 11. Pro स आह edd. दमनकेनोक्तं, pro भयं in fine. भयो.

— 12. कोऽत्र संदेहः L.

*Dist.* 164. a. . . . . . दुष्टानां edd. — b. कुप्यते को न याचितः । L. male.

— 165. a. धुर्त्तैः L. mendose. — b. . . . . छिलेद्यया S.

— 166. abest ab edd. et interpp. h. l. Cf. ad p. 120, l. 17.

*Lin.* 19. ततः om. S. — पिङ्गल Pp. — In fin. तत् Pp.

P. 76. — 20. इत्युक्त्वा abest a P. — पूर्वोक्ताकारं L. — अथ om. L.

— 21. आगत्य L. सन् desideratur in edd. — विकृतिमापन्नं S. Eadem scriptura ante oculos fuit librario Pp. qui tamen alterum vocabulum omisit. — Pro दृष्ट्वा S. अवलोक्य.

— 22. Pro महाहवे L. युद्धे, omisso वृत्ते. Transponit S. वृत्ते महाहवे, quod contra leges orationis solutae est. — पिङ्गलकः ad व्यापाद reiicit L.

P. 77. *Lin.* 1. संजीवकं सेवकं L. — इव तिष्ठति । L. इव व्यातिष्ठत् S. ubi praeterea भूते omissum est. Pro अवस्थितः P. आस्थितः । — भूते च L. — मया निष्कल्पोनातिदाहणं कृतं । S. कर्म desideratur etiam in Pp.

*Dist.* 167. a. . . . . . . चित्रं codd.

— 168. c. . . प्रपातं Pp. — d. नष्टापि edd. et Pp. हि unice huc facit. भूमेः L. perperam. In versu priori anacoluthon est, cuius aliud exemplum me nullum deprehendere memini.

*Lin.* 8. Pro नयो edd. न्यायो.

*Dist.* 170. a. धर्मार्थकामतत्त्वज्ञः edd. — Pro नृपः codd. अपि, minus bene, quum de regibus h. l. sermo sit, atque haud commode subiecto careat sententia. — c. pro अर्थं L. अन्नं atqne mox भक्षितुं pro रक्षितुं.

*Dist.* 172. c. Pro हि edd. et P. तु. — d. जीवोत्सर्गात् S. sed tum अपर etiam ablativo casu poni debebat.

— 173. d. त्यक्त्वा धर्मो सप्त कृतं न वेत्ति यः । codd. et S.; L. in eo tantum differt, quod pro धर्मो praebet इमे. Emendationem flagitabat versus. Corruptela inde repetenda est, quod ab aliquo margini adscripta fuerit vox सप्त, quae quum in textum irrepsisset, ad finem versus reiectum est pronomen यः, omissa est copula, qua carere nequit haec sententiae pars, atque turbatum est metrum.

*Lin.* 19. Verba: इत्थं et quae seqq. desiderantur in edd.

*Dist.* 174. Auctor est Bhartrihares; vid. ed. Ser. p. 54. ubi pro रत्न editum est नित्य, pro वेश्याङ्गना autem वाराङ्गना; hoc vocabulum praebet etiam S.; retinuimus वेश्याङ्गना propter consensum codd. et L.; ad sensum nil refert. Pro रत्न codd. et S. मित्र; W. रत्न legit, J. मित्र. — नित्य ab hoc loco alienum est atque ex praecedente vocabulo intrusum videtur; praetulimus रत्न, quia melius cum antecedente नित्यव्यया, cui oppositum esse debet, congruere visum est; si sequens वेश्यागना tantum respicis, optime se habet मित्र.

*Lin.* 22. Pro परि edd. सं.

*Lin.* 1. समुपविष्टः edd. qui mox अथ omittunt. — Verba शुभमस्तु सर्वजगतां P. 78.
desiderantur in ed. S.

— 3. इति गुरुर्वदेत् Pp. — सुतसावधवक्ति edd. — सद्वृत्ताश्च भूता वयं Pp. — Edd. aliter: भवत्प्रसादात् श्रुतः सुखिनो भूता वयं ।

— 4. पुनरेवास्तु P. sed subiecto इदं nequit carere locus. Edd. = अपरमपीदमस्तु ।

*Dist.* 175. d. कथारम्भे रम्ये सततं etc. edd. Irrepsit prius vocabulum ex initio libri sequentis.

---

*Lin.* 1. कथारम्भे, omisso काले, P. — ऊचुः, antecedente राजपुत्राः, edd. — P. 79.
नः desideratur in Pp.

— 2. तदेव, om. L. एव tantummodo. S.

— 3. विग्रहः om. edd. male.

— 7. स च om. Pp. स्म substituit P. quae particula ad antecedens verbum referenda foret; sed omitti nequit pronomen स, quippe quo omisso caret subiecto sequens sententia.

— 8. राजये, omisso पक्षि, P.

*Dist.* 2. b. प्रजाः Pp. et L. quod cum seq. singulari haud congruit. — c. सकर्णधारो, L. vitiose. — d. विप्लवेत हि S.

— 3. a. . . रजति हि . . P. — d. pro सद् Pp. मद्, quod nullum praebet h. l. sensum.

*Lin.* 13. Pro कमल S. कनककोमल, P. सुवर्णकमले, hoc ferri potest, quia *aurei* flores poetica licentia dici possunt; illud absurdum est, nisi fortasse Sriramapurae *molle* aurum effoditur. — स्व om. edd. — कृतः sine praepositione S.

— 14. Pro तिष्ठति Pp. आसीत्. Pro तं L. तान्, pro देशात् S. द्वीपात्.

— 15. Pro दीर्घमुखः edd. सः. Semel sit h. l. monitum, in seqq. libris nomina propria a nobis posita esse, quotiescunque aliquis librorum suppeditaret, ne eis omissis narratio obscurior fieret; quod lectori edd. saepius contingere non haesitans contendo, ipse hanc rem experientia edoctus.

— 16. तां श्रद्धां सत्वरमागतोऽहं । L. — श्लाघ्यानुकामः S.

*Lin.* 2. निवसति edd. et P. — दग्धारण्यमध्ये edd. P. 80.

— 3. असीति P. Particula इति, ut saepenumero in codd. manuscri-

P. 80. ptis, prorsus est otiose addita. — Pro ततो edd. तदा. — अहं om. L. male. कर्पूरद्वीप S. et codd. quod si secuti essemus, incommodum genitivorum geminorum concurrentiam evitavissemus. राजचक्रवर्तिनः L.

— 4. हंसराजस्य S. Quod una manu largiuntur edd. isti, altera eripiunt; quem mox fecerant imperatorem, eum nunc in regem commutant. — अनुचरोऽहं L. — आगतोऽस्मि L.

— 5. Pro एतत् S. et P. तत्. — Init. incisi seq. तत् omisso, pergit L.: अनयोः (sic) देशयोः को etc., minus bene. ततो desideratur in L.

— 6. अन्तरमनयोः Pp. — Prius द्वितीयः om. codd. et S.

— 7. स्वर्गपतिरिन्द्र इव S. — स्वर्गपतिरेव Pp. एव haud displicet. — तद् om. edd. — पतिश्च S. et P. — यूयं om. P. et S. युवं L. mendose. किं यूयं Pp. — देशे L.; nominativus praestat, ferri posset accusativus, vitium est locativus.

— 8. ततस्तद्वचनं P. — ततस्तद्स्मद्वचनं Pp. — Pro ते पक्षिणः L. सर्वे.

*Dist.* 5. b. Pro तु Pp. च; male. — c. अप pro अतान् L. et Pp. — d. स्वानभद्राः L.

*Lin.* 13. पर्वतोपत्यकायां abest ab edd.

— 14. शाल्मलिस्कन्ध: Pp. compositum, nisi fallor, in tali iunctura usitatius est. — निजचञ्चुनिर्मित S.

— 15. वर्षास्वपि सुखं वसन्ति S. निवसन्ति सुखेन वर्षासु L. — अथ कदाचित् codd. — नीलपटलैरिव edd. — जलधरपटलैः P. — जलदपटलैः Pp. et S.

— 16. et 17. ex codd.; contra L. = ततो वानरांश्च तरुतलेऽवस्थितान् शीताकुलान् कम्पमानान् अवलोक्य कृपया etc. S. = तत्र तरुतले वानरांस्थितस्यतः शीतार्तकम्पमानान् अवलोक्य etc.

*Dist.* 6. in S. praemittitur श्रूयतां, in L. शृणुत. — d. सीदत Pp. male.

*Lin.* 20. गर्भावस्थिताः L. — गर्भावस्थानसुखिनः S.

— 21. पक्षिणः abest a Pp. — तद् om. L. तावत् desideratur in S.

Pergit deinde post verbum उपशमः L. अनन्तरं एकवानरेणोक्तं ।

सूचीमुखा दुराचारा मूर्खाः पण्डितमानिनः ।
अशक्ता गृहकरणे शक्ताश्च गृहभञ्जने ॥

Versus haud optimae notae in nullo alio libro reperiuntur atque sine ullo damno reiici poterant, uti fecimus. Pro सूचीमुखाः legendum esse videtur शुचिमुखाः । *Lass.* — Mallem सूचीमुखाः, derisores qui ore quasi pungunt. SCHL.

*Lin.* 22. पानीयवर्षे consensu librorum defenditur, quanquam negari nequit, mirum esse vocabulum. — वृत्तं edd. — तेषां पक्षिणां Pp.

*Lin.* 1. Verbis राजाह । ततस्ततः omissis statim ad sermonem Dîrghamukhi pergit S. *Lin.* 2. Pro ततस्ततः L. ततस्तैः किं कृतं । Verum formula ततस्ततः hominis est, impatienter aliquid ex alio quaerentis et saepenumero hac vi in dramatis Indicis usurpata; neque semel in ipso hoc fabularum libro legitur. — Pro पक्षिभिः L. तैः, quod pronomen deinde excipitur a vocabulo कोपात्. — तव om. L. P. 81.

— 5. राज्ञा कृतः edd. — अपि abest a L. — Pro अयं ते S. युष्मदीयं.

— 4. ते सर्वे S. — Pro ततः Pp. अतः — अपि ad सुविक्रमः trahit P. quod falsum est; अपि enim postpositiva est particula, hoc autem loco opponuntur sibi ते atque मया, non हन्तुमुद्यताः atque स्वविक्रमः. Pro स्वविक्रमः L. सुविक्रमः, male lectis litteris स्व et सु, quae quidem apud Bengalos facillime confunduntur.

*Dist.* 7. a. पुंसां edd. qui etiam mox b. योषितां ponunt. — d. वैतान्ये edd. et Pp. Frequens est commutatio litterarum ज et य in libris Bengalicis atque ab hodierna pronuntiatione orta. — सुरयेष्विव Pp. stulte.

— 9. b. श्रेयः प्राप्तं codd. श्रेयः पश्यतु L. Displicuit comparativus श्रेयः h. l.

*Lin.* 11. विलासो नाम, priore nominis parte reiecta, edd.

— 12. अतिवाहनात् edd. अतिभारवहः Pp.

— 13. अरण्यसमीपे L. — क्षेत्र om. S. क्षेत्रे, omisso मध्ये, L.

— 14. तं om. L. — आलोक्य S. — व्याघ्रबुद्ध्या तमवलोक्य codd. quae transpositio prorsus est inepta. Incisum स च et quae seqq. om. S.; substituit L. गर्दभस्तत्सस्यभक्षणाद्दिने दिने पुष्टाङ्गोऽभवत् ।

— 15. अथैकदा S. — . . . रजकेण धूर्तेन Pp. — धनुःकाण्डं S.

— 16. . . . कृत्यैकान्तस्थितः, displicet compositum एकान्तस्थितः, nominativus contra grammaticam peccat. अतिदूरे Pp. अदूरे P. — स गर्दभः Pp. et S. — जातबलः om. L. amplificavit S.: यथेष्टसस्यभक्षणाज्जातबलः.

— 17. Pro मत्वा S. ज्ञात्वा, Pp. कृत्वा, illud falsum est, hoc sensu destitutum. — उच्चैः शब्दं S. — स धावितः L. — धावितः S. et P. — ततस्तेन om. L. — सस्यरक्षकेण edd.

— 18. Pro ज्ञात्वा Pp. मत्वा, male. इति चीत्कारशब्दान्निश्चित्य S. — लीलयैव S.

— 19. राजाह । ततस्ततः । om. edd. — Pro पश्चात् तैः edd. ततः.

— 20. . . . वक अस्माकं भूमौ चरन्नस्माकं edd. — इदानीं om. L.

— 21. अस्माभिः abest ab edd. — सकोपं P. — *Lin.* 22. स हंसस्तव राजा edd. — राज्याधिकारः S. — एव desideratur in edd. — एकान्तमृदुः edd.

*Lin.* 1. स्वं pro गतं edd. P. 82.

P. 82. — 2. किं तत् तस्य codd. quae verborum positio praestare videtur. तत् abest ab edd. — किंतु त्वं च edd. Alterutra particula abundat; praetulimus cum codd. च; copulam postulat etiam sensus, non adversativam particulam. — मण्डूकसमा L. quod quid sibi velit, haud assequor.

*Dist.* 11. c. et d. Pro hoc versu substituunt codd. alium: पयोऽपि शौण्डिकीहस्ते वारुणीत्यभिधीयते। eandem scripturam ante oculos habuerunt interpp. quanquam W. mirum in modum sententiam sit interpretatus. Consentiunt cum codd. etiam edd. In S. tamen exhibetur versus, quem nos propter priorem distichi versum, quocum egregie convenit, non poteramus quin praeferremus, statim post versum a nobis reiectum, cum annotatiuncula hac marginali, quae per se optima est, sed in ore gruis prorsus ridicule audit: कुत्रचित् पुस्तकेऽयं पाठः। Cf. Praefat. partis prioris, p. IX. In ed. L. interpositus est aemulis hisce versibus slocus integer:

न स्थातव्यं न गन्तव्यं क्षणमप्यसता सह।
असतां संगमो मृत्युः सतां संगो हि भेषजं॥

Prior versus ex dist. 22. a. et b. variatus esse videtur.

*Dist.* 12. b. निर्गुणो L. inepte. Verba आधाराधेयभाव significare videntur *facultatem in arctum spatium contrahendi.* Intellige speculum concavum.

— 13. a. व्यपदेशेऽपि edd. — d. fin. गुणमेधते Pp. et L. mendose.

*Lin.* 11. ततो मया codd. — अपि ante वर्षासु exhibet S. male; abest omnino haec particula a Pp.

— 12. कोऽप्युपाय L. inepte. कोऽभ्युपायो S. et P. cuius vocabuli sensus est diversus, neque huc facit. Addit हि vim interrogationi. — जीवनाय om. edd.

— 13. *init.* नास्ति, omisso अत्र, edd. absurde. — निमज्जनस्थानाभावात् S. Pro अन्धाः S. मृताहाः, insulse. बभ्रमः om. S. कुत्र यामः substituit L. Obiter moneo, scribendam esse hanc radicem per litteram initialem ब, non per व; est enim verbum irregulariter per reduplicationem derivatum et corruptum a भ्रम, quasi pro बंभ्रम, quae forma frequentativa legitur Mund. Upan. p. 14, lin. 12.

— 14. किं वा कूर्मः (sic) L. — किं कूर्मा कुत्र यामः (sic) S. — तेषां ex codd.

— 15. *init.* ततो दिनेषु गच्छत्सु S. — स्थिताः P. — गजयूथपदाहतिभिः L. — गजपादाहतिभिः S. — Scribendum est omnino पाद, quod praebent etiam codd. — शुष्कपङ्काः S. quod vocabulum praeterea in fine sententiae collocat. — चूर्णिता बभूवुः L. चूर्णीकृताः P.

*Lin.* 16. सर्वान् बाहूय insertum est ex P. — विचारयामास ex coniectura pro P. 82.
चिन्तयामास, quod huic loco minime est accommodatum, ut verba mox seqq. satis superque demonstrant.

— 17. एव abest ab edd.; praebent etiam यतो pro ततो. — विनंक्ष्यति S. — Pro अथ edd. ततः

— 18. मा विषीदत desideratur in P.

— 19. ततो pro इति S. male. — यतो om. L. — मया abest a S. ubi pro निकटे dictum est समीपे.

*Dist.* 14. Desumptum est ex Rameide. Cf. Lib. II, XXVI, 55. ed. Schl.

*Lin.* 1. *init.* अथ pro अतः L. male. — निवेदयामि pro वक्ष्यामि L. संवादयामि S. P. 83.
— तेन तथा S.

— 2. Pro दूतः S. प्राज्ञकः. — भवदन्तिकं प्रेषितः S.

— 3. शृणु गजेन्द्र additum ex Pp.

*Dist.* 15. c. et d. सदैवावध्यभावेन यथार्थस्य हि वाचकः ॥ edd. Praetulimus scripturam codd. quia hoc praecipue inculcandum erat hoc versu, nunquam laedi debere legatum, vel ingrata proferentem. *Lass.* — Recte quidem hoc monuit Lassenius noster; sed hanc ipsam ob caussam neutra lectio mihi prorsus satisfacit. Nam यथार्थं significat *apte, accommodate;* cf. *Col.* ad AM. CO. Praeterea omnes, tum codd. tum edd. in genitivo conspirant; at vehementer dubito, an hoc vocabulum, quod ab Amarasinha inter indeclinabilia duntaxat recensetur, nisi aliud quid accedat, pro adiectivo usurpari possit. In nostra scriptura facile est supplere अ privationis: तेऽयथार्थस्य, et omnino sic scribere debebamus. Manet tamen contractio particulae अपि ante caesuram, paullo durior. Mallem legere: अयथार्थस्य वक्तापि स ह्यवध्यो भवादृशां । nisi haec foret nimia emendandi licentia. SCHL.

*Lin.* 6. *init.* तदा pro तद् L. male.

— 7. Pro न भद्रं codd. न युक्तं, S. अनुचितं. — ततो Pp. male. प्राज्ञकाः ante ते inserit idem, prorsus otiose. — S. = ते प्राज्ञकाश्चिरमस्माकं रक्षिताः । omisso यतः. — L. = यतोऽस्मदीयरक्षकाः, quod absurdum est; nam subiectum et obiectum in unum vocabulum compositum congregari nequeunt. — लोके ex P. — मम pro मे L. — Pro इति P. एव, male.

— 8. स om. edd. — आह । प्रणिधेहि इदं etc. S. Significatio verbi प्रणिधा huic loco accommodata nulla mihi innotuit.

— 9. न गमिष्यामि L. Pro hoc verbo substituit S. कर्तव्यं. — यथेयं तद्व etc.

P. 83. S. — प्रकम्पमानं Pp. Ingratam hanc praepositionis प्र repetitionem evitavit L. scribendo कोपात् प्रकम्पमानं; utrique vocabulo praepositionem demit S. भगवन्तं चन्द्रमसं L. भगवन्तं शशाङ्कं S.

— 10. प्रसाद्य प्रणम्य Pp. copulam omittit S. quoque, ordinem verborum ipso sensu commendatum servat. — तेन om. S. — तं नीत्वा Pp. यूथपतिं नीत्वा S. Utraque scriptura, ex studio perspicuitatis, ut videtur, orta, constructionem prorsus evertit, quum eiusdem vocabuli nominativus casus in eadem sententia sequatur. — तत्र om. codd. — सरसि जले L. male. जले, omisso हृद S — चन्द्रबिम्बं P. et S. चन्द्रप्रतिबिम्बं Pp. — स यूथपतिः Pp. — अज्ञानादेव Pp. Particula tolerari potest, praepositio haud item. — S. = कारितः । उक्तं च तेन । देव अज्ञानादनेनापराधः कृतस्ततः क्षम्यतां नैवं वारान्तरं विधास्यते इत्युक्त्वा etc. S. Verbo प्रस्थापितः praemittit L.: तेन शशकेन स यूथपतिः ।

*Lin.* 13. अस्मत्प्रभू राजहंसः S. — महाप्रतापवान् Pp. — Post प्रतिसमर्थः sequitur in edd. त्रैलोक्यस्यापि प्रभुत्वं तत्र युज्यते । Hisce verbis addit porro S.: किं पुना राज्यमिति । Pro अथ S. तदा. — तैः om. Pp.

— 14. अद्भुता abest a S. in qua editione interrogationi कथं praemittitur दुष्टः.

— 15. पुरतः L. - उपदिश्य L. प्रदर्श्य S. - तैः ante प्रणम्य collocant edd. - दुष्ट L.

— 17. राजहंसस्य post nomen Hiranyagarbhi collocant edd.; omisso राज्ञः, हिरण्यगर्भनाम्नः S.

— 18. Pro तत्र codd. तस्य. — मुख्यो edd. — ततो मया codd. — सर्वप्राण्यार्थपारगः सर्वज्ञः etc. edd.

— 19. प्रयुज्यते Pp. — Pro ज्ञातः edd. ज्ञः.

*Dist.* 16. a. . . . . कुलाचारं L. कुलाचारं S. Suspicor adiective non poni posse hoc vocabulum. — b. . . . अयवाशुचिं S. Quocunque modo verba haec disponas, absurda est scriptura. — c. मत्स्यं codd. मन्युतं S.

P. 84. *Dist.* 17. a. . . . व्यवहारतं edd. — b. मौनं L. Culpa est editoris inconsiderate legentis; न et ल enim in scriptura Bengalica haud facile distinguuntur. — c. . . . . . . . प्राप्यं P. — Pro सम्यक् S. सैव.

*Lin.* 3. मन्त्रिशुकेन Pp. — देव om. codd. . . . . वाद्योऽपि codd. — लघुदीपाः om. Pp. — लघुदीपान्तर्गताः P. Fraudem fecit librario vox दीप bis recurrens.

— 4. अत्रापि Pp. contra nexum orationis. — . . . पादानामेव S. Si quis particulam एव huic sententiae inserere velit, is eam adverbio तत्र subiungere debebit. — अधिपत्यं L. male.

*Dist.* 18. b. प्रमादो edd. — अनगर्विता Pp. perperam. — c. अभि pro अपि

edd. et P. — d. . . . लभ्यतेऽपि यत् edd. प्राप्यते तु यत् P. Sic etiam Pp. prima P. 84.
manu, secunda, uti nos.

— 7. मात्रेया edd. — अपि abest a codd.

— 8. अस्ति desideratur in codd. minus bene, quia h. l. affirmationi vim addit verbum substantivum. — उच्यतां om. edd.

— 9. तु abest ab edd.

— 10. तदा pro तदनन्तरं edd. — प्रयास्यति S. प्रस्थास्यति L. — तत्र ex Pp.

*Dist.* 19. d. प्रतिभानवान् Pp. Disputabat de incerta huius vocabuli significatione Boppius V. cl. ad Indralôkâg. p. 92.

*Lin.* 14. गृध्रो वदति deest in codd. minus recte, ut seqq. docent. — एव दूताः pro एवंभूताः edd. qui mox pro तथापि praebent किंतु atque दूताः omittunt.

*Dist.* 20. a. प्रसादं edd. perperam. — b. . . . नाभिभाव्यो L. et P. नाभिभाव्यहति S. Neutrius scripturae vim me assequi confiteor. — c. . . . कालकूटस्य edd. mendose. — d. नापैतीश्वरसंगमात् L. et P. Cum his facit S. ubi tamen mendose editum est मा pro न.

*Lin.* 17. राजा पुनराह ex Pp. desunt verba in ceteris. — एव abest a P. — वकेन om. edd. et Pp. — तत्र deest in edd. — किंत्वेवं दुर्जनः Pp.

— 18. तद् omisso, L.: दुर्जनेन सह कुत्रचिन्न गच्छामि.

*Lin.* 3. उज्जयिन्यां Pp. — वर्त्मप्रान्तरे S. — प्रान्तरे om. P. — महान् omisso, प्लक्षतरुः P. 85.
pro पिप्पलवृक्षः S. पिप्पलो Pp.

— 4. पथि श्रान्तः Pp.

— 5. *init.* पान्थस्तत्र Pp. Pro तत्र L. तत् . — च om. edd. — संनिधाय edd. — तत्कापो P. — तत्कोपेन Pp. Pro ततः L. तत्र.

— 6. Pro अनन्तरं edd. ततः.

— 7. Loco तद् L. exhibet कृपया, quod verbum omnino abest a P. कृपया तद्वृक्ष etc. Pp. . . . स्थित L. — पुनस्तत्र om. L. पुनस्तन्मुखे S.

— 8. सुखेन L. - तेन om. P. सुप्तेन abest ab edd. — पर om. edd. pessime. Initium huius commatis usque ad तन्मुखे desideratur in P. — स्वभावाद्दौर्जन्येन Pp.

— 9. तस्य मुखे L. तत्र मुखे S. — यावद् abest a L. असौ a codd.

— 10. Pro सहसोत्थाय S. पान्थ उत्थाय. L. om. सहसा. — Pro वृक्षाग्रं edd. et P. ऊर्ध्वं; pro निरीक्षते L. पश्यति. Post तेन pergit P. हंसोऽवलोकितः । काण्डेन हत्वा व्यापादितश्च । Copulam Pp. omittit; recte, nisi legatur हतो. Nos secuti sumus S. addita tantummodo copula in fine commatis. L. = तावद्धंसो दृष्टस्तेन शरेण हत्वा व्यापादितः.

— 11. अतोऽहं ब्रवीमि et quae seqq. om. S. Post इत्यादि hosce versus ceteris ignotos inserit L.:

P. 85. यतः । त्यज दुर्जनसंसर्गं भज साधुसमागमं ।
कुरु पुण्यमहोरात्रं स्मर नित्यमनित्यतां ॥

देव वर्त्मक etc. L. — Pro वार्त्तां S. कथां.

*Lin.* 12. Mutat constructionem S. ए° भ्रा° ग° या° सर्वे पक्षिणः । — समीपग्रामप्रसङ्गेन Pp. idem vult P. praebens: ग्रामीयात्रामप्रसङ्गेन; neutrum quid sibi velit, nimis intelligo.

— 13. Pro प्रचलिताः L. et P. चलिताः, S. गताः. — Pro तत्र S. ततः male. — गोपस्य L. गोपालकस्य P.

— 14. मस्तकोपरिस्थितस्य P. शिरसि स्थित L. abest utrumque a S. — खादते edd. खादितं codd. — दधि L. perperam; est praeterea inopportuno loco collocatum, ante वारं.

— 15. Pro निधाय P. धृत्वा.

— 16. Contra consensum codicum et editorum pro खेदितः legendum esse censeo: खेटितः । Istud quidem est participium legitime formatum a caussativo radicis खिद्; sed significatio huc non quadrat. Verbum minus usitatum खिट facile a librariis corrumpi potuit. Scil. — काकश्च Pp. qui mox प्राप्तः om. — Edd. = वर्त्तकः (deest च) स्वभावनिरपराधो मन्दगतित्वेन प्राप्तो etc.

— 17. दुर्जनेन न गन्तव्यं इत्यादि Pp. sed cf. dist. 22.

— 18. श्रीमद्देवस्नया S.

— 19. एवमस्तु किंतु L. अस्त्येवं किंतु P. अस्त्येवं किंच S. किंच huc non facit; in formula hac, quae per se concessiva est, sed ita usurpatur, ut statim restrictio sequatur, praesens frequentioris esse usus videtur quam imperativus.

*Dist.* 23. b. संमिलानि Pp. संमतानि L.

*Linn.* 21. et 22. दुर्जनत्वं (horrendum vocabulum iam in dist antec. legitur) भवतो वाक्यादेव ज्ञातं यद् etc. S. — च om. P. — तव वाक्यव्यापारादेव Pp. — मया om. L. — यतोऽनयोः etc. codd. quod ad idem redit (utrumque enim, यद् et यतः, h. l. valet *quia*) sed in hoc praestare videtur codd. scriptura, quod ex ea constructionis ratio manifestius appareat.

P. 86. *Dist.* 24. a. प्रत्यक्षेण कृते . . codd. — b. भ्रान्तेन S. et P.

*Lin.* 3. यौवन desideratur in L.

— 4. एव om. edd. male. किंतु quoque S. pessime. Cetera verba praebent edd. alio tamen ordine eoque minus apto.

— 5. हि quanquam insolentius in hac positione propter auctoritatem utriusque codicis recepimus. — चाहं om. L. — गमिष्यामि id.

— 6. सन् ex codd. Dictum est de hac constructione supra ad p. 35. P. 86.
l. 18. — खट्वातलं प्रविश्य L. खट्वायां, omisso gerundio, S. — निभृतं om. codd.

— 7. Pro मम भर्ता S. et codd. रथकारः. — प्रयात P. — तथा om. Pp. — Brevius, sed minus bene L. = इति विश्वासात् जारः. S. = इत्युपजातविश्वासः स जारः संध्याकाल एवागतः.

— 8. एव desideratur in L. — पृष्ठतः sine praepositione Pp. — सह pro समं L. — सा om. L. सा निर्भरं om. S. — क्रीडति L.

— 9. खट्वातले किंचिद् etc. L. खट्वातलस्थितस्य भर्तुः किंचिद् etc. S. खट्वातलेन (corr. तले) स्थितेन तेन सह भूता किंचिद् etc. P. — स्वामिनं मायाविनमिति विज्ञाय S. — सा विषण्णा L. et P.

— 10. Pro किमिति L. किं, omisso त्वं — रमसि L. Minus usitatum est activum huius verbi.

— 11. विस्मित एव L. absurde. — प्रतिभासि P. stulte. — प्रतिभासि मे त्वं S. — श्रय तयोक्तं । शृणु मूर्ख योऽसौ मम प्राणेश्वरः etc. Pp. Aliam prodosin praebet S.: अनभिज्ञोऽसौ मम प्राणेश्वरो येन ममाकौमारं सख्यं सोऽद्य etc.

— 12. विना om. codd. et L. quo facto, तेन accipiendum foret pro यतः, quod re vera eius loco praebet Pp. — वयं om. S. — ग्राम्यो मां प्रति अत्यय-वत् भाति S. ग्राम्यो मां प्रत्यत्ययवत् प्रतिभाति P. ग्राम्यत्वान्मां प्रत्यत्ययमिव प्रतिभाति L. — किं भावि et quae seqq. usque ad virgulam desiderantur in codd.

*Linn.* 14. et 15. Post virgulam तत् किं etc. L. quem ceterum in hoc inciso secuti sumus. Codd. et S. in diversa abeunt: S. तव किमेवं गेहभूमौ रथकारः । बन्धवयवदत् । रे बर्बर किं वदसि । P. = किं एवंविधः गेहभूमिः स ते रथकारः । बन्धकी ब्रूते । शृणु रे बर्बर किं त्वं ब्रवीषि । Pp. = किमेवंविधः गेहभूमिः स ते रथकारः । तत् कथमेवं करोषि । बन्धकी ब्रवीति । शृणु रे बर्बर किं ब्रवीषि ।

*Dist.* 25. a. . . . . . या प्रोक्ता S. — c. या . . . . . . . . L. . . . . गुप्ता P. — d. . . . . . भाजनं P.

— 26. d. तासां लोके सुखोदयः L.

— 27. a. . . . . . . . नार्याः edd. — c. . . हि रहिता . . Pp. — d. शोभनापि न शोभना edd.

*Lin.* 1. च ex codd. — जारः पापमतिर्मनो etc. S. — . . कदाचित् सेव्यसे कदाचिन्न P. 87.
च S. — स च मे स्वामी Pp.

— 2. विशेषेण om. P. — Pro वा edd. अपि, minus bene. — Pro समर्थः S. ईश्वरः. — समर्थः स्यात् L.

*Dist.* 28. Accidit nescio quomodo, ut hoc distichon in codd. et ed. Ser. prorsus fuerit corruptum, ita ut orationis solutae more scribe-

P. 87. retur: S. = तस्मिन् जीवति जीवामि तन्मरणे चानुमरणं करिष्यामि इति प्रतिज्ञा अनंते। — इति निश्चयः in fine Pp. cetera ut S. neque melius quidquam e P. erui potest. Recepimus igitur scripturam ed. L. emendato tantum hemistichio c. ubi editum est contra metrum: तन्मरणे चानुमरणं.

*Dist.* 29. a. . . कोटूरर्दकोटी च L. corrupte; corruptius S. . . कोटूरऽ-दूर्दकोटी च. Tribuitur hoc distichon vetustissimo vati, Angirasi. Vid. RÉMUS. Mêlang. Asiat. T. I, p. 393.

— 30. d. तेनैव सह मोदते । Pp.

— 31. Abest a codd. et interpret. Wilkinsii, qui tamen aliud ex suo codice protulit, ab editore L. receptum:

यस्मै दद्यात् पिता त्वेनां भ्राता चानुमते पितुः ।
शुश्रूषेज्जीवितं ह्रि तं वृत्तं चानुशयेदिति ॥

Corrigendum est शुश्रूषेत्तीविनं तं हि et अनुशयीत च. — वृत्त h. l. significat *mortuus,* quo sensu in legum codice haud semel reperitur. Ceterum in dist. 31, hem. c. editum est in ed. S. कृत्वापि पापं प्रतसंख्यमप्यसौ, quod propter particulam अपि bis in eodem hemistichio obviam et productam primam syllabam minus placet.

*Lin.* 12. सर्वे abest a P. — . . रथकारोऽवदत् । धन्योऽहं यस्येदृशी प्रियवादिनी स्वामिवत्सला भार्या इति etc. S. — Pro सहृत्वत्सला L. स्नेहवती, cetera ut nos, modo च omittit l. 13. — P. pro एतादृशी exhibet ईदृशी, in ceteris cum nobis facit; neque dissentit a nostra scriptura Pp. nisi in eo, quod post धन्योऽहं inserit: इत्यभिधाय, quae varia est lectio mox seq. निधाय, alieno loco inserta.

— 13. जार pro पुरुष Pp. — शिरसि pro मूर्ध्नि codd. — Pro चिरं S. सानन्दं; abest a codd.

— 14. नृपवान् P. — Pro ततः L. et Pp. यतः, quod vel propter mox praemissum यतः displicet.

— 15. . . . व्यवहारेण codd. — यातइन्नेव यास्मे Pp. De यास् verbi auxiliaris partes agente dictum est ad p. 47. l. 13.

— 16. ज्ञात्वा pro विज्ञाय L. परिज्ञाय S. — अनुसंधीयतां S. इति ante virgulam inserit L. male.

— 16. Vox चक्रवाक infra l. 21. recurrens fraudem fecit qui codicem. P. exaravit, ita ut omnia, quae hisce duobus vocabulis interponi debebant, oculos eius fugerent.

— 17. Pro वकेन Pp. एकोऽपि, prorsus absurde. — देशान्तरमपि Pp. et S. P. 87.
Otiosa est particula. देव post किंतु inserunt Pp. et S. — Pro एष L. एव.

— 18. मूर्खाणां om. Pp.

*Dist.* 32. b. इति वित्तस्य संमतं ॥ S. In Pp. primum distichi hemistichium tantum, adiecto इति, legitur.

*Lin.* 21. Omnia usque ad चक्रवाकः desiderantur in Pp. — Pro चलं S. त्रिं, quod h. l. ad idem fere redit. — Pro चलीत L. चलेन.

*Dist.* 33. a. Pro वर्णा Pp. कर्णा; male. — प्रतिध्वानैः edd. — b. pro गात्र edd. P. 88.
वक्त्र. — c. . . . . . मनो धीराः edd. et Pp. Addit ed. S. sola aliud distichon, W. etiam ignotum, verum a Jonesio, ut videtur, Anglice expressum: आकारैरिङ्गितैर्गत्या चेष्टया भाषणेन च । नेत्रवक्त्रविकाराभ्यां ज्ञायतेऽन्तर्गतं मनः ॥ Cf. ad II, dist. 46.

*Lin.* 3. Alterum ततः om. L.; utrumque S. — स्थितः S. minus recte.

— 4. एवं S. quod haud prorsus est spernendum. — प्रेषणाय edd. male.

*Dist.* 34. a. . . . . . . श्रीमान् codd. — b. व्यसनी च Pp. व्यसनीयः edd. perperam. — d. सदर्पो नृपतेस्तेनः (sic) S. corruptissime.

*Lin.* 7. Pro निरूपणीयं codd. चिन्तनीयं, omisso पश्चात् — यथा संप्रति यत् Pp. quod ferri potest, in primis si sequatur तत् तथा. — Pro ब्रूहि S. निरूप्यतां.

— 8. Pro गच्छतु S. प्रहीयतां, L. प्रस्थीयतां omisso तावत्.

*Dist.* 35. b. . . कार्यावलोकने edd. Praestat विलोकन, quia pracpositioni वि inest vis *distinguendi.*

*Lin.* 12. बकः om. edd. — द्वितीय codd. — Sequens incisum concinnatum est ex discrepantibus inter se librorum lectionibus: S. . . . स्वयं तत्रावस्थाय द्वितीयं तत्रत्यमन्यत्कार्यं सुनिभृतं निश्चित्य निगद्य प्रस्थापयति । Ad haec proxime accedit L. omittit तत्रत्य et निश्चित्य, pro निगद्य exhibet संघाय, pro praes. प्रस्थापयति futurum ponit. Codd. usque ad अनुभाव cum nobis faciunt: deinde pergit P.: द्वितीयं कार्यं सुनिभृतं सम्पुष प्रस्थापयेति । Pp. in fine tantum dissentit, प्रस्थापयति exhibens. Textus, qualis a nobis constitutus est, facile defendi potest; hoc enim in consilio erat, ut speculator cum comite suo communicaret, quae exploraverit, et nuntium eum ad regem de illis certiorem faciendum mitteret.

*Dist.* 36. a. तीर्थाश्रमपुरस्थाने L. तीर्थाश्रमे सुरस्थानं S. तीर्थाश्रयमवस्थाने P. तीर्थाश्रमसुरस्थान Pp. Quae lectiones omnes contra sensum peccant; emendandi igitur necessitas nobis imposita erat. हेतुना h. l. accipiendum est eo sensu, quo frequentius invenitur व्याजेन, interdum, praecipue apud serioris aevi scriptores, द्वारेण, i. e. praetextu. — d. pro स्व Pp. स.

P. 88. *Lin.* 17. गृहचारश्च यो जले स्थले चरति ततोऽसावेव चक्रो नियुज्यतां edd. Praetulimus uti debebamus, scripturam codd. in qua emendatum est जलेनो pro जलेने. — युज्यतां, omissa praepositione P. — Post नियुज्यतां pergunt edd. एतादृश एव कश्चिद्बको द्वितीयस्तेन प्रयातु । तद्गृह etc. quae nimis prolixe sunt dicta.

— 18. तद्गृहं लोकश्च . . . . तिष्ठतु P. तद्गृहे लोकश्च — तिष्ठतु Pp. Singularis ferri potest, गृहे atque गृहं aeque corruptum est; गृह igitur recepimus ex edd. cum quibus pluralem etiam dedimus, राजद्वारे eis relinquentes. देव एतदपि शुश्रुप्तं etc. edd. — देवैः pluralis est maiestatis; tertium casum recte intelliges, si reputabis, in passiva constructione instrumentalem casum idem valere, atque in activa nominativum; nominativus autem cum tertia verbi persona e reverentia ponitur; haec eadem est ratio formulae sexcenties in dramatis obviae: यथाज्ञापयति देवः qnod reverentius dictum est quam: यथाज्ञापयसि देव । Similes dictiones ex linguis Europaeis pro doctrina sua quisque comparet.

*Dist.* 37. b. तथा प्राप्तस्य वार्तया S. तथा गुप्तस्य वार्तया L. Neutra lectio sensum commodum praebet; in nostra quoque nexus secundi hemistichii cum primo est satis obscurus. Supple भवितव्यं. Similis ellipsis est bis posita in dist. 16. prooem. *Schl.* — d. . . . . महीभुजा L.

— 38. a. Pro ऽपि Pp. हि. — b. भवन्ति पृथिवीपते S. भवन्ति पृथिवीपतेः L. Mendosnm utrumque. — c. . प्रवर्तन्ते . . . . Pp. Aegre desideratur, praemisso relativo, in apodosi demonstrativum.

P. 89. *Lin.* 1. मम pro मया P. — देव deest in S. — तदा pro तर्हि edd.

— 2. संग्रामविजयः S. संग्रामेऽपि जयः Pp. Male posita particula अपि; nam in quanam alia re quam in bello vincere voluit rex iste? verum id dubitari posset, utrum vinceret, necne. — प्रविश्य om. P.

— 3. शुकः om. Pp. — आलोकते edd.

— 4. कृतावासे तं स्थापय पश्चादानीय द्रष्टव्यः । L. तावदस्त्वावासे तिष्ठतु पश्चादानीय द्रष्टव्यः S. Sequens comma om. codd. Aliis verbis expressum est in S. प्रतिहारस्तमावासस्थानं नीत्वा गतः.

— 5. समुपस्थितः S. आगत्योपस्थितः P.

— 6. चक्रो ब्रूते S. et P. Reperitur saepius, praecipuc in P. haec forma चक्र pro चक्रवाक, quae omni quod sciam auctoritate caret, atque ex compendio scripturae orta videtur. — देव प्रागेव विग्रहो न विधिः । S.

*Dist.* 39. abest a L. et Pp. — a. स किं भृत्यः स किं मन्त्री S. — d. . . . अविचारयन् P.

— 40. c. Pro साधितुं P. विजेतुं । . . . प्रयते चारीन् edd. sensu cassum. Ceterum abest hoc distichon a Pp. Pro duobus huius distichi versibus quatuor nobis venditant edd. hoc ordine: P. 89.

a. विजेतुं यतते चारीन् न युद्धेन कदाचन ।

b. अनित्यो विजयो यस्माद्दृश्यते युध्यमानयोः ॥

c. साम्ना etc.

d. साधितुं et quae seqq.

Facile nobis erat intellectu, alterutrum tantum distichon esse retinendum, versusque a. et d. minima varietate inter se differentes in caussa fuisse turbarum. Praetulimus igitur versus c. et d. receptis ex aliis libris, quae magis placerent; cuius consilii ratio est obvia; h. l. enim de varia belli fortuna nondum disseritur, sed id inculcatur, alia in promptu esse eaque minus aerumnosa remedia ad hostem profligandum. Posthabuimus igitur iudicio nostro auctoritatem cod. P. et interpp. qui versus a. et b. agnoscunt, c. et d. omittunt. Dum haec typis mandabantur, obliti eramus loci in legibus Manûs exstantis, qui et veram nostri distichi scripturam et caussam turbarum indicat. Locus est VII, 198. 199. ubi haec duo leguntur disticha: साम्ना दानेन भेदेन समस्तैरथवा पृथक् । विजेतुं प्रयतेतारीन् न युद्धेन कदाचन ॥ अनित्यो विजयो यस्माद्दृश्यते युध्यमानयोः । पराजयश्च संग्रामे तस्माद्युद्धं विवर्जयेत् ॥ Vides, ut hoc primum absolvam, विजेतुं genuinam esse auctoris manum, pro qua in textum Hitopadesi irrepsit साधितुं, verbum ad hunc contextum satis accommodatum. Meminerat deinde doctus quidam lector legum codicis, et adscripserat in margine versum, qualis apud Manum legitur विजेतुं etc. Hic versus, in textum inscite invectus, loco suo depulit alterum dist. 199. versum (पराजयश्च etc.); nam utrumque distichon e Manu laudasse Hitopadesi auctorem, vel inde mihi persuasum est, quod arcto vinculo inter se coniuncta sint ambo atque prius miram exhibeat quodammodo sententiam, nisi altero quasi fundamento suo nitatur. Omisso isto versu a पराजयः incipiente, et eiusdem argumenti versu bis recurrente, non potuerunt quin orirentur turbae, quibus amovendis infelicem adhibuit manum is, qui dist. 198. reiecit, 199 retinuit depravatum, neque maiore laude dignus est is, qui ordinem distichorum invertit. Restituendi igitur erunt ex mea sententia duo sloci,

P. 89. aut si quis unum tantum malit, retinendus erit is, qui a nobis est receptus eas propter rationes, quas supra indicavi. Ceterum cave ne dist. 40. d. iungas न कदाचन; nam न opponit युद्धेन ceteris instrumentt. कदाचन ad verbum pertinet: „interdum *non bello, sed* etc. Aliter quidem sentit Culluca-Bhattas; sed refragatur usus loquendi; न कदाचन semper significat *nunquam*.

*Dist.* 41. b. स्थानासादितविग्रहः edd.

— 42. b. प्रापिभिः edd. male; — in fin. L. तथा, pessime.

*Lin.* 15. तथापि विग्रहः समुपस्थित (:) । व्यवर्हियतां P. corrupte. — विलोक्य edd. — व्यवह्रीयतां edd. et Pp. perperam.

*Dist.* 43. a. यथाकालं समारब्धा P. sic etiam Pp. prima manu, altera, uti nos. — यथाकालकृतोद्योगात् edd. — c. pro चापि edd. देव.

— 44. a. . . . हरे . . . L. contra metrum. — b. . . . गुरुता . . codd. — c. pro च L. et Pp. हि. — लोको Pp. et S. — d. धीरतामनुगच्छति । S.

— 45. b. . . . प्रथमः किल । edd. — d. fin. भूतलं L.

*Lin.* 22. देव om. edd.

P. 90. *Dist.* 46. d. . . . मृत्युमावहेत् edd.

— 47. et 48. om. P.

— 47. d. . . पद्मोद्गमोपमः Pp.

— 48. b. . . . . . अर्पयेत् S. et Pp. Voluisse videntur वर्जयेत्. — c. संप्राप्तकाले . . . Pp. minus bene omissa particula adversativa.

*Lin.* 7. शृणु देव om. edd. देव abest a P.

*Dist.* 49. a. . . अल्पो . . . . Pp. अपि pro copula haud frequentatur, at commonstrat sequens versus अल्पे veram esse scripturam, unde sequitur, अपि h. l. idem esse atque तथा; respondet enim वृक्ष antecedenti महत्, तृण autem अल्प; ad infinitivum subaudiendum est समः — b. सम एव L. quod pro समे acceptum volueritne, an pro समः, parum liquet; neutra tamen ratio huc quadrat; समं est: *aeque*.

*Lin.* 9. Variant in hoc commate libri: edd. यतस्तद्दूतोऽप्याश्वास्य तावद्ध्रियतां यावद्दुर्गः (sic utraque ed.) सज्जीक्रियते । P. = यतस्तद्दूतोऽयं समाश्वास्य प्रस्थाप्यतां यावद् etc. Pp. यतस्तद्दूतोऽयं शुकः समाश्वास्य प्रहीयतां यावद्. Primum sequenti narrationi (cf. p. 92, l. 20. 21.) hoc adversatur, dimissum esse legatum istum, antequam arx exstructa fuerit; ex consilio contra fuit, eum *retinere;* ध्रियतां igitur scribendum erat cum edd. Praestat etiam addere तावत्; quo adverbio addito perspicuitati admodum consulitur. *Lass.* — In utroque codice negatio ante imperativum excidisse videtur. SCHL.

*Dist.* 50. d. . . . . विश्रेष्यते codd. In legum codice VII, 74. unde desumtum est hoc distichon, pro ज्ञात legitur दृश, et विधीयते pro विशिष्यते. P. 90.

— 51. a. et b. सदुर्गविषयो कस्य राज्ञो (sic) परिभवास्पदं । L. quod ferri sane posset. सदुर्गो विषयः कस्य नारेः etc. S. quod per interrogationem idem exprimit ac nostra scriptura. सुदुर्गो विषयः कस्य नारेः परिभवास्पदः P. quod absurdum est; idem valet de Pp. सदुर्गो विषयः कस्य नारेः परिभवास्पदं । — c. सदुर्गो (ऽ) नाश्रयो राज्ञा S. haud male. सदुर्गो विषयो राज्ञा codd. corrupte, nisi fortasse dicere voluerunt सदुर्गोऽविषयो, ita ut posterius praedicatum sit, prius epitheton ad subiectum राज्ञा referendum. — d. गोत्र pro पोत L. male.

*Dist.* 52. b. . . . . . संवृतं edd. Deteriorem hanc scripturam secunda quaedam manus codici Pp. obtrusit. — c. सयंत्रायुधतलं Pp. सयंत्र सज्जलं S. सयंत्राल्पजलं L. — शैलं codd.

— 53. a. विस्तीर्णं चातिवैपम्यं L. विस्तीर्णं चातिविषमं S. विस्तीर्णं इति वैषम्य Pp. Corruptae huic scripturae insunt vestigia verae, a P. suppeditatae. Adiectiva in edd. obvia a loco sunt aliena; flagitantur nomina, ut nemo non videt. — b. धनधान्यरसान्वितं edd. व्यसनान्यौन्धनगाहः P. व्यसनौन्धनगृहः Pp. (sic contra metrum). In desperato loco opus erat emendatione; in edd. scriptura hoc primum offendit, quod adiectivum praebeat, propter quam solam rationem relinquenda fuisset. In codd. इन्धन speciem veri prae se fert atque in promptu fuit, इन्धनं scribere; compositum enim huius loci non esse, demonstrat primum vocabulum inflexum व्यसनानि, tum, quamvis ipsum corruptum, गहः vel गृहः, singularis signo instructum. Pro hoc scripsimus गुहा, magis propter inopiam melioris emendationis, quam quia veram scripturam divinasse nobis fuerit persuasum. वाहनानि pro व्यस॰ coniectura, quam praeter utriusque vocabuli similitudinem in sono, indicavit ipse Indorum legislator, arcem hunc in modum instrui iubens: तत् स्यादायुधसंपन्नं धनधान्येन वाहनैः । ब्राह्मणैः शिल्पिभिर्यन्त्रैर्यवसेनोदकेन च ॥ — c. समवेक्ष्यसारश्च S. *Lass.* — Inter septem commoda arcis munitae vix omitti potuit aquae copia. Rescribe in fine prioris versus: प्रहिः, puteus. SCHL.

Addunt edd. hosce duos slocos:

स्वाम्यमात्य(ः)सुहृत् कोषो राष्ट्रदुर्गबलानि च ।
परस्परोपकारी च [कारीणि?] राज्यं सप्ताङ्गमुच्यते ।
दुर्गाध्यक्षो बलाध्यक्षो धनाध्यक्षश्च भूपतिः ।
दूतः पुरोधा दैवज्ञो भिषज्ञो मन्त्रिणो मताः ॥

P. 90. Ex silentio interpp. apparet, ed. Seram. deberi haec disticha inscite h. l. intrusa. Corrige in tertio versu भूपतेः, in quarto भिषक् च.

*Lin.* 18. Pro दुर्गं L. दुर्गपुरस्य. — चक्रः S. et P. qua de re iam dictum est.

*Dist.* 54. b. तत्र तं L. — c. कार्येष्वदृष्ट . L. — Pro यः P. च, male. — d. . . . . विमुह्यति edd.

*Lin.* 21. सति om. P. — समागतं L. — आश्वास्य Pp. आलोक्य edd.

— 22. भो सारस S. — सत्वरं edd.

P. 91. *Lin.* 1. एव abest a codd. — किंतु om. Pp. किमत्र pro किमेतत् S. — वर्ति S.

— 2. Pro धान्य codd. et S. द्रव्य; cf. autem initium dist. seq. — कार्यतां S.

*Dist.* 55. c. निःचिन्तं Pp. मुखं P. utrumque mendose.

— 56. c. गृहीतं च . . . . S.

*Lin.* 7. तं om. edd. et mox इदं. — अनुतिष्ठ S. — पुनः om. codd.

— 8. एष om. codd. — वायसः, omisso राज्ञः, edd.

— 9. द्वारि तिष्ठति pro प्रयास्यति edd. — पुनः om. codd. — . . . द्रष्टा च भवति । तद्व्रजति etc. codd. Displicet admodum repetitio. S. = काकाः पुनः सर्वत्र बहुदृष्टारश्च (sic) — दृष्टः pro द्रष्टा L.

— 10. देव — किंतु om. L. insertis contra post स्थलचरः hisce verbis: वयं जलचराः.

— 11. विपक्षपक्षे नियुक्तः P. विपक्षे नियुक्तः S. utrumque ferri potest. — विपक्षपक्षे निक्षिप्य L. perperam. — संग्राह्यः Pp. et S.

*Dist.* 57. a. . . पक्षपरित्यागात् codd. et L. — b. . . पक्षे च L.

*Lin.* 14. अस्यारण्ये कश्चित् शृगालः S. — स abest ab edd.

— 15. भ्राम्यन् नगरोपान्ते codd. — नीलपाचनभाण्डे L. — पतितः S. — ततः om. L.

— 16. संप्रदर्श्य Pp. — नीलीसंधानभाण्डस्वामिना L. — Seqq. iusto brevius in codd. expediuntur: . . . स्वामिनासौ दूरं नीत्वा धृतः । (l. 18.) S. brevis etiam est, verum aliter: . . . स्वामिना इति ज्ञात्वा तस्मात् समुत्थाय दूरे नीत्वा अपसारितस्तस्मात् पलायितः । ततोऽसौ etc. (l. 18.) Recepimus scripturam L. inserto दृष्ट्वा, correcto मृत pro मृतं, post मत्वा omisso समुत्थाप्य, recepto denique ex codd. धृत्वासौ pro परित्यक्तः.

— 18. स्वकीयमात्मानं S. absurde.

— 19. इदानीं नीलवर्णो उत्तमवर्णः । तदात्मनः सोत्कर्षं (sic) किं न साधयामि । L. — . . . उत्तमवर्णोऽस्म्यहं स्वकीयोत्कर्षं किं न साधयामि । S. Pro उत्कर्षं Pp. उत्कारं. — विदधामि pro साधयामि । P. — Pro आलोच्य L. उक्त्वा.

— 21. पश्यत यूयं, omisso तत्, L. Totum hoc incisum desideratur in S. — Pro अरण्ये Pp. राज्ये. — तदद्यारण्येऽस्मदाज्ञया व्यवहारः कार्यः S.

— 22. ततः शृगालाश्च Pp. — Transponunt edd. तं विशिष्ट°. — चट्टाङ्गुपातं sine P. 91.
स codd.

*Lin.* 1. आज्ञापयसे S. — इति om. L. — ततो om. S. — अनेनैव codd. et S. P. 92.
Recipiendam particulam esse arbitror. पशुषु स्वाधिपत्यं L. praebet स्व vestigium incaute omissi antecedentis vocabuli. — पशुषु om. S. — अरण्यवर्तिषु om. P. अरण्यवासिषु legitur in S.

— 2. तस्याभवत् om. L. — Pro अभवत् S. अभूत्. — ततः etiam priori तेन praemittit S. — आधिक्यं S.

— 3. परिजनानवलोक्य शृगालांश्चावलोक्य codd. — Post प्राप्य addit S. सदसि. — अवज्ञया om. P. अवज्ञाय L. — स्वज्ञातयः सर्वे दूरीकृताः edd.

— 4. शृगालान् om P. — केनचित् om. L. — . . . शृगालेनैव P.

— 5. मा विषीदत यदनेनानभिज्ञेन नीतिविदो मर्मज्ञा वयं स्वसमीपात् परिभूताः S. मा विषीदत एवं चेदनेनानीतिज्ञेन वयं मर्मज्ञाः परिभूताः । L. Nostra scriptura codd. nititur, in quibus tamen च post एवं inopportune est additum; मर्मज्ञाः om. P. Finem commatis huno exhibuit Pp.: वयमवधीरिता मर्मज्ञाः । — Non intellexerunt editores यावता, quod cum vi peculiari positum est pro यदेतादृशेन. Cf. p. 19. l. 3. SCHL.

6. नश्यति edd. न पश्यति P. — तथा pro तत्, omisso मया S. — ततः pro यतः S. et codd. male. — Pro अमी L. अत्र.

— 7. Pro इमं Pp. इव. — परिचितो भवति S. — Pro तथा P. तत्. — तथाहं करिष्यामि Pp. परिचित i. e. *notus*, cf. Wils. s. v. परिचय et initium dramatis Mudrârâxasae, ubi hic versus legitur: नामैवास्यास्तदेतत् परिचितमपि ते विस्मृतं कस्य हेतोः । Ex participio colligi potest significatio ipsius verbi.

— 8. च om. L. — अनुष्ठेयं edd. — Pro यदा L. et codd. यत्, S. यतः; emendavimus यदा, quae coniunctio unice huc facit. — सर्वे om. L. — तत् om. S. et Pp. अस्य substituit L. — यूयं inserunt codd. post तत्संनिधाने. — Pro एकदैव L. एकं.

— 9. तत्तज्जात् श्रुत्वा P. — ज्ञातिस्वभावात् edd.

*Dist.* 58. Praemittit S. haec verba: ततस्तथानुष्ठिते etc. l. 12.; male per se et contra ceteros libros. — 58. a. . . . . . यश्चास्ते S. Pro यः init. Pp. यत्. — b. स नित्यं . . . . . S. — c. राजा pro भोगी edd. et P. — d. तत् किं नाशुत्पानहं (sic) S.

*Lin.* 12. ततः शृगालः शब्देनाभिज्ञाय etc. P. In proximo commate idem om. इति. Admodum variant edd. in hisce duobus incisis; S. posterius supra l. 9. collocat, hic praebet: ततः शब्दादभिज्ञाय स व्याघ्रेण हतः । L. = ततस्तथानुष्ठिते शृगालोऽयं इत्यभिज्ञाय व्याघ्रेण व्यापादितः ।

P. 92. *Dist.* 59. a. चित्रं pro छिद्रं P. absurde. — Pro मर्म codd. कर्म. — b. ... हि यो . . L. — d. गुप्तं S. et P.

*Lin.* 16. यद्येवं तथापि दृश्यतां तावदयं दूरादागतः । edd. — Ut nostra scriptura recte intelligatur, monendum est असौ haud ad आयातः esse referendum, sed subiectum esse sententiae parentheticae, particula इति finitae et insignitae. — Pergit post hoc comma P. ततो विग्रहे विचारः । etc. lin. 20. cetera igitur desiderantur. Nos debemus Pp. Edd. cum P. in omittendo consentiunt, sed pro verbis iam ex P. laudatis praebent: तत् संग्रहे विचारः कार्यः; similitudo verborum संगमे, संग्रहे et विग्रहे fefellit oculos librariorum. Operarum culpa factum est, ut omissum sit स ante वासितः । Sed vel hoc pronomine inserto aliquid desideratur; inserendum est aut चक्रवाकेण, aut scribendum वासितवान्.

*Lin.* 20. तत्र post ब्रूते reiicinnt codd. Pp. tamen eius loco praebet ततः; neutram particulam agnoscunt edd. — प्रणिधिस्तत्र Pp. प्रणिधेत P. corrupte pro प्रणिधियेतः.

— 21. Pro संप्रति edd. अतः, P. ततः. — Pro आनीय P. आलोच्य. Pp. समालोक्याप्यस्य. — प्रत्युत्तरं दत्वा ex Pp. ceteri om. — यतो देव et quae seqq. absunt ab edd. et P. retineuda tamen erant, in primis quum coloris quid narrationi addant; sensus autem hic est; dimittendum esse hostium legatum, quanquam explorandi caussa venerit, dicit consiliarius, hanc maxime ob caussam, quod ipsi, haud secus atque adversarii, exploratores sub legatorum nomine misissent. Deinde autem lacunam in codice esse, ex disticho seq. apparet; quae Latine hunc fere in modum expleri potest: „Cave autem, ne sine stipatorum praesidio legatum istum in praesentiam tuam
P. 93. admittas." Distichon ipsum spectat ad traditionem historicam, cuius mentio in dramate Mudrâ - Râxaso saepius iniicitur: Chânakyam a summis consiliis fuisse Chandraguptae, atque regem Nandam dolo interemisse, missa ad eum venefica. Quae omnia fusius exponuntur in ipso isto dramate, ad cuius imitationem Anglicam ablegare possum qui plura hac de re edoceri velit. Variare in priore distichi versu codices et editiones, non mirabitur, qui librariorum ignorantiam, editorum socordiam reputaverit. S. नन्दो जघान चाणक्यो तीक्ष्णदूतप्रयोगतः । P. मल्लं जघान चाणक्यम् etc. L. मंत्रज्ञो न चाणक्यस् etc. Pp. नन्दं जघान चाणक्यस्तीक्ष्णशास्त्रप्रयोगतः । — hem. c. तदन्तरान्तरितं . . L. तद्दूरान्तरितं . . S. तदन्तराचितं . . Pp.

*Lin.* 3. ततः सभां कृत्वाहूतः शुकः काकश्च edd. ततः सभां कृत्वा शुक आहूतः काकोऽपि P.

ततः स राजहंसः समागत्य सभां कृत्वा स शुकस्तत्रानीतः काकोऽपि । Pp. - राजहंस eo quo oportet P. 93.
casu positum ex Pp. scripturae edd. addidimus; शुक आहूतः transposuimus suadente P. — तत्र om. edd. — शुकश्च Pp. — उन्नत edd.

— 4. रत्नासने उपविश्य S. रत्नासनमुपविश्य L. — चोपविष्टः । ततो ब्रूते । P. — महाराजाधिराज (sic) श्रीमच्चित्रवर्णास्त्वां S. Sic etiam L. omissis tamen भो भो हिरण्यगर्भ, et posito gemino puncto post . . अधिराज. - श्रीमत् om. P. — श्रीमान् legitur in Pp. additis hisce verbis: महानन्दिसम्भासवदनश्चित्रवर्णो मयूरराजः.

— 5. तव प्रयोजनं Pp.

— 6. न चेद् edd. male. — Nimis prolixe in h. l. versatur Pp. . . . प्रणाम । त्वदर्पितस्य सकलकर्पूरद्वीपस्य समस्तकरभागराजार्हराज्यानि धनधान्यान्याहाय त्वमस्मान् मिलिष्यसे । नो चेद्वस्यान्तु आत्मस्थानं प्राणां च चिन्तयिष्यसि । वयमपि तत्रागतप्राया एव । ततो हिरण्यगर्भो राजा सकोपं ब्रूते । etc. — Pro स्थानान्तरं P. स्थानं.

— 7. कोऽपि नास्माकमत्रेति । यो कृष्णं घातयति । तत etc. P. — ततः om. S. — देव घातापयसि दुष्टशुकं निहन्मि, omissis तावदमुं, Pp.

— 8. तावदमुं om. edd. — दुष्टं शुकं S. et Pp. — शान्तयन् (sic) ब्रूते Ś. अत्रान्तरे चक्रवाको राजानं शान्तयन्नाह । L. शान्तयति forma est verbi, quae in catalogis radicum non reperitur, quanquam per se nulla obstat ratio, cur minus a part. शान्त, quam a gerund. शान्त्वा verbum derivetur. — युवां etc. om. L. शृणु तावत् S. et P. — मैवं युवां etc. Pp.

*Dist.* 61. b. . . . . ये प्रवदन्त्यधर्मान् Pp. — d. . . . . यदयम . . . । L.

*Lin.* 11. चैषः S. et codd. pro ह्येषः.

*Dist.*. 62. d. नृपतेः codd. et L.; hic genitivus nimium distat a vocabulo, ad quod unice referri potest; praestat vocativus. — हितं L. mendose. — S. = दूतो वदति नान्यथा; quae verba ex dist. 15. huc invecta sunt.

— 63. a. et b. स्वापकर्षं परोत्कर्षं न दूतो मन्यते क्वचित् । L. — स्वापकर्षं परोत्कर्षैर्दूतोर्मन्यते तु कः । S.

*Lin.* 16. स्वां प्रकृतिं S. et Pp. — आपन्नः edd. — Pro च edd. अपि.

— 17. आनीय प्रबोध्य edd. — धार्ष्ट्यं om. codd. — शुकः om. edd. स्वदेशं abest a S. — Additamentis ceterum auctus est Pp. hunc in modum: . . . आनीय आतिथ्यसत्कारं विधाय कनकालंकारं विधाय दत्वा संतोष्य शुकः etc. — Pro अथ in fine L. ततः. — S. शुकोऽपि, omisso ततः ।

— 18. स्वराजानं चित्रवर्णा L. — विंध्याचलराजानं, omisso गत्वा, S. perperam. — स ex Pp. — तं . . चित्रवर्णो absunt a Pp. — मयूरो राजोवाच Pp. —

— 19. एव om. codd.

— 20. संप्रति युद्धोद्योगं L. संप्रति युद्धोद्योगः S. — स्वर्णकाङ्गः om. Pp. स्वर्णैकदेशः edd.,

P. 93. interponentes praeterea huic vocabulo atque sequenti कथं haec verba: राजा च द्वितीयः स्वर्णापतिः । cf. p. 80. l. 7.

— 21. ततस्तद्वचनं श्रुत्वा राजा सर्वान् आहूय codd. — सर्वान् शिष्टान् edd. — स आह L. male; आह च S. et P. quae scriptura ita intelligenda est, ut उपविष्टः pro verbo finito accipiatur. — Inseritur in cod. Pp. post प्रकथ्यते haec sententia: त्रिकूटसहस्रद्वितीयेनापि सर्पेश्वरस्यं स्तोतुं समर्थो यतः गुणाः प्राज्ञा च तस्य का कथितव्या । Priora verba usque ad यतः ex libro primo (vid. p. 27. l. 7.) huc irrepserunt.

— 22. विग्रहविषये L. Recentioris usus est haec additio vocabuli विषय, quo saepius nihil aliud exprimitur, quam notio, quae propria est casui septimo, ut ipso hoc loco: „quod attinet ad bellum instans". — कर्तव्यमुपदिश्यतां L. — . . कर्तव्योपदेशं ब्रूत S. — पुनर् om. L.

P. 94. *Dist.* 64. a. et b. Singulari numero omnia exhibet nomina Pp.; संतुष्ट et पार्थिव tantum P.

*Lin.* 3. ततः et मंत्री om. edd. et P.

*Dist.* 65. a. . . . . सुहृद्गणाः L. — c. . . . विपरीताश्च S. idem voluit L. ubi editum est: विपरिताश्च.

— 66. c. यदि तत् . . . . . Pp.

*Lin.* 8. Haud paucae exstant huius loci variae scripturae in codd. et edd. unde consultius cum lectore actum erit, si primum ex unoquoque libro verba separatim apposuero. L. = राजाह । मम वचनादिदं तावदवलोकयतु मंत्री तदेतेषामुपयोगः येन वर्तनदानेन क्रियतां । तावदाहूयतां मौहूर्तिकः । S. राजाह । महलं तावदवलोकयतु मंत्री तदेतेषामुपयोगो तावन्तामेवमाहूयतां मौहूर्तिकः । P. राजाह । मम बलानि तावदवलोकयतु मंत्री तदेतेषामुपयोगः किं केषामुपयोगः किं वर्तनदानमेवं तदाहूयतां मौहूर्तिकः । वर्तनमेव परं ततश्च मौहूर्तिकः शुभलग्नं etc. quae postea tractabimus. Pp. राजोवाच । मम बलानि तावदालोकयतु मंत्री । तदेतेषामुपयोगः । किमेतेषां वर्तनदानमेव परमस्तीत्यभिधाय साटोपं पुनरुवाच । तदाहूयतां मौहूर्तिकः et quae mox enotabuntur. — Ut dispiciat lector, quasnam habuerimus rationes huius loci eum in modum quo a nobis exhibitus est constituendi, dicendum erit, quid significent vocabula उपयोग et वर्तन; ab horum enim significatione omnia pendent. Quod ad posterius attinet, non est quod in eo moremur, est enim stipendium, quod militibus persolvitur; difficilius est prius definire, quippe quod haud secus atque उपयुज् verbum, et उपयुक्त participium in lexico Wilsoniano non sit enotatum; nam quod dicit उपयुज् valere *apprehendere*, neque huc facit, neque satis est probabile. *Rosenius* s. v. युज् locum laudat Hitopadesi (p. 98, l. 14. ed. nostr.) ubi उपयुक्त significet *utilis*, pro quo fortasse rectius dixerit *idoneus*. In hac

exemplorum penuria haud alienum erit ab hac annotatione locos laudare, quibus vocabulorum istorum significatus accuratius definiri possit. Mêgh. Dût. 13. खिन्नः खिन्नः शिखरिषु पदं न्यस्य गन्तासि यत्र । क्षीणः क्षीणः परिलघु पयः स्रोतसां चोपयुज्य ॥ Coniungenda sunt gerundia न्यस्य et उपयुज्य; „pede (nubem alloquitur) montibus summis imposito atque rivorum aqua perlevi assumta". Est h. l. primaria ut videtur verbi compositi vis: subiungere, sibi adiungere, apponere, assumere. Drâupadîpramâtha IV, 19. न वै प्राज्ञा गतश्रीकं भर्तारमुपयुञ्जते । युक्तान्नमुपयुञ्जीत न स्त्रियः पत्यये वसेत् ॥ Reddit cl. *Boppius* उपयुज् h. l. per *amare*, quod nimis a vi verbi propria mihi recedere videtur; quanquam Vir. clar. auctoritate scholiastae probabiliter se tueri poterit; sed is sensum non significatum reddere voluit. Est potius *adiungere sibi* (medium est enim) quod pro istius loci sensu, non tam nubere, quam fidem praestare marito valere videtur; युक्तान्न autem idem est atque युक्त, idoneus, dignus. A primaria ista significatione *adiungere* longius iam distat उपयुक्त, quum sit *idoneus*, quae translatio eadem fere est, quae in Latinorum *aptus* cernitur; *utile* etiam hoc participio designari, Rosenio omnino, non negaverim. उपयोग denique, si originem spectas, est adiunctio, qua res quaedam alii subiungitur; ex vi participii probabile est, eadem voce designari idoneitatem, si ita dicere liceret, utilitatem; si alios Hitopadesi locos comparas, p. 50, l. 7. p. 57, l. 2. p. 58, l. 12. p. 99, 12. potius est *usus*, qui ex re quadam peti potest. Nostro loco est utilitas copiarum, quae alacriores redduntur dato stipendio. Aliam vocabuli vim ex hisce grammatici verbis eruere licebit (Pan. I, 3, 32.) उपयोगो धर्मादिफलको विनियोगः । E caussativa verbi forma est उपयोजन, qua significantur iumenta, quorum alia *iungebantur* curribus aliorum deorum. Vide Rigved. Spec. ed. Rosen. p. 7. Obiter moneo in hymno isto in Auroram verba वहन्ति सीम् अरुणासो रुशन्तो गावः non vertenda esse cum Rosenio meo: vehunt eam lucentes fulvi *radii*, sed v. eam l. f. *boves*. Id docent verba a Rosenio in nota allata. Enumeratis diversis animalibus additur: इति दशादिषूपयोजनानि ॥ P. 94.

Quae quum ita sint, iam patet per se ratio, cur nulli librorum obtemperandum fuerit, sed eligendum ex variis scripturis, quod loco accommodatius videretur. Longius foret ostendere, quid in quoque libro minus recte se habeat; id silentio praetermitti nequit, in cod. P. केषामुपयोगः notam esse marginalem cuiusdam, qui de sensu loci dubitaret. Ce-

P. 94. terum video aliorum quoque librorum scripturam esse foedatam notis marginalibus lectorum, varie locum tentantium. — निर्णीय ex S. — यात्रां P. male. — करोतु L. — Pp. = ... मौहूर्तिकः । सोऽस्माकं समरविजययात्रार्थं शुभलग्नं सत्वरमागत्य ददातु ।

*Lin.* 10. देव om. P. et S. देव तथापि L. — शृणुतं L.

*Dist.* 67. om. Pp. — b. ये विशन्ति बलाबलं P. (येऽविचार्य बलाबलं?)

*Lin.* 13. यस्मिन् मम यात्राभङ्गं etc. codd. यस्मिन् corruptum est pro मंत्रिन्. — विजिगीषुर् . . आक्रमति (S. आक्रामति) तथा कथय । edd.

— 14. देव तत् कथयामि edd. — अपि ex codd. — अनुचितं codd. pro अनुष्ठितं, quod vocabulum moveri nequit propter distichon seq.

— 15. इव om. codd. — फलदं P.

*Dist.* 68. a. अनुष्ठानात् S. Alium versum substituunt codd. श्रुतेन मंत्रसिद्धिश्च भवेन्न पृथिवीपतेः. — — d. व्याधः प्राप्नोति . . . . Pp. mendose.

*Lin.* 18. च नास्ति° Pp. — इति om. S. — यथा श्रुतं तन्निवेदयामि S. यथा तन्निवेदयामि codd. — देव om. S.

*Dist.* 69. b. . . . . . . नृपः L. absurde; नृप S. — c. सेनान्यो Pp. et edd. — d. बहुतरैर्बलैः । L.

*Dist.* 70. d. कोपभूतं . . . . L. कोपः फल्गु . . . . S. फल्गु a loco omnino est alienum.

P. 95. — 71. b. . . . पार्श्वतो . . edd. — c. . . . पार्श्वतो . . L.

— 72. a. यथा . . . . . . P. perperam. — b. in fine. शनैः P. male. — c. . . . सुभटैर्युक्तः edd. — d. प्रतिगृह्य . . . . P. प्रतिगृह्य बलं नृपः edd. —

— 73. a. समेऽप्युद्धैर्विषमे नागैः codd. quae scriptura vix defendi potest.

— 74. c. तदङ्गरक्षतुरङ्गानां codd. sensu cassum. तदन्यबलतुरङ्गानां L. itidem.

— 75. a. शैलेषु pro वनेषु edd.. — c. सुयंत्रे Pp. सुस्वयंत्रे (sic) P. — d. शयनं pro स्वपनं edd. — योग codd.

— 76. b. दुर्गैः L. — मर्दकैः S. utrumque male. c. . . . . प्रवेशेन Pp. — d. . . आटविकान् . . । edd. perperam.

— 77. a. . . . . ततःकोपाः S. — b. . . कोशान् . . . . S. — c. स्वभूमिभ्यः . . . . edd. — d. . . दातुर्न युध्यते edd. Pro युध्यति P. स्वध्यति, quod nihili est.

— 78. b. दासश्चार्यस्य . . . S. minus bene. — भूपतेः L. male.

— 79. a. . . . . . युध्येत P. absurde. — b. रक्षेचैव . . . . edd. — d. . . सैन्यस्य . . . codd.

— 80. a. पदातिश्च edd. stulte. Iidem mox महीपाल pro assueta eorum negligentia. Legitur hic versus Man. VII, 175. exceptus ab alio, qui in Hitop. est 82, a et b. Praemissus contra versus 82, c d. est alii, ab Hitopa-

desae compositore ut videtur omisso: समवस्कन्दयेचैव रात्रौ वित्रासयेत् तथा. — c. उपरुध्या- P. 95.
रातिमासीद् P. quod sensu est destitutum. उपरुध्यारातिमाराात् Pp. quae lectio si metrum respicis minus placet. आसीत corruperunt edd. et L. quidem in आसीत्, S. in आसीच.

— 81. b. धनुपे L. mendose. — c. वृते pro आवृते Pp. — Ex Manu VII, 192.

— 82. b. यवसान्नोदकेन्धनं Pp. Aqua haud libenter carebimus. — c. भिन्द्यैव P. 96.
codd. perperam. — d. परिखांजया edd. male.

— 83. a. अनेषु . . . . . codd. — d. pro स्मृतः codd. च सः ।

— 84. a. अलमध्यस्य . . . codd. quae scriptura admitti nequit, quia mentio fiat in priori versu equorum necesse est. — b. प्राकार् L. vitiose.

— 85. a. पुरुमाना (sic) हयारोहाः Pp.

— 86. c. . मार्गयोधप्रोधितं S. Pro विशोधितं P. विरोधितं — d. प्रवक्ते L.

— 87. a. . . . भूरमंत्रतं codd. corrupte — b. . . . . तितक्रियं Pp. Contra sensum. — c. प्रसिक्तं L. — Pro प्रायं codd. प्राप्तं. Potestne प्राप्त significare *oriundus*?

— 88. a. तथा . . . . . . Pp. male — b. युध्यते Pp. perperam. युध्यन्ते . . मानवाः. edd.

— 89. b. न कुर्यात् pro न कुर्वी S. — मुण्डमण्डली edd.

— 90. a. अप्रमादो Pp. vitiose. b. देशान्तं . . . . . codd. mendose ut videtur. — c. . . . . ऽप्रतिकारः L. — d. तनुरेवात्र कार्यं codd.

— 91. a. . . . . . . . शत्रोः edd. perperam. — b. . . . . . पोषयेत् edd. absurde. अभिपेलयेत् Pp. — c. सुखसाध्यं L. सुखसाध्य S. — d. . . काल L. — प्रपीडनं Pp. दीर्घप्रायापापीडितं S.

— 92. a et b. P. praebere videtur (difficilior lectu est enim h. l. codex) . . . . . . न स्त्रायोपत्स्याकर्षयो . . । unde coniicio scribere voluisse aut sane debuisse istum librarium: . . . . . . नास्ति योऽयो स्त्राकर्षयो द्विषां । quod transpositione tantum differt a scriptura codd. Pp. — Ed. = . . . . . . मंत्री नास्ति भेदकरो द्विषां (S. मंत्रो). Sed nec मंत्रिन्, nec मंत्र ex hoc loco est.

— 93. a. . . . . . . राज्येन edd. perperam. — d. अभियोक्तुः स्थिराहलं P. अभियोक्तुं P. 97.
स्थिराहलं Pp. Neutra scriptura magnopere commendabilis, utpote obscurior.

— 94. Asterisco notavimus hunc slocum tanquam corruptum supra quam ut sine aliorum codd. ope restitui possit. Exhibebo primum varias librorum quorum consulendorum data nobis erat facultas, scripturas; indicabo deinde, ubi lateat corruptela: S. = क्रूरं मित्रं रणे चापि भङ्गं दत्त्वा विघातयेत् । अथवा गोग्रहाकृष्टात् तज्जघ्याश्रितबन्धनात् ॥ — L. = द्वेष्यं मित्रद्वैषापि भङ्गं दत्त्वाभिघातयेत् । अथवा गोग्रहाकृष्टः तन्मुख्यं प्रतिबन्धनात् ॥ — P. = दृष्यमित्रलैषापि (sic) भङ्गं दत्त्वा विघा-

P. 97. तंयत् । यथवाणाग्रहाकृद्या तल्लाच्यस्यातिबन्धनात् ॥ — Pp. = पुष्यमित्रबलैश्चापि भङ्गं दत्ता विघातयेत् । यथवाणाग्रहाकृद्या तल्लाक्ष्यातिबन्धनात् ॥ Denique ut omnia quae huc faciant, unum in locum congesta habeamus, interpp. verba ipsissima apponam: W. *And when a chief shall have given him an overthrow by means of his nearest friends, he may put his enemy to death.*" Quibus verbis haec subiuncta est nota: „*This verse is defective in the original.*" JONES loco quo exhiberi oportet hoc distichon, haec verba habet, quibus quae subiecta fuerint Indica difficile est dictu: *He may even after having defeated the enemy destroy them, with troops eager for gain; or seize and carry off their cattle or even imprison their chief.*" Ex hemistichio b. quod in omnibus libris admodum sibi constat, hoc primo adspectu apparet, sermonem esse de hoste fraude circumveniendo, quae fraus, ut ex eis, quae in hem. a. sana sunt, coniici potest, in eo consistat, quod discordia excitetur inter hostem atque amicos eius, quibus ipsis utendum sit ad eum profligandum. Quae quum ita sint, prior versus scribi potest, qualis a nobis exhibitus est neque haerendum est in चापि, quod multo potius huic disticho cum antec. coniungendo inserviat. Ista autem regula illustrata fuit simili, quod omnino obscuratum est culpa librariorum, ita ut vix huic versui probabilem opem afferre possimus; simile esse ex arte sagittandi petitum demonstrant vocabula बाण, आकृति, लक्ष (i. e. scopus); sed corruptela in eo primum cernitur, quod omissa sit particula comparativa; hanc tamen facile restitues legendo यथा pro यथ. Hemist. d. porro sanum esse crediderim, praebet enim hunc sensum: sicuti propter scopum nimis alte colligatum, ita ut sagitta ad eum usque sursum mitti nequeat. Cum ceteris haec satis bene conveniunt; nam dicere vult auctor, hostem nimia potestate valentem quam ut vi vinci possit, adeundum esse insidiis, veluti sagittarius, qui scopum propter celsitudinem attingere nequeat, artificio quodam utitur; quodnam autem hoc sit artificium, id hem. c. contineri debet.

*List.* 95. a. . . . वा दुरेन्द्रात्रा codd. perperam. — b. . . देशावगाहनात् S. . , . . . , दुरपात् L.

— 96. a. . . . . . . स्वामिः Pp. et S. — c. इत्युरीकृत्य . . . L. तदूरीकृत्य . . . S. — d. वाचस्पत्यः Pp. mendose. — प्रतायते P. प्रतायते Pp. Neutrum quid sit, assequor. — ऊरीकृत्य (per ऊ longum enim effertur a Panine, I. 4, 61.) huc facere non videtur; nam ex praecedentibus regis verbis manifestum est,

hoc distichon eo consilio esse allegatum, ut admoneat, agendum esse, non verba facienda. Hinc sequitur construendum esse दूरीकृत्य वाचस्पत्यं, (abiecta arte oratoria) कृतिभिः प्रतीयते; postremo verbo qui sensus h. l. tribuendus sit, accurate definire haud ausim. *Lass.* — तत् h. l. non est coniunctio caussalis, sed pronomen, quod referri debet ad इदं. Attamen dubito, an तत् प्रतीयते dici possit pro: तस्य प्रत्यय उत्पाद्यते. Praeterea suspicionem movet triplex variatio in ultima distichi voce. Denique nimis contorta est constructio. Mallem rescribere: तद्दूरीकृत्य कृतिभिर्वाचस्पत्यं प्रतीयते । SCHL. P. 97.

*Lin.* 10. मंत्रिणा विहस्योक्तं सर्वमेतत् किंतु । L. मंत्रिणा विहस्योच्यते सर्वमेतत् विशेषतश्च उच्यते । किंतु etc. S. Praestat scriptura codd. a nobis recepta; सर्वमेतत् ex edd. est additum, haud scio an recte.

*Dist.* 96. b. . . शास्त्रं . . . . codd. male. — c. सामान्यादि . . . . edd. et Pp. सामान्याधि . . . . P.

*Lin.* 13. ततः om. P. इतं substituit Pp. — प्रहित omisso तत्र edd.

— 14. प्रणिधिकारः edd. male. — गर्भसमीपमागत्य प्रणम्योवाच । L. — समागतः P. समागतो, sequente प्रायः L. Hoc peius illo, neutrum bonum.

— 15. Pro उपत्यकायां S. अधित्यकायां. — कटक om. codd. — Hoc vocabulo una cum anteced. समावासित omisso, स्कन्धावारे L. — अनुवर्तते S. — दुर्गसाधनं L. — दुर्गशोधनं च P. Unde ortum sit hoc च, docet plenior codicis Pp. scriptura: त्वया च देव बहुधानुरक्षणां दुर्गशोधनं च मनु (sic) संधातव्यं, unde apparet च esse insertum; scriptum enim olim erat: -शोधनमनु- atque च inserto relicta est inopportune littera म, expressa iam per punctum litterae न superscriptum. च autem si additicium sit, idem pronuntiandum est de अनुरक्षणां.

*Lin.* 16. *init.* Pro अनु L. अत्र. — Pro असौ codd. अयं. — किंच केनचित् सह तस्य विश्वासः etc. edd.

— 17. Pro एतद् S. एव तद्. — इङ्गितं edd. — मया om. L. — Pro अनेन edd. एतेन. — प्रागेव om. L. — विनियुक्तः P.

— 18. तर्हि post देव inserit Pp. — असौ abest a codd. — राजाह desideratur in Pp.; consiliario igitur tribuitur regis sermo, cui praeterea haec verba adduntur in eodem libro: न तत्र युज्यते भवता । यतः शृणु । यथैवं etc.

— 19. सदा om. P. — Pro तेन Pp. अनेन राजहंसेन शुकस्य etc. — अभिभवोपयोगः S. minus bene. — शुकस्य गमनात् codd. quod sequi nos oportet: »post eius discessum«. — Pro तत्र edd. तस्य, ad quod subintelligendum foret राज्ञः; sed praestat तत्र intellectu facilius. — Sequens comma virgula distinguendum

P. 97. erat, ea omissa obscurior fit in edd. sermo; augent obscuritatem codd. omittendo स, quod de cornice intelligendum est: „iste iam inde a longo tempore apud nos moratur."

— 20. आगन्तुकः L. — सदैव ex Pp.

— 21. Post प्रंकनीयः । pergit Pp. आगन्तुः कदाचिदपि नोपकुरुते यतः । तत् श्रुत्वा राजाह etc. — Incipit in Pp. sequens incisum a कदाचित्. — आगन्तुका हि edd. — उपकाराः Pp. — L. = हितकरा दृश्यन्ते कुचित्, omisso कदाचित्. — शृणु om. Pp.

P. 98. *Dist.* 98. a. . . . हि हितो . . Pp.

— 99. b. शुभकस्य महीपतेः L. — Pro महीभुजः S. महीभृतः; illud exquisitius. शुभक etiam in seqq. repetit L.; veram lectionem esse a nobis receptam probat tum ceterorum librorum consensus, tum hoc, quod Sudraci nomen Indorum traditionibus sit celebratum; tribuitur huius nominis regi antiquissimum, quod exstet, Indicum drama. Eodem modo scribitur nomen in Vetâlapanchavinsatide, cui libro inserta est haec de Vîravaro narratio. Cf. Wils. *Hindu theatre* Vol. I. Proleg. ad Mrichchhakatim.

*Lin.* 6. Pro सह edd. महा (महानुरागवान्).

— 7. महाराजपुत्रः S. — द्वारि, omisso राज, codd. — राजद्वारमुपगम्य प्रतीहारमुवाच S.

— 8. उपगम्य L. — मां deest in S. — 9. मया abest a Pp. — 10. किं तव Pp. — 11. Pro टङ्क L. सुवर्ण. — S. = प्रत्यहं सुवर्णशतानि पञ्च देहि ।

— 12. द्वितीयश्च Pp. absurde. — दातुं om edd. — तत् pro एतत् edd. — प्रणम्य om. S.

— 13. Pro दत्त्वा codd. कृत्वा fortasse melius. — 14. अथ om. edd. Vix monendum est coniungendum esse अथ cum seq. आ — Pro ततस्तद् S. इति ततो मन्त्रिवचनात्. - L. om. ततः, in ceteris ut S.

— 15. वीरवराय S. Om. L. — टङ्कक P. cf. Wils. s. v. टंकपति. — दत्तं codd. — पंच शतानि सुवर्णानि दत्तानि S. — L. = . . . दत्त्वा तद्दर्शनं दत्तवान्. Subiungit deinde hosce versus prorsus inopportune narrationis nexum turbantes, in ceteris libris omissos, e Wilkinsii codice petitos:

ताम्वूलं कटुतिक्तमिश्रमधुरं क्षारं कषायान्वितं ।
वातघ्नं कफनाशनं कृमिहरं दौर्गन्धिदोषापहं ।
वक्त्रस्याभरणं मलापहरणं कामाग्निसंदीपनं ।
ताम्वूलस्य सखे त्रयोदश गुणाः स्वर्गेऽप्यमी दुर्लभाः ॥

pergit deinde वर्तनविनियोगाय राज्ञा मुनिभृतं निरूपितः । In postremis verbis consentit P. 98.
etiam S.

— 16. तदहं वीरवरेण, omisso posthac तेन, edd. — Pro अपरादूर्ध्व et quae seqq. S. स्थितस्यार्द्धं दुःस्थितेभ्यः तदवशिष्टं भोज्यव्ययविलासव्ययेन । — L. = अपरस्तृतीयो भागो हीनेभ्यो दत्तः तदवशिष्टं च भोजनाय विलासाय च व्ययितः (sic) ।

— 17. व्ययेन Pp. mendose. — तथैतत्, omisso एव, P. — एतत् omisso तथैव edd. — च om. edd., et mox स.

— 18. राजम्, omissis ex nimia festinatione syllabis द्वार Pp. — Pro सेवते S. प्रेरते. Invenerunt boni isti viri in codd. प्रवते (nam व et र in codd. Bengalicis nulla certa regula distinguuntur) unde infelici coniectura fecerunt प्रेरते quod vel propter pluralem numerum reiiciendum est. — यादिशति Pp.

— 19. Pro उप edd. अपि. — अथैकदा कृष्णाचतुर्दश्यां S. Sic etiam L. omisso tamen एकदा. — निशीथे स abest ab edd. — सकरुणं (L. सकरुण) क्रन्दनध्वनिं edd. — तं श्रुत्वा ex codd.

— 20. द्वारि तिष्ठति । तदा तेनोक्तं L.

— 21. Pro वीरवरोऽपि L. सोऽवदत् । S. — वीरवरः omisso अपि. — Pro यद् edd. यथा.

— 22. प्रणम्य चलितः । codd. — ततः om. edd. — राजा च S. — कृतं(।)अयमेकाकी राजपुत्रो मया सूचीभेद्ये etc. S. Omissis न–कृतं pergit L. eodem modo atque S. अयं etc. sed mox monstrum vocabuli profert सूचीभेद्ये. Nos codd. secuti, emendato यदयं pro यतोऽयं. Pro सूची P. सूचि Pp. सूचि. Utraque forma, सूचि et सूची legitima est. Ne in vocabulo सूचीभेद्य haereant tirones, haec moneo. Compositum est e सूचि *acus* et भेद्य, *findendus*, *fissilis*. Valet igitur: *quod acu perforari potest.* Comice h. l. vocabulum de tenebris ita densis, ut prehendi quasi et acu perforari possint, usurpatum esse dicerem, nisi invenirem Calidâsam eadem usum fuisse voce Megh. Dût. 39. – रात्रौ । रुद्धालोके नरपतिपथे सूचिभेद्यैस्तमोभिः ।

*Lin.* 1. प्रणिधि(:)प्रेषितः Pp. Pro postremo verbo S. प्रेरितः. L. प्रहितः. Addit P. 99.
L. तदनुचितं, omisso तद् ante अहं. — Pro अहमपि गत्वा S. अनुगत्वा; sed licentia haec in usu formarum त्वा et य poetica est et ne omnis quidem generis poetis permissa; frequens est in epica poesi antiqua, in Rameide, Bharatea, et quorum dictio utrumque carmen presse imitatur, in Puranis; rarior in legibus Manus; rarissima, si omnino obvia, apud epicos recentiores, scenicos et lyricos. Quae licentia quibus sit legibus circumscripta,

P. 99. nondum satis indagavi neque huius loci esset docere. — किमेतदिति om L. verbo निरूपयामि adiiciunt codd.

*Lin.* 2. Pro तद्-क्रमेण L. तदनुचलितः — तत्र om. S. ततः substituit L. अथ Pp. — Transponunt codd. च गत्वा.

— 3. काचित् स्त्री post भूषिता reiiciunt edd. — Pro विलोकिता edd. दृष्टा.

— 4. का त्वं om. Pp. — इति abest ab edd. — Omisso ततः, pro तया edd. स्त्रिया — राज्ञ S.

— 5. लक्ष्मी L. mendose. — महता om. Pp. — च ex Pp. — अन्यत्र om. codd. — दुःखिता in fine incisi inserit L.

— 6. Post श्रुते pergunt edd. यत्रापायः (L. यत्रोपायः) संभवति तत्रोपायोऽप्यस्ति (L. तिष्ठति, omisso अपि) तत् कथं स्यात् पुनरिहावलम्बनं भवत्याः (L. भावत्याः) । — Nos तत् retinuimus ex edd. cetera ex codd. dedimus; in P. भवत्याः legitur.

— 7. त्वं om. P. त्वां Pp. perperam. — प्राणिधरं S.

— 8. तद् pro तदा Pp. mendose. — सुखेन et mox सा abest ab edd.

— 9. निद्रायमाना स्ववधूः प्रबोधितः पुत्रश्च edd.

— 10. उत्थाय om. codd. — Pro उपविष्टौ Pp. प्रबोधितौ, male. — च तयोः समक्षं om. edd.

— 11. सानन्दः प्राणिधरः S. प्राणिधरः सानन्दः L. Illud ad idem fere quo scriptura codd. redit; hoc ferri non potest, nisi corrigatur सानन्दं; in prosa enim oratione epitheta praemittuntur nomini, ad quod pertinent, paucis admodum locis exceptis, ubi aliud postulat orationis ratio. De adiectivo, quum sit praedicatum, hoc non valet; quod vix me monitore eget. — अन्योऽहं यद्देवं etc. P.

— 12. एवंभूतो यत् स्वामिरक्षणं ममोपायायोगः (sic) Pp. minus bene. — स्वामि om. L. — Pro रक्षायां S. रक्षार्थं. — Pro यस्य P. मम; S. यन्मम. Optandum erat inter यस्य et यत्; quod vocabulum in hac iunctura naturam coniunctionis induit, sicuti Latinorum *quod* eodem modo in coniunctionem transiit. Praetulimus यस्य, quod exquisitius est et h. l. idem valet atque यन्मम; uti editum est in ed. Ser. Observavi hanc vim accedere relativo, quum praecedant vocabula एतावत् et composita cum एवं, fortasse etiam cum तथा; quanquam hoc dubium mihi est, quia ex linguae Indicae ingenio est praemittere relativa, ita ut तथा plerumque ad antecedens यथा referendum sit; quo facto, constructioni, de qua hic agitur, nullus potest esse locus. Luculentum huius constructionis exemplum invenies p. 11. l. 5. Haud opus est addere h. l. मम; nam praecedens अहं primae personae vindicat

etiam sequens वस्य. — Ed. Ser. habet: . . उपयोगः श्लाघ्यः, additum fuisse videtur verbum ex linea sequenti. — तत् om. L. — तावत् om. S. — अधुना abest a L. — विलम्ब codd. विलम्बस्य S. P. 99.

— 13. कदापि तावत् om. edd. — एवंविकर्मणि codex uterque; quod miror, duntaxat non intelligo. विकर्मन् verbum est optimae notae; cf. Bhag. Git. IV, 17. Sed quomodo nomen esse potest, praemisso एवं? aut quomodo aliter accipi potest एवं? — एतस्य om. edd. — Addunt post श्लाघ्यः codd. interpp. et S. slocum a nobis supra iam exhibitum I, 38. — *Hem.* c. S. सन्निमित्तं.

— 14. अस्मत्कुलोचितं om. codd. — केनाप्यन्येन कर्मणा मुख्यस्य S. sed अपि interrogationem tollit. मुख्यस्य corruptela est ex अमुख्य orta; primam syllabam अ absorbuit praecedens vocalis; pro ष in nonnullis provinciis Indiae scribitur et effertur ख; मुख्य igitur factum est, quod quum minus bene cum seq. महार्घतेन in unam coalescat vocem, emendatum est in मुख्यस्य. — तदा केनापरेण कर्मणास्य, L. तत् केनाप्यन्येन कर्मणामुख्य codd.

— 15. महा om. Pp. वर substituit P. — Pro निष्क्रयः L. निस्तारः et mox भवेत्. — . . मङ्गलायाः स्थानं S. सर्वे et गताः iuxta collocant codd.

— 16. विजयतां geminat S. — महाराजः edd.

— 17. अयं abest a S. — चिच्छेद L. चिच्छेदः (sic) S. — Pro अथ edd. ततः.

— 18. तावत् om. edd.; qui mox कृतः pro भूतः — Pro अधुना L. संप्रति. — निष्पुत्रस्य S. — Pro विडम्बनं S. अलं. In L. deest hoc verbum una cum seq. इति.

— 19. अपि om. edd. — शिरश्छेदः कृतः S. — छिन्नवान् (sic) L. — स्वामिपुत्रप्रोक्तया तदनुष्ठितं edd.

— 20. ततः स राजा एतत् सर्वं श्रुत्वा दृष्ट्वा च चिन्तयामास L. तत् सर्वं (omisso ततः) दृष्ट्वा साश्चर्यं चिन्तयामास S.

*Dist.* 100. a. जिवन्ति L. vitiose. — b. क्षुद्रबुद्धयः L.

*Lin.* 1. Pro त्यक्तेन P. मुक्तेन. — Mox अस्ति om. idem. — L. = एतत्परित्यक्तराज्येन मम किं प्रयोजनं । S. = तदेतेन परित्यक्तेन मम राज्येनापि अप्रयोजनं । — Pro इति edd. ततः. — शूद्रकेणापि S. शूद्रकेण राज्ञा L. — चेतुं L. P. 100.

— 2. खड्गा उत्थापितः L. खड्गः समुत्थापि (sic) S. — Pro साक्षान्मूर्तिमत्या edd. भगवत्या; in L. tamen post मंगलया legitur प्रत्यक्षभूतया. — राजहस्तः edd. unde fecimus राज्ञा हस्ते; prius verbum sic scribunt codd. alterum omittunt. — उक्तञ्च S.

— 3. पुत्र प्रसन्नास्मि ते एतावता साहसेन अलं (L. अलं साहसेन, om. एतावता) जीवनान्तेऽपि तव राज्यभंगो नास्ति edd. — राजा च edd.

— 4 et 5. वा किं (conservato etiam priore किं) S.; ibidem deest अस्ति.

P. 100. L. = देवि राज्येन वा मम प्रयोजनं नास्ति। — In seqq. S. admodum differt: यद्यहमनुकम्पनीयस्तदा ममायुःशेषेणा ऽयं सदारपुत्रो वीरवरो जीवतु। — L. ab his in initio dissentit scribens: यदि मय्यनुकम्पा क्रियते तदा ममायुःशेषेणाप्ययं राजपुत्रः सपुत्रदारो जीवतु। — Nostra scriptura e codd. — जीवितुं । Pp. mendose; deinde hunc in modum pergit: यद्दं पुनर्मामाजिव्यामीति । idem praebet P. quae scriptura, ut nemo non videt, emendatione eget; certam in promptu non habentes, recepimus scripturam edd. अन्यथा etc. *Lass.* — Fortasse rescribendum erat यथाप्राप्ति Schl.

— 6 et 7. Ex codd. - पुत्र धनेन S. — ते सत्वोत्कर्षेण edd. — सर्वं om. L. eius loco in S. est तत्र. — गुप्ता edd. — इदानीं om. edd. qui et mox pro सदारपुत्रः praebent सपरिवारः ।

— 8 et 9. Ex L. omisso tantum तत्रैव ante गत्वा, et mutato पृष्ठं in गर्भं. Ceteri narrationem invertunt: S. . . . अभवत् । ततो वीरवरः सपुत्रदारो गृहं गतः । राजापि तैरलक्षितः सत्वरमन्तःपुरं प्रविष्टः । अथ etc. de quibus mox agemus. Codd. om. verba: इत्युक्त्वा . . . अभवत्; deinde pergunt: तथाभूते सति वीरवरः सपुत्रदारो गृहं गतः । राजापि तैरलक्षितः प्रासादगर्भं गत्वा तत्रैव सुप्त्वा स्थितः । अथ etc. — *Lin.* 9. fin. पुनर् sequenti भूपालेन praemittunt codd., eius loco in S. legitur प्रभाते. Transponitur in iisdem libris: वीरवरो द्वारस्थः. — द्वारःस्थः exhibet P. द्वास्थः Pp. hoc nisi Visarga addatur, mendosum est. *Lass.* — Auctor commentarii in Paninem, qui *Câsikâ-Vritti* dicitur, docet, spiritum finalem ante sibilantem, sequente consonante muta, legitime elidi posse: खर्परे शरि वा विसर्गलोपो वक्तव्यः । Eandem regulam repetit *Bhattoji-Dixitas.* Schl. — Pro पृष्टः codd. दृष्टः. — आह pro उवाच edd. — अवलोक्य edd.

— 11. वार्ता विपन्ने edd. — ततः et संतुष्टः absunt a codd.

— 12. श्लाघ्यः edd.

*Dist.* 101. a. . . कुर्याद् . . . . S. — b. . . . अपिकथनः P. vitiose. — c. . . सत्पात्र . . स्यात् L.

*Lin.* 15. किं om. P.

— 16 et 17. सर्वं Pp. — प्रसादात् तस्मै edd. — यथानुज्ञातिरिव दृष्ट(:) । codd. — किंतु sequenti तत्रापि praemittunt iidem. — Pro संभवन्ति edd. सन्ति.

— 18. मंत्री दृष्ट codd.

*Dist.* 102. d. तन्न प्रार्थेद्कार्यतः edd.; quid sit प्रार्थेत्, videant ipsi. मन्दाशो न स्वकार्यतः codd. Initium hemistichii emendationem flagitabat, nostram certissimam esse censeo. Explicata est supra constructio यद् . . न तु । — तस्य (तन्नाशः valet enim तस्य नाशः) referendum est ad नृप.

— 103. om. codd. et interpp. — कोपेभ्यः insolentius pro कोपैः ।

— 104. c. . . भिक्षुं महालोभान् edd. — d. . . . . . . मृतः P. यथा edd.; at P. 101.
verbo finito carere nequit sententia.

*Lin.* 3. पुरि ex codd. Desideratur apud Wilsonem vox पुर्, nom. पूः.

— 4. . . मणिनामा Pp. — धनार्थिना edd. — चिरमाराधितः iidem.

— 5. Verbis ततः — प्राप्तवान् omissis, pergit L. तस्यात्तया यक्षेश्वरेण स्वप्ने आदिष्टः । यत् त्वमद्य et quae seqq S. locum hunc in modum variat: ततः कोपापापो ऽसौ स्वप्ने दर्शनं दत्त्वा भाग्यदादेशाद्यक्षेश्वरेणादिष्टः । यत् त्वमद्य etc. — आदेशप्रसादात् codd.

— 6. . . . हतः सन् स्वगृहे L., लगुडं हस्ते कृत्वा गृहे S.; द्वारि igitur omittitur in utraque ed. sicuti mox सु.

— 7. ततो यदागतं भिक्षुकं, omisso sequente तं, L. ततो ऽस्मिन्नेवाह्ने भिक्षुं, यदा atque तं aeque reiecto, S. — पश्यति edd. — एव om. S. — लगुडप्रहारेण edd.

— 8. ततो ऽसौ भिक्षुकः तत्क्षणात् सुवर्णपूर्णकलसः L. — स भिक्षुः om. S. — परिपूर्ण om. S. et P. — एव in fine om. edd.

— 9. स्वेच्छया om. S. — Pro तदनन्तरं P. इत्यनन्तरं, Pp. इति तदनन्तरं, L. यत्र तद् (mendose, nisi aut addatur अनन्तरं, aut corrigatur तस्मिन्, vel potius तद् corruptum est ex तथा, quod deest); S. ततः. — सति repetimus ex L.; ceteri om.

— 10. init. तद्वृत्तं edd. — तच्च om. L.; तत्र substituit S. — . . करणाया-नीतेन edd. — तत्सर्वमालोक्य L. — आलोक्य etiam S. — Pro यथे S. et Pp. यद्यो. —

— 11. तद् deest in S. — स om. S. — प्रतिदिनं post लगुडहतः reiicit L.; प्रत्यहं praebet S.

— 12. तथाविधः edd. — प्रातः om. edd. — Pro भिक्षोः L. भिक्षुक. — उपेक्षतो codd. अपेक्षतो L.

— 13. तेन om. L. — तथा om. edd. — Pro प्राप्तः L. समागतः. — भिक्षुकः L. — हत्वा om. S. — Absurdam scripturam mox exhibet L. तेनापराधेन राजपुरुषताडितः पञ्चत्वं गतः । Pro ताडितः पञ्चत्वमगमत् S. व्यापादितः insulse.

*Dist.* 105. c et d. स्वाग्निकारणो श्रुत्वा किं वा . . . . . . edd.

*Lin.* 18. अनुसंधीयतां S. — चेत् चित्रवर्णः S. Particula conditionalis ab hac sententia aliena est.

— 19. आगत pro आयात edd. — मया श्रुतं edd. — Pro यत् L. तत्, male. Omittit coniunctionem यत् Pp. यः praebet S., omittens verba mox seqq. महामंत्रिणः — उपदेशे; perperam.

— 20. उपदेशः L. absurde, quum seqq. non mutata sint in अनादृतिमितः. — Pp. चित्रवर्णो नाम देवः कृतः । inscite. — ततो ऽसा मूढो ऽतं आत्मः edd.

*Dist.* 106. a. . . दुरो ऽवशः . . L.; in eadem ed. mox legitur भिदुः, sed

P. 101. talia peccata silentio praetermittere praestat. — b. प्रमादिभिरवस्थितः S. — c. pro मृढः codd. नृपः. — d. . . भेषः . . . . L.

P. 102. *Lin.* 1. ततो ऽसौ यावदस्मद्दुर्गद्वाररोधं न करोति edd. Facile est perspectu, चवरोध corruptum esse in चररोधं (दुर्गाररोध) quod quum nihili sit, inde factum est द्वाररोध. — Pro वर्त्मसु codd. दुर्गेषु.

— 2. नियुत्यन्तां edd. et P.

*Dist.* 107. Om. Pp. — hem. d.: . पिपासाहितक्रमं P.

— 108. a. प्रसक्तं . . . . . L. — b. . . . . . पीडनं P. Prior huius distichi versus desideratur in Pp. — c. असंस्थितं . . . . edd.

— 109. a. Pro क्लिन्नं S. क्लन्नं, P. व्याकीर्णा — b. . . . वर्त्मवर्त्तितं L. दस्युविद्रुतं tuentur codd. et S.; interpp. nil certi praebent. Est autem compositum haud satis mihi expeditum; potest enim विद्रुत vario modo intelligi; vero simillimum est vocabulum explicandum esse per दस्युवद् विद्रुत, i. e. exercitus latrocinandi caussa huc illuc discurrens. — Dist. d. . . . . विनाशयेत् L.

— 110. a. प्रसक्तं Pp. — c. दिवा सैन्यं समाहन्याद् codd. समाहन्याद् legitur etiam in S.

*Lin.* 11. ते omisso, in fine commatis S.: दिवानिशं पुनरवस्कन्दसेनापतयः । — यथाकालं Pp. — वा ante घ्नंतु inserit L. male.

— 12. Incisum a तथा incipiens iusto brevius contraxit L. in: बहवो निहताः । — S. = चित्रवर्णस्य सैनिकाः सेनापतयश्च बहवो निहताः । — ततः om. Pp.

— 13. Pro किं priori edd. किमिति, et pro किं वापि paullo post किं क्वापि; praestat omnino codd. scriptura.

*Dist.* 111. d. Pro जरा Pp. राजा, e transpositione syllabarum orta corruptela.

— 112. In ed. Lond. more orationis solutae dispositum est hoc distichon neque dubito, quin editor iste metrum omnino non assecutus fuerit. a. प्रियं L. mendose. — b. कल्याणं P. minus bene et vetante metro. — चरोगी च S. चरोगी न च L. utrumque contra metrum.

— 112. d. Pro च विनीतः S. विनीतस्त male.

*Lin.* 18. देव शृणु edd.

*Dist.* 113. b. ज्ञानवृद्धोपसेवया L. — c. . . प्रियं L.

— 114. a. . . . . . . दूतं Pp. mendose. — b. . . भूषणं . . . Pp. — c. . दण्डायत्त . . . S. corrupte. — d. दूषणानि महीभुजां L. व्यसनानि महीभुजां S.

— 115. a. Pro रुष L. वश; sed ponendum erat रुष propter eiusdem vocabuli repetitionem l. 5. In codd. scriptum quidem est वस, sed hoc

potius legendum est रस, quoniam punctum diacriticum, quo in scri- P. 103.
ptura Bengalica distingui vulgo dicuntur litterae र et व, sine ulla regula certa a librariis ponitur, littera व autem rarissime vocabulo रस tribuitur, atque constanter in nomine रस invenitur. — b. अन्तर् om. L. flagitat metrum. — c. .... अवधमवाप्तुमूर्जिताः edd.; quam scripturam reliquimus hominibus istis. — एकान्त eodem modo alii nomini subiungitur quo अन्तर्, मात्र, अतिशय, alia eiusdem generis vocabula, quae in plerisque aliis linguis per adiectiva reddi debent; अन्तर् ex gr. per *aliud;* एकान्त per *solum.* Modo prorsus simili in lingua Arabica usurpatur vocabulum غير. Cf. supra I, 46.

*Lin.* 3. च excidit in edd. — Pro रसिकेन S. वशिना. — उपन्यस्तेषु edd. — 4. Pro अवधानं edd. अनवधानं.

*Dist.*. 116. d. स्त्रीकृताः edd. absurde. — Pro न Pp. नि (स्त्रीकृतानि) corrupte. Subiungitur in edd. hocce distichon, quod ante oculos habuisse etiam W. videtur, quanquam pro certo haud affirmaverim, prorsus eadem verba, atque in edd. leguntur, in eius libro inveniri:

मुदं विषादः शरदं हिमागमस्तमो विवस्वान् सुहृदः कृतघ्नता ।
विशुद्धबुद्धिः शुचमापदं नयः श्रियः समृद्धा अपि हन्ति दुर्नयः ॥

In ed. Ser. legitur सुकृतं pro सुहृदः, quod placet; pro विशुद्धबुद्धिः editum est विशोपपत्तिः quae scriptura Londinensi anteponenda esse videtur.

*Lin.* 9. इत्युक्ता तेन मंत्रिणालोचितं । S. perperam. — राजा ex S. — नो चेत् et quae usque ad finem commatis sequuntur, ex S. desumta sunt; L. mutilus est et sensu cassus: कथमन्यथा मम नीतिकथाभिर्विश्रयति । — Codd. aliam scripturam praebent, quae mihi nondum satis est expedita, in primis quum varios legendi modos admittat scripturae Bengalicae squalor. Cod. P. exhibet: नो चेत् नीतिशास्त्रकथां गुणागुणर्याभिरन्तरयति । e quibus verbis sensus vix elici poterit. In Pp. scriptum esse videtur: नो चेत् नीतिशास्त्रकथां गुणागुर्णाभिरन्तरयति । Id certum est, कथं ab hac sententia haud bene abesse, unde suspicari fortasse licet, hunc in modum corrigendum esse locum: - नीतिशास्त्रकथां कथं स्ववागुल्काभिरन्तरयति । Sic legisse Ionesium, e verbis eius apparet: *consumes the dictates of sound instruction by the fire of his own words.*

*Lin.* 13. इत्यालोच्य तूष्णीं S. — अथ राजा edd. — अयं excidit in L. — 14. इदानीं यथावशिष्टबलसहितं प्रत्यावृत्य विन्ध्याचलं गच्छामि तत्रोपदिश । S. इदानीमवशिष्ट-

P. 103. बलसहितोऽपि विन्ध्याचलं यथा गमिष्यामि तदुपदिश L. — यथाहमवशिष्ट etc. omisso in seqq. यथा, codd.

— 15. Pro क्रियतां L. कर्तव्यः. — Pp. चिन्त्यतामत्र, inscite omissis syllabis ति क्रियता.

— 18. मंत्री प्रहस्य ब्रूते च । देव मा etc. S. Sic etiam L. omisso tamen च et विहस्य praebens cum codd.

*Dist.* 119. a. मंत्रोणां L. pessime. — b. सन्निपातिके S. male. — c. कर्माणि प्रेक्ष्यते प्रत्ता S. कर्माणि युज्यते प्राप्तः L. hoc corruptissimum. — d. सुख: L. minus bene.

— 120. b. in fine च pro ते edd. — d. तिष्ठति L. mendose.

P. 104. *Lin.* 1. तद्त्र भवत्प्रतापादेव edd. — Pro त्यक्ता iidem भंक्ता. — बल om. iidem. — यच्चिरेणैव Pp.

— 2. नेष्यामि edd. — Pro अमुना edd. अधुना; iidem तत् et संपद्यते.

— 3. दीर्घसूत्रता edd. — Pro सिद्धिः iidem सिद्धेः.

— 4. Pro भाविनो L. भावः, S. भावि लक्षणं. — Pro अप S. सहसैव. — दुर्गद्वाररोधं करिष्यति Pp. दुर्गद्वारावरोधं (sic) विधीयतां P. दुर्गद्वाररोधो विधीयतां L. दुर्गावरोधः क्रियतां S. Post hoc comma inseritur in Pp. राजहंसो ब्रूते । विधीयतां । — अप abest ab edd. — प्रहित om. codd.; deinde pergunt: प्रणिधिबकेन; praetulimus scripturam codd. quanquam talia composita minime sunt inaudita.

— 5. तत् om. codd. — एवायं edd. — चित्रवर्णः excidit in codd.

— 6. -उपस्तम्भेन edd.; आगत्य om. iidem. — राजाह । S.

— 7. et 8. अधुना excidit in codd. — वदति देव दुर्ग etc. codd. — Pro दुर्गद्वारस्थले L. स्वस्थले atque pro क्रियतां praebet विचार्य, quod quid sibi velit, omnino non assequor. Hunc in modum enim procedit oratio: स्वस्थले सारासारः विचार्य स्वर्णवस्त्रादिदानेन यथार्हं पूज्यतां । Quae verba ex ed. Ser. emendari debent: स्वस्थले सारासारविचारः क्रियतां । तत्रत्यात्वा स्वर्णवस्त्रादिकं यथार्हं प्रसादप्रदानं क्रियतां । Codd. agnoscunt तत्रत्यात्वा, quod ut otiosum reiecimus. Cetera, in quibus a nostra scriptura variant codd. vix digna sunt quae enotentur: P. praebet सुवर्ण et प्रसादं दानं च; postremum manifesta est corruptela. प्रसाददानं च scribitur in Pp. quod ferri sane potest.

*Dist.* 121. b. Pro अभिविध्यते edd. समुद्धरेत्. — c. pro स्थानेषु edd. कालेषु; स्थान i. e. *occasio*. — मुक्तहस्तस्वं L. et P. quod vel ideo corruptum est, quod caesura separatur compositum in duas partes, quarum altera (स्वं) extra compositionem nil valet.

— 122. c. . . . नारीषु नरेषु बान्धवेष्व् S. — बन्धुषु L. et P. (in Pp. omissa est ultima syllaba षु, ita ut sit बन्धु यति ) Quod ad sensum attinet, eodem redit; verum evitandus erat hiatus. — d. अभिव्ययः P.

— 123. d. इव pro एव L. mendose. P. 104.

*Lin.* 15. इदानीं pro इहसमये L. इहसमये pro vocabulo composito est accipiendum; significatio: *his rebus*, *hoc rerum statu;* saepius: *rebus tam adversis* valere videtur. Utrum nomen sit per omnes casus flexibile, an ad locativum restrictum, ignoro; hoc coniicio propter particulam इह, quae notionem locativi vix exuere potest. Recurrit praeterea haud semel hoc vocabulum in seqq. — -तथा चोक्तं codd. Haec tamen verba fraudem fecerunt librario, qui codicem Pp exaravit. Transiluere enim oculi eius ad eadem vocabula disticho 124. praemissa, ita ut totum locum intermedium omitteret. — Hemistichium cuius initium laudatur, exstat supr. I, 36. et desumtum est e Manûs libr. VII, sl. 213. Originem trium ceterorum hemistichiorum, hoc dialogo laudatorum, ignoro. Vix me monitore eget, quatuor hisce hemistichiis effici slocum legitimum. Notus fuit Indis ingenii lusus, quo pars quaedam proponitur distichi, ab alio quodam explendi. Pars haec proposita proprio nomine dicitur समस्या vel समासार्था. Cf. Wils. s. v.

— 16. श्रीमती P. — कुपिता L. चलते pro कुप्यते S.

— 17. पुनर् om. S. et P. — सदैव L. — विमुच्य pro परित्यज्य S.; ibidem transponitur: दुर्जनानाम्यां स्वभावः.

*Dist.* 124. a. . . . . . संवृत्ताः S. — b. प्राणान् त्यक्तुं सुनिश्चिताः L. — c. कुलिनाः L. perperam. — हृदयदलं S.

— 125. a. स्वभावाः . . . . . edd. — b. संभूताः . . . . . Pp. संस्तुताः . . . . . edd. — c. पंचशतं S. पंचशत L.

— 126. a. अविश्रोयाताः Pp. perperam. — c. न exhibent libri nostri uno ore, quamvis in promtu foret omittere negationem, quae post किं पुनः abesse solet; verum tribuendum aliquid erat consensui codd. quorum scripturae metrum favet. — Pro hemistichio d. aliud prorsus diversum in edd. legitur: यत्राव्यात्मनिर्निरः L. यत्राव्यात्मनिर्निरः S. P. 105.

— 127. a. Pro तथा cdd. इयं. — c. pro एतैः S. एभिः. — Pro गुहः L. त्यक्तः, Pp. गुहः.

*Lin.* 5. Praemittit S. huic commati: ईदृशि प्रस्तावे. — Pro तावद् L. एव; S. तावदेव. — अवश्यं om. edd. — पुरस्कार्याः Pp.

*Dist.* 128. a. प्रतिबुद्धः edd. प्रतिबन्धः Pp. quae scriptura habet quo se commendet; sed propter versum sequentem praestat प्रतिबद्धः; de प्रतिबन्धः enim dici nequit नियोक्तव्यः. — b. उदये अये edd. Praestat scriptura codd.;

P. 105. copula enim च continetur composito aggregativo et vis affixi ad utrumque vocabulum extenditur: cuius rei supervacuum erit exempla addere. — c. तु pro च edd.

— 129. a et b. Substituitur in edd. versus prorsus diversus: धूर्तः स्त्री वा शिशुर्यस्य मंत्रिणः सुर्महीपतेः । (L. मंत्रीणः absurde) Male procedit constructio. — d. . . . स निमज्जति edd.

*Lin.* 10. शृणु pro पश्य edd. — देवः (sic) S.

*Dist.* 130. a. समो यस्य Pp. mendose omissa alterutra lineolarum, quibus insignitur diphthongus ो medialis. Pro hoc vocabulo edd. समो, quod vix probum est. Si enim loca comparaveris, ubi सम eadem significatione atque h. l. legitur (*aequabilis, par* ea est), invenies, सम aut praefigi et dici per compositum समदुःखसुख (Bhag. Gît. II, 15. VI, 8. XIV. 24.) aut separari a nomine, cui in composito praefigi solet, et locativum regere (समः सिद्ध्यसिद्ध्योः et similia cf. Bhag. Gît. II, 48. IV, 22. IX, 29. XII, 18. bis.) qui locativus servatur etiam, quum सम pars sit alius compositi (ibid. IV, 18. समदर्शिनः शुनि श्वपाके च et his similia VI, 9. 29. 32. XII, 4.). In omnibus his locis de homine dictum est, de *rebus* etiam usurpatum reperio, sed de talibus, quae aequabili i. e. eodem loco ab homine haberi aut aequabiliter temperari possint. (प्राणापानौ समौ कृत्वा Bhag. Gît. V, 27. सुखदुःखे समे कृत्वा etc.). Verum enim vero contendo, सम nunquam dici posse omnino de rebus, quae tam inaeqnabiles sunt, ut aequabili loco neutiquam haberi possint, quaeque quum in hominem cadant, potius omnino sunt repellendae atque amovendae, quam aequo animo tolerandae. Quales sunt Indis ira atque exultatio. Aeque absurdum igitur foret, hominem appellare समक्रोधहर्ष atque iram et gaudium सम; quia homo, qui istis affectibus se tradat, ea ipsa re impeditnr ab aequabilitate animi atque hi affectus ipsi inaequabiles semper manebunt. — b. क्रोधः स्वप्रत्ययेन च codd. Praetulimus scripturam L. siquidem प्रत्यय sensum huic versui aptum nullum vindicare posse nobis visi sumus. Habet tamen instrumentalis स्वप्रत्ययेन, quo in eo offendaris. S.: प्राज्ञार्थे प्रत्ययस्तथा. — c. नित्य Pp. -भृत्यानपेक्षा L. falso. भृत्यानुपेक्षा S. quae vox est nihili.

*Dist.* 131. b. Hemistichium novem syllabarum praebent editi libri ac manu scripti neque in promtu est certa emendatio. — अमात्याः, omisso ते, S. male. — जज्ञुर् ex Pp. ceteri ग्रा.मा. — समन्येत् suspectum est propter formam activam.

— 132. a. महीभुजः edd. — b. संकीर्णास्तेव दन्तिनः S. — c. स्वकातो हि L mendose. — d. ससुहृत् चिरचेष्टितं edd. Corruptela orta videtur e vitiosa syllabarum transpositione, qua prima verbi सचिव syllaba a corpore suo avulsa vocabulo सुहृद् praefixa sit; चिव deinde mutatum est in चिर्, seu potius ab edd. isto modo lectum. P. 105.

— 16. तथा pro अथ Pp. — Pro एष युद्धार्थी S. इदानीं.

— 17. Post दुर्गद्वारि L. addit तिष्ठति, S. वर्तते. — च om. Pp.

— 18 et 19. पादस्य codd. — Iidem inciso addunt particulam इति. — Prius मा ex P. — दुर्गाश्रयणमेव S.

*Dist.* 133. a. अपि (ऽपि) pro हि L. — b. . . . निर्गतोऽवशः S. — c. pro सर्वं S. शूरः.

*Lin.* 22. वायसो ब्रूते देव etc. L.

*Dist.* 134. b. योधयेद्वलोकयन् edd. P. 106.

*Lin.* 3. Pro अनन्तरं edd. अथ. — दुर्गद्वारि Pp. — महाबलं P. minus bene, nisi pro कृतवंतः legitur दर्शितवंतः. — अपरेषु L. mendose. — चित्रवर्णो गृध्रोवाच Pp. quo modo haud semel peccatur.

— 4. तात om. Pp. — यत् प्रतिज्ञातं तदधुना पालय L. — Pro तावत् L. देव शृणु तावत्.

*Dist.* 135. a. . . . . कायल्य (sic) S. vox nihili est et operarum negligentiae tribuenda. — b. . . . . . नायकं Pp. perperam. — c. स्वगुप्तभीरुयुक्तं च P. गुगुप्तभीरुयुक्तं च । Pp. neutra scriptura sensum praebet idoneum. सुगुप्तं भीरुयोधश्च S. contra sensum et grammaticam. सुगुप्तं भीरुयोधश्च L. Prius recepimus, posterius grammatica respuit.

*Dist.* 136. a. . . . . चिरावोधः S. corruptela orta est ex ambiguitate scripturae Bengalicae, ut saepius. — b. . . . . . पौरुषः L. Vocabulum तीव्रपुरुष in lexicis desideratur, sensus tamen manifestus est. Significat expugnationem per vim apertam, in qua opus est militibus manu fortibus, in qua cernitur viri fortitudo. Hinc patet, formam तीव्रपौरुष haud prorsus esse spernendam.

*Lin.* 9. च om. S. — वक्ति pro प्राह L. mendose. — क्रियते S. — युद्धं pro वप्रः L. — एवमेव om. L. ibidem mox pro ततः scribitur तत्र. Dubito, annon hoc loco legendum sit एवमेवं, quam formulam in iunctura prorsus simili usurpatam invenio in dramate Mudrâ-Râxaso; dicit ibidem Chânakyas, servum negotio quodam arcano instructurus: एवमेवं; praemissum est कर्णे; in narratione, uti oportuit, additum est कथयति ।

P. 106. — 10. Post भास्करे addit L. प्रातः काले. — दुर्गद्वारेषु S. — वृत्ते युद्धे S. प्रवृत्ते युद्धे L. — दुर्गाभ्यन्तरे गृहे गृहे L. — Post -गृहेषु addit S. एकदा. — मेघवर्णा om. edd. मेघवर्णाकाकैनैव Pp. काकैः S. काकेन L.

— 11. निःक्षिप्तः Pp. male. — Alterutrum गृहीतं om. L. et Pp. — Pro अनेकगृहेषु S. सर्वतः.

— 12. पावकं प्रदीप्तं L. प्रदीप्ताग्निं S. omisso sequente प्रत्यक्षेण. — राजहंससैनिका दुर्गवासिनश्च S.

— 15. Pro ह्रदं L. जलं.

*Dist.* 137. a. सुमंत्रीतं L. pessime. — c. कार्यकाले . . . . S. प्राप्तकाले L. — d. कुर्यान्न तु . . . . edd.

*Lin.* 16. युक्ति desideratur in S. — द्वितीयश्च edd. male. — सेनापतिः Pp. corrupte. Voluit fortasse सेनापति, ita ut compositum sit cum seq. कुक्कुटेन.

— 17. Pro राजा S. सारसं. — सारस om. Pp.

— 18. आत्मानमधुना न व्यापादय codd. — Pro न S. कथं. — त्वं गन्तुं L. — त्वमधुना गन्तुं प्रभुः S. male collocatis vocabulis. — Pro गत्वा S. कृत्वा; male. Alio modo peccant codd. तदत्र दुर्गद्वारि गत्वा जलं etc.

— 19: प्रविश edd.; pergit deinde S.: आत्मानं परिरक्ष अस्मत्पुत्रं चूडामणिनामानं सर्वज्ञसंमत्या etc. — चूडाकर्णनामानं L. — सर्वसंमत्या P. सर्वज्ञसंमत्या Pp. — कारयिष्यसि edd. — करिष्यसीति codd.

— 20. एव P. — यावत् चन्द्रार्कौ दिवि तिष्ठतः edd. — तावत् om. codd.

— 21. Commate posito, scribi oportet देवः, ut praebent codd. requiritur enim nominativus. — अहं देव, omisso एव post पुनर्, P. — अहं देव, omisso पुनरेव S. पुनर्देव Pp. Scribendum erat cum L. पुनरेव, nam particula एव sola praecedenti पुनर्, immo toti sententiae vim suam propriam impertit. — तद् om. S. et pro मम statum absolutum मत् ponit. — Pro दुर्गद्वारेण S. द्वारवर्त्मना, L. वर्त्मना.

— 22. अपरं च देव codd. अपरं च, omisso देव S. अपरं च et देव om. L.

P. 107. *Dist.* 138. a. सर्वो pro जमी codd. — b. . . भाव्येन . . . L.

*Lin.* 2. Desideratur omnino in ed. L. — S.: राजाह'। सत्यमेवैतत् किंतु।

*Dist.* 138. d. ज्ञाने भृत्येऽपि . . . S. mendose. भृत्यः खलु सुदुर्लभः L.

*Lin.* 4. सारसो ब्रूते। शृणु देव edd.

*Dist.* 139. b. धूर्तं S. mendose. अन्यथा L. repugnat sensus. — c. एवं L. refragatur metrum. — d. तथा om. codd. tuetur metrum. L. = सदा, quod nihili est. — क्रियते codd. et S. क्रियन्तां L. prius contra metrum peccat;

hoc etiam contra grammaticam. Emendationem nostram metrum requirit atque defendit. P. 107.

*Lin.* 9. देव त्वं च edd. — सर्वथा iidem. — In ed. Ser. praemittitur hisce verbis dist. 143. Nos servavimus ordinem a ceteris commendatum. — In codd. transponuntur distt. 141 et 142.

*Dist.* 141. a. . . . स्वामिनं त्याक्ता (sic) S. Repetit hosce versus S. infr. IV. ante dist. 58. correcto स्वामिना, at pro त्याक्ता aeque vitiose scripto त्यात्का; tum ibi est गतायुषः. Repetunt eodem loco codd. sine ulla varietate.

— 142. a. नरेशे जीवलोको ऽयं S. — b. उन्मीलति निमीलति L. prorsus absurde. न मीलिति न मीलिति Pp. quod nihili est. न मीलति निमीलति P. negatio huc non facit; corruptela orta esse videtur ex inscientia librariorum, qui non viderint, alterutrum निमीलति (prius credo) locativum esse participii, cum नरेश्वरे coniungendum. — c et d. उदेत्युदीयमाने च रवाविव सरोरुहं । S.

— 143. a. स्वाम्यमात्यं च . . . codd. Videant qui ita scripsere, an अमात्य neutro genere collective de omnibus regis consiliariis dici possit; equidem exemplum, quo id probem, habeo nullum. — c. राज्याङ्गानि . . . . L. mendose.

*Lin.* 16. Primum incisum desideratur in S. — शरीरे abest a codd. — सरस्तरनवाघातः edd.

— 17. ततः excidit in S. — राजा om. L. — Omisso अनन्तरं pergit S. . . राजा जले क्षिप्तः अथ कुक्कुटैर्नखमुखप्रहारैर्जर्जरीकृतेन सारसेन कुक्कुटसेना बहुशो हताः (sic) । पश्चाद् et quae mox enotabuntur.

— 18. मुख om. L. — सारसेन deest in codd.

— 19. कुक्कुटो ऽपि सेनापतिः L. कुक्कुटसेनापतिरपि codd. Genitivus सेनापतेः ex emendatione; dici enim debet, a quo occisus fuerit. पक्षिभिः om. P. — Invertit ordinem verborum L.: पश्चात् सारसो ऽपि बहुभिः (sic) पक्षिभिः संभूय व्यापादितः । S. = पश्चात् सारसो ऽपि चंचुप्रहारेण विभिद्य व्यापादितः ।

— 20. राजा om. S. et P. — Pro तद् edd. दुर्गं; sensus haud differt, sed nimis ingrata est repetitio.

— 21. प्रान्दैः edd. — Pro स्वस्कन्धावारं L. बहिः, ieiunius. स्कन्द scribitur in codd. mendose, si fides habenda Wilsoni s. v. स्कन्धावार.

— 1. *init.* अथ inserit S.; ubi mox राज pro राजहंस. — असौ सारसः पुण्यवान् P. 108. येन L. स पुण्यवान् सारस एव येन S. — एवं om. edd.

— 2. त्यागेन pro दानेन S. — Pro स्वामी L. राजा.

P. 108. *Dist.* 144. b. सर्वा एव S. — c. विपणा Pp. mendose. — उन्नमित codd. उल्लि-खित edd.

*Lin.* 5. Pro स तावत् et quae seqq. substituit L. haecce: स्वभावतः स्वदेहेन क्रीतानयलोकान् विपाधरीपरिह्नतो ऽनुभवतु महासत्वः । S. omittit स्वसत्वक्रीतान्-प्राप्य atque l. 6. समन्वितः; in ceteris cum nobis et codd. consentit.

*Dist.* 145. b. स्वाम्यर्वे S. — c. कृताज्ञाय Pp. mendose.

— 146. a. यत्र तत्र edd. — b. . . . परिवारितः । L.

*Lin.* 11. Pro hisce verbis L.: विग्रहः श्रुतो भवद्भिः । राजपुत्रेहुतं । श्रुत्वा सुखिनो भूता वयं । विष्णुशर्मात्रवीत् । अपरमप्येकमस्तु ।

*Dist.* 147. b. न कदाचिद् L. contra metrum. नोदकाभिभवतो Pp. quae corruptela orta est ex transpositione litterarum क et द et permutatione labialium प et भ. — महीभुता L. महीभृता S. absurde. — c. समाहृतो Pp. समाहृतः L. quae peccata eo tantum consilio enotavi, ut commonstrem, quanta vitiorum abundantia ubique sit in edd. aeque atque codd. — Pro संप्रयान्तु P. संप्रयान्तु.

---

P. 109. *Lin.* 1 et 2. Edd. = पुनः कथारम्भकाले राजपुत्रैरुक्तं । आर्य विग्रहः श्रुतो ऽस्माभिः संधिरधुनाभिधीयतां । विष्णुशर्मणोक्तं । श्रूयतां । संधिमपि कथयामि यस्यायमाद्यश्लोकः ॥ Pp. prima manu विधीयतां ।:

*Dist.* 1. c. स्थिराभ्यां . . . . . codd.

*Lin.* 5 et 6. रुक्तहंसेन edd. — वयं deest in edd. — निःक्षिप्तः Pp. क्षिप्त P. — Pro किं etc. codd. प्रायेण केनचिद् विपक्षप्रयुक्तेन ।

— 7. युक्तेन L. — मेघवर्णो ऽभिधानः (sic) Pp. — Edd. देव भवतो निष्कारणबन्धुरसौ मेघवर्णः सपरिवारो न दृश्यते ।

— 8. -वारो ऽपि Pp. — Mox S. pro एतत् praebet एव, addito in fine commatis इदं; L. eodem loco exhibet इदं, omittit एव.

— 9. एव S. — किंतु om. edd. — Pro दुर्दैवं L. दुर्भाग्यं.

*Dist.* 2. a. देवस्य S. — b. न पुनर्मन्त्रिणामयं edd. — c et d. . . सुघटितं यत्नात् दैवयोगाद्विनश्यति । L. Idem legitur in S. nisi quod pro यत्नात् cum codd. praebet क्वापि.

*Lin.* 12. एव om. L. et P. — तत् pro एतत् Pp.

*Dist.* 3. c. . . . . . दोषांश्च edd.

— 4. c. कुर्म L. in qua voce sexcenties peccatur ab editore isto.

P. 110. *Lin.* 1. मगधविषये फुल्लाभिधानं P. मगधदेशे फुल्लाभिधानं Pp. पुल्ल pro फुल्ल L. mendose; in eadem editione mox simili peccato भभिदानं.

— 2. चिरं S. Nomina anserum proferunt edd. haecce: संकटविकट L. P. 110.
संकटविकट S. praestare videtur scriptura L. — Testudinis nomen addunt edd. कम्बुग्रीवनामा कूर्मश्च scribentes. — निवसति Pp. — अथ एकदा edd.

— 3. अथ et यत्र locum inter se permutare iubent edd. यद् h. l. idem valet atque Graecorum ὅτι, Persarum كه. — मत्स्यकूर्मादयः edd.

— 5. मया किं codd. atque sic legendum, quia praecipua orationis vis in मया posita est; testudini enim difficilius erat, in alias migrare sedes. — Pro विधातव्यं edd. कर्तव्यं.

— 6. Prius मा desideratur in edd. — Pro यतः et quae seqq. L.: यद्दृष्टव्यं तत् कर्तव्यं, quae corruptela orta est ex vitiosa prioris sententiae cum hac confusione.

*Dist.* 5. d. Pro विनश्यति Pp. भविष्यति; male.

*Lin.* 9. अस्मिन् pro एतस्मिन् S. — Alterum एव abest ab edd.

— 10. स्वजोचितं Pp. — Transponunt edd.: -नागैको मत्स्यः । — आलोचितं pro उक्तं S. तेनोक्तं om. L.

— 11. Pro पुनर् edd. तावत्, omissa in seqq. hac voce. Pro गतः L. प्रविष्टः, — च in fine om. edd.

— 12. भविष्यदर्थे edd. — कुत्र मया गन्तव्यं edd. — 13. तदुत्पन्ने यथा कार्यं तदनुष्ठेयं edd.

*Dist.* 6. d. प्रत्यक्षे गोपनं कृतः S. quod nihili esse arbitror. *Lass.* — Nisi forte गोपनं significat praetextum, quo aliquid occultatur, tentare possis: ऽगोचरीकृतः । SCHL.

*Lin.* 16 et 17. Pro अस्ति S. पुरा. — समुद्रनामा Pp. — अनिनास्ति (sic) S.

— 18. सदा om. codd. — Post रमते inserunt codd. distichon supra exhibitum I, 189. Jon. totam fabulam IV. omisit. In L. haec leguntur disticha, quae W. etiam Anglice reddidit, unde patet ex eius codice esse desumta:

नैतावत् समवेक्षन्ते न चावयवनिश्चयं ।
सुरूपं वा कुरूपं वा पुमान् इत्येव भुञ्जते ॥

शास्त्रं सुचिन्तितमपि प्रतिचिन्तनीयं । आराधितो नरपतिः प्रतिशङ्कनीयः ।
अङ्के स्थितापि युवतिः परिशङ्कनीया । शास्त्रे नृपे च युवतौ च कुतो वशित्वं ॥

Hisce slocis interponit porro W. eundem, quem codd. et S. In prioris distichi hem. b. mendum suspicor, emendationem ignoro.

— 18. सा रत्नप्रभा S. et P.; prius vocabulum recepimus, posterius re-

P. 110. iecimus; utrumque om. L. अथ सा एकदा Pp. — सेवकस्य om. L.; ubi vitiose mox legitur ददाति. — तेन समुद्रदत्तेन P. — आलोकिता L.

— 19. च abest a codd. — सा सत्वरं om. L. — S. transponit: सा अन्यको — उपागम्य Pp. गत्वा edd.

— 20. तावत् om. edd. — निर्वृत्तिः iidem. — Verba युष्मदर्थमस्मात्ति om. codd. S. hunc in modum pergit: यतोऽयं चौरिकीकृत्वा कर्पूरं खादतीति मयास्य मुखमाघ्राय ज्ञातं । तथा चोक्तं । आहारो द्विगुणः स्त्रीणां इत्यादि । तच्छ्रुत्वा etc. l. 21. Distichon, cuius initium laudatur, legitur supra II, 113.

— 21. अस्य वदने कर्पूरगन्धो मयाघ्रातः । L. Post verbum आघ्रातः inserit P. ipsum illud distichon, cuius initium in S. laudatur, ut mox enotavi. — अपि ex codd.

— 22. यस्य स्वामिनो गृहे एतादृशी भार्या तत्र etc. edd. — Pro तत्र Pp. तस्य; — ibidem pro यत्र legitur यतः, praemisso इति. — Edd. गृहीणी mendose; pro hac voce P. वधूः in Pp. vitiose exaratum est बधः.

P. 111. — 1. सन् ex codd.; om. S.; eius loco in L. legitur: ततोऽसौ; male; nam eisdem verbis incipit sententia. — प्रबोध्यानीय omissis pergit L. वल्लात् संतोष्य रक्षितः । S. eodem modo pergit post omissa ista verba, sed pro संतोष्य praebet प्रबोध्य.

— 3. Pro initio distichi laudati totum exhibet S. Legitur apud nos Prooem. 28. — Pro अथ edd. ततः. — सन् om. iidem; scilicet non assecuti sunt huius constructionis vim, quam explicui ad p. 35. l. 18.

— 4. संदर्श्य edd. दर्शयित्वा P. — उत्पत्य codd. Sed प्लु melius de piscibus dicitur, quam पत्. — गंभीरनीरं P. गंभीरं जलं L. गभीरं नीरं S.

— 5. अहं excidit in Pp. — 6. Pro तथा codd. तत्.

— 7. *init.* जलाशयान्तरे प्राप्ते तव कुशलं स्थले गच्छतो को विधिः । edd. quae quamvis nimis verbosa, per se sensum satis bonum praebent; interpungendum est post कुशलं. — Pro कुतः P. कथं. — अपि deest in edd.

— 8. यामि pro गच्छामि edd.; et mox pro स उपायः substituunt तथा. — कथमुपायः संभवति edd.

— 9. Pro काष्ठं P. काष्ठखण्डं; obiter observo, एक h. l. non recentiorum Indicarum dialectorum more esse positum; idem enim lignum ab utroque ansere ferri vult. — कर्तव्यं codd. mendose. Edd. sic: युवाभ्यां चञ्चुधृतं काष्ठखण्डमेकं मया मुखेनावलम्ब्य गन्तव्यं युवयोः पक्षबलेन ममापि सुखेन गन्तव्यं ।

— 10. खण्ड Pp. mendose. — आलम्बनं P. perperam.

— 11. एव pro एषः L. et Pp.

*Dist.* 7. b. Pro हि L. अपि (ऽप्) pessime, sequente paulo post eadem P. 111.
particula.

*Lin.* 14. पर्वतः pro गिरिः L. — नास्ति पर्वते S.

— 15. तत्रैव रेवातीरे L. Revam fluvium, utpote qui septentrionem versus collocari nequeat, ab hoc loco esse alienum, nulla eget demonstratione; ita tamen legit etiam W. qui nota sua ostendit, nominis significationem sibi esse ignotam. Reva aliud Narmadae sive Nerbuddae est nomen: cf. Wils. s. v. et ad Megh. Dut. p. 26. Alium in modum fluminis nomen corruperunt codd.: तत्रैवातीरन्यग्रोधे; verum praebet J. In S. fluminis nulla omnino fit mentio: post पर्वते enim pergit: महान् पिप्पलवृक्षः। तत्रानेकबकाः निवसन्ति। — न्यग्रोधपादपे L. — तद् वृक्षस्याधस्तात् L. — तस्य वृक्षाधस्तात् S. corrupte. In eadem editione contrahuntur duo commata: सर्पो बालापत्यानि खादति।

— 16. स च सर्पस्तेषां बकानां codd. — Pro ततः edd. अथ.

— 17. विलापं S. — केनापि Pp. — वृद्ध deest in S.; ibidem अभिहितं pro उक्तं. — एवं कुरुत P. कुरुध्व L. mendose. — एवं न कुरुत एवं S. — Pro आनीय S. उपादाय.

— 18. आरभ्य om. L.; substituunt codd. आगत्य. — एकैकशो मत्स्यान् om. S. — Pro अत्र S. विकिरत, L.: आसीर्य दातव्याः; absurde.

— 19. नकुलैरयमागत्य द्रष्टव्यः Pp. Nomen सर्पः omittit etiam P. nullo tamen substituto pronomine. — द्रष्यात् S. — Post देयात् L. pergit: सर्पविवरं दृष्ट्वा प्रविश्य स सर्पो हन्तव्यः। — च in fine ex Pp.

— 20. L. om. तद्वृत्तं। अथ, post अनुष्ठिते addens: सति. — ततस्तत्र वृक्षे नकुलैः omisso: S. तैः; — ibidem रावः pro आरावः. — Diffusius L. post अनुष्ठिते सति pergit: तैर्नकुलैस्तद्विवरं प्रविश्य सर्पो मारितः। ततो नकुलैर्वृक्षोपरि पक्षिशावकानां रावः श्रुतः। अनन्तरं तद्वृक्षमारुह्य पश्यतां बकानां शावका भक्षिताः। — पश्चात् तैर्वृक्षमारुह्य बकशावकान् खादन्ति। (sic) S. — पश्चात् तैर्नकुलैस्ते शावका वृक्षमारुह्य सर्व एव etc. codd.; quae verborum collocatio in eo peccat, quod वृक्षमारुह्य positum est, quasi ad शावकाः referendum esset; quod contra contextum est.

— 22. एवं et च om. edd.; त्वां abest a codd. — दृष्ट्वा pro अवलोक्य L. ubi in fin. commatis additur: कार्यर्थत्वात्; quod παρέλκει.

*Lin.* 1. यदि edd. — दास्यति S. — तव pro त्वत् L. — अस्तु om. S. भविष्यति P. 112.
substituit L. — Pro इह edd. अत्र.

— 2. अयमः Pp. अतः P. prius mendose. — Sequens comma augent edd. his verbis praemissis: नाहमुत्तरं दास्यामि; deinde transponunt: किमपि न वक्तव्यं मया; S. om. मया. — वक्तव्यमिति ततस्तया etc. P. — ततः praebet etiam Pp., verum om. तथानुष्ठिते. — अनुष्ठिते सति L.

P. 112. — 3. *init.* आकाशे नीयमानं तं कूर्मं, omisso तथाविधं, L. — आलोक्य edd. — Post वदन्ति च inserit L. अहो महदाश्चर्यं पक्षिभ्यां कूर्मः समुह्यते ।

— 4. Pro यद्ययं etc. codd. = यत्रैव पक्षी भोक्तव्योऽयं कूर्मः । — भोक्तव्यः ex codd. eius loco S. खादितव्यः, L. खादितव्यः मया. — Deinde S.: कश्चिद्वदति । यत्रैव दग्धा (l. दग्ध्वा) खादितव्योऽयं । कश्चिद्वदति । गृहं नीत्वा भक्षणीयः । Quae hunc in modum variantur in L.: कोऽपि निगदति खण्डशोऽयं कृत्वा नेतव्यः । कश्चिद्वदति । गृहं नीत्वा दग्ध्वा भक्षणीयः ।

— 5. एवं दुःसहं परुषवचनमाकर्ण्य L. इति तद्वचनं श्रुत्वा S. — क्रोध codd. — S.: कोपाविष्टो विस्मृत etc. — यथ ex Pp.

— 6. तान् om. edd. — Pro अवदत् S. प्राह. — पतन्नेव codd. quod propter seq. पतितः ferri non potuit. — S.: वदन्नेव पतितस्तैर्व्यापादितश्च । L.: वदन् आकाशात् पतितो गोरक्षकैर्व्यापादितः ॥

— 7. च om. P. — In L. sequitur post इत्यादि hoc distichon, quod praeter W. nullus librorum agnoscit:

रक्षितव्यं सदा वाक्यं वाक्याद्भवति नाशनं ।
हंसाभ्यां नीयमानस्य कूर्मस्य पतनं यथा ॥

cuius sententiae meminisse debebat ipse distichi auctor.

— 8. प्राक् प्रहितः om. edd. — तत्रागत्य edd. — तं om. S. et P. — निगदितं pro निवेदितं S.

— 9. यद् desideratur in edd. et abesse sane potest; amant Indi quae est linguae eorum in periodis formandis inopia, orationem directam. — हि प्रतीक्षणं S. — कार्यं codd. — अनागतविधानस्य L. sic etiam S. omisso अतः. — इदं om. S.

— 10. अनुभूतं pro आगतं edd. इति addit praeterea S. — चायं abest a S. — मेघवर्णेन, omisso नाम्ना idem. — वायसराजेन P.

— 11. निश्चयस्य S. et P.

*Dist.* 8. b, विस्वसिति L. mendose. — c. स सुप्तः Pp. — वृक्षाग्रात् edd.

*Lin.* 14. Pro इतः edd. ततः — तदागतेन प्रसादितेन चित्रवर्णराजेनोक्तं । Codd. Irrepsit vox आगत e mox antecc.

— 15. अयमेव codd. quod placet.

*Dist.* 9. d. दिष्ट्या P. दृष्ट्वा S. neutrum huc facit; deest totum distichon in Pp.

*Lin.* 18. Verba देव-राजाह desunt in S. et codd.; Pp. om. etiam चक्रवाको ब्रूते.

— 19. कथयति pro उवाच codd. haud male. — Pro उक्तं S. अभिहितं. P. 112.

— 20. किमपि ante क्रियतां inserit S.

*Dist.* 10. a et b. Pro scriptura ed. Londin. quae unice in hunc contextum quadrat, codd. et S. praebent: अविचारयतो युक्तिकथनं तुषखण्डनं । Quae scriptura me iudice sana non est; nostram ante oculos babuit W. neque non, si recte video, J. — hem. d. वालुकाभिव . . . L. वालुकामिव मूत्रितं S. hoc procul dubio mendosissimum. Pro ultimo vocabulo scribere fortasse voluit मूत्रितं, uti legitur in Pp.

— 11. b. कदापि न कर्तव्यः, omisso altero versu, codd. et S. Solutam P. 113.
igitur orationem ponunt. Consentiunt interpp. Iogeniosior tamen versus posterior visus est nobis, quam qui omitti deberet.

— 12. b. एन्तुं pro लोप्तुं edd.

*Lin.* 5. Pro दूरदर्शी L. गृध्रः, S. मंत्री. — गौतमस्य S. — ऋषेः Pp. मुनेः L.

— 6. Pro मुनिः Pp. ऋषिः. — Pro श्येन L. काक. Longius abest S.: तत्र तेन मुनिना काकेन नीयमानो मूषिकशावको दृष्टः । ततः स्वभावदयात्मना तेन मुनिना etc.

— 7. पश्चात् omisso, L.: तेन दयायुक्तेन स्वकीयाहारविशेषैः पालितः । — तेन ante मुनिना inserit P. — सः deest in P. et S. — Pro पालितः S. संवर्धितः. — Pro तं च S.: ततो विडालस्तं, omisso, ut oportet, in seqq. विडालः.

— 8. अन्विष्यन् Pp.; — मुनिना deest ibid. — Dissentit S.: खादितुमनुधावति । तमवलोक्य मूषिकस्तस्य मुनेः क्रोडे प्रविवेश । ततो मुनिनोक्तं । मूषिक त्वं मार्जारो भव । ततः स विडालः कुक्कुरं दृष्ट्वा पलायते । ततो मुनिनोक्तं । कुक्कुराद् बिभेषि त्वमेव कुक्कुरो भव । स च कुक्कुरो व्याघ्राद्बिभेति । ततस्तेन मुनिना कुक्कुरो व्याघ्रः कृतः । etc. quae postea enotabuntur. — Verba ante तपःप्रभावात् hunc in modum variat L.: तं मूषिकं भीतमालोक्य तपः- etc.

— 9. Pro मूषिकः legitur in L. बलिष्टः, quod epitheton foret sequentis विडालः, nec tamen huc faciens nec recte scriptum. — च om. P. et L. — विडालः repetit post स L. — असौ om. P. असौ विडालः om. L.

— 10. सोऽपि व्याघ्राद्बिभेति । ततोऽसौ व्याघ्रः कृतः । L.

— 11. तं व्याघ्रं S. — विशेषेण P. male. निर्विशेषं L. मूषिकोऽयमिति पश्यति । S. — अतः सर्वे तत्रस्था जनास्तं मुनिं दृष्ट्वा वदन्ति । L. अथ तं मुनिं दृष्ट्वा व्याघ्रं च सर्वे वदन्ति । S.

— 12. अयं deest in S.

— 13. च व्याघ्रः Pp. स व्याघ्रः S. — व्यथितः सन् Pp. सव्यथः deest in S. — स्यातव्यं pro जीवितव्यं S. — Pro इदं L. मम, S. इदं मे, omisso in seqq. मम.

— 14. Post पलायिष्यते S. addit मूषिकः; scilicet non intellexere edd. isti rariorem huius verbi usum, quo significat: *cessare, abire*. — समालोक्य et mox समुपतः L. — Pro उपतः S. गतः ।

P. 113. — 15. मुनिना om. codd. — Pro ततो मुनिना etc. L.: मुनिनास्य चिकीर्षितं ज्ञात्वा. — मूषिको भव इत्युक्त्वा desunt in codd.

— 16. सुकरमिदमिति न मन्तव्यं edd.

*Dist.* 13. c. . . लौल्यात्मकः. . Pp. — d. स मृतः कर्कटग्रहात् Pp. मृतः कर्कटकग्रहात् S.

*Lin.* 19. अस्ति मगधविषये पद्मकेलिनामधेयं सरः । S.

— 20. वृद्धः S. — सामर्थ S. mendose. — इव abest a L.

— 21. केन pro केनचित् Pp. perperam. — दूरादेव om. edd. — भवान् अत्र edd.

— 22. त्यागेन S. — Pro उक्तं L. अभिहितं Pp. काकेनोक्तं, absurde. — जीवित Pp. — Pro ते L. mala repetitione: मत्स्यात्मात्रावश्यमेव प्रातः कैवर्तैः etc. Verba चाव्ययमत्र desunt in S.

P. 114. — 1. इति वार्त्ता, omisso posthac पर्यालोचना, edd. — Pro आकर्णिता S. श्रुता.

— 2. *init.* अतः S. तदितः P. — अभावादेव S. अभावेन L. — अहं deest in edd. — अनादरः S.

— 3. कृतः om. P. — तच्छ्रुत्वा सर्वैः om. edd. eorum verborum loco in L. legitur ततः — एवायं लक्ष्यते edd.

— 4. पृच्छन्तो L. absurde.

*Dist.* 14. d. लक्ष्यं edd. et Pp.

*Lin.* 7. भो वक कोऽत्र S. भो वक अस्माकं कुत्र L. — Pro रक्षाहेतुः repetunt edd. रक्षणोपायः.

— 8. Pro गमनं edd. आश्रयणं. — एकैकशो युष्मान् edd. male; dissimulare enim debet grus. — मत्स्या आहुः, perperam omisso भयात्, S.

— 9. इह om. S. — तावन्मत्स्यांस्तान् L. तान्मत्स्यान् S. — Pro अभाषयत् S. खादति; post नीत्वा pergit L.: कस्मिंश्चिद्देशे खादित्वा पुनरागत्य वदति ते मया जलाशयान्तरे स्थापिताः । अनन्तरं etc.

— 10. कश्चित् deest in edd. — In P. कुलीरश्चित् lapsu calami. — नयेति codd.

— 11. Pro नीतवान् et quae seqq. edd.: नीत्वा स्थले धृतवान् । — In fin. कुलीरोऽपि edd.

— 12. मत्स्यकण्टकाकीर्णां भूमिं दृष्ट्वाचिन्तयत् L. मत्स्यकण्टकाकीर्णं तत् स्थलमालोक्याचिन्तयत् S.

— 13. व्यवहरिष्यामि edd. — Post hoc vocabulum inserunt codd. et S. dist. I, 50. hac varietate: a. . . भयाद्धि भेतव्यं S. b. तु pro च S. et codd. Pro दृष्ट्वा S. वीक्ष्य. — d. गृहीतव्यमभीतवत् codd. — प्रहर्तव्यमभीतवत् S. — Sequitur deinde in S. aliud distichon, quod apud nos legitur II, 161.; huic porro subiunctum est II, 160. Posterius praebent etiam codd. prius S. habet sibi proprium. Tria agnoscunt cum S. interpp.; nullum L. — इत्यालोच्य कुलीरस्तस्य (वकस्य addit L.) ग्रीवां चिच्छेद । स वकः पञ्चत्वं गतः । edd.

— 14. तं करेण Pp. insulse. P. 114.

— 15. स atque राज्ञा om. L. पुनः deest in P. — Confusa sunt inter se verba in S.: शृणु तातचित्रवर्णो ऽवदत् । मंत्रिन् तावत् मया etc.

— 16. महामंत्रिन् L. — यद् om. L. — अनेन ante मेघवर्णेन inserit L. — मेघवर्णेन om. Pp.

— 17. वस्तूनि तावन्ति pro द्रव्याणि तानि L. Sic etiam S. sed male transpositis vocabulis: वस्तूनि कर्पूरद्वीपस्योत्तमानि तावन्त्यस्माकं etc. — च om. edd.

— 18. महागुणेन S.

— 21. देवकोकटनगरे Pp. देवीकोटे नगरे L. — देवीकोटरनाम्नि नगरे S.

— 22. तेन महाविषुवसंक्रान्तौ प्रकुपूर्णशरावैकः प्राप्तः edd. — ततः excidit in S. — Secuti sumus codd. utpote duces maiore fiducia dignos, quanquam confitendum est, in utravis scriptura quaedam inessse, quae haud satis expedita nobis sint; neque enim nimis patet, quid sit प्रकुभृतः शरावः, neque cur aequinoctii tempore tale quid potissimum acceperit Devasarman.

*Lin.* 1. कुम्भकारस्य S. — मण्डप S. मण्डपस्य L. मण्डविका P. मण्डपैकदेशे Pp. ex P. 115.
quo composito exit forma vocis inauditae: मण्डपैक. मण्डप forma a Wilsone sola recepta est, sed inde legitime derivari potest मण्डपिक, quo deducit scriptura cod. P. व enim pro प posita recentioris est corruptelae e depravata pronuntiatione ortae, loquelam vulgarem, Pracriticam dictam, iam pervadentis. Tertiam formam aeque legitimam मण्डपक ex Sinbâsani prooemio enotavi. — शयने स्थितेन L. quibus verbis et sequenti रात्रौ, omisso सन्, haec interponit: प्रकुरशरावं हस्ते दण्डैकमादाय; quae verba agnoscit etiam S. praemissis praeterea hisce: रौद्रेणाकुलितः सुप्तः ततः प्रकुरशरावं etc. quae cur omiserimus, in manifesto est.

— 2. इमं om. S. — कपर्दिकान् P. — प्राप्स्यामि S. — तदात्रैव तैः कपर्दकैर्घटशरावादिकमुपक्रीय, omisso seq. विक्रीय, edd.

— 3. घटान् Pp. — तद्धनैः S. — पूगवस्त्रादीन् Pp.

— 4. Post उपक्रीय inserit L. तं विक्रीय, S. विक्रीय. — Pro उत्पाद्य edd. कृत्वा. — Iidem mox करिष्यामि. — Pro ततः S. अनन्तरं.

— 5. तासु सपत्नीषु रूपयौवनवती या S. तासु या रूपवती L. — सतीवानुरागं Pp. अधिकानुरागं edd. qui deinde करिष्यामि ponunt. — अनन्तरं सातेर्ष्यासत्त् desunt in edd. — सत्पत्न्यः codd. absurde. Corrigi posset सपत्न्यः; सपत्नी suppeditabat S.

— 6. करिष्यन्ति edd. — तदा abest a codd. — पत्नीः et इत्थं om. edd.; ताडयिष्यामि iidem.

P. 115. — 7. उत्थाय om. edd. — तेन post चित्रः reiicit S. — प्रक्षिप्तः L. — अतः om. edd. अथ P. — च deest in S.

— 8. तत्कृतेन शब्देनागतेन edd. — Pro गहृदृष्ट्वा स edd. तथाविधानि भाण्डानि अवलोक्य.

— 9. मण्डपात् omisso गर्भात्, edd. गर्भ eleganter ponitur pro interiori aedium parte; sic Mâlatimâdh. Act. I. p. 17. गर्भभुवनात्, e medio aedium; scholiastes explicat per मध्यावासात्.

— 10. गृहं मंत्रिणं पप्रच्छ L. — तत्रोपविश्य edd. उपाविश्य P.

*Dist.* 16. b. Pro इव P. एव.

*Lin.* 13. शृणु (om. L.) देव किमस्माभिर्बलदर्पाद्दुर्गं भग्नं न किंतु तव प्रतापाधिष्ठितेनोपायेन edd. In utraque scriptura, codicum dico et editionum, aliquid corruptelae suspicor.

— 14. तथापि P. — Pro सदा P. ततः

— 15. स्वदेशं गम्यतां L — स्वदेशो गम्यतां, omisso अधुना, S. — वर्षाकाले प्राप्ते edd. — तुल्यबलेनानेन सह om. S.

— 16. Verba पुनर्विग्रहे सति in edd. ante अस्माकं leguntur.

— 17. -शोभार्थं edd. — च ante संधाय legitur in codd. — दुर्गं भग्नं कीर्तिश्च etc. edd. minus bene pro orationis huius tenore.

*Dist.* 17. a. Pro धर्म Pp. सर्व. — b. भित्वा Pp. male. — प्रियाप्रिये L. — c. pro आह Pp. अपि, omisso omnino verbo, quo carere nequit sententia.

— 18. c. ३ . . . . दोलस्थं L. mendose. — Ceterum disticha haec 18—20. iuxta argumentum disposuimus; 18. in edd. ultimo loco legitur; et distichi 19 versus alter neque non dist. 20. priora duo hemistichia desiderantur. Praeterea observandum est, fabulam IX. totam desiderari in codd. et apud Jon.; neque sine caussâ; vix enim quempiam vel paullo accuratius legentem fugiet, dicendi genus per hanc narrationem obtinens toto coelo distare ab oratione, quae in reliquis Hitopadesae fabulis regnat. Medium locum tenet, si dicendi genus tantum respicis, haec fabula inter simplicem Hitopadesae orationem prosariam et calamistra ista, quibus usi sunt plerique scenici poetae atque earum narrationum, quas चम्पू Indi vocant, auctores.

P. 116. *Dist.* 20. d. नद्यौ तुल्यबलौ न किं ॥ edd. — Accusativus अन्योन्यं, quum neque a नद्यौ, neque a हतौ, regi possit, adverbialiter positum esse videtur. — Seqq. usque ad रामाद् l. 19. omissa sunt, ut iam dixi, in codd.

*Lin.* 6. काय et रक्ष om. S.

— 7. परितुष्टो ऽहं कृपेवं पार्वती याचितवतीति मनसि कारितं प्रयावयोः etc. S. Deest igitur totum comma l. 8. positum. P. 116.

— 8. अभिहितवन्तौ pro अभिहितौ ex emendatione.

— 9. भवान् S. — 10. निर्मितेन वरदानस्य etc. S. perperam. — Pro विचारमूढयोः L. मूढतया च. — पार्वत्या एव प्रदापि S.; nominativo opus est.

— 11. तत्त्यामनुरूप S. male. — लावन्या L.

— 12. पृच्छतां edd. mendose. — 13. Pro भर्ता S. भट्टारकः. — नृपः S. — इति e coniectura insertum. — पृच्छतां L. mendose.

— 17. Ex coniect. pro क्षत्रधर्मानुगो युद्ध एव etc.

— 18. Pro कृत्वा edd. कृत्वा. — समकालं S. — अतो ऽहं-इत्यादि desunt in S.

— 19. तत् प्रागेव codd. — 20. इदं om. cdd. इयं P. mendose. — Pro तदा किं मम वचनं edd. मद्वचनं किं.

— 21. श्रुतं pro अवगतं cdd. — तथापि iidem. — यतः e codd. — Pro संधेय edd. साधु; Pp. संदेह qui lapsus est calami.

— 22. हिरण्यगर्भो राजा codd. — च e codd.

*Dist.* 22. a. सत्यार्यो धार्मिको ऽनार्य edd. — d. pro सप्त Pp. परि. P. 117.

— 23. a. सत्येन . . . . . L. अनुपालयेत् S. — b. pro संधितः codd. संहतः. — c. प्रायाप्राधे edd. प्रायाप्राधे P. — d. याति pro आयाति codd.

— 24. a. अभियुक्तस्य S. mendose. — b. pro युध्यते edd. पृच्छते; perperam. — d. दुःखोच्छेदः S. दुःखोद्भिदः (sic) P. दुःखच्छिदः Pp.

— 25. a. . . कार्या edd. mendose. — b. . . . नियते सति codd. — d. कुर्यान्न . . . . . edd.

— 26. a. संहत्या तथा . . S. absurde.

— 27. a. संहत्य P. vitiose.

— 29. c. तत्प्रतापानलस्याशु codd. — d. . . आयान्ति शत्रवः ॥ edd.

*Lin.* 17. तत्र तावत् pro तदत्र S. — राजहंसः L.

— 18. Quae uncis inclusa sunt, a nobis sunt addita, postulante simile quid narrationis perspicuitate. Adstipulatur J. in cuius interpretatione haec leguntur: *When the Chakra had heard this conversation repeated by the spy.*

— 19. कथितं codd. — भो चक्र desunt in codd. — Pro किंचि L. किंचं. — इति in fine addunt codd. — S. brevius et peius exhibet hoc comma: प्रणिधे सर्वमत्रत्य गत्वा पुनरागमिष्यसि । — Pro अथ हिरण्यगर्भः S. राजा.

— 20. Pro कति Pp. के गु. — अपि male omissum in edd.

P. 118. *Dist.* 30. c. . . . भीरुक . . S. exquisitiorem formam e codd. dedimus. L = . . . भीरुजनको, mendose.

— 31. a. विविक्त . . . . . codd. विरिक्त S. quod est idem verbum aliter lectum; neutra scriptura placet. — b. pro पति Pp. पथि; perperam. — शक्तिमान् codd. et L.

— 32. b. तथा दैवपरायणाः । S. दैवचिन्तक एव च । L. Rarissimi usus est affixum क in partic. praet. pass. in त; एतक significatione tamen ab एत differre nequit.

— 33. a. . . . . . . रिपु L. vitiose. — d. विंशति L. mendose. — कर्मो codd.

— 35. d. सातुं P. et S. quae lectio ob seq. बालिशाः haud prorsus est contemnenda.

— 37. c. त (i. e. ते) सानयः . . . .; S. absurde, sequente statim in eodem versu eadem voce. — तत्र चैनं . . . . L. et, ut videtur, P.; facillime in scriptura Bengalica confundi possunt signa त्र et ए. — d. कृतात्मन् pro सात्मन् Pp. quod nihili est. — आत्ममानिनः L. minus bene. आत्मसात्कृत explicari potest ex hoc Bhartriharis loco p. 74. ed. Ser. जातं जातमवश्यमाशु विवशं मृत्युः करोत्यात्मसात् ॥ in quo loco significatus *sibi subiiciendi*, *sibi arrogandi*, manifestus est; unde participio accrescere potest vis *subiectus sibi*, i. e. qui tantum a studio omnia in usum suum convertendi regnatur, ut sui sit quasi servus. Simili sensu usurpatur participium कृत in वशंकृत.

— 38. b. . . एव प्रपश्यति S. — c. तमेव भीरुजनकः L. भीरुको भीरुगुरुवैः S. Scripturam codd. ut oportuit, praetulimus, emendato गुरुवैः cui emendationi munimentum est primum hem. c. dist. 30, deinde sequens तैः, cui in ista scriptura nullus est locus; nostra emendatione posita eleganter refertur pronomen तैः ad nomen, quod composito continetur. Cuius rei, si velim, exempla proferre possim permulta.

— 39. a. Pro असंविभागित्वात् S. आसन्नभागित्वात्, quod sensu est destitutum. — b. पुष्यन्ति L. minus bene. संनुयायिनः S. — c. लुब्धानुजीविवर्गेषु S. लुब्धानुजीवितेषु codd. लुब्धानुजीविवर्गेभ्यो (sic) L. Ansam praebuere codd. emendationi nostrae, qua nulla certior esse potest, nec magis necessaria.

— 40. a. . स्थास्यते . . . . edd. perperam. — b. विमुक्त . . . . . P. male. — c. . . . योत्स्ये . . . edd. — d. . . . . . . शक्तिमान् L. et codd. contra sensum.

P. 119. — 41. a. . . . . . . . तु S. et codd. — b. श्रेयो भवति मंत्रिणा S. — d. pro कार्ये तैः S. कार्यतः; quod quanquam minus placet, sensum praebet haud ab hoc loco alienum. — समुपेक्ष्यते codd.

— 42. c. क्षेत्र pro क्षेप L. P. 119.

— 43 et 44. Anteponuntur in S. dist. 42. eorumque loco repetitur versus posterior distichi 40. hac varietate: शुभाशिषेोगेन भवति विषयेष्वतिसक्तिमान् ।

— 43. c. . . देवं . . . . L. mendose. — d. आत्मानमपि चेष्टते । edd. absurde.

— 44. a. दुर्भिक्षो व्यसनो . . Pp. male. — b. विसीदति S. अभिसीदति codd. neutra praepositio praestat h. l. scripturae L. अवसीदति. — d. यंत्रिशक्तिः S. quod quid sibi velit, haud assequor. — Pro विपते edd. जायते ।

— 45. a. Pro हि Pp. अपि, minus bene. — b. in fine: एन्यते edd. — d. गतेषं Pp.

— 46. a. Pro बहु L. भद्र, stulte. — d. Pro असौ S. et codd. आशु.

— 47. b. Syllabae ते काल excidcrunt in P.

— 48. b. संदध्यान्न . . . . S. — c. . संहितः codd. quod eodem redit.

*Lin.* 17—21. Locus hic, qui e Manu VII, 157-168. illustrari potest, in edd. et codd. mala virgularum positione prorsus est obscuratus; accedunt scripturae vitia, quae breviter enotabo. l. 17. संश्रयात् S. — द्वैधीभावात् codd. — षड्गुणाः L. — कर्मणा pro कर्मणां P. male.

— 18. उपायाः Pp. perperam. — Pro संपद् codd. संपत absurde. संपद L. male omisso signo quietis. पुरुषत्वे द्रव्यसंपद् S. quae scriptura e glossemate orta videtur. — अरिनिपातः प्रतीकारः S. अरिनिपातप्रतीकारः L. निपातप्रतीकारः Pp.

— 19. इति excidit in S. — In fine शक्ति om. L.

— 20. मंत्रशक्तिः desideratur in P. — उत्साहप्रभुमंत्र इति L. vocabulo शक्ति ter ponendo omnino omisso. — Pro नीत्या P. नीपा, S. नित्य, L. नित्यं.

— 21. Pro महान्तः codd. इतानः.

*Dist.* 49. c. Pro वेश्म, L. गेहे, S. पश्य. — d. Pro प्र codd. च. P. 120.

— 50. a समं विभक्तं pro च संविभक्तं S. — b. गुह्य L. mendose. गृहद्वारः संनिभृतश्च . . S. — d. pro प्र Pp. स, male.

*Lin.* 5. देव deest in edd. — संधिं L. absurde. — न ante तथापि P. contra sensúm repetita eadem particula. — राजा abest a codd. — तेन राजा om. S.

— 6. संप्रति om. S. — अगर्वान्न मन्तव्यं L. — सवमन्तव्यं S. — देव तदेवं edd. — अस्मन्मित्रं ante तत्पुरुषे leguntur in S.

— 7. पश्चात्प्रकोपं P. पश्चात्कोपं S. et Pp.

*Dist.* 51. a. सुगुप्ति S. — सुसिंहतेन S. sensu cassum. — b. Pro वीरः codd. श्रीमान् — c. . . . . . . सुसंमतपात् codd.

*Lin.* 10. ततः om. S. — राजा edd. vitiose. — निगद्य pro उक्त्वा S. — सुगुप्त edd.

P. 120. — 11. *init.* प्रहितः S. — पुनः om. S. — उक्तवान् L. — तत्र pro तत्रत्य P.

— 12. यद्देव codd. et S. Cf. quae de यद् dicta sunt ad p. 110. l. 3. — संधेयमुपायुक्तः edd.

— 13. राज्ञा om. S. — ततोऽसौ समाहूय राज्ञा पृष्टः, brevius edd. — आहूय codd.

— 14. वायस कीदृशः edd. — राज्ञा om. S. — मंत्री वा कीदृशः edd. — वायस उवाच S.

— 15. सः om. S. — युधिष्ठिर इव L. — सत्यवाक् deest in S.

— 16. Pro सदृशः edd. समः, omisso च. — आलोच्यते codd. — राज्ञोवाच । कथमेतत् । Pp. quod est initium fab. X. desunt igitur quae l. 17. et 18. ed. nostr. leguntur neque non dist. 52. Fraudem librario fecit vox कथं. — Pro तदा P. तत् .

— 17. Pergunt dein edd. et P.: विहस्य (om. L. et P.) मेघवर्णो ब्रूते । देव (om L) । विश्वासप्रतिपन्नानां वञ्चने का विदग्धता । (विचित्रता L.) अङ्कमारुह्य सुप्तं हि हत्वा किं नाम पौरुषं ॥ शृणु देव तेन etc. Distichon supra iam legitur II, 166.; quo etiam melius facit. — चक्रवाकेण मंत्रिणाहं, omisso तेन, P. — प्रथमदर्शन एव ज्ञातः S. et P. Melius huc convenit विज्ञातः. Cf. quae de ज्ञान et विज्ञान docte disputata sunt in bibl. Indic. II, p. 350.

*Dist.*. 52. c. Pro तथा P. एव. Particula एव ab hoc loco minime abhorret, sed opus est तथा. Pro धूर्तैः ibid. तेन; minus bene, solet enim auctor personas in fabulis partem primariam agentes hisce distichis indicare.

*Lin*. 21. गौडारण्ये S. गौतमस्यारण्ये L.

— 22. उदासीनः ante कश्चित् inserit S. - Pro सः Pp. स्व. - च यज्ञार्थं om. codd. — ग्रामान्तरात् et mox उपक्रीय स्कन्धे desunt in S. — Pro कृत्वा edd. नीत्वा.

P. 121. — 1. प्राप्य om. L. et P. — लभ्यते pro प्राप्यते L. — S. = -धूर्ताः समालोच्य वृक्षत्रयतले etc. l. 2. unde patet, verba यथेष et quae seqq. usque ad ग्रामान्तरे excidisse.

— 2. अश्वतले pro वृक्षत्रयतले P. — तले क्रोशान्तरेण तस्य ब्राह्मणस्यागमनं प्रतीक्ष्य पथि स्थिताः । तत्रैकेन etc. l. 3. edd.

— 3. Pro तत्र P. ततः. — Edd. transponunt: गच्छन् स etc.

— 4. त्वया om. edd. — किंतु यज्ञच्छागः, omisso अयं, edd.

— 5. अथानन्तरस्थितेनान्येन धूर्तेन तथैवोक्तं । edd. — तं om. iidem.

— 6. Alterutrum मुहुः om. edd. — दोलायमानः, omisso मति L.

*Dist.* 53. a. सत्यं pro नूनं S. — c. त्रिभिः pro ताभिः S. male. — यासौ pro यः स S. योऽसौ L. — d. Nomen cameli minus idoneum चित्रवर्ण legitur in codd. L. et W. verum praebent S. et J.; quod in seqq. ubique reposuimus.

— 10. मदोत्स्फोट: L. sensu cassum. P. 121.

— 11. सेवकाः pro अनुचराः S. तन्मुखः pro शृगालः ibid.

— 12. सार्थाद्भ्रष्टः om. L. — कुागतः codd.

— 13. ततस्तैः, omisso च, edd. — सिंहेऽसौ edd. — च post तेन deest in edd.

— 14. Post स्थापितः inserit L.: एवं कालो गच्छति। — वैकल्यात् Pp. — वैकुल्यात् S. — भूतात्तिवृष्टि etc. codd.

— 15. आहारमेव P. — Pro व्याकुलाः edd. व्यस्ताः. In P. huius vocabuli loco व्याघ्रादयः; sed praedicato opus est sententiae. — ततस्तैरालोचितं S.

— 17. अस्माकं deest in edd. — Pro स्वीकृतः L. गृहीतोऽयं। S. अनुगृहीतः. — तत् om. L.

— 18. संभविष्यति। L. — काको ब्रूते S.

*Dist.* 54. a. . . क्षुधार्त्तां महिलां स्वपुत्रं S. mendose. — b. भुजंगी L. contra metrum.

— 55. a. . . . . . . चोन्मत्तः edd. et codd. Delenda erat copula a loco omnino aliena. — b. श्रान्तः क्रोधी . . . . L. श्रान्तः praebent etiam S. et P. Pro क्रोधी S. क्रुद्धः; क्षुब्धः tuentur codd.

*Lin.* 1. सर्वे om. codd. — किंचित् प्राप्तं S. P. 122.

— 2. Pro काको ब्रूते S. तेनोक्तं. — किंचिन्न प्राप्तं L. et P. न प्राप्तं किंचित् S.

— 3. नाथ स्वाधीन etc. codd. देव स्वाधीन . . S. — परित्यागात् edd.

— 4. समुपस्थितः P. — कोऽप्याहारः, omisso स्वाधीनः codd. — कर्पो om. P.

— 5. कथ्यते L. minus usitate. — ब्रूते च om. edd. — मयैतस्य om. S.

— 6. प्राक् deest in edd. — अभयवाचं दत्त्वा गृहीतं च कथमेवं युज्यते। L. अभयवाचं दत्त्वा धृतोऽयमस्माभिस्तत्कथमेवं संभवति S.

*Dist.* 56. a. . भू. . . . . सुवर्णदानं S. . . . . . . न च भूमिदानं L. — b. . गोप्रदानं - तथान्नदानं। S. . . . . . . न पय(:) प्रदानं L. — d. सर्वेषु दानेष्वभय . . . S.

— 57. c. . . . लभते सम्यक् edd.

*Lin.* 11. किंत्वस्माभिरेव तथा कर्तव्यं edd.

— 12. स्वयमेव om. edd. — स्वदेह edd. nec non P. Utroque posito nimis abundat oratio. — अङ्गीकरोति est *offerre, praebere.* Bhartrih. p. 59. किंत्वङ्गीकृतमुत्सृजन् न मनसा श्लाघ्यो जनो लज्जते। — तच्छ्रुत्वा om. Pp.

— 13. अमी om. S. — कूटं कृत्वा edd. — Pro गृहीत्वा iidem आदाय. — सिंहान्तिकं S. — आगतः L.

— 14. यत्नादपि om. codd. — Pro क्लिष्टः S. खिन्नः.

— 15. Loco सर्वथा in edd. legitur इदानीं.

P. 122. Disticho 58. praemittitur in S. codd. et interpp. alind, quod editum iam est III, 141. q. l. cf.

*Dist.* 58. a. एव pro एताः S. — b. . . संपन्नयः . . L. — c. अपि pro हि edd.

*Lin.* 18. भद्र om. edd. — ईदृशि (ईदृशे L.) कर्मणि प्रवृत्तिः edd. — ततः om. edd.

— 19. ततः deest in codd. — भास्त्री deest in edd. — मा prius om. L. मारतो मा मवैवं P.

— 20. एतत् pro एवं codd.

— 21. ज्ञातसंप्रत्ययः codd. ज्ञातविश्वासः S. — तवैव edd. haud male. — Pro आत्म P. स्व. — आत्मानमाह S. perperam. — ततस्तद्वचनाश्रेन S. Cum codd. facit L., omisso tamen ततः. — एवासौ codd. — असौ inserit etiam S. sed post व्याघ्रेण, pro quo verbo L. exhibet द्वीपिना. — प्रविदार्य P.

— 22. च excidit in S. — इत्यादि in fine fabulae additum fraudem fecit librario cod. Pp., ita ut hoc epimetrum cum eisdem verbis fabulae proxime sequentis fini subiiciendis permutaret et omnia, quae p. 123. l. 1 — 4. usque ad verba राजाह leguntur, omitteret. — In brevius narrationem contrahit mox P. et quidem hunc in modum: तदनन्तरं तृतीयधूर्तवचनं श्रुत्वात्मानं निश्चित्य छागं त्यक्त्वा स्नात्वा च गृहं ययौ । etc. (p. 123. l. 3.) - Similiter S. ubi स्वमतिभ्रमं pro आत्मानं legitur; cetera, in quibus a P. dissentit, nullius sunt momenti.

P. 123. *Lin.* 1. उक्तं L. mendose.

— 2. चिन्तति post आकर्ण्य inserit L. abundat verbum hoc, sequente mox इति.

— 3. Transponunt edd. तैर्धूर्तैर्नीत्वा. — Pro भक्षितः P. खादितः.

— 4. मेघवर्णाः S. mendose. — शत्रुमध्ये त्वया S.

— 6. Alterutrum किं om. edd.

*Dist.* 59. a. लोके Pp. absurde. — b. न excidit in L. — न मूर्ध्ना दग्धमिन्धनं Pp. मूर्ध्ना दग्धमिवेन्धनं P. शिरसा दग्धुमिन्धनं S. — c. वृक्षाङ्घ्रिं edd. — d. नदीवेला edd.

*Lin.* 11. मन्दविसर्पी नाम सर्पः P. et L. sic etiam interpp. मन्दगतिसर्पो नाम सर्पः Pp. male.

— 12. आहारमप्यन्वेष्टुमक्षमः S. स्वाहारान्वेषणेऽप्यक्षमः L.

— 13. दूरादेव S. — किमिति त्वं, omisso स्व, S. et codd.; quod placet. — नान्वेष्यसि L. नान्वेष्यसि (sic) S. — इति addunt in fine commatis edd. et interpp. otiose.

— 14. भद्र deest in L. गद्र in S. — ते om. S. reiecto किं post प्रश्नेन. — वृत्तान्तं L. absurde; excidit hoc verbum in S. — Pro ततः S. स, post कौतुकः inserto स च. — संजात edd.

— 15. कौतुकः स भेकः L. — कौतुकः स च भेकः S. — इत्याह S. omissis तं सर्पं; P. 123.
quae verba non solum, sed etiam आह desunt in L. — जलपुरवासिनः edd. omisso अत्र, cuius loco in S. legitur अद्य.

— 16. कौण्डल्यस्य Pp. कौण्डिन्यस्य edd. sed ल et न sexcenties confunduntur in scriptura Bengalica. — नाम्नः deest praeterea in edd. — देहीयः pro देशीयः, si bene legi, P. cf. Panin. VI, 3, 42. वर्षीयः edd. — दुर्दैवान्मम गृहांशत्वभावा-दूदहः edd.

— 17. ततः post virgulam ponunt codd. — Nomen filii omittit S. post पुत्रे collocat L. — अवलोक्य मूर्छितः (sic) कौण्डिन्यः पृथिव्यां लुलोठ । S. अवलोक्य कौ-ण्डिन्यः शोकेन पृथिवीतले लुलोठ । L.

— 18. वासिनः edd.

— 19. तस्य om. L. — Post उपविष्टः addunt S. et codd. dist. I, 67. — S. pro चैव hem. a. praebet युक्ते et in fine hem. b. राष्ट्रविप्लवे. Omisimus distichon utpote loco magis idoneo iam positum, qua in re antecessit editor L.

— 19. Pro तत्र P. यत्र, L. ततः.

*Dist.* 61. d. तथा edd. —

— 62. b. स्व . . . . . . . . Pp. male. P. 124.

Excipitur hoc distichon in codd. S. et interprett. ab alio supra edito ideoque neque ab editore L. neque a nobis repetito. Cf. I, 202.

— 63. d. विशीर्णाः सन् . . . . edd.

— 64. b. मृत्युर्जन्तोः S. मृत्योर्जन्तुः codd. quod propter versum seq. recipi nequit. — d. pro इव P. एव mendose.

— 65. b. . . . व्यय . . . Pp. male. — c. . . . . . संवादः codd. — d. मुह्येत् . . . . . . edd.

— 66. c. . . . स्म . . . . P. Cf. Râm. II, 105, 24.

— 67. Deest in codd. et interpp. summa cum loci iniuria.

— 68. a. . . . निर्मिते . . edd. — d. . . . . . वेदना S. et Pp. minus bene.

— 69. a. तावतः . . . . . Pp. mendose. — c. . . . ऽपि निखन्यन्ते codd. quod absurdius est absurdo. — शंकु translate dicitur de moerore animum penetrante et hastae instar quasi vulnerante, sicuti eiusdem significatus verbum शल्य; unde repetendus est h. l. usus verbi निखन्, et oppositae potestatis उद्धृ de liberatione ab aerumna. Urvasi Vicrama Act. I. अवि णाम सो राएसी उद्धरे णो हिअअसल्लं ॥ (= अपि नाम स राजर्षिरुद्धरेन्नो हृदयशल्यं ।)

*Dist.* 70. b. कस्यचित् केनचित् कुत्रचित् । L. — d. किमुतान्यैः पृथग्गुणैः । L.

P. 124. — 71. E codd. inseruimus distichon hoc dignum omnino, quod hic locum obtineat. Sequitur in codd. aliud, quod e variatione distichi 68. ortum esse apparet:

पञ्चभिः संभृतः कायो यदि पञ्चत्वमागतः ।
कर्मभिः स्वशरीरोत्थैस्तत्र का परिदेवना ॥

— 72. Omisso priore huius sloci versu, alium exhibet L. post eum, qui in libris ceteris secundum locum tenet, collocatum: जन्मान्तरसहस्राणि वियोगः संगमे सतां ॥ Hemistichium d. corruptum est.

P. 125. — 73. c. अपथ्यानां edd. et pro अस्थानां S. अन्नानां, L. अन्धानां. — d. pro हि edd. अति.

— 74. E codd. receptum legitur Râm. II.

— 76. a. Pro लवः edd. परः; pro तु codd. हि. लव recurrit infr. sl. 99. Aliud exemplum est Mêgh. Dût. 22, d. शार्ङ्गास्ते जललवमुचः सूचयिष्यन्ति मार्गं । लव nomen est, quod eodem modo atque अन्तर, मात्र etc., alii nomini subiunctum notionem adiectivi nomini praefigendi continet; cf. not. ad III, d. 115. — d. . . . पुत्रि Pp. unde emendavimus पुत्रि a पू procreatio; ceteri पुरि, quod vix h. l. probum est.

— 77. c. Pro बलि Pp. बलि vel बनि, quod nihili est.

— 78. a. सत्कृतान्येव . . . codd.

— 79. b. मनुषस्य L. contra metrum. — d. सर्व edd.

— 80. b. निवासो edd. mendose. — c. प्रयासः S. male.

*Lin.* 17. अतः pro अथ P. et S. haud male. ततः Pp. अविचारयतां edd. in quibus mox एव deest.

*Dist.* 81. Libri nil variant; in interpretatione haereo.

— 82. a. Pro पत्र edd. पात. — b. शल्याणां . . . . . edd. — d. अचिन्तेव Pp. male. — महौषधं L. महौषधी S. — Una tantum me iudice patet via, quam in hoc disticho interpretando ingredi oporteat. अचिन्ता regit genitivum प्रहाराणां, nulla vulnerum, quae a profundo moerore oriuntur, cogitatio. Ad haec vulnera referenda sunt epitheta अकाण्डपत्रपातानां et मर्मभेदिनां; a मर्म pendet गात्राणां, intima membrorum pars; vulnera quae intimam medullam penetrant. शल्याणां falsa est scriptura, quia de his non dici potest अकाण्डपत्रपातानां. Taceo, viri sapientis quidem esse aerumnas fortiter pati, earumque, si possit, oblivisci; levitatis et temeritatis foret, si quis opinaretur, se immunem esse ab impetu fortunae adversae.

*Lin.* 1. निशम्य edd. — प्रवृद्धः Pp. perperam. P. 126.

— 2. निवासो Pp. falso. वासेन edd. — धनमेव S. — गमिष्यामि codd. — कपिलः पुनराह S.

— 83. b. गृहेषु, omisso अपि, P. — d. Ex emendatione pro निवृत्तरागस्य.

— 84. e Manu, nisi fallor memoria, petitum.

— 85. c. . . . वचनार्थाय edd. — d. दुर्गाण्यपि तरन्ति ते edd. male. — . . अभिभवन्ति. P.

— 86. a. . . . . संयमपुण्यतीर्थाः (sic) S. — c. तत्र S. Desumtum est distichon ex libro nescio quo Bharateae.

— 87. a. बेदनागीरुपद्रुतं S. ई productum mendum est; उपद्रुतं per se haud malum. Dicitur enim proprie de portentis terrorem incutientibus; अभिप्लुत de inundatione. — c. pro इमं edd. et codd. इदं — अपन्नं S. male pro अत्यन्तं, quod est adverbium ad असारं; ludunt perpetuo poetae Indici in असार et संसार.

— 88. a. दुःखमेवास्ति न सुखं edd. et P. — b. . . . . . लक्ष्यते edd. — d. . . संज्ञाभिधीयते । Pp.

*Lin.* 15. एवमेतं Pp.

— 16. Pro कपिलो ब्रूते et quae seqq. L.: अथ कश्चिद्ब्राह्मणा उवाच । कपिलोपदेशादिश्रान्तं ते हृदयं तथा हि शृणु ।

— 17. ते deest in Pp.

*Dist.* 89. b. च pro चेत् S.

— 90. b. स चोढातुं . . . . S. mendose. — c. स मोक्तं . . . . . et d. स हि . . . . . . codd.

*Lin.* 22. कपिल om. codd. — प्रशान्त edd.

*Lin.* 1. ततः Pp. — वोढुं edd. — अहमत्र codd. P. 127.

— 2. मण्डूकनाथस्याये L. omisso nomine regis. — जलपदनाम्नोऽग्रे S. nomen minus aptum. Pro अभ्यावागत्य L. समागत्य.

— 3. नाथस्य, omisso तस्य, uterque codex. — अधिष्ठितवान् pro आरूढवान्. codd.

— 4. ततोऽपरेषुः codd. — असमर्थः S. absurde. — किमद्य भवान् edd.

— 5. देव आहार edd. — 6. महा om. L.

— 7. स om. S. खादितवान् S. — स मण्डूकनाथोऽपि P. — 9. पुरावृत्ताख्यानकथनं edd.

— 10. तामस्माभिः Pp. incante omissis syllabis: वदय.

— 13. अवगीतते edd. - मे om. codd. et S. neque prorsus est necessarium.

— 14. गृध्रो ब्रूते, omisso स्वागतं, L. गृध्रः स्वागतमुवाच S. mendose. — मन्त्रिन् सर्वत्र साधु साधु S. मन्त्रिन् साधु, ceteris omissis, L. — साधु सर्वसाधु codd.

P. 127. — 15. तावद्यं तमेव गत्वा codd. — तावद्यं गत्वा तं L. तावद्यं गत्वा तमेव S. Quamvis haud rara sint exempla omissi pronominis primae aut secundae personae ad pronomina demonstrativa तत्, एतत्, इदं subintelligendi, ita ut dicatur स pro सोऽहं aut स त्वं, यस्य pro यस्य मम aut यस्य तव, nimis durum tamen h. l. est visum, quia primo aspectu nemo poterit non, quin अयं ad regem Jambudvipi, potius quam ad vulturem referat; ideo emendavimus अहं.

*Dist.* 91. b. . . . गलगर्जितं S. quod sibi habeat. — d. न pro नो P. contra metrum.

— 92. b. .. राज्ञातिथातिनः S. .... विवादिनः । L. — d. . . . नश्यते .. L. male; नश enim ad quartae classis normam inflexa radix intransitiva est neque transitiva fieri potest, nisi ad decimam classem conformatur.

*Lin.* 20. किमिति P. et S. — यतः om. Pp. et L. — Pro तदा L. तत्. — अनेन om. L. न substituunt codd. — पश्चात्प्रकोपः unum est vocabulum compositum saepius per hunc librum obvium.

P. 128. *Dist.* 93. a. यो न तत्त्वमविज्ञाय S. absurde. — d. Pro यथा L. इव; male; इव enim significat tantum rem alii esse similem, ita ut comparatio quaedam fieri possit; यथा valet rem eodem modo se habere quo aliam; translatus inde est usus, quo sensu mere comparativo ponitur; यथा est *sicuti*, इव *quasi;* hinc factum est ut इव inserviat interdum dictioni nimis figuratae vel impropriae leniendae; veluti quum de oceano dicatur saltare et rugire: Diluv. p. 5, sl. 41. समुद्रं । नृत्यमानमिवोर्मीभिर्गर्जमानमिवाम्भसा । Correxi propter metrum ऊर्मीभिः pro ऊर्मिभिः.

*Lin.* 3. Pro माठरः L. माधवः.

— 4. Pro ब्राह्मणः S. विप्रः. — . . ब्राह्मणी प्रसूता बालापत्यरक्षणार्थं L.

— 5. अथ ब्राह्मणाय राज्ञः पार्वणश्राद्धं दातुं etc. S. idem praebet L. pro अथ substituto तस्मिन् काले. — Pro commate seq. codd. पश्चाद्विप्रश्चिन्तयामास ।

— 6. श्रुत्वा inserunt edd. ante श्राद्धं; codd. om. verbum श्राद्ध. — गृह्यते P. mendose.

*Dist.* 94. deest in L.

*Lin.* 9. किंतु om. codd. et S. — बालस्य Pp. — चात्र P. अत्र om. Pp. — तत् deest in codd.

— 10. दारकरक्षार्थं P. बालकरक्षार्थं edd. — व्यवस्थाप्य edd.

— 11. स तत्र om. edd. — Pro तेन P. तत्र. — आगच्छन् edd.

— 12. दृष्ट्वा व्यापाद्य कोपात् खण्डं खण्डं कृत्वा खादितः । qualem verborum accu-

mulationem in simplici narratione abhorret noster. — दृष्टः et mox च om. P. 128.
S. — Codd.: दृष्टो व्यापादितश्च (च deest in Pp.) व्यापादितश्च (hoc om. P.) — ततोऽसौ
Pp. ततोऽसौ edd.

— 13. उपगम्य Pp. उपक्रम्य P. — Pro तस्य L. आहूयतस्य, S. तत्. — ततः स विप्रः S.

— 14. बालकोऽनेन खादितः S. — मुक्ता pro भक्षणार्थं L. — नकुलं व्यापादितवान्। S.

— 15. L. pro उपसृत्य praebet आगत्य et om. आगच्छता. — In S. deest असौ et ante पश्यति inseritur अपत्यं.

— 16. तमुपकारकमेवं P. तदुपकारकमेवं Pp. तमुपकारकं, omisso एव, S. तदुपकारकं L. — निरीक्ष्य pro निरूप्य S. भावितचेताः संतप्तः स etc. S. — Brevius L.: निरूप्य महान्तं संतापमवाप्तवान्.

— 18. देव om codd.

*Dist.* 95. a. . . . . . . मोहः S. — b. . . . . . दृष्यतया male transpositis syllabis, Pp. — c. . . . . . . . एव codd. — d. तस्मिन् codd. अस्मिन् S. — Pro भवेत् codd. et S. नृपः.

*Lin.* 20. ते om. Pp.

*Dist.* 96. a. स्मृतिश्च परमार्थेषु edd. male; तत्परता nomen est unum, significatus: attentio, intentio animi.

*Dist.* 97. c. वृणुते edd: et P. contra syntaxin, quae pluralem flagitat. P. 129.
कार्यं L. perperam. Rarissimi usus est, partem vocis compositae formari gerundio; quod tamen non in caussa esse debet, cur de lectione dubites.

*Lin.* 3. यद् pro यदि S. — न क्रियते Pp. contra sensum.

*Dist.* 98. a. अपि omisso उपायाश्च चत्वारः codd.

— 99. Praemittunt huic dist. codd. edd. et interpp. slocum I, 86. quem nos utpote iam exhibitum repetere recusavimus. Distichon 99. desideratur in interpret. W. Auctor est Bhartrihares, in cuius edit. Seramp. p. 42. male editum est अज्ञेयतः. — c. ज्ञानलवदुर्विदग्धं L. sine sensu. ज्ञानलवविदग्धं Pp. mendose. — d. तं नरं edd. refragante metro.

*Lin.* 9. विशेषतस्तावत् धर्मतो राज्ञा edd. — पूर्वं ex L.

*Dist.* 100. a. कर्मानुमेयाः edd. — b. परोक्षे L. — c. . . . परोक्षे . . . Pp. — वृत्तान्तो S. perperam. वृत्तिर्नो L. vitiose. — d. pro कार्यैः edd. फलैः. — कर्मानुभाव्यते S.

*Lin.* 13. अभिमतं pro अभिप्रेतं L.

— 14. दुर्गादन्तरं चलितः L. महामंत्री तत्र वयाई कर्तव्यमित्युक्त्वा दुर्गाभ्यन्तरं चलितः S. — Pro अथ edd. ततः. — राज्ञो हिरण्यगर्भस्य edd.

— 15. गृध्रो महामंत्री codd. — गृध्रोऽस्यसमीपमागत्य edd.

— 16. पुनरपादनुसंधिना केनचित् etc. P. पुनरप्यत् न संधिना केनचित् etc. Pp. पुनः संध-

P. 129. धिना केनचित् L. पुनःसंधिना केनचित् S. Apparent primo aspectu duo: primum, regem, prius iam insidiis circnmventum, timere, ne iterum fraus ei struatur; alterum, a lingua Indica alienam esse dictionem संधिना भाषान्तर्यं. Persona, qnam admittere nolit rex, nominetur necesse est. पुनस्तत्, quam scripturam tuetur codd. auctoritas, accepimus pro dictione elliptica: „en iterum istud" i. e. video insidias iterum mihi strui. अनुसंधि de persona vix dici potest; संबंधिन् sensum h. l. idonenm nullum habet; scripsimus igitur मंत्रिणा, quod si sensum respicis, optime huc facit, si syllabas, vix dubito, quin genuina scriptura aliud sit vocabulum, quo contineatur nomen a radice धा derivatum, praepositione quadam auctum. Propono अभिसंधानिन् vel simile quid. अभिसंधाय, Mal. Madh. Act. I, sl. 7. explicatur per वंचयित्वा.

*Lin.* 17. न om. S. et Pp. contra loci tenorem.

— 18. Alterum comma a कदाचित् incipiens desideratnr in edd.

*Dist.* 101. a. सरसि सद्यःप्रस्तावदाश्रयेत् तपात् परवशितः । P. mendose. — Edd. separant इाये तपात्; quod vitinm ideo notandum est, quod facile aliquis in errorem possit induci, quasi ताराशये epitheton esset a सरसि septimo casu rectum. — b. निशासुखितनयनाः edd. lectio minus idonea, quamvis sensu non destituta. — c. न दशति दिवा ताराशङ्कानिराशितमुत्पलं Pp. — पुनः om. P. — d. चलितः pro चकितः codd. mendose. — In fine edd. अपेक्षते. — अधि + ईक्ष in lexicis nondum enotata significatione e Latinorum *suspicari* illustrari potest. Subinngitur in edd. hoc distichon, quod ex ed. Ser. fluxisse, testatur silentium W. qui id non magis agnoscit quam codd. et J.

दुर्जनदूषितमनसः सुजनेष्वपि नास्ति विश्वासः ।
बालः पायसदग्धो दध्यपि फुत्कृतं भुंक्ते ॥

In hemist. b. et d. vitiatum est metrum (Arya nomen ei est Indicum); in b. opns est tribus moris ad tertium pedem explendum: nempe syllaba longa, a brevi excepta aut tribus brevibus post नास्ति quod ex hoc schemate apparet:

v v — | v v — | v [— v] — — | — ‖ aut: v v — | v v — | v [v v v] | — — | — ‖

In hemist. d. exciderunt duae morae pedis secundi. Facile est in hem. b. inserere कोऽपि post नास्ति; haud scio an certum. Hem. d. legi posset: दध्यपि किमु फुत्कृतं.

P. 130. *Lin.* 1. तु om. L. — तथानुष्ठितेन, omisso seq. सति codd.

— 2. स deest in L. — चक्रवाकोपगम्य Pp. mendose. — उपगम्य om. L. P. 130.
— 3. दत्वाघनोपवेशितः P. mendose. — चोपवेशितः edd.
— 4. सर्वं स्वेच्छयोपभुज्यतामिदं राज्यं edd. — In fine pro ब्रूते S. कथयति; male.
— 5. एवं deest in Pp. — बहुप्रपंचं, omisso वचनं, L. perperam.
*Dist.* 102. d. यथातथ्येन codd. falso.

— 103. c. स्त्रीभृत्यौ S. mendose; dualis enim si poneretur, intelligendum esset compositum de muliere atque *uno* tantum servo. दानमानाभ्यां S. et codd. — d. . . . इतरे जनं Pp. vitiose. इतराञ्जनान् S. quam scripturam corrigere aggressus editor L. edi curavit इतरे जनाः.

Lin. 10. Pro प्रत्याख्यातां edd. गम्यतां. — यथं om. edd.

*Dist.* 104. b. . . नान्यप्रतिक्रियः S. quod voluit etiam L. ubi pro नान्य absurde editum est मान्य. न ad verbum finitum semper referri debet; quod si h. l. fit, omnis evertitur sententia. — c. बन्धिवान् codd. miror concentum in scriptura vitiosa.

— 105. In textu distt. seqq. constituendo saepius dubii haesimus, quum totum hoc argumentum per se tum multitudine divisionum et distinctionum, tum nominum novitate et insolentia impeditum sit neque facultas nobis data esset librorum, e quibus materia iusto illustrari posset.

— 105. b. संधानः codd.; sed consentiunt in nostra scriptura cum edd. interpp. quorum uterque haec nomina Indice exhibuit.

— 106. a. काट्टहनर् P. — कट्टहपुप्य J. — b. शात्मादिष्टः L. et W. शात्माविष J. quod mendum editori opp. Joness. attribuere haud haesito. तथाभिषः S. — c. परिक्रमः codd et edd. परिक्रय veram esse lectionem, e sl. 120. apparet; corroborant praeterea interpp. तथाच्छिन्नः Pp. तथाइन्नः P. तथोद्दन्नः edd. qui उच्छिन्नः scribere voluerunt, uti est apud W. उच्छन्न hic et infra ex Jonesio sumsimus (Uch'lanna editoris est culpa). — भूषणं mendose; referendum enim est vocabulum tanquam adiectivum ad संधिः.

— 107. a. स्कन्दोपनेय Pp. et W. स्कन्धोपानेयः L. स्कन्दपन्य J. quod prorsus nihili est. — b. योऽश्नौले परिकीर्तिताः edd. (in L. scriptum est सोऽश्न, perperam) — c. माह et mox विचक्षणाः códd. — d. . . संधिविद्दो ज्ञनाः L.

— 109. a. संधान codd. quod vix cum ipsa quae in hoc versu datur P. 131.
explicatione nominis conciliari potest. — c. तु post सद्भिः collocant edd. — d. श्रेयो अलसमन्वितः P. quod hemistichium inepte huc irrepsit.

— 110. a. प्रमाणं codd. — b. समानात्म . . . . L. male. — प्रयोजनः P. quod ferri potest. — c. pro वा - वा P. च - च.

P. 131. — 111. a. संगतः edd. et codd. perperam. — एवार्थं edd. इह valet h. l. तेषु sc. संधिषु. — c. pro अपरैः edd. तथान्यैः male.

— 112. a. द्रव्यात्मकार्यसिद्धिं तु S. आत्मकार्यस्य संधित्सु Pp. भव्यानेकार्थसिद्धत्वम् P. — द्रव्यसिद्धिं समुद्दिश्य L. ubi hem. b. sic audit: संधिश्च क्रियते यतः । — Concinnavimus ex S. et Pp. lectionem probabilem. — b. उद्दिश्य क्रियते तु यः P.

— 113. a. Pro यस्य L. अपि, male.

— 115. b. तिष्ठति pro गच्छति P. — c. स संघतप्रमाणास्तु Pp. स संहतप्रमाणास्तु P. — स संहितप्रमाणास्तु L. — d. संयोगः स निगद्यते P.

— 116. a. गुणैः L. male.

— 117. a. et b. Pro hoc versu exhibet S. variationem versus 118. a. et b. यत्र भूम्येकदेशेन पणेन परिपूजितः; quod, ut nemo non videt, huc non facit. — c. यस्मिन् निगम्य प्रब्रूयात् P. quod vix sensum praebet. — यत्र प्रार्थं अर्थं कुर्यात् S. quae scriptura prorsus est absurda. — d. सादृष्ट . . . . . Pp. quod nil est, nisi vitium a librario commissum. — उत्कृष्टपुरुषः . . P. inscite. Subiungitur deinde in codd. hic versus: अपृष्टनरदृष्टश्च सोत्कृष्टपुरुषः स्मृतः । qui versus e glossa quadam marginali conflatus videtur.

— 118. b. परेषा न रिपुर्जितः S. पणेन रिपुवर्जितः L. — c. . . . . . संधिरिति S. mendose. — d. स चादिष्ट उदाहृतः S.

— 119. b. आत्मादिष्ट उदाहृतः L. आमिषः स इति स्मृतः । S. — d. सर्वदा च स च यहः Pp. vitiose.

P. 132. — 120. a. कोपांशेनाप्यकुप्येन codd. et S. Cum L. facere videntur interpp. — c. शिष्टस्य प्रतिदृत्वार्थं L. — d. परिक्रमः S. et Pp.

— 121. a. . . च प्राप्ततीनां तु P. perperam. Pro तु Pp. च. — b. In उच्छन्न consentiunt h. l. edd. et P.; contra Pp. उच्छिन्न. — c. et d. सर्वभूमिसमुत्थानफलेन . . . . . Pp. quae scriptura minus placet, quam nostra, ex P. recepta. — भूम्यु (sic) त्यफलदानेन सर्वेषा . . . . . S. सर्वभूम्यर्थदानेन फलेन . . . . . L. — In P. scriptum est भूषणं; qua de re supra dictum est.

— 122. a. परिछन्नं . . . . P. परिछिन्न Pp. — b. प्रतिस्कन्देन Pp. स्कन्धस्कन्धेन P. — नीयते P. — c. स्कन्दोप . . . . . Pp. — d. विचक्षणः L. et codd. quae scriptura si proba esset, exstare deberet forma विचक्षन्.

Qui seqq. tres sloci uncis a nobis inclusi sunt; solis luce enim est clarius, eos desumtos esse ex alia quadam eiusdem argumenti expositione, in qua quatuor tantum pacis faciundae formae enumerabantur. Adscripserat aliquis margini, unde in textum invecti sunt.

— 123. a. . . . . . . . . तु edd. — b. मैत्रो S. मैत्र P. — संबन्धतः L. संबन्धातो

si recte legi, P. sensu cassum. — c. उपकारः Pp. mendose e versu praeced. P. 132.
repetitum. — d. चैव pro त्वेव edd.

— 124. a. एष pro एक Pp. — तु pro च S. et codd. — b. . . एतन्मतं गुरोः P. . . एतन्मतं हि नः Pp. — c. उपहारस्य भेदास्तु P. उपकारस्तु भेदास्तु Pp. absurde. — d. सर्वेऽन्ये मैत्रवर्जिताः P. सर्वे ते मित्रवर्जिताः Pp.

— 125. a. अभिभक्ता Pp. inepte. बलीयस्त्वात् codd. inscite. अभियुक्तबलो राजा S. male. — b. बलब्धा न निवर्तते Pp. बलब्धाद् निवर्तते P. utrumque sensu est destitutum. — d. . . अन्योन्य वर्तते Pp. mendose.

*Lin.* 13. In P. desunt verba usque ad चक्रवाको ब्रूते; eorum loco legitur in Pp. सर्व(ज्ञो) ब्रूते । एवमस्तु । चक्र etc. — Alio modo dissentit W. cum cod. P. facit J. Satis bene in edd. libb. procedere videtur narratio; eos igitur sumus secuti. — महान्तः पण्डिताश्च S.

— 14. दूरदर्शी (मंत्री S.) ब्रूते । अतः किमेवमुच्यते । edd. — Melius huc quadrare visa est scriptura codd.: चक्रवाको ब्रूते et quae seqq.

*Dist.* 126. Praemittuntur huic disticho in codd. atque in utraque interpret. duo alia, quorum prius supra editum est: I, 64., posterius I, 12. Deinde pergunt: भवन्तश्च महापण्डिताः । (hoc deest in Pp.) तद् - उपदिश्यतां । (cf. l. 13.) मंत्री ब्रूते । किमेवं (किं मयि Pp.) उच्यते । tum denique sequitur dist. 126.

126. a. . . . . परितापैः L. — b. . . . . विनाशिनं L. absurde. — c. शरीरेषु Pp. mendose. शरीरं यः L. inepte. — d. धर्मापेतं edd. et Pp. stulte.

— 127. a. Cernitur h. l. in editione L. magnus nasalium horror; editum enim est: जलान्तश्चन्द्रचपलं.

— 128. a. मृगतृष्णोपमं L. — c. सज्जनैः S.

*Lin.* 21. Pro एतद् edd. तद्, Pp. एव तदेव. P. 133.

*Dist.* 129. a. . . . . सहसापि L. male. — b. . . . . . . . घृतं L. mendose. — d. मत्यं S. pro सत्यं. Legitur dist. Râm. T. III, p. 31. ed. Seramp.

*Lin.* 3. पुरःसरयोः, omisso द्वयोः, edd. minus bene. — अभिधानसंधिः edd.

— 4. Pro गृध्रः codd. et edd. सर्वज्ञः. — राजहंसेन राज्ञा ex S. — Pp. brevius: ततो रत्नादिना दूरदर्शी पूजितः । — वस्त्रोपहारादिना L. रत्न om. S.

— 5. प्रकृष्टमनाः S. हृष्टमनाः Pp. — राज्ञो मयूरस्य संनिधानं गतः S. et codd.

— 6. तत्र तेन राज्ञा गृध्रवचनात् सर्वज्ञो मंत्रिणि बहुमान etc. codd. तत्र चित्रवर्णेन राज्ञा सर्वज्ञो गृध्रवचनाद्बहुमानदानपुरःसरं संभाषितः तथाविधं etc. edd.

— 7. तथाविधं om. codd. — Post स्वीकृत्य inseritur in P. श्लिष्टद्वितीयः, in Pp. द्वितीयः; haud satis assequor, quid in scriptura hac corrupta lateat. — राजहंससमीपं प्रस्थापितः edd. — कटकः Pp. mendose.

P. 133. — 8. Primum incisum (स - तिष्ठतु) om. edd. Sunt autem haec verba narratoris, fabulae personas dimittentis; eodem modo intelligendum est अनुभवतु l. 9. — Pro सिद्धं Pp. संधिं, P. सिद्धिं, utrumque sensu caret. — Pro नः codd. वः.

— 9. स्वस्थानमेव विंध्याचलं edd. Post विंध्याचलं inserit S. व्यावृत्य. — प्रति om. codd. qui in fine commatis इति inserunt. Sequens comma ab अथ incipiens e codd. receptum, reiecto in fine इति. यथासुखं deest in Pp. In edd. legitur: अथ सर्वे स्वस्थानं प्राप्य मनोऽभिलषितं फलं यथासुखं (deest hoc vocabulum in S.) अनुभवन्तीति । (S. प्राप्नुवन्निति sic).

— 10. *init.* अथ codd. — संभिन्नावत् कथितः om. edd. — Sequens incisum अपरं etc. deest in codd. Pro तदुच्यतां S. कथ्यतां.

— 11. Pro राजपुत्राः codd. ते. — आर्य om. S. — Pro त्वत् S. तव, L. श्रीमत्. — सकल om. S. — सकलराज्य et अङ्ग omissis, codd.: व्यवहारो जातः । — Verba: ततः - वयं om. codd.

— 12. Edd. यद्यप्येवं तथापि etc.

*Dist.* 130. c. Pro संस्थिता L. स्थिता - d. भूमिर्भारन्नतीत्वर्द्धिसहिता भोगाय अस्तित्वतु तु । L. Versus pessimus et isto editore prorsus dignus: तु abundat; sed fine, credo, opus coronare voluit iste. In S. noster versus legitur, hoc tamen mendo, quod posterius यद्ः mutatum sit in यद्दो.

Finem nunc opellae meae imponere possem, nisi librario cod. Pp. placuisset, distichon quoddam textui obtrudere, tali loco minime quidem dignum, sed exscribendum tamen:

ग्रन्थश्चास्तु । प्रालेयाद्रेः सुता प्रणयिनि वसतिश्चन्द्रमौलेः स यावद्
यावल्लक्ष्मीर्मुरारौ जलद इव तडिन्मालसेविस्फुरन्ति ।
यावत् स्वर्णाचलोऽसौ दवदहनसमो यस्य सूर्यस्फुलिङ्गस्
तावन्नारायणेन प्रचरतु चरितः संग्रहोऽयं कथानां ॥

Emendatione eget distichon, sed taedet chartam consumere in versibus tam parvi pretii.

# SCHEMATA METRORUM.

A. *Slocus epicus, Anushtubh* proprie dictus, per Hitopadesam regnat; nimirum hoc metro utitur maximam partem prisca Indorum gnomica poesis, ad quam pertinent pleraeque sententiae fabulis intermixtae. Dixere de huius metri ratione post *Schlegelium* et *Boppium, Chézyus* et *Ewaldius* singulis libellis; a quibus viris quae prolata iam sunt, nil attinet nunc repetere.

B. *Monoschematica* metra ea dicam, quorum singulis versibus iidem pedes eodem ordine sine ulla variatione revertuntur; immo binae cuiusque versus partes plerumque inter se congruunt, ita ut totum distichon quatuor partibus invicem paribus contineatur. *Tetrasticha* tamen eiusmodi disticha cum Colebrookio appellare ideo minus aptum videtur, quod non eodem discrimine quo primum hemistichium a secundo, distinguitur prior sloci pars a posteriori. Contactus enim litterarum (*Sandhi* vocant grammatici) caesuram, qua primum a secundo, tertium a quarto dividitur hemistichium, egreditur, nunquam autem inter secundum et tertium hemistichium intercedit. Accuratior igitur est ipsorum Indorum ratio, secundum quam totum distichon sive slocus primum in duas dividitur partes, *arddhaslocos* dictas i. e. slocos dimidios; arddhaslocus deinde in duo iterum hemistichia sive *pâda* dispescitur. Sunt praeterea etiam inter monoschematica metra, quorum arddhasloci quidem inter se congruunt, hemistichia autem arddhasloci differunt, ita tamen ut plerumque primum hemistichium tertio respondeat, secundum quarto. Arddhaslocum per versum solemus reddere, quamvis confitendum est, arddhaslocum in quibusdam metris iustam versus mensuram nimium quantum excedere. Sed haec hactenus. Nomina nunc et schemata proponam metrorum, quae ex hoc genere per Hitopadesam reperiuntur.

I. Ubi omnia paria sunt hemistichia, sufficit unius tantum exhibere mensuram, quam quater repetendo distichon efficitur.

1. *Trishtubh* i. e. metrum, cuius singula hemistichia syllabas continent XI. Ex hoc ordine duo genera in Hitopadesa inveniuntur:

   a. *Indravajra.* Schema: ⏓—⏑— —⏑⏑— ⏑—⏕ |
   Vid. prooem. d. 18. d. 24. d. 47. Lib. I, d. 162. d. 163. d. 166. d. 183. d. 198. d. 201. Lib. II, d. 59. d. 65. d. 66. d. 108. d. 120. d. 149. d. 168. d. 173. Lib. III, d. 61. d. 121. Lib. IV, d. 50. d. 51. d. 54. d. 56. d. 79. d. 80. d. 86. Not. ad I, d. 24. ad p. 27, l. 15. ad II, d. 112.

   b. *Rathoddhata.* Schema: —⏑— ⏑⏑⏑— ⏑—⏑⏕ |
   V. Lib. III, 147.

2. *Jagatí,* cuius hemistichia dodecasyllaba sunt.

   a. *Vansastha*: ⏓—⏑— —⏑⏑— ⏑—⏑— |
   Vid. Lib. I, d. 15. d. 19. d. 144. d. 151. Lib. II, d. 17. d. 46. d. 84. d. 150. Lib. III, d. 31. d. 115. d. 122. Lib. IV, d. 83. Not. ad p. 27, l. 15. ad III, d. 116.

   b. *Drutavilambita*: ⏑⏑⏑ —⏑⏑ —⏑⏑ —⏑— |
   Vid. Lib. I, d. 28. d. 45. Lib. II, d. 71.

3. *Saccarí.* Hemistichio syllabae XIV. Una tantum species in Hitopadesa invenitur, *Vasantatilaca.*
   Schema: ——⏑— ⏑⏑⏑— ⏑⏑— ⏑—— |
   Vid. Prooem. d. 30. Lib. I, d. 34. d. 76. d. 121. Lib. II, d. 40. d. 41. d. 55. d. 63. d. 104. d. 174. Lib. III, d. 116. Not. ad II, d. 41. ad p. 110, l. 18.

4. *Atisaccarí.* Hemistichio syllabae XV. Una species *Málini* sive *Nandimukhí.* Schema: ⏑⏑⏑ ⏑⏑⏑—— ‖ —⏑——⏑—— | Caesura minor est post syllabam octavam.
   Vid. Lib. I, d. 196. Not. ad I, d. 17.

5. *Atyashiti.* Hemistichium quodque XVII. syllabas continet. Tres species: a. *Sikharini*: ⏑— ————— ‖ ⏑⏑⏑⏑⏑ —— ⏑⏑⏑— | Hypotmesis est post syllabam sextam.
   Vid. Lib. I, d. 129. d. 167. Lib. II, d. 75. d. 135. d. 175. Not. ad prooem. d. 12. ad Lib. I, d. 129.

   b. *Mandacránta*: ———— ‖ ⏑⏑⏑⏑⏑— ‖ —⏑——⏑—— | Caesurae sunt post syllabam quartam et decimam.
   Vid. Lib. II, d. 26. d. 151.

c. *Harinî*: ∪∪∪∪∪— ‖ —————∪— ‖ ∪∪—∪— | Caesurae sunt post syllabam sextam et duodecimam.
Vid. Lib. IV, d. 101.

6. *Atidhriti.* Hemistichia syllabarum XIX. Una species *Sârdûlavicrîdita*: —— —∪∪—∪—∪ ∪∪— ‖ ——∪——∪— | Hypotmesis est post syllabam duodecimam.
Vid. Lib. I, d. 46. d. 90. d. 96. d. 107. d. 128. d. 146. d. 204. d. 207. Lib. II, d. 39. d. 121. d. 134. d. 144. d. 154. d. 155. Lib. IV, d. 130. Not. ad prooem. d. 48. ad p. 98, l. 15.

7. *Pracriti.* Hemistichium syllabarum XXI. Una species *Sragdharâ*: ————∪—— ‖ ∪∪∪∪∪∪— ‖ —∪——∪—— | Caesuris in tres dividitur hemistichium partes syllabarum numero pares.
Vid. Not. ad p. 39, l. 20. ad Lib. IV, d. 130.

II. Monoschematica metra, quorum hemistichia inaequalia sunt.

1. Metrum, cuius nomen ignoro, ex hemistichiis decasyllabis et hendecasyllabis alternatum hunc in modum:
∪∪— ∪∪— ∪—∪— ‖ ∪∪—— ∪∪— ∪—∪— |
Vid. Lib. II, d. 34. d. 83. Lib. IV, d. 97. Not. ad p. 59, l. 2. ad p. 65, l. 8.

2. *Pushpitâgra* metrum, cuius primum et tertium hemistichium XII, secundum et quartum XIII. syllabas continet:
∪∪∪∪∪∪ —∪—∪—— | ∪∪∪∪ —∪∪—∪—∪—— |
Vid. Lib. II, d. 42. Lib. III, d. 139.

C. *Aryâ.* Hoc metrum ad ea pertinet, quorum pedes non numero, sed pondere syllabarum mensurantur. Singuli pedes quaternis moris efficiuntur; syllaba brevis unam moram continet, longa duas. E varia morarum dispositione magna oritur pedum varietas, quum aut duae longae syllabae pedem constituere possint, aut quatuor breves, aut una longa cum duabus brevibus varie coniuncta, ita ut pedis mensura esse possit: ——, v. ∪∪—, v. —∪∪, v. ∪∪∪∪, v. ∪—∪. Verum omnes hae pedis formae non unicuique versus sedi permittuntur. Totum distichon in quatuor commode dividi potest hemistichia. Primum et tertium ternis pedibus continetur, secundum et quartum quinis catalecticis. Pes secundi hemistichii tertius, qui est sextus prioris arddhasloci, amphibrachys esse solet, potest etiam esse proceleusmaticus. Amphibrachys contra excluditur a sede primi et tertii pedis in hemistichio primo et tertio,

nec non a sede secundi et quarti in hemm. secundo et quarto. Pes tertius ultimi hemistichii unica brevi syllaba effici dicitur; mirum sane dictu, sed consentit usus. Pedes catalectici una constant syllaba, quae quum brevis sit, producitur iuxta legem Sanscritae linguae metricam. Haec sunt, quae Colebrookio auctore ab Indis de hisce versibus docentur; quibus addere possem nonnulla, si pateretur disputationis huius brevitas. Video plura praeoccupata iam esse a *Benario*, qui docte et ingeniose rem tractavit in praefat. ad edit. *Nalodayae*. Proponere sufficiet eas cuiusque pedis formas, quae in Hitopadesa cernuntur.

Hem. 1. et 3.

| 1. | 2. | 3. |
|---|---|---|
| — — | — — | — — |
| —vv | —vv | —vv |
| vv— | vv— | vv— |
| vvvv | vvvv | |
| | v—v | |

Hem. 2.

| 1. | 2. | 3. | 4. | 5. |
|---|---|---|---|---|
| — — | — — | v—v | — — | — |
| —vv | vv— | vvvv | —vv | |
| vvvv | | | vv— | |
| v—v | | | | |

Hem. 4.

| 1. | 2. | 3. | 4. | 5. |
|---|---|---|---|---|
| — — | — — | v | — — | — |
| —vv | —vv | | —vv | |
| vv— | vv— | | vv— | |
| vvvv | | | | |
| v—v | | | | |

Procceleusmaticus omnino abhorrere videtur a pedd. 3. hem. 1. et 3., nec non a pedd. 4. hem. 2. et 4.

Vid. Prooem. d. 14. Lib. I, d. 73. d. 86. d. 130. d. 132. d. 140. d. 154. d. 168. d. 182. Lib. II, d. 3. d. 4. d. 8. d. 15. d. 25. d. 62. d. 64. d. 73. d. 147. d. 152. d. 153. Lib. III, d. 112. Lib. IV, d. 99. Not. ad I, d. 28. ad II, d. 142. De distt. II, 3. et 8. cf. addend.

# INDEX.

## CORRIGENDA ET ADDENDA.

P. 13, lin. 9. Not. ad p. 7, l. 12. lege गामिनां pro गानिनां
« 17, « 21. — ad p. 9, l. 8. Exemplis adde दिग्विजयक्रमेण p. 39, l. 5.
« 22, « 22. — ad dist. 9. Adde III, p. 103, l. 10. तिमिरयति, obscurat.
« 23, « 17. — ad d. 12. लोढ् pro लोट ex edit. Londin. in nostram irrepsit.
» 25, « 12. — ad dist. 17. Lege: राङ्गणा
« 52, « 11. Not. ad p. 27, l. 7. lege समर्थः pro समर्थः
« 65, « 1. In margine lege P. 34. pro P. 35.
« 73, « 3. Not. ad. p. 39, l. 20. Admonet me *Schlegelius*, probabilius legendum esse धाकृति pro धाकृट, ita ut explicetur: भूखार्पस्य ग्रां- कृत्या मुक्ता ये आधास्ते ।
« 83, « 8. Not. ad d. 3. Suspecta est tamen nostra emendatio उपचरितुं propter metrum, cuius legibus amphibrachys ab hac sede excluditur. उपगर्हितुं cum metro consentit, sed talis infinitivi huius verbi forma inaudita est.
« 86, « 2. Adde: Sed video, minus commode Aryae metro adaptari posse verba ista!
« 98, « 2. Pro *Bhattóxes* lege *Bhattójes.*
« 109, « 9. infr. Pro *hanc* lege haec
« 114, « 1. Lege रात्री
« 115, « 18. Not. ad 65, l. 5. lege पद्य pro प्रद्य
« 134, « 2. Lege *quos* pro quod
« 158, « 7. Lege कराक्षित्
« 171, « 21. Not. ad p. 107, l. 17. Lege प्रहार pro प्रहा।
« 172, « 13. Lege commonstrarem pro commonstrem.
« 176, « 8. infr. Lege वृक्षाग्रात्
« 177, « 5. infr. Lege व्याघ्रः pro व्याघ्नः
« 196, « 4. Not. ad p. 133, l. 8. Adde: Corrige in textu इदानीं pro इदानीं.

EX OFFICINA TYPOGRAPHICA THORMANNIANA.